కృతిసమర్పణము

అత్యంత ప్రేమతో నన్నుం బెంచి సకల విద్యాబుద్ధులంగఱపిన

మత్ప్రియజనకుండు

మ-రా-శ్రీ దుగ్గిరాల పురుషోత్తముగారికిని

ప్రియజనని

శ్రీ పుల్లమాంబగారికిని

ఈ కృతిని

భక్తితో సమర్పించుకొనుచున్నాఁడ.

ఇట్లు

విధేయుడు

గ్రంథకర్త

పీఠిక

1913-వ సం॥ ఏప్రిలు నెల26-వ తారీఖున వేసవి సెల
వులంగడపుటకై స్వగ్రామమగు నంగలూరునకేగి గ్రంథమేదే
నొకఁడు వ్రాయ నిశ్చయించి కథకై హిందూదేశచరిత్రము
పఠింపఁదొడంగితిని. విజయనగర సామ్రాజ్యనాశము నాకెంత
యు ననుకూలించునని తోఁచుటయుదానింగైకొంటిని. గ్రంథ
మును విజ్ఞానచంద్రికామండలివారి పోటీపరీక్షకుఁ బంపవల
యునని యూహాజనించుటయు. అత్యంత త్వరితగతి మే నెల
2-వ తారీఖున బ్రారంభించి 26-వ తారీఖున (అనఁగా 25
దినములలో) ముగించితి. మండలివారి పరీక్షయుఁ బ్రోత్సా
హమును లేకయున్న నింతత్వరలో ఈనవలనురచించియాంధ్ర
పాఠకలోకమునకొసంగఁబూనియుండు వాఁడనగాను. కాన
మండలివారికిం గృతజ్ఞుఁడ

ఇట్లు స్వల్పకాలములో వ్రాసినదగుటచేతను, సంస్కర
ణమునకైనఁ దగినయవకాశము లేకుండుటచేతను, ఇందుదొర
లినదోషములను లేశమేని దిద్దకయే పరీక్షకులకుఁ బంపవలసిన
వాఁడనయితిని. దానంజేసి పరీక్షకులకుఁ జాలశ్రమగల్గించితిని.
అయినను బ్రియాసతో విమర్శించి నవలకువన్నెఁదెచ్చిన పరీక్ష
కులకు వందనములు.

ఇందలి కథను మ-రా-శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావుపంతులుగారి మహమ్మదీయ మహాయుగమునుండి స్వీకరించితిని. కావున శ్రీపంతులుగారి సాయము నొకపరి యిచ్చుటసంస్మరించుట నాకుంగర్తవ్యము. ఈగ్రంథమును శీఘ్రముగను, శుద్ధముగను, అచ్చువేయించిన హెచ్. వి. కృష్ణ అండు కో వారికిని అందందు మార్పులఁజేసి వన్నెఁబెట్టిన శ్రీయుతఆచంట లక్ష్మీపతి బి. ఏ. ఎం. బి., సి. ఎం., గారికిని నాకృతజ్ఞతావందనములు.

మండలివారీ గ్రంథమును చిరకాలముక్రిందనే ప్రకటింప నిశ్చయించిరి. అయినను నాకుఁదగినసావకాశముగల్గమింజేసియు శరీరస్వాస్థ్యములేమి మొదలగు మఱికొన్ని యనివార్యములగు ఆటంకముల వలనను మండలివారికిని ఆంధ్రపాఠకప్రపంచమునకును ఆశాభంగము కల్గించితిని. నేఁజేసిన యాలస్యములకెల్ల నోర్చినమండలివారి యౌదార్యము, శాంతము ప్రశంసనీయములు. పాఠకమహాశయులీ యాలస్యమును మన్నింతురుగాక. గుణదోషనిర్ణయమునకుఁ బ్రాజ్ఞలోకము శరణ్యము.

ఆపరితోషా ద్విదుషాం నసాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం
బలవదపి శిక్షితానా మాత్మన్యప్రత్యయం చేతః (కాళిదాసు)

బాలసరస్వతీపుస్తక
భాండాగారము
అంగలూరు
19-9-14

ఇట్లు
విధేయుడు
దుగ్గిరాల-రాఘవచంద్రయ్య చౌదరి.

సాంపాదకీయ భూమిక

ఇది ౧౯౧౩-వ సంవత్సరపు బహుమతి పరీక్షలో రు. ౫౦౦ల బహుమతిగన్న నవల. దీని నిదివరలోఁ గొంత కాలము క్రిందటనే ప్రచురింపఁదలఁచితిమి కాని గ్రంథకర్తగారు ఫీఠికలో సూచించిన కొన్ని కారణములచే నింతవఱకుఁ జందాదారుల కందఁజేయఁ జాలమైతిమి.

ఆసంవత్సరపు బహుమతి పరీక్ష కంపబడిన పది గ్రంథములలో నీగ్రంథముయొక్క యాధిక్యతను దీనిని బఠించిన చదువరు లెఱుఁగఁగలరు. తాము నిర్మించిన చిత్తరువులకుం దక్కినవారు చక్కఁగాఁ బ్రాణమును బోయలేకుండుటయు నీ గ్రంథకర్త తన కల్పనాచాతుర్యముచేఁ దానిని సజీవముగాఁ జేయుటయు నంగలి రహస్యము. ఐనను బరీక్షకు లీ గ్రంథమునందు సుగుణములని యెంచిన కొన్ని యంశములను సంక్షేపముగా నిందుదాహరించెదము.

i విజయనగర సామ్రాజ్యనాశముకథాసారమైనను గ్రంథకర్త చేతులలో నీసామ్రాజ్యముయొక్క వైభవము మిక్కిలిచక్కగను ఉత్కృష్టముగను బ్రకాశించుచున్నది. ఇందలికల్పనాచాతుర్యము పటుత్వమును, గాంభీర్యమునుగలిగి చదువరులకానందమును, పరవశతను దుదవఱకుఁ గలిగింపఁగలదు. మహమ్మదీయచక్రవర్తులు బహిరంగముగ యుద్ధమునకు రాక జిత్తులచే నీసామ్రాజ్యమును నశింపజేయఁబ్రయత్నించుటయే హిందూసామ్రాజ్యము యొక్క ప్రభావిశేషమును వేయిరెట్లు హెచ్చించుచున్నది.

ii గ్రంథకర్తయొక్క వచనరచనమృదుమధురమై ప్రౌఢమై, స్వాభావికమైన ప్రవాహముఁగలదై, కొండలంతటి లోపములనుఁగూడ నొక్కొక్క బా నలుసులవలెఁ జేయుచున్నది.

iii ఇందలి వర్ణనలు స్వాభావికములై, ఆయాపాత్రముల కనుగుణముగా నున్నవి. రామరాజు బహుధైర్యశాలియు, న్యాయమూర్తియునగు చక్రవర్తి. ఇతని కాత్మవిశ్వాసము హెచ్చు. కౌటిల్యము తెలియదు. స్వామిద్రోహులగు, ఆదిల్ శాహా చక్రధరుల త్రవ్వుగోతులను బుద్ధిసాగరుఁడు చూపించినను లక్ష్యపెట్టక, కన్నులుమూసికొని వానిలోఁదుమికెను. తుదకీతడు తనలోపములనుగనుంగొని మిక్కిలి పశ్చాత్తాపపడుచు తన్నుఁదాను నిందించుకొను వాక్యములు పలుమారు పఠింపఁదగినవి.

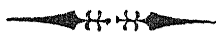
బుద్ధిసాగరుని నీతులు, నిరుపమానరాజభక్తియు నెంతయు శ్లాఘాపాత్రములు. స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులు రూపరేఖాలావణ్యాతిశయములును విద్యాబుద్ధులునుగల యాకాలపుహిందూనారీమణులు. వీరుతమభర్తలువలదన్నను వారితో యుద్ధరంగమునకరుగుట వారి పాతివ్రత్యమును శూరత్వమును జాటుచున్నవి. ఆకాలపువీరులగుణములన్నియు విజయసింహునియందుమూర్తీభవించియున్నవని చెప్పవచ్చును.

ఈగ్రంథమునందలి చరిత్రాంశములను సుబోధకములుగ జేయుటకుఁగాను గొన్నిపటములనందందిమిడ్చితిమి. మఱికొన్ని రంగుపటములను బాత్రోచితముగఁ జిత్రింపఁబ్రయత్నించితిమి. కాని ప్రస్తుతము మనదేశమునందు సంక్షోభము గలిగించుచున్న మహాయుద్ధమువలన గలిగిన యాటంకముల చేత వలనుపడినది కాదు. అందులకెంతయుఁ జింతిలుచున్నాము.

చింతాద్రిపేట,
5-10-14

ఇట్లు
సంపాదకుఁడు.

విజయనగర సామ్రాజ్యము

మొదటి ప్రకరణము

"Breathes there the man, with soul so dead,
Who never to himself hath said,
This is my own, my native land,
...."

యోగి

మనమున్న యీశతాబ్దమిరువదియవది. కానియిపుడు మనమొకసారి 16-వ శతాబ్దము వంక, జూడవలసియున్నది. కాలమొకతీరుగా నుండదు అది చక్రమువంటిది. క్రిందుమీఁదగును. మీఁదుక్రిందగును. ఆకాలమునఁ బ్రస్తుతము హాఁపీ విరూపాక్షమను చోట జగద్విఖ్యాతమగు నగరమొకఁటికలదు. అది విజయనగరము. తుంగభద్రాస్రవంతీ తుంగతరంగ మాలికా ఘాతోత్తరభాగము. తన్నగర రక్షణమునకుఁగాను బరమేశ్వరుండు నిర్మించిన యత్యున్నత కుడ్యజాలములో యన నొప్పు కొండగుట్టలా పత్తనపు బూర్వదక్షిణ పశ్చిమ భాగముల వెలయుచుండెను ఇట్లు స్వభావిక సృష్టిసౌభాగ్యరాసులయిన యాపర్వతములలో నొకచోట మిక్కిలి ఎత్తయిన

ప్రదేశ మొకటుండెను. ఆప్రదేశము సకలవిధలతాసంకులమై నానావిధ తరుసంతతులచే నొప్పారుచుఁ జూపఱకు నానందదాయకముగా నుండెను. అందొక విశాలమగు నుటజముకలదు. అందు మునులుందురు. అది ప్రకృతముశ్రీధరుఁడను నొక యోగిసత్తముని యధికారమున నుండెను.

ఆయుటజమునకుఁ గొంతదూరమున, దాని యావరణముననే, చిన్నమండపమొకఁటుండెను. దానిపై గృష్ణాజినము పఱచియుండెను. అందు మన శ్రీధరుఁడు చేత నొకవీణను గైకొని పాడుచుండెను అప్పుడప్పుడే తూర్పు తెల్లవారెను, ప్రపంచమెల్ల నిశ్చలమై మందసమీర సౌరభ సౌభాగ్యవిభాసురముగాఁ దోచుచుండెను. నిర్భయముగా హరిణకిశోరములతని ప్రక్కల, దృణాంకురములం గొఱుకుచు బహువిధముల గంతులిడఁజొచ్చెను.

అతఁడు కనుల మూసికొని పాడుచుండెను. ఆగీతమమరలోక విలాసినీ ప్రస్తుతిపాత్రము. మధురము, అన్యదుర్లభము. ఆగానసారస్య సౌభాగ్యము చవిఁగొన్నవారికిని, ప్రపంచమెల్ల నతని యలోకసామాన్య, సుభగ, సంగీత సారస్యమును గ్రోలుచుఁ దన్మయావస్థం జెందెనని తోఁపక పోదు. కాని, యామృదుమధురగానముతో బోల్చి చూడఁగోరెయో లేక తనకంటె నధికుఁడను విచారముననో చెప్పఁజాల

ము కాని, కోకిలమాత్రమప్పుడప్పుడు 'కూ' యని పాడకమానినది కాదు. అతఁడింకను బాడుచుండెను. అతని కనులర్ధనిమీలితములై చలించుచుండెను, మొగము పరమానందమును సూచించుచుండెను. శాంతభావము తృప్తి, నైర్మల్యము తప్ప మఱియొక వికారమందుఁగన్పట్టుట లేదు.

అతఁడాపాటను ముగించెను. ఆ మొగమింకను శాంతభావమును బ్రస్ఫుటము చేయుచుండెను, ఆ కనులింకను హాస్యపరిపూర్ణములై తోఁచుచుండెను. ఒకనిముస మతఁడటునిటు చూచెను. అంత నతనికిఁ గృతపరిచయుఁడగు మానవ విగ్రహ మొకటి కన్పట్టెను

ఆ యుటజమునకు దారులు పెక్కులు గలవు. అందు పెక్కుదారులు రహస్యములయినవి. వాని నితరు లెఱుంగరు. అతని మిత్రులు కొందరు మాత్రమెఱుంగుదురు. ప్రస్తుతమీ పురుషుఁడందొక త్రోవనుండి వచ్చెను.

అతనిం జూడఁగనే మన శ్రీధరుని హృదయము కుముదినీ మనోహరుం గాంచిన కల్వయుంబోలె వికాసవంత మాయెను. వెంటనే యతఁడు 'ఓహో! బుద్ధిసాగరా! ఎన్నాళ్ళకు దర్శనమిచ్చితివి? మామీఁద దయరాలేదు గాఁబోలును?" అనియెను.

బుద్ధి—అవును. చిరకాలమే యైనది. మీ యజ్ఞయాగాదులన్ని
యు నిర్విఘ్నముగా సాగుచున్నవా?

శ్రీధ:- మా యజ్ఞయాగాదికముల మాట కేమి లే! సుస్థిరముగ విజయనగర సామ్రాజ్యలక్ష్మికి మీబోటి మంత్రులను రామరాజువంటి చక్రవర్తులును గలుగ, మాబోంట్లకు భయమేమి? కాని, మీరాజ్యకార్యము లెట్లు సాగుచున్నవి?

బుద్ధిసాగరుఁడు తలకొంచెమువంచెను. అతని మొగము సరిగాఁగనఁబడుట లేదు. కాని, యతని మొగమున నెంత చూచినను మార్పేమియుఁ గానవచ్చుట లేదు.

"రాజ్యకార్యము లంగూర్చియే నీతో నిప్పుడు మాటలాడవచ్చితిని కొంచెముకాలము మనము మాటలాడవలసి యున్నది కొన్ని చిక్కులు తటస్థించినవి" అని మెల్లగా బుద్ధిసాగరుఁడనెను.

శ్రీధరుని కేమియుఁ దోఁచ లేదు. అతనికి యోచనలు పెక్కులు గలుగఁజొచ్చెను. సర్వమును విసర్జించిన సన్యాసికీ వ్యవహారములన్నియు నేలకో? శ్రీధరుఁడటునిటు పరికించి చూచెను. బుద్ధిసాగరుఁడును విలోకించెను

"బుద్ధిసాగరా! అదిగో! ఆకనఁబడుచున్న ప్రదేశము రహస్యాలోచనమునకు మిక్కిలి మంచిది. కాన నటకుఁబోవుదము" అనియెను. ఇద్దరును బోవఁదొడఁగిరి. వారిరువురు నొకరితో నొకరు మాటలాడలేదు. కనులెత్తియచ్చటి ప్రకృతి సౌందర్యము నరయ లేదు. మెల్లఁ మెల్లగ శ్రీధరుఁడు ముందు

బోవుచుండెను. అతనిహృదయ మాతురతతో నిండి యుండెను. బుద్ధిసాగరుఁ డతనిని వెంబడించెను,

ప్రస్తుతము బుద్ధిసాగరునకును, శ్రీధరునకును గలసంబంధమేమో తెలిసికొనవలయునని మీహృదయము తొందర పడుచున్నదా? ఈయిరువురును బాల్యమునుండి మిత్రులు. సహాధ్యాయులు, ఇరువురును జాణక్యాది మహాశయులచే రచింపఁబడిన న్యాయశాస్త్రంబులను, ధర్మశాస్త్రములను, రాజకీయ విజ్ఞాన శాస్త్రంబులను, సమముగాఁ బఠించిరి వారిరువురకు బరస్పరము స్నేహమమితము. శ్రీధరుఁడు సన్యసించితన సర్వమును దేశక్షేమమునకై వినియోగించు చుండెను. బుద్ధిసాగరుఁడు మంత్రియై దేశక్షేమమును బాలించుచుండెను.

అట్లు వారిరువురును గమ్యస్థానమున కరిగిరి. అంత శ్రీధరుడు "మిత్రమా! సత్వరముగాఁ జెప్పుము. నామనము కలవర పడుచున్నది, విజయనగర సామ్రాజ్యమునకుఁ జిక్కులుతటస్థించినవిగా?" అనెను.

బుద్ధి:- ఆ! సమీపించుచున్నవి. కాలసర్పమును బక్కకింద నుంచుకొని నిద్రించువానికిఁ జావు రాకుండగలదా?

శ్రీధ:- అవును నీవన్నది యాదిల్ శాహాను గూర్చి కాదా? అతఁడంత పనికిఁదగినవాఁడే. అయ్యో! రామరాజా! నీ వివేకమెల్ల నేమైపోయినది?

అని నిట్టూర్పు పుచ్చెను. అత్యంతవైభవము ననుభవించి వినుత నృపాలురకు భీకరంబులై జగద్విఖ్యాతి గాంచిన సామ్రాజ్యములలోఁ విజయనగరసామ్రాజ్యమొకటి. ఉచ్చదశయందది దక్షిణహిందూదేశముఁ జాలభాగమువఱకు వ్యాపించి తన యపారసాహసవంతులగు భటులచేతను, సేనాధిపులచేతను, మేధానిధులగు మంత్రిసత్తములచేతను, నిత్యవిజయవిభవవిభాసురులగు రాజమార్తాండులచేతను, విపక్షులగు యవనావనీధవుల గుండియలు బ్రద్దలు గాఁజేసినది. తదితరహిందూనృపులకు వంద్యమై క్రాలినది.

ఆసామ్రాజ్యమెవరిది? విపక్షద్విరదమృగేంద్రులగు నారాజులెవరు? పాఠకులారా! ఆసామ్రాజ్యము మీది, మీపూర్వులు పరాక్రమవిజితవితతవిపక్షులు. దానిని స్థాపించినారు. దానిని శాసించిన దాంధ్రులు. పరిపాలించిన వారాంధ్రులు. ఆంధ్రులా సామ్రాజ్యమునకు మంత్రులై ప్రసిద్ధికెక్కిరి. ఆసామ్రాజ్యముంగూర్చి, యాప్రభువులఁగూర్చి యామంత్రులఁగూర్చి, నేటికిని మనపెద్దలు గృహములలో వర్ణించుచుండఁగా మీరు వినలేదా? కృష్ణరాయల శౌర్యసంపత్తిని, తిమ్మరుసు బుద్ధివైభవమును, పసిపిల్లలుగూడ నేటికిని గీర్తించుచుండుట లేదా?

అట్టి యుత్కృష్టసామ్రాజ్యనిర్వాహకుల వంశముల జన్మించినవారో పాఠకులారా! ప్రస్తుత సామ్రాజ్యమునకుఁ

జక్రవర్తి రామరాజు, పేరునకు సదాశివరాయ లున్నను. సర్వ విషయములందును రామరాజే చక్రవర్తియై కార్యముల నిర్వ హించుచుండును. ఈవిజయనగర సామ్రాజ్యమునకు నుత్తర మున సరిహద్దుగా విజాపురమను రాజ్యముండెను, ఆరాజ్యము నకు ప్రభువులు తురుష్కులు, ప్రస్తుతపు నవాబుపేరు అలీ ఆదిల్ శాహా, ఇతని తండ్రిపేరు ఇబ్రిహింఆదిల్ శాహా, వీరిరు వురును విజయనగర సామ్రాజ్య చక్రవర్తులతో స్నేహమున మెలంగుచుండిరి,

తండ్రియగు నిబ్రిహిం ఆదిల్ శాహా చనిపోవగానె కొడుకు అలీఆదిల్ శాహా నవాబాయెను, పిదప గొలది కాలమునకు మనవిజయనగర సామ్రాజ్య చక్రవర్తియగు రామ రాజుకొడుకు గతించెను. అపు డాదిల్ శాహా పరామర్శింప వచ్చి తన్నే ఆచనిపోయిన కుమారునిగాఁ జూచుకొమ్మని ప్రార్థిం ప రామరాజందుకంగీకరించెను నాటినుండి యాదిల్ శాహా రామరాజును తండ్రి యని పిలుచుచుండు వాఁడు. రామ రాజు భార్యయు నాదిల్ శాహాను పుత్రకా యని పిలుచుచుం డెడిది, ఇట్లు మన విజయనగర చక్రవర్తికపూర్వపుత్ర రత్న మొకఁడు గలిగెను.

ఆ పుత్రరత్నముంగూర్చియే శ్రీధరుండు నిట్టూర్పున డిచి యీతనిం బుత్రప్రేమతోఁజూచుచు నమ్మియున్నందులకు రామరాజును నిందించినాఁడు.

బుద్ధి:-కార్యములు నూతన పక్కి౦దొ్రక్కుచున్నవి, ఆదిల్ శాహారాక విశేషమగుచున్నది. అతడు పయోముఖవిషకుంభము. గోముఖవ్యాఘ్రము. అతని పర్తనము నుదార స్వభావుడగు రామరాజేమి తెలిసికొనును? తిరుమలరాయలును వేంకటాద్రియు 'యథా రాజా తథాప్రజాః' అన్న సామెతననుకరించుచున్నారు మఱియు వారిరువురునిపు డిచట లేరు. పాపము! నిష్కపటులగు వారి హృదయమునకుఁ గపటియగు నాదిల్ శాహా స్వభావ మెట్లు బోధపడఁగలదు.

శ్రీధ:-తురకలకు హిందువులన్న దలనొప్పి అట్టియెడ నిట్టి గండ్రగొడ్డలిని దెచ్చుకొని కంఠముపై బెట్టుకొన్న విజయనగర సామ్రాజ్య భవిష్యత్తు చెప్పుట సుకరముగాదు. పరికృతము చెప్పుము. అతడిపుడేమి చేయుచున్నాడు?

బుద్ధి:-కార్యనిర్వహణమున నతనికీడు వచ్చువాడు మఱొకడు లేడు. అతని దూరదృష్టి, వివేచనాశక్తి, సంస్తుతిపాత్రములు అతఁడిపుడు రాజుగారి సహాయమంత్రియగు చక్రధరుని దన వలలో వేసికొనియున్నాడు.

శ్రీధరుని హృదయము కలఁగఁజొచ్చెను. అతనికన్నులు చింతనిప్పులవలెఁ బ్రకాశించుచుండెను, అతని మొగము తీక్ష్ణభావ మండితమై చూచుటకు భయంకరముగనుండెను అతడిట్లనెను.—

"ఓరీ! చక్రధరా! మహాపాతకా! తుచ్ఛధనమునకును, తుచ్ఛభోగములకును, ఆశపడి సుప్రసిద్ధాంధ్ర సామ్రాజ్యమును నశింపజేయ సమకట్టితివా? నిన్ను గాకులకును, గ్రద్దలకును జిన్నచిన్న ఖండములుగాఁ గోసివేసినను బాపము రాదు."

బుద్ధి:—అతఁడిప్పుడు తనతోఁ గొందఱ నితరులను చేర్చుకొని—

శ్రీధ:—చక్రధరునకుఆదిల్ శాహా యేమిచ్చెదనని యాశ పెట్టెనో?

బుద్ధి:—అర్ధరాజ్యము నిచ్చెదనని యనెనఁట.

శ్రీధ:—తరువాత

బుద్ధి:—అతఁ డితరులంగూడ దనలోఁ జేర్చుకొనుచున్నాఁడు. సేనాధిపులలో గొంద ఱతనిపక్షమవలంబింతురని వినికి.

శ్రీధ:—సరే! ఇపుడు వారేమి సేయుచున్నారు?

బుద్ధి:—క్రమక్రమముగా రాజునకు రాజ్యపుంబిచ్చి యెత్తించి గోల్కొండ మొదలగు తురుష్క రాజులనోడించుటకు దాము సాయపడెదమనియు, విజయనగర సామ్రాజ్యమును బెంపుసేయవచ్చుననియు నాశలు కల్గించి యతనిని యుద్ధప్రియునిగావించియున్నారు. అతఁడు, తమ్ములునుగూడ క్రమక్రమముగా నాదిల్ శాహా చేతిలోని కీలుబొమ్మలైనారు! రాజ్యలక్ష్మీలోలురకును, స్త్రీలోలురకును, మంచిచెడుగులు తెలియవుగదా?

శ్రీధ:—తమ్ములుగూడ నింతవివేకశూన్యులైనారా?

బుద్ధి:—ఆతమ్ములాయన్నమాటలకు నడుగుదాటరు. అతఁడు క్రమక్రమముగా నన్నుఁగూడ గల్పుకొనవలయునని సంకల్పించుకొనినాఁడు కాని నేనందులకు లోఁబడువాఁడనుగానని యెఱిఁగి, భేదోపాయముచే నాకును రాజునకును విరోధముఁగల్పించి, రాజ్యవిషయములందు రామరాజతమ్మాతలనాధునకు నాకెంతో మనవసరముగాఁ జేయఁ జూచుచున్నాఁడు.

శ్రీధ:—ఓరీ! తుచ్ఛుఁడా! నీవలె ధనముకాశపడి బుద్ధిసాగరుఁడు విపక్షులంజేరుననుకొంటివా? అగుగాక! మీపాపము నకుఁదగిన ఫలము నందుదురుగాక!

బుద్ధి:—పాపమునకేవృద్ధి. వారికే విజయమగునట్లున్నది.

శ్రీ:—ఏమి! ఇందువారునెగ్గుటరిది. తండ్రితాతల నాటనుండి మీవారు మంత్రిత్వమున విఖ్యాతిఁగాంచుచు రాజ్యసంరక్షణ మాచరించినారు. అట్టివంశమున జన్మించి యేకపటమును లేక చరించుచున్న నీయెడ రాజునకు గోధము గల్గింపగలరా? అదియునుఁగాక నీయందుఁ బూర్వము నుండియు రాజునకు మక్కువగలదు.

బుద్ధి:—అది నశించుచున్నది. నాయందు రాజునకు బూర్వగౌరవము లేదు. లేకపోవుగాక. నామంత్రిత్వము పోవుఁ

గాక. నాకందులకు విచారము లేశమునులేదు. కాని,సుప్రసిద్ధమై శత్రు భీకరమై, చిరకాలమునుండి వచ్చుచుచున్న యీవిజయనగర సామ్రాజ్యము నాకాలమున-

అతని కన్నుల నీరుగిఱ్ఱునఁదిరిగెను. స్వరము మారెను. క్రోధవిచారపూరితమై ముఖము ప్రకాశింపఁజొచ్చెను. అతడింక మాటలాడలేకపోయెను.

శ్రీధ:-అయినచో సేనలపాలను రాజుగారు పూర్వమువలె నంత హెచ్చుగాఁ గైకొనుచుండుటలేదు?

బుద్ధి:- లేదు.

శ్రీధ:-ఆదిల్‌శాహా మిక్కిలి సమర్థుని వలెఁగన్పట్టుచున్నాఁడు చేయునది ద్రోహమైనను దూరాలోచన, కార్యనిర్వహణ చాతుర్యము కలవాఁడు.

బుద్ధి:-అవునతఁడట్టివాఁడే. విశాలమగు సామ్రాజ్యముగలదు గదాయని మనప్రభువులు గర్వించుచున్నారు. కాని క్రిందుమీఁదు లరయుటలేదు, చూడుఁడు! ఆదిల్ శాహాయొక్క కార్యనిర్వహణము ఆచాతుర్యము! అతఁడు గోల్కొండనవాబుతో స్నేహముగావించినాఁడు అంతియుగాక చిరకాలమునుండి యాదిల్‌శాహాకును, నిజామునకువిరోధముగలదు. ఆదిపోవుటకుగాను దాను నిజాము కూతురైన చాంద్‌బిబీని పెండ్లాడినాఁడు. మరియుఁ దన చెల్లెలిని నిజాము పెద్దకుమారుఁడగు మీరిజా కొసంగెను.

శ్రీధర:-నిజమే ఆ! ఈవిషయములనేని రామరాజుతల పోయ లేదు గాఁబోలు.

బుద్ధి:-ఇదియెల్ల గమనించిచూడ నాకుఁ దురుష్కరాష్ట్రముల వారెల్లఁగలసి విజయనగరముపైకి వత్తురను నమ్మిక పొడముచున్నది.

శ్రీధర:-ఈతంత్రములెల్ల నితఁడు కడు చమత్కృతితో నడుపుచున్నట్లుతోఁచుచున్నది. మంచిది! దినదినము నాశిష్యులనంపి వార్తలనెల్లఁ దెప్పించుచుందును. కాని నీవు మాత్రము మిక్కిలి జాగరూకుఁడవై మెలంగ వలయును జుమీ! వారు నీకేమేనిహాని సేయుదురని నాకు భయము పొడముచున్నది. ఆహాహా! యెంతపని జరుగుచున్నది! ఎంతపని జఱుగుచున్నది! కానిమ్ము వీరిపనినెల్లను విఘ్నము సేయఁ జాలిన తంత్రమేదేని లేదా?

బుద్ధి:-వారు నా బొందిలో ప్రాణమున్నంత వఱకు నాకే హానియుఁ జేయఁజాలరు. విజయనగర సామ్రాజ్యరక్షణకు నా ప్రాణము వలయునేని సంతోషపూర్వకముగా నొసంగెదను. నా కంతటి భాగ్యముగూడునా?

శ్రీధ:-సరే. కర్తవ్యమేమి?

బుద్ధి:-శిష్యుల నాయాస్థలములకుఁ బంపి తెలిసికొనుట మొదటిది. రెండవ దత్యంతావశ్యకమగు విషయము, ఆదిల్

శాహా తనదృష్టిలోఁ జేరఁడని యెఱిఁగి విజయసింహుఁ డెట్టులైనఁ జంపఁ బ్రయత్నము సేయుచున్నట్లు పొడకట్టుచున్నది. అతఁడు నేఁడు శృంగారపురమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. దారిలో నతని కేయాపదయు రాకుండఁ జూడవలయును. నీ విప్పుడేపోయి యతనిం గలసికొమ్ము. తక్కిన విషయములు తర్వాత మాటలాడుకొందము.

శ్రీధ:- సరే. నేఁ బోయెదను. నీవును, ఈదారిని బొమ్ము.

బుద్ధిసాగరుఁడు తలయూచెను. శ్రీధరుఁడు నిష్క్రమించెను. బుద్ధిసాగరుండును ముందడుగు నైచెను. తలనుబైకెత్తి ఆకసమువంక దృష్టి సారించెను. "దేవా! విజయనగర సామ్రాజ్యమును రక్షింపుము" అని యతని పెదవు లుచ్చరించుచున్నట్లుగఁ జరించుచుండెను.

రెండవ ప్రకరణము.

తారానాథుఁడు

ఆకాలమునఁ బ్రపంచమునఁ గల విశ్వవిఖ్యాత మహో నగరములలోఁ బ్రధమస్థానముఁగాంచి, హిందూదేశ యశో వైభవ సంపత్సమార్జనమున నగ్రస్థానము వహించి, యత్యద్భుత శిల్పకళా విశేషముచే నెసఁగు ప్రాసాద జాలముల మించి, ప్రకృతిసౌభాగ్యమునకు సంపూర్ణనికేతనమై, సకల లోక కవిపండిత సంస్తుత్యమై, అనిర్వచనీయమై, అనన్యలబ్ధవిభవమై ఖ్యాతిపందిన విజయనగర పట్టణము నొకసారిచూతము వచ్చెదరా? మీకు హుషారులేదా! కొంచెము కాలము తప్ప మఱేమియు మనము వ్యయముసేయ నవసరములేదు! ఆకసమును ముద్దుపెట్టుకొనుచు విశుభ్రకాంతి పుంజములచేఁ గలశౌతశిఖరులోయను భ్రమఁబుట్టింపఁ జాలిన యీ హర్మ్యములను, ఆప్రాసాదములను, ఆయుత్తమ భవనములను, ఆ రాజమందిరములను, ఆవిద్యాశాలలను, ఆనాటకశాలలనుఁ జూడుఁడు! ఇట్టి వెందేని గలవా? అదిగో దూరమునుండి పాడుచున్న యీ సుందరుల మృదుమధుర కలవరములను వినుఁడు! ఆపాడుచున్న దెవరు? అప్సరసలా? గంధర్వ భామినులా?

మ తెవరు? నయనసుభగములై యొప్పారుచు, సకలవిధకుసు మఫలాక్రీర్ణములైన యీ యుద్యానవనముల ప్రకృతి సౌభా గ్యమును విడిచిపెట్టుటకు మీామనసొప్పుచున్నదా! ఆహా! అటు చూడుఁడు! సాయంతన వినోదకేళీ విహారార్థమైవచ్చి సౌధో పరిభాగముల నిటునటు తిరుగుచున్న యీా చపలాక్షుల మొగ ము లెంత మనోహరములుగా నున్నవి! బంగారుతేటవలె భాసి ల్లుచున్న వారి మొగములపై కెట్లు మందమారుత ప్రేరణమున ముంగురులు వ్యాపించుచున్నవో చూడుఁడు! ఇదిగో, చెలాప టీలు పట్టుకొని షికార్లుసేయుటకుఁ బోవుచున్న యీావయసు కాండ్రవిలాసము, సౌందర్యము, చాకచక్యము నవలోకింపుఁ డు! అల్లదిగో, ఆవర్తకస్థానములఁ జూడుఁడు! రత్నములు, మణులు, ముత్యములు, గుట్టలు గుట్టలు !!

"వక్రః పన్థాయదపి భవతః ప్రస్థిత స్యోత్తరాణాంతీరో త్సంగ ప్రణయ విముఖో మాస్మ భూ రుజ్జయిన్యాః"

నగర సామాన్యమగు నుజ్జయినికే యింతగా నుబ్బి తబ్బిబ్బయిన కాళిదాసీనగరముం జూచెనేని యేమగునో? ఎచ టఁజూచినను గీతములే! మృదుమధురగానములే! సౌందర్య మే! సౌభాగ్యమే! హర్షమే! -- ఇదయేమి? స్వర్గమా? భూలో కమా? యక్షలోకమా? మహేశా! ఏమి, అప్రాసాదములు రాచబాటలు! వీధులు! నాటకశాలలు' సంగీత శాలలు!

అట్టి ఈవిజయనగరసౌభాగ్యమును గనులారఁజూడవలయుననీ కాఁబోలు సుధాకరుఁడు తనకాంతులను దిరస్కరించుచున్న యాహర్మ్యములయు, రాజసౌధములయు, శిఖరములపై వ్యాపించి తన్నగరవీధులలోఁ బరిక్రమించి, సూభవనముల గవాక్షమార్గములగుండ లోనఁబ్రవేశించి, స్వర్గలోకమునుండి విలోకనోత్సాహియై వచ్చిన దృష్టయో యననొప్పి యప్పట్టణమున సంచరించుచుండెను. ఇంత ప్రణయముతో నిట్లు చరించుచున్న యాశుభ్రాంశుఁడా మహానగరము నంధకారమున ముంచిపోవునా? అట్టియెడ నాచంద్రునికి సమకాలికుఁడై మఱియొక నూతనపురుషుఁ డానగరముంబ్రవేశించెను. అతని మొగము చంద్రునివలె గుండ్రముగానుండెను. అతఁడా పట్టణమునకు వెలుపలగానున్న యొక బాటదగ్గరఁగల యొక సగిస్తిరమున నిలుచుండియుండెను. బహుశః అది యాతనికి సంకేతస్థలమై యుండవచ్చును. అతఁడా రజనీ మనోహరతను గాని యాచంద్రుని విలాసమునుగాని చూచుటలేదు. అతని కాచల్లగాలిలో షికారుచేయవలయుననియు లేదు. అతని మొగముఁజూచిన నతఁ డతిదీర్ఘమగు నాలోచనయందున్నట్లుమనకు స్ఫురించును. అతఁడిట్లనుకొనఁ దొడఁగెను.

“ఆహా! రాజకీయవ్యవహారములు మిక్కిలి పాపకరములు. ఛీ! ఛీ! ఇంతకంటెను బిచ్చమెత్తుకొని జీవించుట మేలుగానుండును. అయ్యో! రాజుల కొలువులలోనుండువాఁడు

పాపమునకు జంకఁగూడదు. కొంపలుతీయుటకు జంకఁగూడదు. ఒకరిని నాశము సేయుటకు జంకఁగూడదు. ఛీ! నేనిపుఁ డీకార్యము నెట్లుసేయుదును?”

“అయ్యో! సుప్రసిద్ధమగు విజయనగర సామ్రాజ్యమును నాచేతులతో నాశము సేయవలసి వచ్చుచున్నది, నేనీపని కేమని పూనుదును? ఇదివఱకు నీ సామ్రాజ్యమువలన దక్షిణహిందూదేశమునఁ దురకలకుఁ గాలు నెట్టవలను పడినది కాదు. ఇఁక నిదికూడఁ దక్కినహిందూదేశపుజనులె వారి హింసలకు లోనుగావలసివచ్చునుగాఁబోలు! ఛీ! కాదు. నాబోఁటియల్పునివలన నేమగును? సర్వముకాలవశము. మనుజునివలన నేమగును? మనమేపాటివారము? సామ్రాజ్యములు పోవుటకుఁగాని నిలుచుటకుఁగాని నావంటితుచ్ఛమానవులు కారణముగాదు. దైవముతప్ప మఱేదియు నీపనులు సేయఁజాలదు”

“ఇట్లని శాస్త్రములు చెప్పుచుండఁగా నేను వృథాగా నిట్లై భయపడనేల? నేనిపుడుచింతింపనేమి ప్రయోజనము ఇదివఱకే గోల్కొండ నవాబునకు మాట యిచ్చితిని. అది తప్పిన ద్రోహముకాదా? వెనుకనూయి, ముందుగోయి ఎట్లుకావలసియున్న నట్లగును. వృథాగానాకు వచ్చు లాభమునుబోఁగొట్టుకొన నేల? గోల్కొండ నవాబుచెప్పినట్లు నడచుకొని రామరాజును మోసపుచ్చితినేని రాజ్యమువచ్చును. సామంత రాజునగుదును. అంతయదృష్టమా?”

ఇంతలో నచటికొక వేత్రహస్తుఁడువచ్చి యతనిముందునిల్చెను.

మన గోల్కొండమంత్రి యతనివంక జూచి తన్నుఁగొంపోవ వచ్చినవాఁడని గ్రహించెను. వేత్రహస్తుఁడుముందునడచుచుండెను. మన మంత్రి యతనిని వెంబడించెను.

మూఁడవ ప్రకరణము

చదరంగము ప్రారంభము

విజయనగరపట్టణమున నొకచోటికిప్పుడు మనమరుగ వలసియున్నది. ఆమహాసముద్రమున మనము మన గమ్యస్థానముం గనుగొనఁ గలమా? మనకిపుడు రాజకోటల నడువ వలసిన యగత్యము లేదు. వీధులజోక్యము మనము పుచ్చుకోగూడదు. మనకిపుడు గావలసినవి సందుగొందులు. ఇదిగో! ఈసందులోఁ జొరఁబడి నడువుఁడు. ఈసందునుండి యాసందు, ఆసందునుండి యీసందు, ఇట్లుపోవలయును, ఇవియన్నియుఁజిన్నసందులన్న మాటయేగాని పాడుపడ్డవిగావు. ఇదిగో! ఇప్పుడు మనమువచ్చిన చోటుచూడుఁడు! ఇచటఁగొంచెముపాడుపడినయిండ్లుగనఁబడుచున్నవి. ఇదిపట్టణము వెలుపల, అదిగో! అచ్చట చిన్నకొండయగుపడుచున్నది. చూచితిరా? అందు గుహ యొకటికలదు. మన మచటికిఁబోవలయును. మనమందుఁ బ్రవేశించితిమేని యదిమనలనొక యుపవనమునకుఁ దీసికొనిపోవును. అందొక చిన్నబంగళా కలదు. చూడుఁడు! ఆబంగళాలో నొక తురుష్కుఁడొక కుర్చీపైఁ గూర్చుండి యున్నాఁడు.

అతని మొగము బంగారుచాయగలది. అందు రాజకళ లగుపడుచున్నవి. అతనిని మనము చూచియుండలేదు. కాని యిదివఱకతనిగూర్చి పెక్కుసార్లు వినియున్నాము. అతఁడే యాదిల్ శాహా. అతఁడు మనగోల్కొండమంత్రికొఱకెదురు సూచుచుండెను. యింతలో నొక బటుడతనిం దన వెంటఁ బెట్టుకొని తీసికొనవచ్చి నవాబు నతనికిఁజూపించి పోయెను.

ఆదిల్:-ఓహో! తారానాథులుగారు! తమకొఱకే యెదురు చూచుచుంటిని. సమయమునకే వచ్చినారు. మీకు నూఱేండ్లాయువు. మిమ్మల్లా రక్షించునుగాత!

తారా:-నాకన్నులు ధన్యతంగాంచినవఁడీ! నేఁడు సుదినము మీదర్శనభాగ్యమబ్బుటచేత.

ఆదిల్:-చిత్తము. కార్యమేమి చేసకొని వచ్చినారు? శ్రీగోల్కొండ నవాబుగారికి క్షేమమేగదా?

తారా; పై సంగతులు మాటలాడుకొందము. ముందీ యుత్తరముఁ జదువుకొనుఁడు.

అని యతఁడొక యుత్తరముందీసి యాదిల్ శాహా కరమున నుంచెను. అతనికి నాతురత హెచ్చెను. తోడనే యతఁడు దీపము వెలుగునఁ దనలోఁ దాయిట్లు చదువుకొన జొచ్చెను.

ఁమిత్రశేఖరా! మీరు వ్రాసిన యుత్తరమందినది. మీయుద్దేశ్యమెంతయు సంస్తవనీయమైయున్నది. మీరుమహా

మ్మదీయ మతమునకై సేయుపనికి నాన రాజ్యముల వారెల్ల నుం దోడ్పడుదురని నమ్ముచున్నాఁడ. దేవుఁడయిన యల్లా తప్పక యిందు సాయముచేసి తీరును. ఏలయననిది న్యాయమైన కార్యము. కాఫరులుఁ రాజ్యము చేయుటకు దగువారు గారు. మనలో మనకు సరిగాఁ గుదురకుండుటచేతఁ గాదా యిట్లు దేశమెల్ల హిందూరాజులు రాజ్యముల నేలుచున్నారు? ఆవిజయనగర సామ్రాజ్యము పేరు విన్న గుండెలు పగిలిపోవుచున్నవి. ఎంతసామ్రాజ్యము! ఎంతసామ్రాజ్యము? ఏమివైభవము! అది మనకుఁబ్రక్కలోనిబల్లెము. దానివలన మనమెన్ని కష్టములను బొందుచున్నదియు దైవమునకెఱుక. నిన్న మొన్న నే నన్నుఁ బట్టినబాట్లు మీరెఱుఁగరా? ఇంతియే గాక గత యుద్ధములలో విజయమందిన హిందూసైనికులు మనకును మన మతమునకును జేసిన యపకారములు............... చెప్ప శక్యముగాదు. నిజముగా మన మతమును మనము రక్షించుకొనవలసియున్నది. అది యల్లాకు సమ్మతము. కాని మీరన్నట్లు వారిని యుద్ధములో జయింపలేము. స్నేహము నటించుచునే వంచించి విజయమందవలెను. ఆ యాంధ్రవీరుల పేర్లు తలఁపగనే గుండెలుఁ వ్రక్కలగుచున్నవి! అట్టిసామ్రాజ్యము తోడను, ఆసైనికుల తోడను మనమెల్లరమును గూడ గలసి యెదుర్కొనినను జయింపజాలము. ఇపుడు మీ

కడకుఁ దారానాథునంపితిని. మీరు సమయోచితముగా నేది యోపన్ని, ఇతనిని రామరాజు సేనలోఁ జేరునట్లు సేయుదురని వేఱుగఁ జెప్పవలయునా! మీరక్కడ మిత్రభావముతోడను పుత్త్రభావముతోడను, ఉండి శత్రువుల గుట్టు తెలిసికొనుట మనకెంతయుఁ బ్రయోజనకారి........................

క్రమక్రమముగా నదియెల్లను జమవుకొనునప్పటికి కాదిల్ శాహా మొగము షోడశకళాపరిపూర్ణమయిన చంద్రబింబమువలెఁ బ్రకాశింపజొచ్చెను. అతని మొగమునఁ జిఱునగవు దోఁచుచుండెను.

అతఁడు మిగులజిత్తులమారి. అతనికి నిశ్చయముగా మతమునందు భక్తి లేకపోయినను మతావేశమును గల్గించినఁగాని తురుష్కులెల్లఱును జేరరని తంత్రముపన్నెను. మతము మిక్కిలి భయంకరమయినది. మతకక్షలచే బ్రపంచమున నెన్నియో సామ్రాజ్యములు నశించినవి. అనేక లక్షలుజనులు మతయుద్ధములలోఁ దమప్రాణములను నిశ్చింతగా వదలిరి. ఈకాలమున మనకంతగా మతపుఁబిచ్చి లేదు. కాని పూర్వమట్లగాదు. మతమునకు బ్రాణము లర్పించువారు. ఆకారణముచేతను తురుష్కులు తమ్ము పెట్టిన బాధలకుఁ దగిన ప్రతీకారము సేయవలయునని హిందువులు గతించిన రెండుమూడు యుద్ధములందుఁ గల్గిన విజయములలో మహమ్మదీయులను జాల

బాధపెట్టిరి. అందుచే నుభయపక్షములలోను గ్రోధము రాజు చుండెను.

ఆదిల్:–మఱి మీరు కొల్వులోని కెప్పుడువచ్చెదరు?

తారా:–మీ చిత్తమువచ్చినప్పుడు.

ఇట్లు వారిరువురును గొంతసేపు మాటలాడు కొనిరి. యోచనలు పెక్కులు కావించిరి.

నాల్గవ ప్రకరణము

ఢిల్లీకిఁ బ్రయాణము

రజనీకాంతధరించిన నీలవస్త్రమువలెఁ నల్లదలం జీకట్లు వ్యాపింపఁదొడఁగెను. మృదుమధురావ్యక్త కలనిస్వనంబులు విహార విహంగములు వృక్షములనుండి శ్రవణానందముగాఁ గూయుచుండెను. రజనీసుందరి విశ్రమించు మంచముయొక్క పందిరియో యన నాకసము శోభిల్లుచుండెను. చుక్కలందలి పాదరసపుబుడ్లు కరణిఁ బ్రకాశించుచుండెను.

అట్టియెడ విజయనగరపట్టణములో నొకచోట ప్రాసాదముమీఁద నొక మానవ విగ్రహము పికారు సేయుచుండెను. అతని మొగ మతిగంభీరముగాఁ దోచుచుండెను. అతని వయసరువదియేండ్లకు మించియుండును. మీసముఁ బనెరసినవి కాని యేవో సల్లనిరంగులు వానివర్ణమును మార్చినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అతఁడొక యుత్తమవంశీకుఁడైన రాజువలెఁ దోఁచుచుండెను. అతఁడే మనసామ్రాజ్యమునకు నాథుఁడు. చక్రవర్తి. అతఁడేదో దీర్ఘముగ నాలోచించుకొనుచుండెను. అతఁడున్న యీభవనముననే చక్రవర్తికిఁగల రహస్యవ్యవహా

రము లాలోచింపఁబడును. యుద్ధవిషయములు మొదలగు సం
శముల నిందు జర్చింతురు.

అతఁడింకను నాలోచించుకొనుచునుండెను. ఇంతలో
నొక మానవ విగ్రహము రంగస్థలమునకు వచ్చెను. అతఁడు
మనరామరాజునకు సలాముచేసెను. రామరాజు కనుసన్న సేసి
కుర్చీపైఁ గూరుచుండెను. ఆ నూతన విగ్రహమును
గూర్చుండెను.

రామ:-ఆదిల్ శాహా! మఱి గోల్కొండవార్తలేవియు వచ్చు
ట లేదేమి?

ఆది:-చిత్తము. రాకేమండి?ఎప్పటివార్తలప్పుడే వచ్చుచున్నవి.

రామ:-విశేషము లేవేని గలవా?

ఆది:-చిత్తము. సంతోషకరమైనవార్తలే గలవు. గోల్కొండ
రాజ్యములో నంతఃకలహములు ప్రారంభమైనవి.

రామ:-ఏమి? అంతఃకలహములా? ఎట్లు సంభవించినవో తెలి
సినదా?

ఆది:-చిత్తము. స్వాంతముగాఁ జెప్పెదను. ఆ నవాబు మిక్కిలి
పాపవృత్తిగలవాఁడని మీ రెఱుఁగుదురుగదా? అతనికి దారా
నాథుఁడను మంత్రికలఁడు. ఆయనపుత్రిక మిక్కిలి చక్క
నిది. ఆమెను దనకిమ్మని నవాబు నిర్బంధించి నానా విధ
ముల బాధించెను.

రామ:-అవును, తారానాథునిపేరు వినియుంటిని. అతఁడు రాజకార్యనిర్వహణమున మిక్కిలి నేర్పరియఁట. పాపము! తరువాత నతనిగతి యేమయినది?

ఆది:-అతఁడందుల కిష్టపడలేదు. దానిపై నవాబు కోపించి తారానాథుని, అతనిభార్యను బిడ్డలను జెఱసాలలోనుంచి హింసింపనారంభించెను. పాపము! మంత్రిమాత్రి బుద్ధిశక్తిలో నెట్లో తప్పించుకొని కార్యమును సాధింప నన్యదేశ మేగినట్లు తెలిసినది. భార్యయు బిడ్డలుమాత్రము పాట్లు తప్పినవి కావు......ఛీ! ఇట్టిరాజులను ముక్కలుగాఁ గోసినను పాపములేదు. రాజులే యిట్లు ప్రజలను హింసించిన నింకఁ బ్రజలకు దిక్కెవరు?

రామ:-హరహర! ఎంతపనిచేసినాఁడు! అతని కంత్యకాలము ప్రాప్తించియుండును.

రామరాజు మొగము కొంచె మెఱ్ఱవడియెను. దానిని ఆదిల్ శాహా కనిపెట్టి, "హిందువు లుదారస్వభావులు. పాపదూరులు. మా మహమ్మదీయు లట్టివారుకారు. ఎన్నియో విజయములు గాంచినను, ఒక్క హిందూరాజైననిట్టి యకార్యమును జేయలేదు. ఇఁక మావారో, ఒక్కనాఁడొక్క చిన్న విజయము ప్రాప్తించిన నబ్బ గుళ్లు గూల్చి, యూళ్లుగాల్చి, మనుజుల పచ్చిరక్తముల బీల్చెదరు. ధర్మమని యధర్మమని విచారింపరు" అనెను.

రామరాజేమియుఁ జెప్పలేదు కాని యతని మనసు మాత్రమూరకుండలేదు. ఏమేమో యోజించుచునే యుండెను ఆదిల్‌శాహా చెప్పిన వాక్యములను విశ్వసింపక సర్వము నసత్యమని తలపోయుచుండెనా? పుత్త్రుని మాటలను నమ్మకుండు వారెవరేనిగలరా? అతఁడొక నిట్టూర్పు విడిచెను. అతని యధరాగ్రములనుండి యీక్రింది మాటలు వెల్వడెను.

"హిందువుల కష్టము లెన్నటికిని గట్టెక్కవు.మూఁడు నాల్గువందల సంవత్సరములనుండి వారుపడుచున్న కష్టములు దైవమున కెఱుక. ఎక్కడనో మీవంటి సత్స్వభావముగల రాజు తక్కఁదక్కిన మునల్మాను రాజులెల్ల హిందువులను—పెక్కు బాధలుపెట్టి హింసించుచున్నారు. ఇది యంతయును, ఇట్లు కావలయునని దేవుని సంకల్పమేమై యుండవలయును. కాకున్నచో నిట్లు జఱుగునా? పరాత్పరుఁడు ప్రజలకు గష్టములువచ్చువేళ నవతారములెత్తి రక్షించునని వాడుక. అతిడిట్లు బాధపడుచున్న హిందువుల నుద్ధరించి ధర్మరక్షణ మేల చేయఁడో!"

ఆది:-అవును. శాంతస్వభావులగు హిందువులుమహమ్మదీయుల వలనఁ జాలఁ బొట్లుపడినారు. ఆ పాపఫలమును వీరనుభవింపక తీరదు—దేవుని యవతారములు తమవంటివారే. తప్పక తమరే ధర్మరక్షణకుఁ బూనుకొనవలయును. నేను మహమ్మదీయుఁడనయినను నాకు హిందూమతమునందు

ప్రీతిచాలఁగలదు. ధర్మమెచటనుండునో అచట జయము గూడ నుండును.

రామ:-తారానాథుని మనకడకు వచ్చునట్లు చేసిన నేదేని లాభము మనకుఁగల్గునా?

ఆదిల్:-చిత్తము. మీకుఁదెలియని దేదికలదు? లాభము చాల యుండును.

రామ:-అతఁడచట మంత్రిగదా!

ఆదిల్:-కావుననే యాతనికిఁ జాల సంగతులు తెలియఁగలవు గోల్కొండ నవాబు మనకు విరోధిగదా? అతని నెట్లేని సాధింపవలయును. అందునకితఁడు మనకుఁ జాల సాయము సేయగలఁడని తలఁచెదను.

రామ:-అతఁడు చిరకాలము తన్నుబోషించిన రాజుగుట్టును మనకుఁ జెప్పునా?

ఆదిల్:-అతఁడుగూడ మనవలె నతనికి గర్భశత్రువు కావున నతఁడు రహస్యములను మనకు జెప్పవచ్చును.

రామ:-ఏమో! హిందువులలో నిట్టి స్వామిద్రోహులుందురని తలఁపను.

అదేమి? ఫలోక్తియాలేక యాదిల్ శాహాతంత్రము సకలము నెఱింగెనా? ఆదిల్ శాహాగుండియలలో 'గలుక్కు' మనియె. అతఁడు నిర్ఘాంతపోయెను. కాని, యతనిసాహసము

ధైర్యము మాత్రము మిక్కిలి చెడ్డవి. రామరాజు ఛలోక్తిగా నప్పుడప్పుడు ప్రసంగమధ్యమున నిట్లనుచుంట నతఁడు విని యుండెను.

ప్రపంచయాత్ర మిక్కిలి దుర్ఘటమైనది. జనసామాన్యమునకే ప్రపంచయాత్ర సేయవలయునన్నఁ గొన్నిగుణములు గావలయును. అందుదూరదృష్టి మిగుల నగత్యము. అది లేనివాఁడు యాత్రసరిగాఁ జేయఁజాలఁడు. మనుజుల స్వభావము లొకతీరుగానుండవు. కొందఱు తమప్రాణస్నేహితులనుగూడ నమ్మరు. మఱికొందఱు నమ్మినట్లుండియు లోపలనమ్మరు. ఇంక కొందఱు తమహృదయములు సరళములగుటచేఁ బ్రపంచ మెల్ల నట్టిదియే యని భావించి యందఱును నమ్ముదురు. సామాన్యకార్యములలో నెట్లున్నను రాజకీయ విషయములలో నమ్మక మొకప్పుడు పెక్కుకష్టములందెచ్చుచుండును. రామరాజు, ఆదిల్ శాహా యెడల నిజముగాఁ బరిపూర్ణ విశ్వాస ముంచెనో లేదో మన కింతవఱకుఁ దెలియదు.

రామ:-పాపము! మఱియిపుడు తారానాధుని గతియేమైనది. అతఁడేమయినాఁడు?

ఆదిల్ శాహా కొంచెము సేపు విచారించెను. అతఁడేమి చెప్పదునాయని యోచించెను.

ఆదిల్:-అతఁడు దయామయుఁడగు ఢిల్లీశ్వరుఁడు తనయాపదను దీర్పఁగలడని ఢిల్లీకిఁబ్రయాణమైపోవ నిశ్చయించుకొనెను.

రామ:-మఱి యతఁడు మనకడకువచ్చునట్లుసేయుమార్గమేది?

అదిల్:-అతని నిదివఱకే పిలిపించి యుంటిని.

రామ:-అతఁడిపు డిచ్చట నున్నాఁడా?

అదిల్:-ఆ! ఇచటనే యున్నాఁడు.

రామ:-రేపొకసారి యాతనిని మనకొలువులోనికి రప్పింపుఁడు

ఆదిల్:-చిత్తము.

ఆదిల్ శాహా మొగమునఁ దోఁపకపోయినను మనమున నాహ్లాదము హెచ్చుగాఁ జొచ్చెను. చేయుప్రయత్నము ఫలోన్ముఖమైన నెవనికి ముదముగల్గదు ? మనతారానాథుఁడిట్లు విజయనగర సామ్రాజ్యపాలనమున భాగము వహించెను. ఆదిల్ శాహా సెలవుగైకొని మెల్లగాఁ దనగృహమునకరిగెను. కాని రామరాజంకను నేదోయాలోచించుచునే యుండెను.

ఐదవ ప్రకరణము

ఒక వీర పురుషుఁడు

కృష్ణకునుత్తరమున విశాలమైన యొక మహారణ్యము గలదు. అది గోల్కొండ రాజ్యములోనున్నది, అది నీరంధ్ర తరుప్రకరకల్పిత గాఢాంధకారమై, భయంకరముగఁ దోఁచు చుండెను. ఎచటఁజూచినను భీకరారణ్య మృగసందోహములే కానవచ్చుచుండెను. అతిభయంకరములగు హర్యక్షములగర్జితములును, దుర్వారపరాక్రమసమేతములగు శార్దూలములభీకర నిస్వనంబులును, మత్తకరీంద్ర ప్రకరకృతములగు ఘీంకారములును గలిసి యీవనము నలంకరించుచుండెను. ఇంకను సాయంకాలముకాలేదు. ఆభీకరారణ్యమున నొక ప్రక్కనొక బాటగలదు. ఆబాటయంత విశాలమైనదిగాక యిరుకుగా నుండెను. ఆబాట నొక బాటసారిపోవుచుండెను. అతని మొగ మత్యంతమనోహరమైనది. ప్రఫుల్లపద్మమైనను సంపూర్ణశర చ్చంద్రుఁడైనను, ఆమొగమునకు సాటికాదు. ఆమొగమన్య దుర్లభములగు పరాక్రమ పౌరుషములను దోఁపించుచుండెను. అతనిమేను బంగారు కాదుగాని దానికిని బంగారునకును నిజముగా భేదములేదు.

అతఁడొక యుత్తమాశ్వము నధిష్ఠించియుండెను. అతని శిరమున నమూల్యమగు నొక పట్టుపాగా చుట్టబడియుండెను. అతనిబాహువులు మిక్కిలి దీర్ఘములు కనులువిశాలమైనవి. అతనిమొగమున నేదేని యైంద్రజాలికశక్తి కలదా యేమి! లేనిచోఁ జూచువారినెల్ల నట్లాకర్షించు టేమి?

అతఁడు గుఱ్ఱమును మిక్కిలివడిగాఁగాక మందముగా గాక యొక్కతీరున బోనిచ్చుచుండెను. అతఁడు వెనుతిరిగి చూచుట లేదు. ప్రొద్దుగ్రుంకెను. అసలేయంధకారముగానున్న యాయడవిలో నిపుడు కన్ను బొడుచుకొన్నను గానవచ్చుట లేదు. అప్పుడప్పు డాకసమున నక్షత్రములుమాత్రము చెట్ల యాకుల సందులనుండి మినుకుమినుకుమని ప్రకాశించుచుండెను. గాఢాంధకారమైనది. అతనిగమ్యస్థానమింక జాలదూరము లేదు! అత డిపుడు తనగుఱ్ఱమునుగొంచెము తన్నెను. అది వేగముగా బర్విడుచుండెను.

అతనివెనుక, మార్గమున గుఱ్ఱపుడెక్కల చప్పుడు వినవచ్చుచుండెను. కొందఱాశ్వికులును, కొంత కాల్బలమును వచ్చుచుండెను.

వారతనిని సమీపించిరి. మనకుఁ దిన్నగా గనబడుట లేదుగాని వారికడ నాయుధములు లేకపోలేదు. వారు పెద్ద మనుష్యులవలెఁ గన్పడరు. వారిలో నొకఁడిట్లనియెను.

"ఇది మంచితరుణము. లెండు. రండు. అతనిపై బడుదము"

మఱియొకఁడు.

"కాలము పోవుచున్నది. ఆలస్యమేల? అతఁడు గమ్యస్థానమునకు బోవుచున్నాఁడు. ఇక విశేషదూరము లేదు. త్వరపడుఁడు." అనియెను.

ఇంకొకఁడు.

"కండ్లు మూసికొని మనమందఱమును మీఁదఁబడుదము రండు ఆలస్యముచేసిన గార్యముఁ చెడును. స్వామి కార్యమును దీర్పజాలకపోవుదుము." అని చెప్పెను

వేఱొకఁడు.

"ఇదిగో నేఁబోవుచున్నాను. కార్యము మీఱినతర్వాత జింతిలిన నేమిప్రయోజనము? రండు" అని పల్కెను.

మాటలకుఁ గ్రియలకును జాల నంతరమున్నది. వారతనిని బాగుగా నెఱుఁగుదురు. వారిమాటలు, ఆలోచనలు, ఎలుకలన్నియుఁగలసి పిల్లిని జంపఁ బ్రయత్నించిన విధాన నుండెను. ఒకరును ముందునకురారైరి. క్షుధాతురవార్యతను నకులేడిపిల్లలట్లు ముందుబోయిన వారతని ఖడ్గమునకుఁ గబళ మగుదురని వారికి భయము జనించెను. ఇంతలో నతఁడీసందడి కొంతయెఱిగెను. గుఱ్ఱమును నాల్గుకాళ్ళ సవారికి వదలెను.

"అదిపర్వులెత్తుచున్నది. ఇక జాగుసేయఁదగద"ని యాభటు లెల్లరు నొకపరిగా నతనిపైఁబడిరి. వారువచ్చి తనపైఁబడుదు రని యెఱిఁగి వారి నెదురుకొన నతఁడు సంసిద్ధుఁడై యుండెను. అతఁడు పొడవై యతితీక్ష్ణమగు ఖడ్గమును ధరించియుండెను. రెండవ చేతిలో డాలుండెను. అతని మొగము కడు నాకలిగొన్న సింగపుంగొదమ మొగమువలె భయంకరమైయుండెను. ఇంతలోఁ గత్తిపోటువచ్చి యతనిగుఱ్ఱమునకు దగిలెను. అతని గుఱ్ఱము ముందుకాళ్ళెత్తియొక్క పెట్టున నుఱికెను. అతఁడు వెంటనే గుఱ్ఱమును వెనుకకు మఱలించెను.

ఇపుడాతని వెనుకప్రక్క సైనికులు లేరు, అబ్బా! ఏమి యాలాఘవము! ఆగుఱి? ఆశక్తి! ఆనేర్పు! తనకుఁదెబ్బలు తగులకుండ డాలును గిరగిరఁద్రిప్పి కాపాడుకొనుచుండెను. అతని దేహమెల్ల రక్తము గ్రమ్మెను. గుఱ్ఱమును వెనుకకు నడపి సైనికులను వెనుకప్రక్కకు రాకుండ గదుము చుండెను.

ఒకటి-రెండు-మూడు-నాలుగు-అయిదు తలలు క్రిందబడెను. అతనికి భార మధికమగుచుండెను. శత్రువులు మీఁదికి వచ్చుచుండిరి. గ్రీష్మకాలమధ్యాహ్న మార్తాండుని వలె నతని మొగము భాసిల్లుచుండెను. క్రోధము హెచ్చుచుండెను. ఒకఁడు పాపమెంతసేపని పోరఁగలఁడు? ఆమధుర వదనారవిందము. ఆ కుసుమసుకుమారశరీరము, ఆపౌరుష

మూర్తి, యచట—ఆదుర్గమకాంతారమున నశించిపోవునా యేమి?

దూరముననుండి మఱల డెక్కల చప్పుడు వినఁబడు చుండెను, సాయుధులై నల్గురు జనులు నాల్గు గుఱ్ఱములపై నెక్కి యామహారణ్యమున మిక్కిలి వేగముగా బరుగెత్తించుచు వచ్చుచుండిరి. వారిపుడు మిక్కిలి సమాపించిరి. కేశ వేటుదూరముననుండి యిట్లు వినఁబడెను. "ఓవిజయసింహా! మేమును వచ్చుచున్నాము. భయఁపడకు, భయఁపడకు. శత్రువులం జించి చెండాడుము"

విజయసింహుఁడు మఱల నొకపరి విజృంభించెను. మండుచున్న కార్చిచ్చువలె శత్రువులను దహించుచుండెను.

నాల్గుఖడ్గములువచ్చి నాల్గుతలలనొక్క పట్టునభూమి పైఁబడఁగొట్టెను. మఱి నాల్గుతలలును నేలపైబడెను. జనము పల్చనాయెను. మిగిలిన తలలకు భయము హెచ్చాయెను. తోడనే పలాయనమునకు దిగిరి. అరనిముసము గడచినది. ఎదుర్కొనిపోర నొక మనుజుఁడుఁగూడ లేడు. వచ్చినవారిలో నొకఁడు మనమెఱిఁగినవాఁడే. అతని మొగమువంక బరీక్షించి చూడుఁడు. అతఁడు శ్రీధరుడు. పాపము విజయసింహునకు గాయములు చాలఁ దగిలినవి. అందొక పెద్దగాయము భుజములపై దగిలెను. వేఱొకటి తొడలపైఁదగిలెను. మఱొకటి శిరమున దగిలెను. అతడు డస్సిపోయెను. రక్తనాళముల

నుండి రక్తము చిమ్మటగొట్టములనుండివలె బయటికి జిమ్ముకొని పోవుచుండెను. అతనిస్వరము క్షీణించెను. అతనికి మాట వచ్చుట లేదు. శ్రీధరుఁడు "నాయనా విజయసింహా!" అని యెను.

అతఁడు పల్కలేదు. అతనికి స్మృతి తప్పిపోయినది. శ్రీధరుఁడు తనగుఱ్ఱముమీఁదనుండి దిగివచ్చి యాతనింబట్టుకొని తానుగూడ నాగుఱ్ఱమెక్కెను.

కడమ మువ్వురును దారితీయఁగా నచటికి రెండుమైళ్ళు దూరమున నున్న యొక యుటజమున కభిముఖులై వెళ్ళిరి.

ఆఱవ ప్రకరణము

ఏమియు లేదు

రమారమి రాత్రిపదునొకండు గంటలైనది. శ్రీధరుఁడు స్మృతితప్పి ప్రపంచమెఱుఁగక పడియున్న విజయసింహుని వెంటఁగొని సూర్యుటజముంజేరి తలుపుఁదట్టెను. లోనుండి యొకశిష్యుఁడుకన్నులు నులుముకొనుచు వచ్చి తలుపుతీసెను. రాత్రియుంచిన దీపముపోయినది. తక్షణమే దీపము వెల్గించిరి. విజయసింహుని దీసికొనిపోయి యొక పఱుపుపైనఁలోపల బరుండఁబెట్టిరి. అతని కింకను స్మృతివచ్చినదిగాదు. శ్రీధరుఁడు నాడిని బరీక్షించెను. అదిమిక్కిలి సీరసస్థితిలోనుండెను. సరిగా నాడుటలేదు. అతఁడు తత్క్షణమే వలసిన వస్తువులం దెప్పించి యాగాయములనెల్ల శుభ్రపఱచి కట్టుకట్టెను. అతడు కన్నులు దెఱవలేదు గాని, ఒకసారియిటునటు కదలెను. అతనికిపుడే మియుఁ దెలియదు. ఇంతలో నతనికి జ్వరము ప్రారంభించెను. అది ఇంకను హెచ్చాయెను. తుదకు మంటలు మండ జొచ్చెను:—

పాపము! శ్రీధరునిగుండెలు నీరుగాఁజొచ్చెను. అతనికి విజయసింహునందుఁ గలప్రేమ యపారము. అతనింజూచి

లోనఁబొగులుచుండెను. కాని యతిధీరుఁడగుటచేత బయికిఁ గన్పడనీయలేదు. తెల్లవారునంతకును, అతని శిష్యులునతఁడు నతనిం గనిపెట్టుకొని కూర్చుండిరి. అతఁడు మాటలాడలేదు. జ్వరమువడి తగ్గలేదు.భగ్గున దేహమెల్ల మండుచుండెను. అవ డిలో నప్పుడప్పుడు కలవరించుచుండెను. కానియతనికేమియు దెలియదు. ఉదయముగడచినది. మధ్యాహ్నము గడచినది. ఈలో నొకసారి క్రిందబెట్టిరి. కొంచెము కొనయూపిరియుండి నుగలదు. సాయంత్రముగడచినది. అప్పటికిఁగొంచెముకనులు విప్పిచూచెను. కాని మాటలాడలేదు. దాహమని కాబోలు సైగసేసెను. తోడనే దాహమొసంగిరి. అతఁడు మరల యథాప్రకారముగా బండుకొనెనుగాని యప్పుడప్పుడిచ్చు మందును, ధారకమునుగూడ, లోపలకుఁబోవుచుండెను. మఱు నాడు ప్రాతఃకాలమాయెను. అప్పటికతనికి జ్వరముకొంచెము తగ్గెను అతఁడు కండ్లుతెఱచి చూచునప్పటికి యెట్టయెదుట శ్రీధరుఁడుండెను. అతనికేమియుఁ దోచలేదు. మొగమెత్తి నలుగడలు వీక్షించెను. అతఁడిట్లనియెను. ‘అయ్యా! నేనిచటి కెప్పుడెట్లు వచ్చితిని? శ్రీధరుని మొగమునఁ జిఱునగవుతో చెను. స్వాభావిక సాత్వికమగు నతనిమొగమున సంతోషత రంగములు పొర్లుచుండెనుగాని యవియన్నియువిజయసింహుని లోచన యుగ్మమును నిండింపలేదు. అట్లని యతడు బొత్తుగా నెఱుఁగకపోలేదు. ప్రేమానుబంధము చెడ్డది. అది దాగదు.

అతఁడు విజయసింహుని కర మవలంబించి చమిరెను. శిరము సవరించెను. "నాయనా! అదియంతయుఁ దరువాతఁజెప్పెదను. పరుండుము" అనియెను.

విజయ:-ఇపుడు నేనున్న యీస్థలము పేరేమి?
శ్రీధ:- ఇది మనగృహమేలే, నీవుబడలియున్నావు, కొంచెము సేపు విశ్రమింపుము.

అతఁడీ మాటలనువినెను. కాని యతనికర్థముకాలేదు. అతఁడేదో యాలోచించుకొనియెను. అతఁడాదుర్బలస్థితిలో జరిగినయంశమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొనఁజాలకపోయెను. అతఁడు మరలఁ దనచూడ్కులను యోగిముగముపైఁ బ్రసరింపఁజేసెను. అవి విశుభ్రకాంతులను వెదఁజల్లుచు సాత్వికభావ ప్రబోధకములై యుండెను. అతఁడట్లు స్థిమితముగాఁ గొంత సేపటివఱకు జూచెను. కాని మాటలాడుటకుఁగాని యోగి యాజ్ఞనుభంగము సేయుటకుగాని యతని కిష్టములేదు. ఎట్టకేలకు మరల నిద్రించెను.

ఇట్లు దినములుగడచినవి. క్రమక్రమముగా నతని బాధ తగ్గిపోవుచుండెను. శుక్లపక్ష సుధాకరుని మాడ్కి నతని మొగము దినదినము నూతన మనోహరకాంతులచే శోభిల్లుచుండెను.

ఒకనాఁటి రాత్రి రమారమి రెండుజాములు పొద్దుపోయెను. దిక్ప్రకృతిమెల్లఁ బండువెన్నెలచే నాక్రమింపబడిప్రకా

శించుచుండెను ప్రపంచమెల్ల నిశ్చలమై సాధుని హృదయము వలెఁ దోఁచుచుండెను. అప్పుడప్పుడు తెల్లవారెనని లేచి కూయుచున్న పక్షులరొదతక్క మఱేమియు ధ్వనివినవచ్చుట లేదు. విజయ సింహుఁడా యుటజమున నొకగదిలో నిద్రించు చుండెను. మందమారుత సేవకుఁ డతనికి సమీపమునఁగల మల్లికలయు. సకల విధ పరిమళకుసుమములయు, సుగంధ మును హరించి తెచ్చిహాయిగా వీచుచుండెను. అతనికిగాయ ముల బాధ చాలవఱకు నశించినది. గాఢ నిద్రపట్టెను.

అతఁడు కన్నులు తెఱచెను. మినుకు మినుకుమనుదీపపు వెల్తురున నాతఁడొక సుందరీమణిం గాంచెను. ఆమె వదనము నవవికసిత సహస్ర పత్రమువలె నిసర్గమనోహరమై యుండెను. ఆమె కనులు దీర్ఘములు. వక్రములు. చారు వినీలోత్పలమాలి కలనీనుచుండెను. ముఖమునఁ జిఱునగవు ప్రకాశించు చుండెను. ఆమెకు, బదునాలేండ్లుండును! ఆమె మోహిని. చూచువారి నట్టె యాకర్షించివైచును. కాని యామె మొగమున నపు డనగత్యముగాఁ జిఱునగవేలఁ యంకురింపవలయునో? బహుశః ఆమొగ మెప్పుడు నటేనవ్వుచున్నట్లుండును.

అతఁడొకసారి యాచిత్రప్రతిమవంక వీక్షించెను మఱలజూచెను. కాని యావిగ్రహము గోచరము కాలేదు ఆవిగ్రహము నతఁడిదివఱకు వీక్షించియుండును. ఇదే మొ దటిసారికాదు. అది యేమైయుండును ? నిజముగా నతఁడు

చూచినాఁడా? కలగాదుకదా? కలయేయైయుండును. లేని యెడల నట్టి యరణ్యమునఁగల యీయుటజమున, ఆమునుల మధ్య, నట్టిసంపూర్ణ శరదిందుముఖ యేల యుఁడును? అతని మొగమువంకఁజూడుఁడు. అది మారుచున్నట్లున్నది. అతఁడు కలకాదని తలఁచెనేమో? ఆగది నెల్ల మరలమరలఁ జూచెను, ఏమియుఁ గన్పడలేదు. కాని యతని హృదయమున నారాటము హెచ్చెను. ఇట్లనుకొనెను.

"ఏమి! యీవిచిత్రము! ఈపె స్వర్ణకుమారి కాదా ? ఈ యర్ధరాత్రికడ, భయంకరమయిన యరణ్యమును దాటి యిచ్చటికెట్లువచ్చినది? ఆమెకెవరు సాయముచేసి యుందురు? నేను నిజముగా, ఆమెను జూచితినా? కలయేమో అబ్బా ! మనమున కేమియుఁ దోఁచుటలేదు"

నిశ్చయముగా నాతనికేమియుఁ దోఁచుచుండుటలేదు. పగలాయాశ్రమమున నాపె నెప్పుడు నతఁడు సూచియుండలేదు. అతఁడిప్పటికి వచ్చి రమారమి యిరువది దినములు దాటినది. "హా! జగన్మోహినీ! హా! జగన్మోహినీ! "యని యప్పటినుండి యతఁడు పలుసార్లు నిట్టూర్పుతోఁగూడ నుచ్చరించుచు నుండెను. ఆ దినము గడచినది. మఱల రాత్రి యాయెను. ఆచిత్రమేమో చూతమని యానాఁడు రాత్రి చాలవఱకాతఁడు నిద్రింపలేదు. ఎంతవఱకు నిద్రనొందలేదో అంతవఱకు నేజాడయునులేదు. అది నిశ్చయముగా గలయే

మైయుండును. జాగ్రదవస్థలో నెప్పుడేని మీకుఁ గలలు వచ్చినవియా? తుదకతనికి విసుగువచ్చెను. తోడనే తెల్ల దామర రేకులవలెఁ బ్రకాశించుచున్న కన్నులు మోడ్చెను; పూర్వోక్తమగు నపూర్వమనోహర విగ్రహముమరల వచ్చి యాతని యెదుట నిలువబడియెను. ఆప్రదేశ మెల్ల నిశ్శబ్ద ముగా నుండెను. ఆమె యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములను మెల్లగా విడచుచుండెను. విజయసింహుని యాధరాగ్ర భాగమునుండి యేవియో కొన్ని మాటలు వెల్వడెను. అతఁడుకన్నులు విప్పి చూచుచున్నాఁడా? లేదు. అది నిశ్చయముగాఁ గలవరింత. కాని యాచిత్రప్రతిమవంకఁజూడుఁడు—ఆమొగమున నూతన మందహాసము పొడసూపెను. ఆమె యానంద పరవశ యయ్యెను. కాని, యచట నామె నిలువలేదు ఆగది గోడ లలో దొంగద్వార ములుండును. ఎన్నగాఁ బరిశోధించిన గాని యవికన్పడవు. అతఁడు కలవరించుచు లేచి చూచెను. ఏమియు లేదు.

ఏడవ ప్రకరణము.

ఆమెకాశలు గల్గెను.

అనాఘ్రాతంపుష్పం, కిసలయ మలూనం కరరుహై
రనావిద్ధం రత్నం, మధునవ మనాస్వాదితరసం
అఖండం పుణ్యానాంఫల మివచ తద్రూపమనఘం
నజానే భోక్తారం కమిహాసము పస్థాస్యతి విధిః ?

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము

పాఠకుఁడా! నీదృష్టినొకసారి యీభౌతిక ప్రపంచము పైఁబరపుము. అది సకలవస్తు సముదాయము. నానావిధతరు లతాసంశోభితము వివిధ జంతుసంతాన వ్యాప్తము. దృగ్గోచరము. జడము. బహువిధపరిణామఫలము. అనిర్వచనీయమై, అగమ్యమై, అపారేశ్వరప్రభావ ద్యోతకమై, కమనీయమై ద్రష్టవ్యమై, విలాసవంతమై, ఆకృతిని నీడయుంబోలెనెల్లపుడు నెడతెగక యావిశాలవిశ్వమునెల్ల నావరించుకొని కేవలసరస హృదయైకగోచరమగు నొకనూతన ప్రపంచము కలదు. అది నిత్యసంతోషసముదాయము. దుఃఖదూరము. సర్వసౌభాగ్య సౌందర్యవస్తుసారము, మనోహరము. మృదులము. శాశ్వతము సంతోషప్రదము అందలిపాత్రలు జంతువులుగావు. పక్షులు

గావు. మానవులు కారు! హర్షము, సౌభాగ్యము, మార్దవము మాధుర్యము మొదలగునవి! అది సామాన్య జనాగోచరము.

అదియే మహాకవి సార్వభౌముల హృదయములకు గోచరించునట్టి నూతన ప్రపంచము. మహాకవులందలి మృదుల భావములను, మాధుర్యమును.... తేనెటీగలు తేనెను గుసుమ సముదాయములనుండికూర్చి మీకిడునట్లు మీహృదయములఁ గుమ్మరింతురు. ఆప్రపంచములోని మెరుగులనన్నిఁటిని సేకరించికొ్రొత్త మెఱుగుఁల జేర్చి విధాత మనోహర సృష్టిని జేయుచుండును.

ఇదిగో! ఇటుచూడుఁడు. ఆయుద్యానవనమున, ఆమాధవీ మంటప మధ్యమున నొక సుందరమణి కూర్చుండి యున్నది. ఆమె యాకృతి నిసర్గ మధురము. మనోహరము. సకల జగన్మోహరము. పరిపూర్ణ శిల్పచాతురీ సారము. సంప్రాప్తనవ యౌవన విభ్రమము. సర్వోత్కృష్టము-ఆమె ప్రత్యంగమును సౌందర్య ప్రపంచము నందలి ప్రతివస్తువు సథఃకరించుచుండెను. ప్రపంచమునందు బూర్వము, నేఁడును, సృష్టింపబడిన సకల విలాసవతులను దలపోసి యందందు గల లోట్లనుదిద్ది క్రొంగ్రొత్త మెఱుంగులనుజేర్చి సర్వసృష్టికర్తయైన యీశ్వరుఁడుచేసిన నూతన సుందర రత్నము, ఆకనుల సౌభాగ్యము నరయుఁడు! నవ వికసితములయిన నల్లకల్వల సొగసుగాని, తెల్లదమ్ముల సౌభాగ్యముగాని సాటివచ్చునా!

అవి నిరుపమములు. తిరస్కృతహరిణి విలోచన విలాసములు. ఆకర్ణాంతములు. అన్యదుర్లభ సకలలోక వశీకరణైక ప్రసిద్ధ వినూతనవిలాససంశోభితములు. విశాలములు. మనోహరములు. చూడుము ! నిష్కళంకమై నిరుపమానమై స్వాభావిక చారు విలాస విశేషశోభితమై యాపె మొగ మెంత హృదయంగమముగా నీదృక్పథము నలంకరించుచున్నదో! సంపూర్ణశారదామృగాంకు నా మొగముతో సరిపోల్పవచ్చునా? నవవికసిత హేమ సహస్రపత్రమేని యాసౌందర్యమునకు సాటివచ్చునా? మనకు బక్షపాతమున కవకాశములేదు. ఆకమలముగాని, సుధాకరుఁడుగాని, యీసుందరీమణిగాని, మనకుఁ జుట్టములుగారు. ఆ యధర మెంతరమణీయము ! బింబ ఫలమా దానికిసాటి? ఉపమాలంకారము చాలప్రియమైనదేకాని ప్రపంచము గొడ్డువోయినదా యేమి? మన కా సౌందర్యవతి యంగములతోఁ బోల్చుటకు నొక్కవస్తువైన దొరకినది కాదేమి?

ఆ సురుచిరములగు కోమలకరముల నరయుము ! అవి యెంత మార్దవములుగా నున్నవి! నల్లని పట్టుకుచ్చులకంటె స్నిగ్ధములై, మనోజ్ఞములై, సాంద్రములై తోఁచుచున్న యాశిరోజములు కన్నులారఁజూడుము. సర్వలక్షణసమన్వితమై, సకలలోక సమ్మోహనమైఁ అన్నిటినిమించి పొడసూపుచున్న యానవమందహాసాంకురమును విలోకింపుము. వీని కన్నిఁటి

కేమేని యుపమానము లీసౌభాగ్యమయ ప్రపంచమునసున్న వేమో దయచేసి చెప్పుము.

ఆమె యెవరు? ఆమె నిజముగా జగన్మోహిని-త్రిజగన్మోహిని-సకలజగన్మోహిని. ఆమెపేరును జగన్మోహిని. ఆమె శృంగార పురాధీశ్వరుని తనయ. లోకోత్తర సుగుణసౌందర్యరాశియగు విజయసింహునికిఁ జిన్ననాఁటి స్నేహితురాలు. సహాధ్యాయిని.

ఆమె యట్టులా మాధవీమంటపమధ్యమునఁగల యొక రాతిపైఁగూర్చుండి యేదియో చింతించుచుండెను. ఆమె మొగ మాకసమువంకఁ జూచుచుండెను. కాని యామె యాసమీపమునఁగల రసాలము నధిష్ఠించి పాడుచున్న కోకిలగీతము నాలకించుచుండలేదు. ఆలోచించుచును, ఉండలేదు.

ఆమె యీలతామంటపము నాలోకించి యిట్లనుకొనియెను. "ఈమాధవిని మంటపమునకుఁ బ్రాకిడినది. విజయసింహుఁడు. ఇతఁడీమాధవీలతకు దినదినము మిక్కిలి శ్రద్ధతో నీరు తెచ్చిపోసి పెంచినాఁడు. ఈలతయందతని కెంతయో ప్రీతి."

బాల్యమునందుఁ బిల్లలు సేయు సహవాసములు నిష్కల్మషములు. నిర్మలములు. వారికి ద్వేషము లుండవు. వారి కత్యంతమగు ప్రేమానుబంధము కుదురును. ఇది జీవితాంతము వఱకు మఱపురాదు, ఆమె మరల నిట్లనుకొనియెను.

"విజయసింహునిజూచి చిరకాలమైనది. ఇతఁడు నేనును స్వర్ణకుమారియుఁ గలసి చదువుకొనునప్పుడు నిత్యము నీయుద్యానవనములఁ బూవులుకోసి మాలికలుగాఁ జుట్టుకొనుచుండువారము. పూలచెట్లకొకరి నొకరుత్సాహమున మీరి నీరుపోయుచుండు వారము. అవి సంతోష దినములు."

దూరమునుండి యావ్యక్తస్వనములతో నందెలచప్పుడు వినవచ్చుచుండెను. కాని యామె వినలేదు సంధ్యాప్రాచీ ముఖమును రక్తిమతో నలంకరించెను. ఆనిస్వనములు సమీపించెను. ఆమె స్వర్ణకుమారి. ఆమెయిట్లనియెను. "ఈసాయంసమయమున నిచటికివచ్చితివేమి? నీవుందువని నేను సంగీతశాలకుఁ బోయివచ్చితిని"

జగ:-ఏమియును లేదు. ఈసాయం సమయమున నీమాధవీలత క్రిందఁజల్లగానుండునని వచ్చితిని.

స్వర్ణ:-అగును ఇది విజయసింహుఁడు—

ఆమె మొగమునఁ బరిహాసము ప్రస్ఫుటమగుచుండెను.

ఆమె యంతకంటె నెక్కువవచింపలేదు. జగన్మోహిని మోము వివర్ణమాయెను. ఆపె యిట్లనెను.

"అగును. నీమాటలెప్పుడు చమత్కారదాయకముగా నుండలేదు!"

స్వర్ణ:-నేను నీకు నత్యంతప్రియమగు నొకవస్తువుం జూపదలఁచితిని. నీకిష్టమేనా?

జగ:-ప్రియవస్తుదర్శనమున కిష్టపడని వారుందురా?

స్వర్ణ:-నీకుఁ బ్రియమైన వస్తువేది?

జగన్మోహిని యోచించెను.. ఆమె కేమియుఁ దోఁచినది కాదు. చివరకిట్లనెను.

"నీ కేది ప్రియమో నాకు నదియే ప్రియము.

స్వర్ణ:-నాకుఁ బరిహాసము మిక్కిలి ప్రియమైనది. ఇది నీకు బ్రియముకాదు. ఒకరికి బ్రియవస్తువు మఱి యొకరికి బ్రియమగునా?

ఆమెకు బ్రత్యుత్తరము తోఁపలేదు. నిశ్చలభావము వహించి యూరకుండెను! గాని యిట్లనుకొనెను.

"ఆప్రియవస్తు వేమైయుండును? ఈమె మొగము తీరు చూడఁగా నాకు విజయసింహుని దర్శనమే మోహమని సందేహము పొడముచున్నది. అతనిఁజూచి చిరకాలమైనది. మన స్సతని పునర్దర్శనమున కువ్విళులూరుచున్నది. కాని యదృష్టవిధూరనగు నాకంతటి భాగ్యమా."

స్వర్ణ:-ప్రియవస్తువునే చెప్పఁజాలని వారికిఁ దత్ప్రియదర్శన మెట్లగును?

జగ:-కానిమ్ము. ఆప్రమేయము మాని కొంచెము సేపిచట నుందమురా!

స్వర్ణ:-ఇచట నుండుట నాకు సంతోషములేదు.

జగ: ఎందుచేత?

స్వర్ణ:- త్వత్ప్రియసందర్శనముఁ గూర్చినీకు మోదము కూర్ప కుండుట చేత

ఆమె కాశలు కల్గెనుకాని నిశ్చయము లేదు. స్వర్ణ కుమారి ఆపైకంతకంటె నేమియుఁ జెప్పినది కాదు. ఆమెమనము డోలికవలె నూగులాడఁజొచ్చెను.

స్వర్ణ:- "వెళ్ళుదమురా" అనియెను.

ఆమె లేచినది. సమనోరథమై కదలు చిత్తముతో స్వర్ణకుమారిని వెంబడించినది వారిరువురు ప్రఫుల్లకుసుమ సందోహ విరాజితములగు వల్లుల మధ్యముగను, దర్శనీయము లగు రసాలముల మధ్యగను మెల్లమెల్లగ నడచి సంధ్యాసమయమగుచు నల్గడల వ్యాపించుచున్న లేఁజీకట్లలోఁ గ్రమక్రమముగా దృష్టి పథమునుండి తొలఁగిపోయిరి.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము.

అతని హృదయము ఝల్లుమనెను.

అది, మందమారుతముచే నొడలు మఱచి, తమ్మను కరింపుచు, తమ వెనుక గంతులు వైచుచు నుల్లాసవశమున దుముకుచున్న కిశోరములను సానురాగముగా వెనుదిరిగి చూచుచు, దర్భాంకురములఁ గొఱుకుచున్న హరిణులపైఁ దమ చూపులను ఓరవంపుగాఁ ద్రిప్పి, హరిణములు చూచుచున్నట్టి సాయంసమయము. సంజ నిష్క్రమించెను. ప్రాచీ రగ్భాగమున నిలిచి రజనీమనోహరుఁడు విలాస సంశోభితములగు తన చూడ్కులను బ్రియాముఖమునఁ బఱపుచుండెను. దిజనీముఖము పరిపూర్ణప్రభా భాసురమాయెను.

జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులట్లు నడిచి తుదకొక సౌధప్రాంతముం జేరి యందుఁ బ్రవేశించిరి. స్వర్ణకుమారి యాపెనా సౌధమధ్యభాగమునకుఁ గొంపోయి విడిచి, తోడనే వెనుకకు గిఱ్ఱునదిరిగి నిష్క్రమిఁచెను. అచట విజయసింహుఁడుండెను. ఆ సుందరీసుందరుల మొగము లుల్లాసవంతములై ప్రకాశింపఁజొచ్చెను. వారిరువుర నోట నొకమాటయైన రాలేదు. నిశ్శబ్దముగ నుండెను. ఇరువురుంజితప్రతిమల

వలెనుండిరి. అరనిముసము గడచినది. జగన్మోహిని మెల్లగా "స్వర్ణకుమారీ! పోయితివా?" అనియెను. ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. మఱి యీమె యామెను బిలువలేదు. ఆమె యిట్లుండవలెనని తలంపలేదు.

విజయు: జగన్మోహినీ! నీదర్శనము చిరకాలమునకు సంప్రాప్తమైనది క్షేమమేగదా?

ఆమెయొడలు పులకరించెను. అది చిరకాలముండలేదు. కాని యామె మొగము వ్రీడావిలాసముచే నలంకరింపబడి నూత్నశోభచే బ్రకాశించుచుండెను. సిగ్గు సుందరీమణులకొక యమూల్యాలంకరణము. యౌవనము విచిత్రమైనది. అదివిలాసవతులను, విలాసవంతులను బరిపూర్ణముగా మార్చివేయును. ఆ యిరువురు బాల్యమునుండి మిత్రులు వర్షాకాలములయందు నొకరినొకరు విడువక కలసి మెలసి యుండిరి. వారికపుడు సిగ్గులేదు. ఆభావమే వారెఱుగరు. వారి హృదయములు నిర్మలములు నిష్కళంకములు. అవి యిపుడును నిష్కల్మషములే కాని యిపుడు వారిస్థితి మారినది. నవ యౌవనము వారి నలంకరించినది. ఇపుడు వారిద్దఱకును మునుపటిచొరవలేదు. అది హిందూసుందరీ సుందరులకు సహజము. ఆ యిరువురిమొగముల నించుక మందహాస మంకురించెను.

ఆమె యిట్లనెను "అవును! బాల్యస్నేహమును మఱచి పోయితివి గాంబోలు విజయసింహా! యింతకాలమైనను, ఒక

సారి వచ్చి చూచి పోవుటకు నీకుఁదీరిక లేక పోయినదా?"
ఆమె మెల్లగాఁ గ్రిందికిఁజూచెను.

విజయ:-రాజసేవ మిక్కిలి దుష్కరమనుట నీ వెఱుఁగవా? ఎంతప్రయత్నించినను నాకు రావలనుపడినదిగాదు. నా యాలస్యమునకు క్షమింపుము.

జగన్మో:-విజయసింహా! యుద్యోగ విధులనన్నిఁటిని జక్కఁగా నిర్వర్తించుచుంటివి గదా? మానవులకుఁ దమ విధుల నెఱవేర్చుకొనుటకంటెఁ గర్తవ్యము లేదు. అది ప్రధానము

విజయ:-అవును. నీవన్నది సత్యమే. నాయెఱిఁగి నంతవఱకు లోటుపాటులు లేకుండ నావిధిని నేఱవేర్చుకొంటిని.

జగన్మో:-నీకుఁ దెలియని యంశములనియుఁగాదు, విధిని నెఱ వేర్చుటయే పరమ ధర్మముగాఁదలను దాల్చుటకు బద్ధకం కణుఁడవు కావనియుఁగాదు. కాని యుద్యోగ వశమునఁ బ్రమత్తులగుట మనుజులకు స్వాభావికము. నీ స్వభావమం దుకు వ్యతిరేకము. అయినను స్నేహముచేఁ జెప్పుచుం టిని. చిన్ననాఁటి నీ స్వదేశ రక్షణోద్దేశమును మఱవలేదు గదా? చిన్నతనమున గ్రంథములు పఠించుకొనుచు భరత ఖండముయొక్క దుస్థితిని గూర్చియుఁ దురుష్కుల కంటక ము గు పరిపాలనముం గూర్చియుఁ బెక్కుసారులు మనము సవిచారముగా జర్చించుకొను చుండెడివారము. అప్పుడు నీ కనులొక్కొక్కప్పుడు సబాష్పములును, ఒకొక్క

ప్పుడు రక్తవర్ణ సంశోభితములు నగుచుండెడివి. అదియం తెయు బాగుగా జ్ఞప్తి యందున్నదా? ఆంధ్ర యువకుడా! మఱియు నప్పుడు "సమయము దొరకిన నేనువిజయనగర సామ్రాజ్య చక్రవర్తుల సేవచేసి యావిజయనగర చక్రవర్తిని భరతఖండ సామ్రాజ్య పట్టభద్రునిని జేయుదును" అనిప్రగల్భములు బల్కుచుండువాఁడవు. మఱియు నట్టి యుద్దేశముల తోడనే శౌర్య ధైర్యనిలయుఁడవై విజయనగర సామ్రాజ్య సేవయందుఁజేరి యింతత్వరలో నింత యున్నత స్థితికి వచ్చితివి. అవి యన్నియునీకు జ్ఞప్తియందు గలవా?

ఆ వీరావతంసునిహృదయ మాహ్లాదపరిపూర్ణమాయెను.

విజయ:-అవును. జగన్మోహినీ! నీయట్టి యుదారహృదయ రాండ్రిట్లు స్నేహితులకు వీరరసబోధనము గావించుచుండఁగా నాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి కేమికొదువ? ఆంధ్ర వనితారత్నమా! నీశౌర్యధైర్యసముపేతమగుహృదయము సంస్తవనీయము. నీయట్టి ధీరురాండ్రగు స్త్రీరత్నములే యాంధ్ర దేశమునకు భరతఖండమునకును గావలసియున్నారు. ఇపుడు ముఖ్యముగా ఆంధ్రదేశ మునందును విజయనగర సామ్రాజ్యమునం దెల్లెడలను సుందరీ సుందరులచిత్తములు స్వదేశాభిమాన పరిపూర్ణము లగుచున్నవి అయినను, ఇంకను దగిన కాలమురాలేదు. కాని, దేశము

యొక్క భావికము శుభముతో నలంకరింపఁ బడగలదు. తురకలయొక్క దుష్కృతులే హిందువుల నిట్లు ప్రేరేపించు చున్నవి. ఎనాఁ డేసామ్రాజ్యము దుర్మార్గాచరణమున కును బ్రజ పీడనమునకును దిగునో అది యానాఁడే యంత రించునని పెద్దలు వచింతురు. అది వ్యర్థము కానేరదు. భరతఖండమున కెన్న డేని యీయవస్థ కలుగకపోదు. నాశక్తికొలది నాదేశమునకు సేవఁజేసి, వలయునేని నా జనని పాదపద్మములనీ యాంధ్రరక్తములతోఁ గడిగి వీర స్వర్గమును నిశ్చింతగా నందెదను.

అతని కనులయందు శాంతభావము స్ఫురించుటలేదు. అవి రక్తవర్ణములై యుండెను.

జగన్మో:-వీరకుమారా! దుడుకుతనము నీకుఁ జిన్నప్పటినుండి యుఁగూడనలవాటే నీయాకృతి యిపుడుభయంకరముగా నున్నది; నీపరిస్థితి యెట్లున్నదో చూతమని యంటిని. ఇంత మాత్రమునకే యిట్లు రౌద్రమూర్తివి గావలెనా?

ఆయమృత సారములయిన వాక్కులచే నతనికోపాగ్ని కొంచెము చల్లారెను.

విజయ:-జగన్మోహినీ ! అదియేమో నాకుఁ దెలియదుగాని భరతఖండ పరిస్థితిని జూడఁగనే ఈదేశ దుర్దశం దలపోయఁగనే స్వాభావికముగా, అప్రయత్నముగా, ఒక

శక్తినాయొడలున నాపాదమస్తకము వ్యాపించినన్ను గదల్చి వైచును. అపుడు నాకేమియుఁ దెలియదు.

జగన్మో:—"స్వదేశ వేషభాషాభిమానస్సంతో రసప్రలుబ్ధధియః" అని మనమునన్నయభట్టీయమునఁ జదివియుండలేదా? స్వదేశాభిమాన మెప్పుడు నుత్తమ మానవులకు స్వాభావికమే. కాని విజయసింహా! అన్నదెల్ల నట్లు స్వదేశాభిమాన ప్రేరితుఁడవై కిం కర్తవ్యముగా తెలియక వర్తించితివేని చెడుగులు పెక్కులు సంభవించునుసుమీ. కొన్నియెడలఁ దానినిగొంచెము గోప్యముసేయ వలసియుండును.

విజయ:—అవును! దీర్ఘదృష్టిగల నీ నుడువులెంతయు వర్ణనీయములు. అన్నప్పుడెల్ల నట్లుండుట గొన్నియెడల హాని కాగలదు. ఇది యనుభవ పూర్వకముగఁ దెలిసికొనికొంచెముకొంచె మాస్వభావమును దగ్గించుకొను చున్నాను. నీ విపుడుచేసిన యుపదేశము నెప్పటికి మఱువజాలను.

జగన్మో:—నీవుమిక్కిలిదయతోఁ బెంచిన కురంగ శాబకమును మఱచితివా?

స్త్రీలకు స్వాభావికముగఁ బురుషులకంటెవిలాసములందును, వేడుకలందును బ్రీతిహెచ్చు. అందుచేత నేవారుబొమ్మలాట మొదలగు నాటలు విశేషించి యాడుచుందురు.

విజయ:—అవును? దానిని నా ప్రాణపదముగాఁ బెంచితిని. అది యిపుడేమైనది? పెద్దదయినదా? దానికేమయినపిల్లలా?

జగన్మో:-అవును. అది చాల పెద్దదైనది. దానికిపుడు రెండు పిల్లలు.

విజయ:-సంతోషముగానున్నది. మాధవీమంటపమట్లే నిల్చియున్నదా?

జగన్మో:-అవునట్లే యున్నది.

విజయ:-రసాలములు కాపునకు వచ్చినవని తలంచెదను.

జగన్మో:-ఆఁ! వచ్చినవి—

కాని యింతలో నామె భావమునకేదియో తట్టెను. తోడనే యామె కొంచెము నొచ్చుకొని యిట్లనెను. "ఇపుడు నేనును స్వర్ణకుమారియు గలసి వచ్చుచుండఁగానామె నాతో మీకు సమరమున దెబ్బలుతగిలినవనిమాత్రము సూచించినది. అంతకంటె నప్పుడేమియుఁజెప్పినదికాదు. అదిపూర్తిగా నయమైనదా?" విజయసింహుఁడా జగన్మోహినికి సర్వమునువినిపించెను. వెన్నుపై మానుచున్నగాయము నతఁడు చూపించెను. అపె మఱి వినలేకపోయెను. కనలేకపోయెను. ఆమె హృదయమున దడజనించెను. అభినవ వికసి తేందీవర పత్రముల సధఃకరించుచున్న యాకనుంగవయందు నీరుగిఱ్ఱున దిరిగెను. అది ప్రవాహరూపమువహించెను. అదియామెకుగోచరము కాలేదు. కాని యా బాష్పజాలము లామె కనులను గప్పివేసెను. అంత నవి యచటనుండి మౌక్తిక జలములవలెఁగ్రింద బడఁజొచ్చెను. దానిని మనవిజయసింహుఁడు కనిపెట్టెను. అతని హృదయము

నిరాయెను. అతనికేమియుఁ దెలియలేదు. అతఁడేమి సేయను బ్రయత్నింపలేదు. కాని,యప్రయత్నముగాఁ జేతిరుమాలుతో గూడిన యాతనిమంజులహస్తము జగన్మోహినికనులను మడువ నారంభించెను. రెండవ హస్తము సౌభాగ్యశాలినియొక్క-కేశపాశమునఁబడి కాలజలదమువలెఁ బ్రకాశించుచున్న యా కేశపఙ్క్తిమున మెఱపుఁదీవియవలెఁ బ్రకాశింపఁజొచ్చెను. అతని హృదయముఝల్లుమనియెను. అతనికి నిముసమువఱకు స్మృతిలేదు. అదియుభయత్రినట్లుయుండెను. ఆమె మాటలాడుటకుఁ బ్రయత్నించెను! కాని మాటరాలేదు. ఎట్టకేలకిట్లనియెను.

“విజయసింహా! నిజముగా నన్ను స్వర్ణకుమారి మోసముచేసినది. ఆమె తెగినంతకారణములేక యిట్లుసేయదు. దైవము కరుణారసమునుజిల్కి మిమ్మును మరణావస్థనుండి బ్రదికించినాఁడు, ఆమె మునియాశ్రమమునకు వచ్చుటయెఱుఁగుదునుగాని, యాసంగతి దెలిసిన——” ఆమెదృష్టికి మరల నవరోధము గల్గినది. మఱి యామె మాట్లాడ లేకపోయెను. విజయసింహుఁ డంతయుఁ జూచెను.

విజయ:-జగన్మోహినీ! చెప్పకుండుటే మేలయినది. అప్పుడు నీకు దెలిసిన మనభవిష్యత్తిట్లుండి యుండదు.

ఆమె మఱిమాటాడలేదు.

అతఁడిట్లనియెను.

"చిరకాలమునకు లభ్యమైన యీదర్శన సౌఖ్యమేని నాల్గు నాళ్ళవఱకు లభించునదికాదు. రేపుదయమె రాజకార్య నియోగ మొం దత్యావశ్యకమయినది. నేఁడవేర్పఁ బోవలసి యున్నది.?

ఇంతలో స్వర్ణకుమారివచ్చి యచట నిలిచెను. ఆపె యిట్లనెను. "రేపుమాత్రమేని యుండినమాకుఁ గొంత సంతస ముగానుండును. దయచేసి. రేపుండుఁడు"

విజయ:-అది రాజకార్యము. రాజకార్యము లవశ్యకరణీయ ములు. ఇందు స్వార్థపరుఁడనై నేనుందునేని రాజద్రోహ మును దన్మూలమున మాతృదేశ ద్రోహమును జేసిన వాఁడనగుదును.

జగ:-అవును. విజయసింహా! నీవన్నట్లు రాజకార్యమునకు మే మడ్డుపెట్టుట ధర్మముగాదు. నీవిధిని నీవుపోయి నిర్వహింప వలసియున్నది. కాని సాధ్యమైనంత త్వరలో నీవ్యవహార విషయముల కేమియు హాని రాకుండునట్లు వచ్చిచూచి పోవలయునని కోరుచున్నాను.

అతఁ "డట్లే" అనియెను. అతని కనులొకపరి స్వర్ణకు మారి పైకిఁ దిరిగెను. అఁతడిట్లనెను.

స్వర్ణకుమారీ! నీవు పర్ణశాలయందు నేనుగాయములు తగిలి పడుండియున్నప్పు డొకటి రెండుసార్లు కనఁబడితివి.

కాని మాటలాడఁ బ్రయత్నించుచుండఁగనే అంతలో నంత ర్థానమగుచుండు దానవు. నాతో నవుడేల మాటలాడినదానవు కావు?,,

స్వర్ణ:-అవును. కనబడిన మాటనిశ్చయమే. యోగిసత్తముం డును. బిత్రుతుల్యుండును విశేషించి మనలఁ బ్రేమించుచు మనక్షేమమునే కోరువాడునునగు శ్రీధరుఁడు నీకు దెబ్బలు తగిలిన తెల్లవారు ఝామున నన్నుబిలిపించి యావద్వృ త్తాంతమును నాకు నెఱిఁగించెను. అపుడు శిష్యులెల్లరు నానా విధములగు రాజకార్యముల మీఁదను, శత్రువులు సేయు కుట్రల దెలిసికొనుటకును, బంపఁబడియుండుటచే నెవ రును లేరు. అందుచే నేను నీసేవకు నిశ్చయించితిని ! కాని శ్రీధరులవారి యాజ్ఞానుసారము నేను నీకుఁగన్పడలేదు. ఆపత్సమయములో నీకు సేవసేయు భాగ్యము నాయీచే తులకుఁ గల్గినందులకు సంతసించుచున్నాను.

జగన్మోహినియంతయు నాలకించెను. ప్రాణసఖియగు నామె యుక్తికిని, జమత్కృతికిని మెచ్చెను. తలయాడించెను. తనలోనేమో అనుకొనెను. ఆమె యొకవేళ నా మహామహుున కట్టి యా వత్సమయమున సేవసేయు భాగ్యము తనకుఁ గల్గ నందులకు జింతించెనా యేమి?

విజయ:-స్వర్ణకుమారీ ! నీఋణమును దీర్చుకొనఁజాలను.

స్వర్ణ:-అది మీకృపారసము. అంతపని నేనేమియుఁజేసియుండ లేదు. ఆబాల్యమైత్రి నెసంగు నేనీపాటిసేయుట నాకువిధి

కాదా! దానికేమిగాని రేపే నీవు పోవుచున్నందులకు మాకుచింత గల్గుచున్నది. అయినను జేయునది లేదు! కాని జగన్మోహినిని మాత్రము మఱువకుఁడు. నన్నుఁగూడ మనసులోనొకమూల నుంచుకొనుఁడు అదియేమీ మాకు చేయు నుపకారము. అందులకిదిగు ర్తుగా మీకడనుండుఁ గాక!"

అని యాపె చిత్రఫలకమును వీరమాళి కరతలమున నుంచెను. అది యత్యంతిస్వాభావికముగఁ జిత్రింపఁబడెను. అందు జగన్మోహిని స్వర్ణకుమారీసమేతయైయుండెను. అతఁడు తనదృష్టిని మఱల్చుకొన లేకపోయెను. ఎట్టకేలకు "సుహృద్రత్నములారా! మీ ప్రేమకుఁజాల సంతసించితిని. ఇదిగో ఈ యుంగరమును గైకొని నన్నెప్పుడును మఱువకుందురు గాత" అని జగన్మోహిని వ్రేలదానిం దొడిగెను.

త్రొమ్మిదవ ప్రకరణము

—

రాజద్రోహి యెవరు?

విశాలమై సువర్ణమయకుడ్యజాల తేజస్సమాకర్షిత సకల మానవలోకమై యత్యద్భుత శిల్పకళా సౌభాగ్యభాసురమై నానావిధ రత్ననికర నిర్మిత వివిధ చిత్రప్రతిమాలంకృతమై రాజిల్లు విజయనగర రాట్సభామందిరము, సకల సామంత నృపాల సేవితమై నృత్యకళాకోవిద సంశోభితమైసకల లోకస్తుత్య విద్వత్కవి భాసురమై వందిమాగధ సమేతమై సకల దేశ సమాగత రాజప్రతినిధి యుక్తమై హృదయరంజకముగా నొప్పారుచుండెను. అందు మధ్యభాగమున రత్నఖచిత కనకసింహాసనము నధిష్ఠించి రామరాజ చక్రవర్తి ప్రకాశించుచుండెను. అతనికనులు కెందామరలవలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. ఆ మొగము తీరు కన్గొన్న యచటి సామంత నృపాలురకును, భటులకును, పండితులకును, గాయకులకును, ఇంతయేల! ఎల్లరకును గుండెలు పగులుచుండెను. మధ్యాహ్న మార్తాండునిచందమున నతనిమోము తీక్ష్ణకాంతులు గ్రక్కుచుండెను. ఒక్కొక్కఁడు తనకేమి మూడునోయని భయపడఁ జొచ్చెను. నిరంకుశప్రభువుల పరిపాలనము

పాలితులకు నిత్యభీతిదాయకముగదా ! సభ యెల్ల నిశ్శబ్దముగ నుండెను. ఇంత రామరాజు సక్రోధుఁడై యిట్లనెను.

"విశ్వవిఖ్యాతమై శత్రుభీకరమగు నీ విజయనగర సామ్రాజ్యమును బాలించు నధికారులలో రాజద్రోహు లున్నారన్న సంగతి విన్నప్పటినుండియు నాయొడలు కంప మెత్తుచున్నది. నా పని కృష్ణసర్పమును బ్రేమతోఁ జేరఁదీసి కొన్న విధాన నున్నది."

పెక్కురు పెక్కువిధములు నాలోచించిరి. కాని యెవరి కేమియుఁ దోఁపలేదు, రాజద్రోహి యెవరైనదియెవరికిబోధ పడినదికాదుగాని, యచట వారిలోఁ జాలమందితొుగుష్కుఁడో టచేతనో, లేక యుతనివర్తనము మంచిదికాదనియో గాని, యాదిల్షాహానుద్దేశించి, యాపిడుగతనిపైఁ బడునేమోయని భావించిరి. మఱికొందఱు మఱికొన్నివిధముల నాలోచించిరి. కాని యెవరు నిశ్చితార్థ మిదియని నిర్ణయింపఁ గలిగినవారు లేకుండిరి. ఆదిల్ శాహా అపుడచట నుండెను. కాని యతఁ డేమియు నెఱుఁగనివాఁడువోలె నాశ్చర్య మభినయించుచుఁ గూర్చుండెను. బుద్ధిసాగరుఁడు దూరదృష్టిగలవాఁడు. అతఁ డిట్లు తలంపసాగెను.

"బహుశః ఆదిల్షాహాయు, చక్రధరుఁడును నాపైఁబన్నిన తంత్రములా యేమి? లేనిచో నేనింతవరకు వారు సేయుకుట్రలం

గూర్చి రాజున కేమియుఁ జెప్పలేదు. అది యెట్లు వెల్లడి యగును? అందులకుఁ గారణము కనంబడకున్నది. ఇంతకున్న కారణముగా నాకేమోగాని భయమేర్పడుచున్నది."

బుద్ధిసాగరునిపై నీపిడుగు పడునని యీచటి పౌరులలో నొకఁడేని కలలోనేని యనుకొనలేదు. వారతనిని వమతండ్రులను బ్రేమించినట్లు ప్రేమించిరి.

అంత నొక దీర్ఘకాయుఁడగు పురుషుఁడు లేచి నిలువఁబడెను. అతని ముఖము గంభీరముగా నుండెను. అతఁ డీవిధముగాఁ బలుకఁజొచ్చెను. "శ్రీచక్రవర్తిగారి యుప్పునుదినుచున్న మనకెల్లరకు శ్రీవారియందు బిత్రుపభావమును రాజభక్తియును నుండుట ధర్మము. శ్రీచక్రవర్తిగారి సేవకులు నిన్నమొన్నటిదాఁక నట్లేయుండిరి కాని కొంతకాలము నుండియుఁ గొందఱు పెద్దమనుష్యులు రాజద్వేషులై పనిసేయుచున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. వారు భటులకు దొంగవేషములు వేయించి శత్రురాజులతోఁ గడుజాగ్రత్తగా నుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరుపుచున్నారు. ఇదికొంతకాలముక్రిందట నేనునా గూఢచారుల మూలముగాఁ దెలిసికొంటిని. మొట్టమొదట నేనామాటలను విశ్వసింపలేదు. కానిక్రమక్రమముగా నమ్మవలసినవాఁడ నైతిని. నాకట్టినిశ్చయమును గల్గించుటకుఁ దగిన కొన్ని కాగితములు దొరకినవి. ఇదిగో నిన్నసాయంత్రి మిట్టిది

మరల నొకటి దొరకినది. దీనిని విన్నచో మీకు సత్యము బోధపడగలదు."

అతఁడు రహస్య వార్తాసంగ్రహశాఖాధికారి. అతఁడా యుత్తరమును జేతఁదీసికొని మెల్లగా రామరాజుకడకు సమీపించి యతని హస్తమునను౦చెను. అది శ్రీచక్రవర్తి గైకొని సమీపమున నున్న పండితునొకని జదువ సన్నచేసెను. అతఁడది గైకొని, ఇట్లు చదివెను.

"శ్రీ రాజమాన్య రాజపూజితులయిన శ్రీ మహామంత్రులవారి పాదపద్మములకు,—

శ్రీ గోల్కొండ నవాబు వ్రాయువిన్నపము లేమనగా:—

అయ్యా! కొండంత దేవునకుఁ గొండంతపూజ చేయఁగలమా?, అనునట్లు మీరు మాకుఁ జేయు నుపకృతికిఁ దగిన ప్రత్యుపకారముఁ జేయఁజాలకపోయినను మాయొక్క భక్తి నేని చూపఁజాలకపోము.

మీరు మాయందు ననుగ్రహముంచి, మీ రాజ్యమున నెప్పుడుజరుగు సంగతు లప్పుడు తెలియఁజేయఁ గోరుచున్నాను. నేనిక్కడ గ్రమముగా నాదుర్గములను బాగుచేయించుకొనుచున్నాను. మీరు కొంతకాలమునుండి యుత్తరములు సరిగా వ్రాయించుటలేదు. కారణము దురూహ్యముగా నున్నది. విజయనగర సామ్రాజ్యసైనిక సంఖ్య యెంత

యుండునో సరిగానాకంతుచిక్కుటలేదు. పెక్కుమందిపెక్కు విధములుగాఁ జెప్పుచున్నారు. మీరా విషయమును గొంచెము జాగ్రత్తతోఁగన్గొని వ్రాయుఁదురని నమ్ముచున్నాను. నేను నాసైన్యములోనికిఁ గ్రొత్తసైన్యముం జేర్చుకొనుచున్నాను. కాని విజయనగర సామ్రాజ్యసైనికులతో మా సైనికులు పోరాడలేరు. వారు పరాక్రమైకధనులు. అందుచే మాకు మిక్కిలి భయముగానున్నది. ఆదిల్‌శాహాకును రాజునకును భేదము గల్గించు నుపాయముజూడుడు. మాతురకలలో మాకేకలియకుండ నున్నప్పుడు మీరు మాకుఁజేయు సాహాయ్యము విలువ చెప్పఁదీరదు. మాకుఁ బ్రతినిమేషము విజయనగర సైన్యమెప్పుడు వచ్చిపడునోయని భయమే. నిద్రలేదు ఎప్పటి సంగతులప్పుడు ముందు తెలుపవలెనని వేడుటకన్న నేమియు విశేషములేదు.

చిత్తగింపుడు".

అచటి సభాస్తారుల కెల్లరకు నేమియు దోచలేదు. ఆశ్చర్యభావ మగ్నులైరి. కొందఱకు భయముపొడమెను. అందఱును రోషావేశులుకాఁజొచ్చిరి. ఆదురాత్ముని, ఆపాపాత్ముని, ఆమాత్యద్రోహిని. ఆదేశద్రోహిని, ఆరాజద్రోహిని ఖండఖండములుగాఁజేయవలయుననిరి. విజయనగరసామ్రాజ్య సర్వకార్యధూర్వహులగు మంత్రులలో నట్టిద్రోహులున్నారన్నమాట కొందఱకు విశ్వసనీయముగాఁ దోఁచినదికాదు.

కాని, పొట్టి వాఁడున్నచో నతని శిక్షింపవలయుననుటయందు మాత్ర మందఱు నేకీభావము వహించిరి. కాని యా ద్రోహి యెవ్వఁడో యేర్పడలేదు. కొందఱు చక్రధరుఁడు కావచ్చునను కొనిరి. మఱికొందఱు మఱియొకఁడనిరి. కాని వారిలో జాల మంది భావములు మాత్రము బుద్ధిసాగరుఁ డట్లుచేసియుండునని యూహింపలేదు పౌరులకు బుద్ధిసాగరుఁడు తండ్రివంటివాఁడు. వారతనియందు మిక్కిలి విశ్వాసముగల వారగుటకు, అతఁడు వారికిఁ జేయు మేళ్ళే కారణములు. అతఁడు వారినంతగాఁ బ్రేమించెను. కాని యతనికి నున్న తోద్యోగములయందున్న వారిలో మాత్రముచాలమందివిరోధులుకలరు. అతఁడు న్యాయైక పక్షపాతి. లంచములు పట్టుటగాని యొకరి సలహాలు వినితగని వారి కున్నతోద్యోగముల నిచ్చుటగాని, యతని కెంతమాత్రమును గిట్టదు. ఇది వారికిఁ గష్టదాయకము. రాజులకు "దావలచినది రంభ, తామునిగినదిగంగ" యనుటస్వభావము. వారికి మంచి చెడ్డలు వివేచించు జ్ఞానము మొత్తముమీఁద మిక్కిలి తక్కువగానుండును. స్తోత్రపాఠకుల పాఠములకుబ్బి తబ్బిబ్బగు చుందురు.

ఆదిల్షాహాను జేఁదీసినదాది పెక్కుసార్లు బుద్ధిసాగరుఁ డదిమంచిదికాదనియేకాంతముగాఁ జెప్పెను. అతనిని త్రికరణ శుద్ధిగా నమ్మిన రామరాజున కిది కష్టముకాఁజొచ్చెను. ఒకటి రెండు సార్లతని ప్రత్యక్ష కోపమునకుఁగూడ నితఁడు గుఱి

యగుట సంభవించెను. ఆత్మ దేశరక్షణైక చిత్తుఁడును, విధి నిర్వహణైక దృష్టియు నగు బుద్ధిసాగరుఁడు దానినిలెక్క పెట్ట లేదు. కాని తన మాటనే యనుసరించి యదియే సత్యమని యనకుండుట రామరాజునకుఁ గష్టముగా నుండుచువచ్చెను. అదియితఁడుకనిపెట్టకపోలేదు. కాని న్యాయమార్గమునువీడుట కతనికిష్టము లేదు. ఇట్టి చిక్కులు కొన్ని యితరములగునాంత రంగిక కార్యములలోఁగూడ సంభవించెను. అందును మన బుద్ధిసాగరుఁడు మనస్సాక్షికి దూరముగ వర్తించియుండలేదు. సభయంతయుఁ దుపానుచే క్షోభింపజేయఁబడిన మహాసము ద్రమువలె నుండెను. రామరాజు ముఖమున రోషానలజ్వా లలు మండఁజొచ్చెను. అతఁడు లేచి స్వయముగాఁ దన చేతి నున్న యుత్తరము నిట్లు చదువఁదొడగెను.

"మహారాజాధిరాజులును, అనేక బిరుదావళీవిరాజితులు నగు, శ్రీ గోల్కొండ నవాబుగారి సన్నిధికి.

శ్రీ విజయనగర సామ్రాజ్యమంత్రి బుద్ధి సాగరుఁడు, అనే కాశీర్వచనములు:—

మీకు మా సైన్య సంబంధములగు ముఖ్యాంశముల నన్నింటిని జాగ్రత్తచేసి పంపుటకు నింకను గొంతకాలమోర్పు వలసియున్నది. కొన్ని సిద్ధమైనవి. మఱికొన్ని సిద్ధము కానున్నవి. బహుశః మీకుఁ ద్వరలోనే పంపఁగలనని నమ్ము చున్నాను. రాజ్యాంగవిషయములలో నిచటజాల రహస్యము

లున్నవి. అవి యన్నియు మఱియొక యుత్తరము ద్వారాకే పంపెదను. నేఁడు పంపఁజాలనందులకు జాల చింతిల్లు చున్నాఁడను. ఇపుడు నాస్థితి యిచటఁ బూర్వమువలె లేదు. పూర్వము మీరాజ్యమునకు నేను నిరాఘాటచక్రవర్తిని. ఇపుడు నాతంత్రములు నిరాఘాటముగా సాగుచుండుట లేదు. అందువలన గొన్ని చిక్కులు సంభవించుచున్నవి. అయినను మించినది లేదు. నేను మీరు కోరిన సర్వమును మీకు గూర్పగలను. కొంచెము కాలవ్యవధిమాత్రము కోరుచున్నాను.

చిత్తగింపుఁడు. బుద్ధిసాగరుఁడు."

అతఁడట్లుత్తరమును సాంతముగ జదివి క్రిందనున్న దస్కతును. అందఱఁజూడఁగోరెను. "బుద్ధిసాగరుఁడు" అను, దస్కతందు స్పష్టముగా గనంబడుచుండెను. బుద్ధిసాగరుఁడు తలవంచుకొనెను. అతనికేమియుఁదెలియలేదు. ఇట్లు తల పోసెను.

"నేననుకొన్నంతయునైనది. అగుగాక! నాచేవ్రాలు వీరికెట్లు లభించినది. ఇది సృష్టించియుందురా? పెక్కుచిక్కులతోనుండు నాచేవ్రాలును సృష్టించిన వారేది చేయఁజాలరు. ఇంతకును విధి విధాన మిట్లున్నది. ఇంకనే నీబ్రదుకేల బ్రదుకవలెను? అతనికన్నులనీరుగమ్మెను. లోపలఁగోపాగ్ని తీవ్రముగా మండుచుండెను. అతఁడు వంచిన తలను మఱియెత్తలేదు. కాని పౌరులలోఁ జాలమందికది కష్టముగనుండెను. అందుఁ

జాలమంది అబూపని చక్రిభరుని వలననై యుండుననితలంచిరి. మఱికొందఱు ఆదిల్ శాహా వలననై యుండునేమోయని తలచిరి. ఇంకకొందఱు మఱికొన్నివిధములఁ దలఁచిరి. అతనికి గలవిరోధులలో గూడ జాలమంది కతడే యిదిచేసెననుటకు నోరురాకుండెను. వారియంత రాత్మయొప్పినదికాదు. కాని రామరాజు తీక్ష్ణాగ్ని కణములంగురియు మొగముంజూచి భీతిల్లి పౌరులకాని యితరులుకాని యెవరునేమియునన సాహసింపరైరి. అంతరామరాజు లేచియిట్లనెను.

"ఓయీ! సాహీ! చిరకాలమునుండి మీతండ్రితాతలు మావంశము వారిని నిష్కళంకబుద్ధితో సేవించిరి. పాల సముద్రమునబుట్టిన విషభాండమువోలె వారికడుపున బుట్టి నీవింత పనిసేయుట మిక్కిలి వ్యసనకరము. మాసామ్మతిని "పాలుతాగివి రొమ్ముగ్రుద్దె"నను సామెతగా మమ్మే నాశము సేయజూచుచున్నావుగా! చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్న మహామంత్రిపదవి ననుభవించుటకు నీకు వెగటుగానుండియా యిట్లు శత్రురాజులతోఁగూడి కుట్రలుసేయుచున్నావు? ఛీ! నీవంటి దేశద్రోహులయు, రాజద్రోహులయు మొగములు చూచిన బాపము తప్పకవచ్చును. నిన్ను ఖండములుగా గోసినను బాపమురాదు. కావున నీకిప్పుడు మరణదండనమును విధించి విజయనగర సామ్రాజ్యమున నీవంటి ద్రోహులు లేకుండఁజేసెదను."

అని యతఁడు కారాగారాధిపతి కనుజ్ఞ నొసంగెను. కోపము క్రూరసర్పము. అది యెవరికడనుండునో తుదకు వారినే నాశము చేయును. కోపాంధులకుఁ గన్నులు కన్పడవు. మిన్ను తెలియదు. మన్ను తెలియదు. ఆత్మనాశముంగూడ వారు తెలిసికొనరు. తెలిసికొనుట కట్టివారికివ్యవధి యుండదు. యుక్తాయుక్త వివేచనమున కదిచోటీయదు.

అపుడు మెల్లగా, ఆదిల్యాహా లేచెను. అతని మొగము శాంతభావ పరిస్ఫుటముగ నుండెను. మెల్లగనిట్లు చెప్పెను

“అత్యుత్తమ సామ్రాజ్యచక్రవర్తీ! జనకా!

సర్వవిజ్ఞాన విశేషశోభితులరగు మీకుఁ నేను జెప్పఁ బాటి వాఁడనుగాను. కాని యొక చిన్న విజ్ఞాపనము చేసికొనుచున్నాఁడను. బుద్ధిసాగరులను నేను జాలాకాలమునాఁటినుండియు నెఱుగుదును. అతఁడు న్యాయైక పక్షపాతి. దేశభక్తుఁడు అతనికి రాజభక్తియపారము. అతఁడిట్టి కార్యమును జేయ సమకట్టెననుట మిక్కిలి వింతగాఁ దోఁచకపోవదు. అతనిశత్రువులెవరేని యిట్లు సల్పియుండవచ్చును; లేక మఱియొకటి కావచ్చును. అది మనమూహింపఁజాలము కావున నీయనగారియందు దయయుంచి సమూలము విచారించి, మఱి శిక్షించిన బాగుండును. అట్లు సేయుటకు నేను మిమ్ములను మిక్కిలి వినయముతోఁ బ్రార్థించుచున్నాను.”

అమాయకులగు పౌరులలోఁ జాలమంది ,యహాహా! యితఁడెంత మంచివాఁడు, అనిరి. మఱికొందఱు "నిజముగా నితడు తురకకులమున జన్మింపదగిన వాఁడు కాఁడనిరి. రామ రాజున కందుచేతనే యితఁడు పుత్రుఁడగుటకుఁ దగు" నని మఱికొందఱనిరి. దూరదృష్టిగల కొందఱుమాత్రము అది కేవలము టక్కరి తనము. జనానురాగము కొఱకితఁ డిట్లు చేయుచున్నాఁడు. ఇవి హృదయమునుండి వచ్చినమాటలు కావు. అని గుసగుసలాడిరి. అందెవరిమాట సత్యమో, ఎవరి కెఱుక? పిదపఁ జక్రధరుఁడు లేచి నిలువఁబడి యిట్లనెను. "ఆర్యులారా? చక్రవర్తీ!

శ్రీ యాదిల్షాహాగారు చెప్పినదెంతయు వర్ణనీయము గానున్నది. తొందరపడి శ్రీమహామంత్రిగారికి మరణదండ నము విధించిన నిశ్చయముగాఁ దరువాత మనకు నష్ట పాటిల్లును. కావున వానిని ధర్మశాస్త్రపరిజ్ఞాతలమూలముగా విచారించుటయుఁ దరువాత దేవరవారి చిత్తమువచ్చినటు సేయుటయు సమంజసముగాఁ దోఁచుచున్నది."

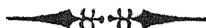
అంతఁ జక్రవర్తిలేచి యిట్లనెను "ప్రస్తుతము నిన్ను కారాగారమున నుంచుటయే మంచిదని తలఁచితిమి. మరణ దండన మక్కఱలేదు"

బుద్ధిసాగరుఁడు వంచినతలనుగొంచెమెత్తి యిట్లనెను "నేను ద్రోహినో కాదో యీశ్వరుని కెఱుక. దానింగూర్చి

యిపుడు నేఁ జెప్పఁదలఁచుకొనలేదు. చెప్పి ప్రయోజనము లేదు. కాని నాప్రార్థన మొకఁటియున్నది. విజయనగరసామ్రాజ్యము విశ్వవిఖ్యాతమైనది. అదియిపుడు తురుష్కుఁడనుదుష్టస్వభావుఁడునగు ఆదిల్‌శాహాచేతిలోను, చక్రధరుని చేతిలోను బడ్డది. ఆయిరువురి కుట్రవలనను గొలదికాలముననే విజయనగర సామ్రాజ్యమునకుఁ జిక్కులు తటస్థింప నున్నవి. అది యెఱిఁగి మాత్రము దానిని రక్షించుకొనుఁడు. తుచ్ఛమగు నాప్రాణముపోయిన నాకు చింతలేదు. సామ్రాజ్యము నిల్చిన నాకుఁజాలును?

అతడు మఱిమాటలాడలేదు. కొందఱు విశ్వసించిరి. మఱికొందఱు దూషించిరి. ఇంతలో నిరువురు వచ్చియతని చేతులకు సంకెలలువైచి గొంపోయిరి.

పదియవ ప్రకరణము

చీకటి

విజయసింహుఁడు బయలుదేఱి శృంగారపురమునుండి విజయనగరమునకుఁ బోయెను. అతఁడు వెళ్ళి యిప్పటికి రమారమి పదునైదు దినములై యుండవచ్చును. ప్రపంచమెల్ల నంధకార బంధురమై కన్నుఁ బొడుచుకొన్నను గానవచ్చుట లేదు. చెట్టులు పుట్టలు గట్టులు నేకముగ నంధకారావృతములై నిర్దేశింపవలనుపడక యుండెను. జగమెల్లనిశ్శబ్దముగా నుండెను. జారులు చోరులు మొదలగువారు యథేచ్ఛావిహారములు సలుపఁజొచ్చిరి.

జగన్మోహిని తండ్రి పేరు సోమశేఖరమూర్తి. అతనికి పౌరుషమన్నను పౌరుషవంతులన్నను బ్రీతివిస్తారము. అతఁడు చిన్నప్పటినుండియు విజయసింహు నెఱుఁగును. అతని సుగుణగణము లతనికిసంతోష దాయకములు. జగన్మోహినీ విజయసింహుల పరస్పర ప్రేమానుబంధమును గూడ నతఁడు తెలిసికొనెను.

జగన్మోహిని యొక్క సౌందర్యము దిగంతము లెల్ల నిండెను. సౌందర్యము కాని సుగుణములు కాని దాఁగునవి

కావు. మల్లికా కుసుమములను గాని గులాబిపూలను గాని తెచ్చి యొకచోనుంచి పరిమళింపకుండన్న నాగఁ గలవా? అత్యంత మనోహరమగు తత్సువాసన వ్యాపింపక మానునా?

శుభాశుభ వార్తలుఁగూడనట్టివే. వానికిఁ బక్షులకంటె గమనము హెచ్చు. రాత్రింబవళ్ళు, వర్తమానములు ప్రపంచమును జుట్టివచ్చుచుండును. జగన్మోహిని వివాహవార్తయు నాపెను విజయసింహునకీయ నెంచుటయుఁ బ్రపంచమెల్ల వ్యాపించెను. ఎల్లరును సంతసించిరి. లోకమునకు సమగుణశోభితులయిన దంపతుల వివాహము మిక్కిలి యానందదాయకము. కాని లోకమెల్ల నొక తీరుగానుండదు. ఒకరికి రుచించిన దొకరికి రుచింపదు. మనము తలచిన కార్యములెల్ల ననుకొన్నట్లు జరుగఁజాలవు. మనమొకటి తలచిన దైవమొకటి తలఁచును.

ఆనాఁటి రాత్రి యెట్లు చాలసేపటివఱకు మఱునాఁడు జరుగు లగ్ననిశ్చయముంగూర్చియు వరుని గుణములంగూర్చియు వధూవరుల పరస్పరాను రాగముంగూర్చియు నతఁడు తలపోసెను. అతనికి నిద్దుర రాలేదు. అది స్వాభావికము. కూతుండ్రకు పెండ్లిండ్లు సేయుట తల్లిదండ్రులకు మిక్కిలి కష్టము. సమగుణవయో రూపవంతులు దంపతులగుట మిక్కిలి యరిది. వధువు తండ్రి యట్టిగుణవంతుఁడగు భర్తను దేవలసియున్నాఁడు. కూతునకు దగనిభర్త దొరకిన నతని కెంతికష్టము?

సర్వవిధముల గూతునకుఁదగిన లోకోత్తరుఁడగు సుందరుడు దొరకిన నతని కెంత సౌఖ్యము?

ఎట్టకేల కతడు నిద్రవోయెను. కానిఁ యీగకేని చొరశక్యముకాని యాసౌధోన్నతభాగమునందలి యాగదిఁ లోఁ బెద్ద చప్పుడాయెను. అదియతని నిద్రకు భంగము కలుగ జేసెను. అతఁడు కన్నెత్తిచూచెను. అతనికొక వికారమగు దీర్ఘవిగ్రహము పొడకట్టెను. అది మనుజుని విగ్రహమే కాని రాక్షసునిది మాత్రము కాదని యతడు నిలఁచెను.

అతఁడారడుగుల కంటే గొంచెము పొడవుగానుండెను. అందు, ప్రకాశించుచున్న దీపపుఁగాంతి నతని మొగము కన్పడెను. అది నల్లనిబొగ్గు. కాఱుమేఘము లాకాంతికి దీసిపోవును కటిక చీకట్లు కూడ నా మొగపుఁగాంతికి జాలవు. ఆమొగము భయంకరమై యాతనిక్రౌర్యమును దెలియఁజేయుచుండెను. సోమశేఖరమూర్తి తనదీర్ఘమగు కత్తి కొఱకుఁ దడవిచూచెను. అదిలేదు. అతఁడు తటాలున నా భటునిపై కుఱుకపోయెను! కాని వెనుకనుండి యిరువురు మ్లేచ్ఛులువచ్చి వానింబట్టుకొని చేతులుకట్టిరి. అతని మొగము క్రోధమయమైపోయెను. కనులు నిప్పుకలు గ్రక్కుచుండెను. 'ఓరి నీచుఁడా! దొంగవలెవచ్చితివేమిరా! శౌర్యమున్న బోరాడుము. నీశిరము నూర్వక్కలు చేసెదను, అనెను. సామదానములు ప్రయోగించెను. లాభములేకపోయెను. ఆ

భటుడు 'నీవిపుడు మాఘయిదీవి' అనెను. అతఁడులోలోన మందుచుండెను జగన్మోహిని కేమి యపాయమువచ్చునో యని విలపింపజొచ్చెను. కాని ఏమిచేయగలడు? పాపము! కోఱలుతీసిన సర్పము

దీనికి సమీపముననే మఱియొక భవనముండెను. అందు జగన్మోహిని పరుండి యుండెను. ఆమెకు గొంచెము సమీపముగా స్వర్ణ కుమారి నిద్రించెను. పాపమా మనోహరాంగుల గతి యెమైనదో!

అదిగో! చూడుఁడు కౌఱుమెఱుపుదీవియవలె మెఱయుచున్న యా జగన్మోహిని మొగమెట్లు క్రోధభయాశ్చర్య రసములచే శోభించుచున్నదో! ఎదుట నిలువఁబడిన తురుష్కునితో నేదో నామెయనుచున్నది. "ఓరీ! యీయర్ధరాత్రి వేళ నీవిచటి కెట్లువచ్చితివి? నీవెవడవు?"

అతఁడు జవాబీయలేదు. ఆ మనోహరమూర్తి వంక గండ్లారఁజూచుచుండెను. ఆమెమరల నాప్రశ్నమే యడిగెను.

'నేను దురుష్కుఁడను. నిన్ను గొంపోవ వచ్చితిని.' అనియెను.

'ఓరీ! పాపీ! నీవెచటికిఁబోఁగలవు? ప్రాకారమునఁ గావలియున్న వారెల్లరు నిన్ను ఖండ ఖండములు చేయరా? వారిం దప్పించుకొని యెట్లు వచ్చితివి? చేత ఖడ్గము లేదుకాని యున్నచో నీ బోంట్లకు వారుకూడ గావలయునా? నిసర్గ

మాధుర్యములగు నాపలుకులయందు కాఠిన్యము ప్రకాశింపఁ జొచ్చెను. ఆమె పండ్లు పటపట మనుచుండెను. తురుష్కు డిట్లనెను. 'ఇదిగో! అటుచూచితివా? ఆతురుష్క బలములం గనుగొనుము.

ఆమె దృష్టి నావంక సారించెను. ఆమెగుండెలు ఝల్లు మనెను. క్రోధము హెచ్చెను. పగతీర్చుకొనుటకు సాధన మామె కేమియుఁ దోఁచినదికాదు. అతఁడిట్లనియెను:-

'మీద్వార పాలకులు, ప్రాకార పాలకులునందఱు నిది వఱకే గతించినారు.'

జగ—మీరెవరు? అక్రమముగా నిట్లేల వచ్చితిరి?

భటుఁడు:-మే మొక తురుష్కనాథుని సేవకులము.

జగ:-మీకు మేమేమి యపకృతిచేసితిమి?

భటుఁడు:-అది నాకుఁ దెలియదు కాని, నిన్నుమానవాబు గారికిఁ బెండ్లిచేయఁదీసికొనిపోవుచున్నాము. నీయదృష్టము.

ఆమె కెవ్వునఁగేక వేసి భూమిపైఁబడెను. స్మృతితప్పెను. ఈ కేక విని స్వర్ణకుమారి లేచెను. ఆమె నొకభటుఁడు పట్టు కొనఁబోయెను. ఆమెకూడ నిట్లే కేకవేసెను. ఆ కేకలువిని యింతలో దండు చుట్టును జేరెను. సోమశేఖర మూర్తిని గూతును స్వర్ణకుమారిని, అందఱను బంధించి వేర్వేఱుగా దీసికొని ఎచటికో ప్రయాణమైపోయిరి.

పదునొకండవ ప్రకరణము

పట్టమహిషి.

ఆంధ్రులలోఁ గోల్కొండపేరు నెఱుఁగనివారు చాల యరుదుగా నుందురు. అదియొక దుర్గము. అది ప్రస్తుతము హైదరాబాదునకు అయిదారు మైళ్ళదూరమున నున్నది. గోల్కొండ నవాబులనుగూర్చి యాంధ్రులు వినియుందురు. ప్రస్తుతపు నవాబు పేరు కుతుబ్ షాహా. గోల్కొండనవాబుల శుద్ధాంతము లత్యంత మనోహరములు. సర్వసుభగవస్తునికేతనములు. భూతల స్వర్గములు. సర్వసౌభాగ్య సారములు!

ఆ శుద్ధాంత మందిరములకుఁ జుట్టును బెద్దప్రాకారములు గలవు. ప్రాకారద్వారముల కడ సేవకులు కావలియుందురు. వారు పుల్లింగ స్త్రీ లింగములలోఁ జేరరు. అందుఁబ్రవేశించు వారు త్తరువు నందవలెను. ఆపోవువారికి దొంబవితోమ్మిదితని ఖీలు. స్త్రీలకేకాని పురుషులకా ప్రవేశము లేనేలేదు. కాని పాఠకులారా! భయపడకుడు. మనము పోవుటకే యభ్యంతరము లేదు. రండు. మనకీశ్వరుఁడట్టి వరమును బ్రసాధించి యున్నాఁడు.

ఆసౌధభాగములవంక మీదృష్టులు సారింపుడు. విశుద్ధస్ఫటిక శిలానిర్మితములై యెట్లు ప్రకాశించుచున్నవో చూడుఁడు. చుక్కలలోఁ జంద్రునియట్లు భాసిలుచున్న యీమధ్య సౌధమునకుఁ బోవుదము. అదిపట్టమహిషిది. ఇదిగో! ఇందలి యీపడకగదిఁ జూడుఁడు రత్నస్థగితములైన యాకుడ్యముల సౌందర్యమును గన్నులారఁగాంచుఁడు. అందలి యాచిత్రప్రతిమల సౌభాగ్యము వీక్షింపుఁడు. అందేవో మృద మధుర కలనిస్వనములు వినవచ్చుచున్నవి. ఇవియేమైయుండును? ఎవరిదో సంభాషణమువలె నున్నది. లోపల బ్రవేశింతము. ఆ గదిలో నొకమూలయందున్న మఱుగుద్వారము మూసినట్లు చప్పుడు వినవచ్చినదేమి? అదిగో! ఇంద్రనీలమణిస్థగితమైన యీమంచముపై బట్టమహిషీ పరుండియున్నది. ఆమె కండ్లెర్రగాఁబ్రకాశించుచున్నవి. ఆమె ద్రాక్షారసము కుత్తుక కెక్క ద్రావియున్నది. ఆమెకన్నులు మూఁతలుపడుచున్నవి. ఆమె మొగము మిక్కుటమగు నలసటను సూచించుచున్నది. ఆమె తనువు మెఱపుదీవియవలె కంపించు చున్నది. మొగ మెర్ర వాఱియున్నది. కోపము చేతనా? ఆమె వసనము తళతళ మెఱయుచున్నది. అదినన్నని కెంబట్టుపావడ. కుంతలములు సుపరిష్కృతములు గావు. కాని కారణము మాత్రము మనకుఁ దెలియదు. ఆమెమనమునఁ గ్రోధమావేశించినదా యేమి? అదిగో! కుతుబ్ షాహోయిటువచ్చుచున్నాఁడు. మనముపోదము.

అంతలో నతఁడువచ్చి తలుపుతట్టెను. పట్టమహిషి యుత్సాహాతురమున మంచముపైనుండి దిగి తలుపుతీసెను. అతని మొగము శంకాసమన్వితముగ నున్నట్లున్నది. వారిరువురును మాటలాడలేదు. ఆమె పెడమొగము పెట్టెను.

అతఁడు దేవి కోపముగానున్నదని మాత్రము తనలో దాననుకొనెను. ఆమె కరము పట్టుకొని యిట్లనెను.

'దేవీ! నేడేలగోపముగా నున్నావు? ప్రసన్న వదనవు కమ్ము?'

పట్ట:-కోపమునకు మాకేమి కారణమున్నది? మాకోపము మిమ్మేమి చేయఁగలదు?

నవా:-అదిగో! కోపమును దాఁచెదవేమి? నిజముగా నీకుఁ గోపము వచ్చిన నేనుండ—

పట్ట:-పట్టి కల్లలకు దారియా డొంకా? మాకుఁ గోపము వచ్చినను మేమే చెడుదుము. మీకు గోపమువచ్చినను మేమే చెడుదుము.

నవా:-ఆఁ! తెలిసినది. నీవు ప్రౌఢవు; ఇది ప్రణయ కోపము

పట్ట:-మా ప్రణయకోపము మీకు రుచించునా? అందుకుఁ దగినవారు నూతన సుంద—

మఱి యామెనోట మాటరాలేదు. ఆమె ప్రయత్నము చేసి యూనను లేదు.

ఆమె భావము మోహాంధకారమునబడి ప్రపంచమునే మఱచిన నవాబునకిప్పుడుగోచరమాయెను. రహస్యమామెకు గోచరించినందుల కాశ్చర్యపడియెను గుండెలు ఝల్లుమనెను. కొంతసేపువఱకు నోటమాటరాలేదు.

అతఁడు సమీపించి యామెచేయి పట్టుకొని "నన్ను రక్షింపుము" అనెను.

ఆమె తొలగిదూరముగా నిలువబడెను. కానియతఁడు సమీపించి "నన్ను రక్షింపుము." అని మరల వచింపుచు పాదములమీద బడెను. ఆమె యాప్రదేశము విడచి చనెను.

కోపము మిక్కిలిచెడ్డది. యుక్తాయుక్తములను దెలియయదు. కామమంతకంటె గొప్పది. అది మఱి నాలుగాకు లెక్కువ చదివినది. ఆపె కోపవతి. ఈతఁడుకాముకుఁడు "ఈరాణిమొగము చూడను, ఆ క్రొత్త సుందరినే పోయి చూచెదను." అని యతఁడనుకొని తనదారి బట్టెను.

పంద్రెండవ ప్రకరణము

ఇయ మధిక మనోజ్ఞా వల్కలేనాపి తన్వీ
కిమివహి మధురాణాం మండనం నాకృతీనాం.

కాళిదాసు.

సగనకుసుమము.

అతఁడిట్లు పట్టమహిషితోఁ బోరాడి వేగముగా నడిచి పోయిపోయి యొకవిశాలభవనమును సమీపించెను. ఆచంద్రశాల సౌభాగ్యమునుగాని, యందలి యతిసుందర చిత్రపంక్తి మల సొంపుగాని, యానిర్మాణ సౌభాగ్యముగాని విశదములై ఆకసము నంటుచున్న యామందిర శిఖరముల మనోహరతఁగాని చూచుచు మనము కాలయాపనము చేయరాదు.

అందొక సౌభాగ్యశాలిని కలదు. ఆమె మొగము సుక్కిపోయి యున్నది. అయినను సంపూర్ణ శరత్సుధాకర మండలముకంటె నందముగానే యున్నది. తళతళ మెఱయు పట్టుచీరలతో నలంకరింపఁదగిన యాతనువల్లి జీర్ణవస్త్రములతో నలంకరింపఁ బడియుండెను. ఆమె కేశపాశము పరిష్కృతమై యుండలేదు. అయినను,

శ్లో॥ యథా ప్రసిద్ధైర్మధురం శిరోరుహై
ర్జటాభి రప్యేవ మభూత్తదాననం
నిషట్పదశ్రేణి భి రేవ పంకజం
సశైవ లాసంగమపి ప్రకాశతే.

అనునట్లు మిక్కిలి రమణీయముగనే యుండెను.

నవాబు లోనఁబ్రవేశింపఁగనే యొక పరిచారిక వచ్చి యొకకుర్చీని సమీపమున నుంచిపోయెను. అతఁడు దాన నధిష్ఠించెను.

"జగన్మోహినీ! నావిషయ మేమాలోచించితివి? నిజముగా నీవు నాయందు దయార్ద్రదృష్టి నింకఁగొంత కాలము దాఁకఁ బ్రసరింపఁ జేయవేసి నేనింక నీలోకమునందాశవదలుకొనవలసినదే. సుందరీ! ఏలయిట్లు నన్నుహింసించెదవు? ఇంక నన్నెన్నినాళ్ళిట్లు బాధపెట్టెదవు? చూడుము! నాయొడలు, ఎట్లు కృశించినదో? నీకెంతమాత్రమును గరుణలేదా? ఇంత కఠినహృదయమును దేవుఁడు నీకేలకల్పించెనో? — "అనెను. తోడనే నిట్టూర్పు పుచ్చెను. స్థాణుభువము వహించెను. మఱి మాటలాడ లేకపోయెను.

ఆమె యీమాటల నాలించెనా? ఆమె మొగ మీతని ప్రక్కకుఁ ద్రిప్పి జూచుటలేదు. అతఁడు మాటలాడ నారంభింపఁగనే యామెకు శిరఃకంప ముదయించెను ఆమె తనువు వర్షా

కాల చంచల ననుసరించెను. అధోముఖి యాయెను. నాసికా పుటములనుండి నిట్టూర్పు వెడలెను.

ఆ యుచ్ఛ్వాసము వేడిగానుండెను. ఆపెతనువు తీవ్రకోధవశమునం గంపించెను. ఆపె యాకత్తెర బోనులోనుండి యేమిచేయును? ఏమిచేయఁగలదు? ఆపెకోపమును శాంతింపఁజేసికొనెను. శాంతముతో నిట్లనెను.

"జనకా! నీవీ గోల్కొండ రాజ్యమునకు రాజువు. నీబిడ్డలము మేము. న్యాయరక్షణమునకు దేవునిచేఁ బంపఁబడినవారే భూలోకమునందు రాజు లగుదురు. రాజులు నిజముగా దేవాంశ సంభూతులు. అట్టిరాజులే యిట్టి యకార్యములకు దిగినచో, ఇఁకఁ బ్రబంచ మేమికావలసి యుండును? తల్లియే చంపదలఁచిన బిడ్డలు సౌఖ్యముగా జీవింపఁగలరా? చిరకాలమునుండి మాతండ్రులును తాతలను రాజ్యమునందు సర్వసౌఖ్యములననుభవించుచు జీవించిరి. కీర్తిగాంచిరి. ఇపుడిట్లుమమ్ము కారణముగా నేలబాధించెదరు? అన్యాయమున కేలపూనెదరు. అధర్మముఁ జేయుట మీవంటి రాజులకు క్షేమకరమగునా?"

నవాబు ఫక్కున నవ్వెను.

"సుందరీ! ఈ నీతులు నుపన్యాసములు మేమును, ఎఱుఁగుదుము. కాని యవి నిస్సారములయినను, అమృతమును వర్షించుచున్న నీకంఠమునంబడి సారవంతములై శ్రవణానందకరములగుచున్నవి. నాకావాక్యములతోఁ బ్రయోజన మేమి?"

జగన్మో:-తండ్రీ! నీకన్న కూతుంబలెగాంచి విడిచిపెట్టుము. నీకూతునే, యిట్లివఁడేని బాధించిన నీకెట్లుండునో తలంచుకొనుము. నన్ను వదలిన నీకిహపరలోక సౌఖ్యములు గల్గును.

నవాబు:-ఇంక నీ యుపన్యాసమును గట్టిపెట్టుము. దయ తలంచినకొలఁది నాలస్యము చేయుచున్నావు. బలవంతముగనం జేపట్టుట మంచిదికాదని యూరకుంటిని. అట్లుచేసిన నిన్ను రక్షించువారెవరో?

ఆపె తత్తరపడియెను. మూర్ఛిల్లెను. ఆపెను స్వర్ణకుమారి సేదదేర్చుచు నిట్లనెను.

"సోదరా! మమ్మునిట్లు నిర్బంధించిన నీకుఁ బ్రయోజనమేమి? ప్రాణములపై నాసలేని మమ్ము మీరెఱిఁగియే యుందురు. ఆంధ్ర సుందరీమణులు ప్రాణములను మానముకంటె నెక్కువగాఁ దలపోయువారు కారుసుమీ! కాని దానిమాట యట్లుంచుము. విజయనగర సామ్రాజ్యచక్రవర్తి నెఱుంగుదురా?

"ఒక్కయాంధ్ర సుందరీమణులు మాత్రమే కాదుని హిందూదేశమున జన్మించిన వారెల్లను నట్టివారే. అందుకే నేను భయపడుచున్నాను" అని యతఁడు మెల్లగా ననుకొని పైకిమాత్ర మిట్లనెను. "అవును విజయనగర చక్రవర్తి నెఱుంగుదును. ఎఱిఁగిన నేమి? అతఁడేమి చేయును?"

స్వర్ణ:-వారిదగ్గఱ గొలువున్న వీరసింహుమును విజయసింహు నెఱుఁగుదురా? అతని పరాక్రమమును వింటిరా?

నవాబు:-ఆఁ! వింటిని. అయిననేమి?

స్వర్ణ: అతని నీమె వరించినది. ఆ సింహామున కీవార్త దెలిసిన లేడిని సింహము కబళించునట్టులు మిమ్ముఁగబళించి మీ రాజ్యమును విధ్వంసము చేయకుండునా?

నవాబు:-అతని పరాక్రమమును మాపరాక్రమమును కొలఁది కాలముననే జఱుగనున్న యుద్ధముననీరే చూడఁగలరు. ఉత్తమాటలతోడఁ బ్రయోజనమేమి?

స్వర్ణ:-విజయనగర చక్రవర్తుల భుజపరాక్రమమును దురుష్క రాజులు చక్కగాఁ జవిచూచినారు. ఆ రుచి వారికే యెఱుక. వారే దానిని వర్ణింపవలెను.

అతని కింతలో నేదిసోనాస్మృతికి వచ్చెను. అతఁడంత "జగన్మోహిని! ఇంకఁ దయదలఁపను. అయినను నీ యందు గల కరుణావిశేషమునఁ జేసి యొకమాసముగడువు నిచ్చితిని- అబ్బా! మాసమువరకుఁ దాళఁగలనా? అయినను మాట యంటిని. తిప్పఁగొనజాలను- అప్పటికిఁగూడ నిట్లె గట్టిపట్టు పట్టితివేని నీకు నీ ప్రాణము దక్కదు. ఇంతేగాక నీతలి దండ్రులుకూడ ఇహలోకయాత్రను విడిచిపెట్టవలసిన వారగుదురు. నీ కేది యుక్తమో లెస్సగా నీ గడువుకాలమున

యోజించుకొనుము. నాకుఁ దొందరపనియున్నది. నేను పోవలెను." అని ఆమెవంక వీక్షించుచుఁజనియెను. జగన్మోహినికి శోకము హెచ్చెను. శిశిరఋతువునఁ బ్రాతఃకాలమున నల్లకల్వల రేకులనుండి జారునట్లామె కనులనుండి బాష్పములు జారుచుండెను. ఆమె వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుండెను. మధ్యమధ్య తలిదండ్రులను తలఁచుకొనుచుండెను. లోననుండిపొరలివచ్చు దుఃఖము నాపుకొనుచు స్వర్ణకుమారి యామె నోదార్చుచుండెను.

పదమూఁడవ ప్రకరణము

దుష్టగ్రహాకూటము

విజయనగరములోఁ పూర్వపరిచితిగల యొక భవన మునకు మరల మనమరిగి యచటి వృత్తాంతములను దెలిసి కొందము.

అది యాదిల్షాహా యొక్క రహస్యమందిరము. అం దితరుల కెవరికిని బ్రవేశములేదు. మనకథకు సంబంధించిన త్రిమూర్తులకు మాత్రమందుసర్వకాలములఁ బ్రవేశింపనర్హత కలదు. తదితురులు ప్రవేశింపవలయు నన్నచో, ఆదిల్షాహా గారి యనుమతి కావలయును. దానికి నుత్తరమున దూర ముగా, ఆదిల్షాహా బోజనశాల మొదలగు దివ్యమందిరములు కలవు.

ఇపుడా రహస్యమందిరమున నొక్క తారానాథుఁడు మాత్రము కూర్చుండియుండెను. అందు సన్నని దీపము వెల్గు చుండెను. బహిఃప్రపంచమెల్ల నంధ కారావృతమై యుండెను. అదివారికి సంకేతస్థలము. చక్రధరుఁడునుఆదిల్షాహాయు తారా నాధుఁడును, అచట నారాత్రి కలిసికొన వలయునని వారు నిర్దేశించుకొనిరి. ఇప్పటి కొక్క తారానాథుఁడు మాత్రమే

వచ్చెను. ఒంటరిగాఁ గూర్చుండుట కతని కిష్టము లేకుండెను. ఒకటి రెండుసార్లు వారు వచ్చుచున్నారేమో యని యాసౌధపుఁ బురోభాగమునకు వచ్చి చూచెను. కాని యెవరును వచ్చుచున్నట్లు కనబడలేదు. సరిగదా వచ్చుచున్న జాడ దూరమునఁ గూడఁ దోచినది కాదు. అతఁడు మరల వచ్చి యాకుర్చీపై గూర్చుండి యిట్లు యోజింపఁ దొడఁగెను.

"రాజనీతి మిక్కిలి విచిత్రమైనది. రాజులు బిడ్డలను నమ్మరు. మిత్రులను నమ్మరు. స్వబంధువులను నమ్మరు. రాజుల కాత్మలాభ పరాయణత్వము తప్ప మఱి విచారణ యుండదు. గోల్కొండ నవాబు రామరాజుపైఁ జేయుచున్న కుట్రలలో నిపుణతతోను బటుదలతోను బ్రవర్తించుచున్న యిబ్రాయాదిల్షాహాను సహితము నమ్మక మరల నాకు నుత్తరము వ్రాసినాఁడు."

అతని కుడిహస్తము పొడవుగా వ్రేలాడుచున్న యతని చొక్కాయి జేబులో ప్రవేశించెను. అది యొక యుత్తరమును బయికిఁదీసెను. అతఁడా లేఖను దీపము వెలుగున నిట్లు చదివెను.

"అయ్యా! మీరు మొన్న వ్రాయించిన యుత్తరమును జూచితిని. మీయత్యద్భుత మేధాశక్తులకు సంతసించుటకంటె నేనేమియుఁ జేయఁజాలను. బుద్ధిసాగరునకు రామరాజునకును భేదము కల్పించుట మన కెంతయు లాభదాయకము. అతఁడెపుడు

కారాగారమున నున్నాఁడా? తప్పించుకొనకుండు నుపాయ ముం జూచుఁడు. అతఁడు తప్పించుకొన్నచో నిక మన యత్న ములన్నియు బూడిదపాలు కావలసినవే. అందుకు సందియము లేదు. అతని మేధాశక్తి యద్భుతమనియు, అతఁడత్యంతస్వదే శాభిమాని యనియు వినియున్నాను. అట్టివాఁడు తప్పించు కొన్నచో ఎన్నికష్టములనేని పొంది యతడుసామ్రాజ్యరక్షణ చేసితీరును. ఈభారమంతయు మీపైఁ బెట్టితిమి. మా ప్రాణ ములు మీ చేతిలోఁ బెట్టితిమి. రక్షించినను నాశనము చేసినను మీరే, కార్యము లన్నిటియందు కేవలము. ఆదిల్హాహాను మాత్రము నమ్మియుండకుఁడు కార్యనిర్వహణ దక్షులరగు మీరిది యెఱుఁగరనికాదు. కాని యాతురతచే నిట్లు పునరుక్తి చేయుచున్నాను. అతఁడుమిక్కిలి జిత్తులమారి. దీర్ఘదర్శి. పైకినమ్మినట్లు నటించుచు లోన నిమ్మల నతఁడు నమ్మఁడు ప్రతికార్యము నందును మీ దీర్ఘదృష్టిని వినియోగించి పిమ్మట నతని సలహాను దీసికొనఁగోరెదను. ఇంక చక్రధరుఁడు ఇతఁడును, అత్యద్భుత సామర్థ్యము కలవాఁడే. ఇతని యెత్తులు మిక్కిలి దుర్భేద్యములైనవి. అతనింగూడ బూర్తిగా నమ్మి యుండుట మనకు శ్రేయోదాయకము కాదు.

రాజున కనుమానము పుట్టకయుండునట్లు లేయే కార్య ములందే యే విధముగా సంచరింపవలయునో మీకు నేను జెప్పఁబూనుట హాస్యాస్పదము."

ఇని చదువుచుండెను. అంతలో నాసౌధము నానుకొని యున్న యొక చెట్టుప్రక్కగా గొంచెము చిన్నపాటిసందడి యొకటివినఁబడెను. అతఁడాయుత్తరమును జేబులో వయిచు కొని మెల్లఁగా నావయివునకువచ్చి దీపమెత్తి యటునిటు చూచెను. కాని యేమియు గన్పడినది కాదు. మరల నాసంద డి విన్పడలేదు. అతడుఁ మరికొంచెముసేపు చూచెను. కాని యేమియులేదు. అతడుఁ పక్షులసందడియైయుండు ననుకొనెను. అతఁడు మరల యథాస్థానమునకు వచ్చెను.

ఇంతలో దూరమున నాదిల్షాహాయు జక్రిధరుడును వచ్చుచున్నట్లు తోచెను. ఆతడా కుర్చీపైన గూర్చుండెను.

ఆయిరువురును వచ్చిరి. వారితో నొకసేవకుడుగూడ నుండెను. అతనిచేతిలో నాల్గుబుడ్లు నిండుగా మనోహరమగు ద్రాక్షారస ముండెను. అదిమిక్కిలి విలువైనది. ప్రశస్తమై నది, తారానాథుడు లేచినిలుచుండెను. వారి రువురుగూడ నతని సమీపమునగల కుర్చీలకడకువచ్చిరి. ఆ ముగ్గురును గలిసియీ యాసనములపైన గూర్చుండిరి.

ఆదిల్షాహా యొక బుడ్డినిదీసి తారా నాథుని కిచ్చి 'అయ్యా! త్రాగుడు' అనియెను, విస్మితముచేయుచు నతడు 'మేము సుప్రసిద్ధ బ్రాహ్మణులము ద్రాక్షారసము త్రాగ వచ్చునా?' అనియెను.

అంతట, ఆదిల్‌షాహా ఆబుడ్డిని తీసికొనెను. అది త్రావి" హా! ఇప్పుడెంత సౌఖ్యముగానున్నది! మీకవు లెవరును ద్రాక్షారసమును వర్ణింపలేదా? అవును. హిందువులకు దానిరుచి యేమి తెలియును? అమృతము భూలోకమున నున్నచో, అది ద్రాక్షారసమే; ఇంకను, ఎంత్తైనను త్రావవచ్చునుగాని, త్రావినచో, అవి మమ్మూఁదబ్బిబ్బు చేయును."

చక్రి:-ప్రస్తుతము కర్తవ్యమేమి?

ఆదిల్:-ఏమున్నది? బుద్ధిసాగరుఁ డున్నంతకాలము మనకు హాయిగా నిద్రపట్టదు. అతనియందు జనులకెల్లరకు నెంతయో ప్రీతి. అతఁ డేమిచెప్పినను దానిని విశ్వసించు వారును, అనుసరించు వారును బెక్కురుగలరు. ఇప్పుడతఁడు చెఱసాలలో నున్నను, నుఱెచ్చుటనున్నను అతనిశక్తిచే దప్పించుకొని మనలను సాధింపఁగలఁడు. వాయువుసకగ్నితోఁ నైనట్లు విజయసింహునిపరాక్రమముకూడ నతనికిఁ దోడగును. ఆరెండును దోడయినమన మేమియు జేయజాలము. కావునఁ దొందరపడవలయును.

తారా:-ఆతనిం గడముట్టించుటే మంచి సాధనము. అంత వఱకును మనప్రయత్నములు నెఱవేరుచున్నట్లు మనము తలఁపఁగూడదు.

ఆదిల్:-అందుల కుపాయమేమి? ఆదీర్ఘదర్శి మనకు జిక్కునా? ఇట్టి తంత్రముల నతఁడు మనకెంటె నేడాకు లెక్కుడుగా

బఱించియున్నాడు. అతఁడు మన తంత్రములలోఁ జిక్కు కొనుట దుస్తరము చిక్కినచోఁ గష్టమే లేదు.

చక్రి:-అవును. నాకొకయుపాయము తోఁచుచున్నది. విజయ సింహుని కతనియందును, అతనకి విజయసింహునందును. ప్రేమ మిక్కుటముగదా? అతని చేవ్రాలుతోనొకయుత్త రమును సృష్టింతము.

తారా:-ఆపని మీరు నిపుణముగాఁ జేయఁగలరా? జేయఁ గల్గినచో మనపని నెగ్గును.

ఆదిల్:-ఆఁ! అందుకు సందేహమేమి? అట్టి యుత్తరముచే మనము నిశ్చయముగా నెగ్గఁగలము. అవును, మొన్న బుద్ధి సాగరుని సంతకము సృష్టించినవారు దీనిని సృష్టింపలేరా?

చక్రి:-నేను దీనిని సృష్టించెదనుకాని యతనిని జెఱనుండి తప్పించుటకును జెఱసాలలో రాత్రిపూట మనకుఁ బ్రవే శము కలుటకును గారాగారాధిపతి యుత్తరువు కావల యునుగదా?

ఆదిల్:-అది యెంతసేపు? ఒక్క చిటికెతో, ఆపనిని నేఁ జేయఁ గలను. నాల్గుసంచులు ధనము గుప్పినసరి, కొండమీఁది కోఁతి దిగివచ్చును.

చక్రి. అయినచో రేపుమాపటికెయీపనిచేయుటయుక్తము ఇంతలో నాపనిని నేనుజేసి సిద్ధముగానుందును.

ఆదిల్ :-మఱి వధ్యస్థానమెక్కడ?

తారా:-అది లెస్సగా యోచింపవలసినదే.

చక్రి:-ఈమధ్య నెక్కడను గూడదు. విజయనగర మహా పట్టణమున జను లెక్కడనో యేమూలనో యుండియేయుం దురు. అట్టియెడల నది మిక్కిలి హానిగానుండును. కావున నిర్జనస్థలమే యిందుకు మిక్కిలి తగినది. ఇచటికి కాతేడు మైళ్ళ దూరములోనున్న తుంగభద్రానదీ ప్రాంతమందలి యాటవీస్థానమిందుకు గడు ననుకూలముగా నుండును.

ఆదిల్:-మీయూహ చాలా బాగుగానున్నది. అది బ్రహ్మ కైనను దుర్భేద్యము.

తారా:-అయినచో, ఆస్థలమునకు గుర్తుచెప్పి యచట విజయ సింహుఁడు బుద్ధిసాగరుని యాగమనము కొఱకు వేఁచి యున్నాఁడని వ్రాయుఁడు.

చక్రి:-ఆప్రదేశమున నొక గొప్ప వటవృక్షము కలదు. అవట వృక్షప్రాంతమున ననినాప్రసెదను.

ఆదిల్: అది మిక్కిలి బాగున్నది. అది భయంకరముగా నుండును. ఆతావు దీనికి చాలతగినది.

తారా:-ఇంతకు నతఁడు లోఁబడునా?

చక్రి:-లోఁబడ కేమిచేయును? తనను తప్పించుకొనుటకుఁ గూడ నిష్టపడఁడాయేమి ?

ఆదిల్:-దీనికిఁదప్పక యతఁడు లోఁబడితీరును. ఇందతనికి సంది యము తగులుట కేకారణము కన్పడదు. కావుననిది

యెంతయు సమంజసముగా నున్నది. ఈవిషయమున మనకు శంకింపఁ దగిన దేదియులేదు.

తారా:-అన్నియు బాగున్నవి. మీప్రయాణ మెప్పుడు ?

ఆదిల్:-నేనురేపే ప్రయాణమై పోయెదను. సరే, చక్రధరులు గారూ! మీపని యేమిచేసినారు? సైన్యాదికముల లెక్క లన్నియు సిద్ధము చేసినారా?

చక్రి:-ఆపనిమీఁదనే యున్నాను. రాత్రింబవళ్ళు నెడతెగక పనిచేసినను నేటివఱకుఁ దరిగినవి కావు. ఏనుంగులయు గుఱ్ఱములయు రథికులయు స్థిరసైన్యము యొక్కయు లెక్కలు స్థిరపఱచబడినవి. కాని కాల్బలమింకను జేర్చు కొనఁ బడుచుండుట చేఁ దేలినదికాదు.

ఆదిల్:-సరే! పాపము మిక్కిలి శ్రమపడుచున్నారు. కాని మనము నేటివఱకుఁ జేసిన దెల్ల నొకప్రయత్నముకాదు. ముందు యుద్ధములో మనశక్తి సామర్థ్యములు చూపవలె యును. అందు విజయముగలిగినప్పుడు మనకార్యము కొనసాగినట్లును, మనయత్నములు సిద్ధించినట్లును తలపోయ వచ్చును. అంతవఱకు మనమేమియు నిశ్చయింప వలనుపడదుఒక్క గడియచాలు మనయత్నమెల్ల వ్యర్థమగుటకు! గాలితోఁ దాఁకు పేనుటకుఁ జాలిన బుద్ధిసాగరుని మన మీ చిక్కునం బెట్టి ధ్వంసము చేయఁగల్గితిమా కొంతవఱకు నెగ్గినట్లే. అయినను విజయసింహా, తిరుమల

రాయ, వేంకటాద్రి ప్రభృతులు ప్రాణములతో నున్నంత కాలము శత్రుబలములకు జయసిద్ధి దుర్లభము. వారికిఁ దగిన యెత్తులను దఱువాతఁ జూచుకొందము.

చక్రి:- ఈగండము గడచినపిదప విచారింపవచ్చును. కాని గోల్కొండవార్తలేమి? తారానాధులుగారు!

తారా:- ఏమున్నవి? అతఁడు దినదినము నూతనసైన్యములను జేర్చుచున్నాడు. దుర్గములను బాగుచేయించుచున్నాఁడు. కాని యతనికి రామరాజుసైన్యములను మార్గమధ్యము ననే యడ్డగింపవలయునని యున్నది.

చక్రి:- తదితర మహమ్మదీయ ప్రభువులుకూడ దీనికంగీకరించినారా?

అదిల్:- ప్రొద్దుపోయినది. ఇంకనుండుటయంత క్షేమముకాదు. పోవుదము.

అంతలో, ఆచెట్టున మరల గొంచెము సందడి యయ్యెను. ఆ ముప్వురును, ఆవంక పరీక్షించి చూచిరి. ఏమియును గన్పడలేదు. దీప మటు గొంపోయి యాత్రయము మిక్కిలి శ్రద్ధగాఁ బరికించిరి. కాని యేమియు గోచరముకాలేదు. భయము దొంగలకు సహజము. ఏచప్పుడు విన్నను వారిగుండె లవియును. దొరలకు భయపడవలసిన యావసరము లేదు. కాని యిదేమైయుండును! పట్టిచప్పుడా? లేకందు మానవుఁడెవఁడేని దాగియుండెనా? తుట్టతుదకు వా రది

పక్షుల రొదయై యుండునని తీర్మానించుకొనిరి. నిశ్శంకగాఁ దమతమ త్రోవలంబట్టిరి జగమెల్ల నాయర్ధరాత్రమునఁగాఱు చీకట్లు క్రమ్మెను. కాని యాచీకట్లలోఁజక్రధరుని మొగము కళకళలాడఁజొచ్చెను. దానికిప్పుడు నూత్నవికాసము గల్గినది. ఆ వికాస మతనికిఁ గ్రొత్తయందముఁగల్గించెను. అది నవ వికసిత పద్మమువలె శోభించుచుండెను. ఆ సోయగము నాఁకటిక చీకటిలోఁ దారానాథుడు కాని, యాదిల్షాహాకాని చూడలేదు. కాని యతఁడు తనలోఁ దానిట్లనుకొనెను.

"అహా ! నేటికాలమునకు బుద్ధిసాగరుని జంపు నుపాయముఁగాంచితిని"

పదునాలుగవ ప్రకరణము

దర్బారు

విజయసింహుని వంశ మత్యంతసుప్రసిద్ధమైనది. అతని తండ్రియు, తాతయు పరువుప్రతిష్ఠలు కల్గినవారు. వారువిజయ నగర సంస్థానమున సేనానాయకులై కీర్తినిగాంచిరి. పౌరుష వంతులు, శౌర్యైకధనులుఁ స్వభావసిద్ధముగా జనులహృదయ మునందు గౌరవభావమును నాటుచుందురు. అట్టివారు సుగు ణౌదార్యవంతులైనచో వారికిఁగల్గునట్టిఖ్యాతి మిక్కుటమగు చుండును. తమ్మాశ్రయించుచున్న విజయనగర సామ్రాజ్య మునకుఁ బెక్కు విజయములను సమకూర్చి వారట్లు రాజుమన్న నలకుఁ బాత్రులయి యుండిరి.

విజయసింహుఁడు కూడ, అనువంశికముగా వచ్చు చున్న శౌర్య ధైర్య గాంభీర్యాది సద్గుణ గణములతో పా టుద్యోగముగూడ నిల్పుకొని విజయనగరమునఁ బండితుల చేతను గవులచేతను తదితర లోకముచేతను స్తుతింపఁ బడుచు నుండెను అతఁడు పిన్నతనమెల్లఁ దనతాతగారింట శృంగార పురమునఁ గడపెను, తరువాత విజయనగరమునకువచ్చికొలది కాలముననే రాజును దన సుగుణసంపత్తిచేతను సాహస

ధైర్యాదులచేతను, విక్రమముచేతను, మెప్పించి ప్రధాన సైన్యాధిపతులలో నొకఁడాయెను. అతనియెడ రామరాజునకుఁ బుత్రవాత్సల్యముకలదు. అందుచే నతఁడు దినదినము నూతనాభివృద్ధిని గాంచుచుండెను. గోల్కొండ నవాబు జగన్మోహినిని దలిదండ్రులను దీసికొనిపోయి కారాగారమున బంధించినవార్త విజయనగరమునకు వచ్చెను. ఆపట్టణమున నెల్లవారును క్రోధావేశ పరవశులైరి. ఇకఁగేవల శౌర్యప్రధానులును, పౌరుషవంతులునగు విజయసింహునివారి కెల్లరకు నెట్లుండునో మేము వర్ణించుటకంటె మీ రూహించుకొనుట యందముగానుండును. రామరాజు క్రోధమునకు మితి లేదు. వారినెల్లరను వెంటనే విడిచిపెట్టవలయునని గోల్కొండనవాబునకుఁ దెలియఁజేయుటకై మఱునాఁడొక సభచేయ నిశ్చయింపబడెను.

సభాస్థలమెల్లను క్రిక్కిరిసిపోయెను. రాజులు, సామంతులు, బంధువులు, జమీందారులు, పండితులు, కవులు, వందులు మాగధులు, అందఱు చనుదెంచిరి. రామరాజు మెల్లగాలేచి యిట్లనియెను.

"ఆర్యులారా!

మన మీనాఁడు సభచేయుట తటస్థించునని యనుకొనలేదు కాని యట్టిప్రమేయము తలవని తలంపుగాఁ గల్గినది. విజయసింహుఁడు రాజభక్తిగల్గిన యోధశిఖామణి. దేశాభి

మాని. అట్టివానికిఁగల్గిన యీపరాభవమునకు జింతనందవలసి యున్నది.

ఇందీ తరుణవయస్కుని తప్పేమియు లేదు. పాపమత నింటఁ బెండ్లియగునని యతని బంధుగులును, స్నేహితులును మనమును మిక్కిలి సంతోషించుచుంటిమి. ఆసౌధున కా యావనసతి, సర్వవిధములయందును దగియుండునని యను కొంటిమి.

ఇట్టుల క్రమముగా వచ్చి యీపెండ్లిని స్వప్రయోజన పరత్వబుద్ధిచే నాపుటమాత్రమే కాక తనను బ్రేమింపనిజగన్మో హినిని గామించి కొనిపోయి బంధించుట శ్రీ గోల్కొండ నవాబుగారివంటి వారికి దగినపనిగాదు.

ప్రమాద మెట్టివారికి నేని యుండును. అతఁ డిట్టిపనికిఁ బశ్చాత్తాపమంది, మనము రాయబార మంపిన తత్క్షణమే ఆపెను తలిదండ్రులతో గూడ మన కప్పగింపక పోఁడు. అతఁడుమనకు మిత్రుఁడు. అయినను, మనకు విశ్వాసపాత్రుడగు విజయసిం హునకిట్టి కష్టము ప్రాప్తించినప్పుడు మనమూరకుండుట తగిన పనికాదు మఱియు సోమశేఖరమూర్తి నత్కుల సంభూ తుఁడు. గౌరవనీయుఁడు, అతనికీకష్టముదుస్సహము. ఇంతియు కాక హిందూవనితలు పాతివ్రత్యమును స్త్రీలకు భూషణముగా గణింతురు. అదిలేనివారిని మిక్కిలి దూషింతురు. ధనములన్ని

ధాన్యములను, కరులను, పట్టణములను, రాజ్యములను గూడఁ దృణములవలె తలపోయుదురు. దానినిగాపాడుట రాజధర్మము.

కావున నిట్టియున్నత వంశస్థుఁడగు నిట్టి జమీందారునకు నిట్టియాపద సంభవించినప్పుడును, అట్టి సుగుణైక భూషితురాలగు పతివ్రతా శిరోమణికి మానహాని సంభవించుచున్నప్పుడును, రాజభక్తి పరాయణుండై శౌర్యనిధియైన విజయసింహునకిట్టి యాపదవచ్చుచున్నప్పుడునుదానినిమనము సామోపాయమున వారింపఁజూడకుండుట ధర్మముకాదు.

అందుచేఁ బ్రస్తుతము మైత్రితో మెలఁగుచున్న గోల్కొండ నవాబుగారితో మనము కొంచెముజోక్యముకలుగఁ జేసికొని, జగన్మోహినిని విడిచిపెట్టుఁడని కోరవలసియున్నది. ఇందులకు సరసులగు కుతుబ్షాహాగారు నంగీకరింతురుగాక" తరువాత మఱికొందఱు లేచిదానిని బలపఱచిరి. ఎల్లవారు నేకగ్రీవముగా నంగీకరించిరి. కొందఱు యువకు లుత్సాహపూరితులై యధిక ప్రసంగము చేయఁ బూనిరి కాని చక్రవర్తిగారు పడుచుదనపు దుడుకుదనము వలన లాభముగల్గజాలదని చెప్పి మర్యాదపూర్వకముగ వారిని వారించిరి. కాని వీరవరులెల్లరు శౌర్యరసముట్టిపడఁ బండ్లు కొఱకఁ జొచ్చిరి. అంతమంత్రియగు చక్రధరుఁడు లేచి శ్రీచక్రవర్తిగారు గోల్కొండనవాబునకు వ్రాసినలేఖ నిట్లు చదివి వినిపించెను.

"అయ్యా!

మీకును మాకును మైత్రి చాలకాలమునుండి వచ్చుచున్నది. అట్టిమైత్రినే మనకెల్లప్పుడును దైవము ప్రసాదించుచుగాత.

మాకొలువునందు విజయసింహుఁడను సుప్రసిద్ధుఁడగు పడుచువాఁడు కలఁడని మీరెఱింగియే యుందురు. అతఁడు మాసైన్యాధికారులలో నొకఁడు. ఉన్నతవంశీకుఁడు. సుగుణవంతుఁడు. అతనివంశ మెల్లఁబౌరుషప్రధానము. అతనినిమీదేశములో నున్న గౌరవనీయుఁడగు శృంగారపురపు జమీందారు, శ్రీసోమశేఖరమూర్తిగారికూతురు జగన్మోహిని వరించినది. కాని పాపము మీరు రేపులగ్నమనఁగా వచ్చి జగన్మోహినిని జననీజనక సమేతముగా బంధించి గోలుకొండకుఁ దీసికొని పోయినారఁట. అట్టి యుత్తమసాధ్వీరత్నముల మానభంగము చేయుట మనబోంట్ల కుచితము కాదు. స్త్రీజన మానరక్షణము రాజధర్మము.

కనుక మీరు వారిని విడిచిపెట్టి మనమైత్రిని నిలువుకొందురని తలఁచుచున్నాను. వృథాగా, ఈకొద్దిపాటి విషయమునకు గలహించుకొనుట మనకు శ్రేయోదాయకము గాదు. అన్యుని వరించిన స్త్రీని బలవంతముగాఁ దీసికొనివెళ్లి పెండ్లియాడుమని కోరుట మీకు మంచిదికాదు. మీరువారిని వదలుదురని నమ్ముచున్నాను"

యోధవరుల హృదయపీఠములు కంపించెను. తన్ముఖములయందుఁ బొడసూపిన రక్తకాంతి యాసభామండప కుడ్యజాలము నెల్లను, కుంకుమరాగ సమేతములనుగాఁ జేసెను

, నేను తీసికొనిపోయెదను. నాకిండు. నేనుదీసికొని పోయెదను, నాకిండు, అని యువకులుముందునకు దుమికిరి.

పదునైదవ ప్రకరణము

తిరస్కారము

గోల్కొండదర్బారున కొకసారి పోవుదము. అది నానావిధ నూతనాలంకార శోభితమై యుండెను.

అందుఁ దమతమ పదవులకుఁ దగిన తావులయందు, మంత్రులు, యోధులు మొదలగు వారెల్లరును గూర్చుండి యుండిరి. కొందఱు ద్రాక్షారసమును ద్రావి హాయిగా, ఆ వినోదములనుఁ జూచుచుఁ గూర్చుండిరి. నవాబు సింహాసనాసీనుఁడై యుండెను. అనర్ఘమణి జాలములచే నాసభామంటపమధ్యము ప్రకాశించుచుండెను. అందునగిపీనులు మనోహరముగాఁ జెక్కఁబడెను. ఆగోడల పైనలతలు, వృక్షములు హంసములు, మయూరములు సువర్ణపుఁబనులతోఁ జిత్రింపఁబడి యుండెను. మహమ్మదీయులు నానావిధాలంకార ప్రియులు వారికి భూలోకవినోదములందుఁ బ్రీతి విస్తారము.

అందలి వారెల్ల నానావిధ చిత్రవిచిత్ర వస్త్రాలంకార శోభితులయి యుండిరి. కొందఱు తెల్లపట్టుతోను, కొందఱు నల్లపట్టుతోను, కొందఱెఱ్ఱపట్టుతోను జేసిన పాగాలను టోపీలను ధరించియుండిరి. అందఱును వివిధవర్ణశోభితముల

యినపరాయిలను ధరించిరి. వారిటోపీలపైఁ దురాయి లతిము
నో హరముగాఁ బ్రకాశించుచుండెను. మొగమల్ క్లోట్లపైనఁ
జేయఁబడిన బంగారుబుటేదారు పనులు చూచువారి కను
లకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెను. అట్టియెడ నొకసేవకుఁ డ
చటికి కరుదెంచి యిట్లనియె.

'దేవా! విజయనగరమునుండి రాయబారి వచ్చినాఁడు
దేవరి దర్శనమును గోరుచున్నాఁడు,

అతఁ డాదూతలనుగూర్చి చారులమూలముగా నిది
వఱకే వినియుండెను.

' మాకారాయబారులతోను, గీయబారులతోను
బనిలేదు!, అని ప్రభువు చెప్పెను.

'అవునండి అంతే, అని యొకఁ డనియెను.

మంత్రి నవాబువంకఁజూచి, "అయినను, అదివినుట
మనకు గర్తవ్యము" అనెను మఱికొందఱు మంత్రిమాటను
బలపఱచిరి.

'అయినచో రానిమ్ము, అని ప్రభువు పరల ననెను
సేవకుఁడు 'చిత్తము, అని వెడలిపోయెను.

అంతనారాయబారి నవాబునకు సలాముచేసి లోన
బ్రవేశించెను. నవాబు మాటలాడలేదు. మఱి యెవరును
మాడలాడలేదు. అతనికన్ను లెఱ్ఱఁబడుచుండెను. అదిమంత్రి
చూచెనో లేదో కాని,

"ఇటువచ్చి కూర్చుండుడు" అనియెను.

'చిత్తము' అని యతఁడొక కుర్చీపై నధిష్ఠించెను.

'మీరు తెచ్చిన రాయబారమేమి?' అనిమంత్రి యడిగెను.

"ఇది చూచుకొనుఁడు. తక్కినది మీకే యర్థమగును." అని యతడాయుత్తరము నొసంగెను. అది గైకొని మంత్రి మొదలునుండి తుదవఱకు సాంతముగాఁ జదివెను. అచ్చట నున్న యోధులమొగములు రక్తవర్ణాలంకృతములయ్యెను. నవాబు కన్ను లెఱ్ఱఁబడెను.

"సేనాధిపతులారా! యావన తురుష్కులారా!

చూచితిరా కాల మెట్లు విపరీతముగాఁ బరిణమించినదో? నా కితఁడు బుద్ధిగఱపుచున్నాఁడు పైగా నితనితో స్నేహమును నేను నిల్పుకోవలయునఁట! ఇతని స్నేహము నిలుపుకొనకయున్నచో మనకిఁక దిక్కు లేదుగాబోలు! మన మితని మోచేతిక్రింద నీళ్లు త్రాగుచున్నామని తలఁచెను. ఔరా! కాఫరులపని క్రిందను మీదను దెలియకున్నది. ఇందుకు వారి ననవలసిన పనిలేదు. మనయొక్క కృపయే ఇంతవఱకుఁ దెచ్చినది. పూర్వము మన ముసల్మానులు చేసినట్లు మనముకూడఁ జేసినచో మనల నిట్లు వీ రధిక్షేపింపఁ గలరా? ఆహా! కాల మహాత్మ్యము! రామరాజు నాకు నీతు లుపదేశింపవలసి వచ్చెనుగా? కనులు పొరలు గ్రమ్మినవి కాఁబోలు!" అని యతడు కూర్చుండెను.

దుర్మార్గునకు మేలుచేయుట కాలసర్పమునకుఁ బాలు పోసి పెంచుటవంటిది. ఈకుతుబ్షాహ రామరాజు పూర్వము రక్షించెను. కుతుబ్ షాహ తండ్రి గతించినప్పు డతనియన్న తండ్రిస్థానము నలంకరించెను. అతఁ డితనినిజంపఁ బ్రయత్నింప నితఁడు రామరాజు శరణుజొచ్చెను. అతఁడితనిని విజయనగరమున నిర్భయముగాఁ గాపాడెను. తరువాత నన్న చనిపోగా నితఁ డతనికుమారునిజంపి తద్రాజ్యభారమును వహించెను. అట్టి యీపురుషునకు రామరాజు ఉపదేశవాక్యములు విషతుల్యములుగాఁ బరిణమించెను.

నవాబట్లనఁగనే సేనానాయకులును, తోకత్రొక్కిన త్రాఁచులకరణి లేచి రామరాజునకుఁ బొగరెక్కెనని యొకఁడును, అతనిని నాశముచేయవలయునని యొకఁడును నోరికివచ్చినట్లెల్లఁ గూయఁజొచ్చిరి.

అంత రామరాజు రాయబారి యిట్లనెను.

“రాజా! ముసల్మాను మొఘులారా!

మీరూరక రామరాజును నిందించిన బ్రయోజనము లేదు. చాటున నూరక మొఱగుట సజ్జనఁ లక్షణము కాదు. మీకు శక్తియున్నచో యుద్ధము నందాయన సైన్యములందార్కొని జయించి మగఁటిమి చూపుట లెస్సగాని, యిట్లుఁ జేతగాని ప్రేలుఁడు ప్రేలిన లాభమేమి? ఇట్టిపనిని మూలనుండు ముసలమ్మలు మీకంటె నెక్కుడుగాఁ జేయగలరు.——”

ఇట్లనుచుండఁగనే యొకతురుష్క యవనుఁడతనిపైకి దుమికెను. అదిచూచి రాయబారితోవచ్చిన మఱియిద్దఱు బాకులుతీసుకొనివిజృంభించిరి. మనరాయబారియు విజృంభించి "ఆంధ్రవీరులు బొందిలోఁబ్రాణమున్నంతవఱకు రాజభక్తిని విడువరు. ప్రాణములను లెక్కసేయరు. రండు! సంతోషముతోఁబ్రాణముల నిటవిడిచెదను" అనెను అయిరువురుఁ గూడ కాలానల జ్వాలలను మీరుచున్న రౌద్రరూపములతో సిద్ధముగా నుండిరి.

ఇఁక నవాబు బుసగొట్టుచున్న కాలసర్పమువలె నుండెను. మంత్రి "రాయబారులం జంపిన నేమి లాభము? కయ్యము మానుఁడు" అనెను. అందుఁ గొందఱు మహారాష్ట్రవీరులుండిరి. వా రతిప్రయత్నమునఁ గూరకల నాపిరి. "బ్రదికిపోతిరి. పోయి యుద్ధప్రయత్నములు చేసికొమ్మని మీ రాజుతోఁజెప్పుఁడు" అని నవాబు రౌద్రముతోఁజెప్పెను.

డొక సన్న్యాసి వేషమును ధరించియుండెను. అతనిగడ్డమంత దీర్ఘముగాలేదు. అది నెఱిసియు నుండలేదు. అతని మొగము పసిమిచాయలు తేరుచుండెను కనులు దీర్ఘములై యాచనా సమర్థతనుజాటుచుండెను. ఛత్రిముకలను. హస్తమునఁగమండలము శోభిల్లుచుండెను. ఆసన్న్యాసికి గంజాయినిఁబీల్చు నలవాటున్నట్లు తోఁచుచుండలేదు.

అతఁడా పట్టణమున నచ్చటచ్చటఁదిఱిగి యచటికివచ్చెను. మంత్రి యతనివంకఁ జూచెను. అతని మనమున నేదియో తట్టెను. కాని యతఁడేమియూ ననలేదు. అతని మొగమువంక జూచి యాసన్న్యాసి చిఱునవ్వునవ్వెను. కాని యది యితరులకుఁగోచరింపలేదు.

అచట కారాగార పాలకుఁడును, ద్వారపాలకులును. మఱికొందఱు సేవకులును గలరు. కారాగారపాలకుఁడు ముందుకు వచ్చియిట్లనెను.

"నీవెవరవు? ఇచ్చటకేలవచ్చితివి? నీకిచట బిచ్చము పెట్టువారెవరును లేరు పొమ్ము."

"నాకుబిచ్చము మాత్రమే ప్రధానముకాదు మీవంటివారిదర్శనము నాకుఁ దృప్తినిచ్చును?"

"మావలన నీకేమి కావలయును?"

"నాకేమియు నక్కఱలేదు. కొంచెము సంభాషణము మాత్రమే,

"అది యేవిషయముంగూర్చి. ఇపుడు యుక్తమేనా?,,

అతఁడు ప్రత్యుత్తరము నీయలేదు. అతనికనులు మాత్రము స్తిమితములై యుండెను. అవి సరిగా, ఆకారాగారాధిపతి మొగముననే వ్రాయువలెను.

'అది రహస్యమా ఏమి? ఏకాంతస్థలము కావలయునా? ఏల యిట్లు నిశ్చలముగాఁ జూచుచున్నావు?"

'అది రహస్యముకాదు. నేనుజ్యోతిషము చెప్పగలను"

పరిహాసమును సూచించు, ఆకారాగారాధిపతి మొగమునఁజిఱునవ్వుదయించెను. అది యాతఁడు చూచెను. కారాగారాధిపతి యిట్లనెను.

'జ్యోతిషమునందు మాకు నమ్మకములేదు. జ్యోతిష్కులు పట్టిదాంభికులు. జ్యోతిషము బూటకము.,

'అది మీవిజయనగరజ్యోతిషము మా జ్యోతిషమట్టిది కాదు,

'మఱి మీదేదేశము?

'మా దేశము పేరునీకేల? నీకు వలయు సంగతుల నెల్లనడుగుము. సరిగా జెప్పెదను. నాకుఁ గేరళము తెలియును

'నీది మళయాళదేశమా

'కావచ్చును.'

'దేశదిమ్మరులు మిక్కిలి గడుసువాండ్రు. వారితో మాటలాడుటే మిక్కిలి దుర్లభము. అడిగినదానికి సరిగా

సమాధానము చెప్పరు. భయముండదు. అట్టివారితో మాట లాడుట కష్టము" అనెను.

అది యతఁడు వినలేదు. అతఁడిట్లనెను.

"నీకు నాల్గు సంవత్సరములక్రిందఁ గోముకళ అచినది క్రిందఁబెట్టిరి. మూలికాప్రయోగముచే నొక వైద్యుఁడు నిన్ను రక్షించెను"

ఆ యధిపతి, ఆశ్చర్యపూరితుఁడై పోయెను. మఱి యాం తఁడు మాటలాడలేదు.

"నీతండ్రికి నీవొక్కఁడవే కుమారుఁడవు. నీకిరువురు సోదరీమణులున్నారు. వారికిఁ బెండ్లియైనది. కాని పాపము! చిన్నామె మాత్రమువిధవయైనది. "అతనికాశ్చర్య మెక్కుడాయెను.

"మహాత్మా! మీరు చెప్పినదంతయు యదార్థమే"

"నీవీ పట్టణమున కెనిమిదామడల దూరమునఁగల యొక చిన్నగ్రామమున దాళ్ళతోపులో నొకగృహమున వెలయు సుప్రసిద్ధ -,

అతఁ డాగుడని సంజ్ఞసేసెను. ఇతఁడాగి, ఆయధికారి చెవిలో నేదియో గొణిగెను. అతఁడత్యంతానందమున ము నింగెను.

"అయ్యా! ఇదిగైకొను దుఃఖాబుణమ్మును దీర్చుటకు నేసమర్థుడనుగాను. ఇంతతో సంతృప్తిపహింపుడు" అని

పదునారవ ప్రకరణము

జ్యోతిషము.

బుద్ధిసాగరుఁడట్లు కారాగారమునఁ బెట్టబడెనుగదా ? పాప మతఁడిపుడేమి చేయుచున్నాఁడో, ఒకసారి చూచి వత్తము. అతనికాపట్టణమున నొకగొప్ప భవనమిచ్చిరి. దాని చుట్టును జక్కని యుపవనముండెను. అతని కందు సకల, సౌకర్యములు సమర్చిరి. అతనికిఁ గొదువ లేశమును లేదు. పూర్వమునుండియు భరతఖండమునఁగల రాజ్యములను బాలించిన రాజులలో నెక్కడో క్రూరు లొకరిద్దరు తక్క తక్కిన వారెల్ల రాజఖయిదీల నిట్లే యాదరించిరి.

ఖయిదీ యనఁబడుటతక్క నతనికి సంభవించిన కష్టమేమియు లేదు. ప్రాకృతజనులు కష్టములకు సహింపలేక దుఃఖింతురు. అతఁడట్లు చింతింపలేదు. అతని ముఖము ధైర్యవంతముగా నుండెను.

ఒకరికి ద్రోహముచేసి పాపకృత్యములచే లోకమునకు హానిచేసినవారిని శిక్షించుట రాజధర్మము. కాని యేపాప మెఱుఁగక ప్రజలచేఁ బూజింపఁబడువారిని జెఱసాలలో నుంచుట ఆత్మనాశమును జేసికొనుటయే. "వినాశకాలే విపరీత

బుద్ధిః" అని దానినే పెద్దలందరు. కాని యింతమాత్రమున నినే అట్లు సంభవించితీరునా? ఏదియెట్లయినను అట్టినిర్దోషులను మనము పూజింపక మానుదుమా? నారివంటిపూజ్యులు మఱి కలరా? అట్టివారి పాదరజోలేశములచే నిండినయాకారాగారములు విగత పాపములై పుణ్యక్షేత్రములుగాఁబరిణమించును. అతఁడు నేఁడుదయము నిర్మలములై మనోహరములై సుగంధయుక్తములై సమీపస్థ కుసుమిత లతాపరిమళ సమేతములై యచటికి జేరువగానున్న యొకసరస్సునుండి వచ్చుచున్న కమ్మతెమ్మెరలను సేవించుచు నాభవనపు ముందుభాగమున పచార్లు చేయుచుండెను. అతఁడిట్లు యోజింపసాగెను.

"ఇది కేవలము నన్ను జంపవలయుననియు, అది ప్రత్యక్షముగాఁ జేసిన లోకమునకుఁ గోపము వచ్చుననియుఁ బన్నిన పన్నుగడ. ఇంతకంటె మఱేమియుఁగాదు నేనిందుండిన దప్పించుకొని విఘ్నములు గలిగింపక యుండనని వారెఱుఁగుదురు. మఱియు నిట్లుచేసినచో, అమాయకులగులోకులు, వారియాంతరంగిక దూరదృష్టిని దుస్స్వభావమును గ్రహింపనేరక తమ్ము మిక్కిలి దయాస్వభావము కలవారని స్తుతింతురనియు వారయాశయము. ఇదియెల్ల దీర్ఘదృష్టియొక్క పర్యవసానమే. అగుగాక! దీనికిఁదగిన బ్రతిక్రియ నెరవేర్పజాలనా?"

ఆతనికి దూరమున నొక భిక్షుకుఁడు కన్పట్టెను, ఆభిక్షుకుఁడు శాంతుఁడు. అతనిరూపముజ్వలమై యుండెను. అతఁ

యతనిముంజేతియందు మెఱయుచున్న బంగారుకడియమును దీసి యొసంగబోయెను.

"మాకట్టిపి యావసఱములేదు. కాంచనము మాకేల? సంసారమా? భార్యలా? బిడ్డలా? మాకు వేళకుబట్టెడన్నము దొరకిన నంతియే చాలును. మీవంటివారి సంతోషమే మాకుఁదగినప్రతిఫలము. అదిచాలును.,

అది చూచుచు నచ్చటివారిలో గొందఱు "స్వామీ! మాకుగూడ జెప్పుడు, అని ప్రార్థించిరి.

వారి వారికిఁదగినరీతులను వారికెల్లరకు సరిగానాతఁడు చెప్పెను. వారిలో గొందఱకు రక్షరేకులు కట్టెను. వారెల్లరుఁబరితృప్తులైరి. బుద్ధిసాగరుఁడు సమీపించెను.

'నీకుఁగూడ జ్యోతిషము కావలయునా యేమి?

'అవును'

'నీవు వీరివంటి వాఁడవుగావు'

'ఎందుచేత ?,

'నీవు రాజద్రోహివి'

'మహాత్ములకు నన్నియుఁదెలియును. మీకుఁదోఁచి నది చెప్పుడు'

అచటనున్నవారికెల్లరకు బుద్ధిసాగరునందుగల ప్రేమ మిక్కిలి విస్తారము. అతడు మంత్రిగానుండి వారికెల్లరకు జాలమేలుచేసెను. విధివశమునఁజెఱసాలలోబడి యిపుడు

వారికిలోఁబడి యుండవలసివచ్చినను, అతనిని వారు గౌరవింపక మానినవారు కారు. అందుచే నతనిభవిష్య త్తెట్లుండునో, అతని యీకష్టము లెప్పుడు పోవునని యతఁడు చెప్పునో యని వారెల్లరు నతనివంక నేకదృష్టితో వీక్షింపసాగిరి.

'నీ వీరాజ్యమునకు జాలకాలము మంత్రివై యుంటివి. అంతవఱకు నీవు రాజును విశ్వాసముతోడఁ గొల్చితివి. కాని యిప్పుడు రాజద్రోహి వయితివి. ఇంతలో నీకీ శిక్షపోదు. కాని అది ఆయువుండినచో—నీయాయువు స్వల్పకాలమే ! పాపము—, అతడంత నూరకుండెను. మంత్రిముఖమున విచారము దోఁచుటలేదు.

ఆకారాగృహాధిపతి అతనిచెవిలో నేమో యడిగెను. సన్యాసి మెల్లగా బుద్ధిసాగరుఁడు తప్ప తక్కినవారు వినునట్లు వారమురోజులలో—గండము, అనియెను. అతఁడు మరల బుద్ధిసాగరునివంక దృష్టిపారించెను. ఆతఁడును చూచెను.

"పాపము నీయందు నాకు గరుణ జనించుచున్నది. నీపాపములు నశించును. దీనిని చేతికిఁగట్టుకొనుము. అని యొక రక్షరేకతనికిఁ గూడఁ గట్టెను. 'నాకిట్టివాని యందు విశ్వాసములేదు, అదివట్టిబూటకము" అని యతఁడు పిప్పాట నటించెను. ఆచటి వారెల్లరుఁ జింతించిరి.

పదునేడవ ప్రకరణము

దీర్ఘదర్శి

రాత్రి పొద్దుపోయెను. కారాగారాధిపతి యింటిలో నుండెను. అందు గొందఱు గుసగుస లాడుచుండిరి. ఆయింటి యరుగుపైన వెనుకప్రక్క మనయోగి పరుండియుండెను. అది దిడ్డివాకిలి. ఆవాకిట నెవరికిని విశేషించి పనియుండదు. అ దారి నాయింటికిఁబోవు వా రరిది. ముందుద్వారముననే యెల్లవారును బోవుచుందురు. ఆయింటఁ గొందఱు గొప్పవా రుండిరి. వారున్నది సభామంటపము. అందుఁ బెద్దమనుష్యులు వచ్చి కూర్చుందురు. అది మనోహరముగా నుండెను.

అందు ధనరాసులు కుప్పలుగా మ్రోగుచుండెను. అంతధనము నతఁడెప్పుడు చూచియుండఁడు. కాని యతనికి గుండెలు కొట్టుకొనుచుండెను. అతని కేమియుఁ దోఁచినది కాదు. అతని కా యోగితో సంభాషింపవలయునని కోర్కె పుట్టెను. అతఁ డాప్రదేశమునకుఁ బోయి అతనిని మెల్లగా దట్టెను. అతఁడు మేల్కొనెను.

‘అయ్యా! ఇపుడు నేనొకయంశము మీతో మాటలాడవలసియున్నది.’

'ఆఁ ! మాటలాడుదును. ఫరవాలేదు,'

'మంత్రిని చెఱసాలలోఁ బ్రొద్దున మీరు చూచితిరి గదా?'

'ఆఁ!,'

'ఇప్పు డతనిని వదలిన,'

'నీకుఁ బెద్దలాభమువచ్చును.'

'నాకు లాభ మక్కఱలేదు. ఆయనకు నావలనం గష్టమేదియు రాదుగదా?,'

'ఏమియు రాదు.,'

'అది వెల్లడికాదా?,'

'కాదు. అగునట్టి స్వభావమే యుందులేదు,'

'పాపము ! మంత్రికిఁగూడ గష్టములు రావుగదా ?' అని మరలననెను. సన్యాసినవ్వెను. అతఁడతనిచెవిలో నేమో రహస్యముగాఁజెప్పెను.

'మీరుచెప్పినది మిక్కిలి చిత్రముగానున్నది,'

'అవును. ఇంకను ముందుగలదు,'

'నిశ్చయముగా నిదియొకకథ. ఇపుడు నాకసంశయ నివర్తియైనది'

'ఇఁక సత్వరమే నీవు పోయి యుందులకిష్టపడి వారిని బంపుము,'

'చిత్తము,'

అని యతఁడు పోయెను. లోపల ధనమును గైకొనెను. అతఁడొక పురుషుని వెంటఁబెట్టుకొని తిన్నగాఁ జెఱసాలకు బోయెను. అచట నతఁడు ద్వారపాలకులతో నేదియో గుస గుసలాడెను. వారిచేతిలో నిన్ని నవరసులను గుప్రిమ్మరించెను. ఆ వచ్చినవారితో నిట్లు భాషించెను.

‘మఱి బండి సిద్ధము చేసికొని వచ్చినారా?’
‘ఆ! వచ్చుచున్నది.’
‘ఇంకెంత సేపగును?’
‘త్వరలోనే రావచ్చును.’

అంతలో దూరమున బండిచప్పుడు వినవచ్చుచుండెను. అదియంత కంతకు సమీపించెను. తుట్టతుద కది యాచెఱసాల ముంగిట నిలిచెను. ఆ యధికారి తనదారిని బోయెను. నూత్నపురుషులిట్లు భాషించెను.

‘ఇంతయాలస్య మేల చేసితివి?’
‘నాకు ముందుగాఁ దెలియలేదు. ఇపుడే తెలిసినది.’
‘గమ్యస్థానమునకు వారు పోయి యుందురా?’
‘ఆఁ! ఇదివఱకే పోయియుందురు.’

ఆ నూతనపురుషుఁడిటునటు చూచెను.

‘ఆయుధములును మఱచి పోలేదుగదా!’
‘వెంట నూరి మఱి తీసికొని పోయినారు.’
‘పదిలముగా నుండవలయును సుమీ,’ అని చేతిలో

నొక బంగారు నాణెమునుంచెను.

'అందుకు సందేహమా?' అనెను.

ఆనూత్న పురుషుండా ద్వారముం బ్రవేశించెను. అతని కెవరు నడ్డము చెప్పలేదు. బుద్ధిసాగరుండున్న ప్రక్క భవనమున కతండు పోవుచుండెను.

ఆభవనమున పైయంతస్తునందుం బఱుపుపై నతండు పరుండియుండెను. అతనికి నిద్దురపట్టలేదు. అతనిమనస్సు యోజనమగ్నమై యుండెను. అచ్చట దీపము ప్రకాశించు చుండెను, ఆదీపపు వెలుతురున, ఆ దివ్యమూర్తిని మనము కన్నులార దర్శింపవచ్చును. అట్టికష్ట పరంపరలలోనున్నను, అతండు ధైర్యమును విడువలేదు. ఆనూతనపురుషుం డతని సమీపించెను. అతండతనిగాంచి యిట్లనెను.

'నీ వెవరవు?'

'నన్ను తమమిత్రులగు విజయసింహుండంపినాండు.'

'యింతయర్ధరాత్రమున నేల యతండు నిన్నంప నాండు?'

'మిమ్ములను గొంపోవుటకై,'

'నన్నెట్లు గొంపోవంగలవు? రక్షకులు లేరా,'

'ఇపు డెవరును లేరు,'

'రాజద్రోహిని జెఱసాలలో నుంచినప్పుడు రక్షకు లుండరా?,'

'వానికతఁడేదో సమాధానము చెప్పినాఁడు,

'ఇప్పుడు ననెక్కడికిఁ గొంపోవుదువు?'

'చెఱనుండి విముక్తులనుచేయుటకు. తరువాత మీ యిష్టము,

'నిన్ను నేనెఱుఁగను'

ఆనూత్నపురుషుఁడీప్రశ్నలకు మిక్కిలి లోనఁగంపింప దొడఁగెను, అతనికి బుద్ధిసాగరుఁడు తమతంత్రమునం బడునన్నయాశతగ్గెను. 'యీ యుత్తర మున్నదికాదా? ఈ దివ్యాయుధమునకుఁగూడ నితడు జంకకుండునా?', అనుకొనెను.

'నీదగ్గఱ నేమేని యతఁడే పన్నింపెననుటకుఁ దగిన యాధారముకలదా?'

'ఇదిగో, ఈయుత్తరమును జూచుకొనుఁడు. తమ సంశయమెల్ల దీరును,

అతఁడాయుత్తరమును దీసి బుద్ధిసాగరుని హస్తమున నుంచెను. అతడది స్వీకరించి మెల్లగా నిట్లు చదివెను.

"శ్రీమహామంత్రులవారి సన్నిధికి:—

తమ కృపాపాత్రుడు విజయసింహుఁ అనేకనమస్కారములు:—

అయ్యా!

మీరు ప్రతిపక్షులయొక్క కుట్రలవలన, నేదోద్రోహము జేయకున్నను, రాజద్రోహులై వృథాగాశిక్షనందుచున్నారు. ఇందుకు నేజాల చింతిల్లుచున్నాను.

అయినను యిట్టికష్టస్థితిలో దమకు నాకు సాధ్యమైనంత మేలుకలుగ జేసి, తమయెడ నాకుగలభక్తిని జూపుకొనందలంచితిని. నేను కారాగారమునుండి మిమ్మెట్లయిననుదప్పించుటకు బూనితిని. దేవునికృపవలన నిందు మనకు సంపూర్ణవిజయము సిద్ధించునుగాక!

కారాగారాధిపతిని మనకు లోంబడునట్లు చేసితిని దానోపాయమున ద్వారపాలకులనుగూడ మనపక్షమునకుం ద్రిప్పితిని. మనమీరాత్రిపోవునప్పు డడ్డముగావచ్చువారెవరును లేరు.

ఈయుత్తరముం దెచ్చినవాండు నాకుమిక్కిలి స్నేహితుండు. బంధువు. ఇతండు మీయందుభక్తిగల్గి మెలంగునట్టివాండు. ఇతనిపేరు కుమారసింహుడు. ఇతనికొక బండినిచ్చితిని. బండివాడుగూడ మిక్కిలి నమ్మకమయినవాండు.

నేనుమీరాక కెదురుచూచుచు, తుంగభద్రాప్రవంతి దక్షిణనున్న యిసుకగుట్టల దగ్గరగానుండు విశాలమగు వటవృక్షముకడ నుందును. అది మనకెంతయుం దగిన ప్రదేశమని మీరెఱుంగుదురు. అచటినుండి మీరు పరదేశమునకుం బోవచ్చును. ఇచ్చట నుండుట మనకు క్షేమకరముకాదనుట మీరెఱుంగనివిషయముకాదు. శత్రుసమూహముల మధ్య నుండుటకంటె నపాయకరమేమియుండును? ఒకవేళ మీరు పరదేశగమనమంత మంచిదికాదనియు, ఇచటనే మాఱువేసమున నుంట మంచిదనియుం దలచినను, అచటికి వచ్చి

చర్చించి, పిమ్మట, యిష్టమగు కార్యమును జేయుటయే మంచి
ది. ఏలయన? అది రహస్యవ్యాపారములకు మిక్కిలి యోగ్య
మయినస్థలము. అంట నిర్భయముగా నెంతసేపయినను, ఏవిష
యమునుగూర్చియైనను జెప్పుకొనవచ్చును.

విజయనగర ప్రాంతములు జనాకీర్ణములు. అచ్చట
రాత్రింబవళ్ళు నెల్లవేళలను మానవులు సంచరించుచు నుందు
రు. రహస్యవ్యాపారముల కాప్రాంత భూములు యోగ్యములు
కావు. రాత్రిపూట పట్టణము వెలుపలకుఁబోవుటకు ద్వార
పాలకులకుఁ గనపఱచవలసిన చీటిని సంపాదించి కుమార
సింహునకిచ్చితిని. మనకిక నేభయమును లేదు. కనుక మీరు
సంశయింపక త్వరగా మీకొఱకంపినబండి నెక్కి పైఁజెప్పిన
ప్రదేశమునకు దయచేయుడు. అచట నేను మీకొఱ కెదురు
చూచుచు దగినంత పరివారముతో సిద్ధముగానుందును.
మీరు పరదేశమునకు బోవలయునన్న వలయు సామగ్రిని

గుఱ్ఱములను దీసికొని పోవుచున్నాను.

ఇపుడు మనకెంతయు ననుకూలమగు సమయము.

చిత్తగింపుడు
ఇట్లు
భవత్పాదార విందసేవకుడు

విజయసింహుడు"

ఆ యుత్తరము నతఁడు సాంతముగా జదివెను. అతఁడు తలయూఁచెను!

మహామహుల క్రియ లర్థసమన్వితములు. భాషలు మితములు. వారేదిచేసినను, ఏదిమాట్లాడినను, అందుపూచిక పుల్లంతయైనను వ్యర్థముండదు. అదియెల్ల నర్థసమన్వితమైయే యుండును. వారిభావము లనన్యగోచరములు. అతి దీర్ఘాలోచన సమన్వితములు. అతడట్లేల తలయూఁచియుండెనో మన కేమి తెలియును? అతఁడిట్లనెను.

"కుమార సింహుఁడవు నీవేనా?"

"చిత్తము. నేనే"

"బండి యెక్కడ?"

"ద్వారము కడనున్నది"

"విజయసింహునకు నీవే మగుదువు?"

"అతడును మేమును జ్ఞాతులము. వరుసకు న అతఁడు నాకన్నయగును. మాకిరువురకును జిన్నప్పటినుండి స్నేహము"

"అతడింక నేమేని నీకు జెప్పినాఁడా?"

ఆ! తాను గొంద అనుచరులతో గూడి పోయి తుంగభద్రానదీతీరమున నున్న యాపెద్దమఱ్ఱిచెట్టుదగ్గఱ తమ కొఱకు కనిపెట్టకొని యుందునని చెప్పినాఁడు!

ఈ ప్రశ్నలన్నియు నతఁడతని నేల యడుగవలయును? ఇదియంతయు వ్యర్థప్రసంగము కాదా? అతఁడట్లు వ్యర్థప్రసం

గము చేయునా? ఆయుత్తరమున నీసంగతులన్నియుఁ జెప్పఁ బడియుండలేదా? అయినచో నతఁడు మరలనూరకిట్లేల యత నినడుగవలయును? అతఁ డొకసారి యా సౌధము ముందునకు వచ్చి యిమ్మియుమియుచు నల్గడల బరీక్షించి చూచెను. అతని కేమియు గోచరింపలేదు.

"ఇపుడెంత కాలమైయుండును?"

"రమారమి రెండుజాములైనది."

"బండివాఁడు సరియైన వాఁడేనా?"

అతని కీ ప్రశ్నలు పిసుగుఁబుట్టించు చుండెను. అతని కా మంత్రియొక్క భావమేమియునర్థముకాలేదు. అతడువత్తు ననియు రాననియు జెప్పలేదు. వచ్చునది రానిది యతనికిఁ జెల్లముకాలేదు. హృదయ మూగుంచుడెను. ఏమన్న నేమ గునోయని భయము. పయికిమాత్రము గాంభీర్యము. మంత్రి యతని నప్పుడప్పుడు వీక్షించుచుండెను. అదియతనికి మఱింత భీతిదాయకముగా నుండెను. ఎట్టకేల కతఁడిట్లనియెను.

"అయ్యా! కాలము పోవుచున్నది. ఆలస్యమేల?"

"అవును మనకిపుడు కర్తవ్యమేమి?"

"ఏమియు లేదు. పోవుటయే."

అతడు మరల నొకపంసౌధపురఃప్రదేశమునకు వచ్చెను తూరమున నతని కేదో గుర్తు కాన్పించెను. "ఆఁ! ఇఁక పోవచ్చును. అని తనలో ననుకొనెను."

"నా జాగు లేదు"

"నా వెంట దయ చేయుడి ?"

కుమార సింహుండును ముందు నడిచెను. బుద్ధిసాగరు డతని వెంట నడువ నారంభించెను. అతని హృదయము సంతోషసంపూర్ణమాయెను. తానంతటి మహామంత్రిని మోసపుచ్చ గల్గితిని గదా యని యతడు తన్ను దానే యభినందించు కొనజొచ్చెను. అంతకంటె నతనికిందువలన గల్గు లాభమును దలచుకొన్నప్పుడు వచ్చు హర్షమునకు మేర లేకుండెను.

అతడు మెల్లగా దనలో దానిట్లు తలపోసికొనెను.

"బుద్ధిసాగరునంత మహామంత్రిని మోసపుచ్చగల్గితిని ఇక రేపు నాయిల్లు బంగారముతో నిండును. చక్రాధీశుండుగారు నా తెలివికి నన్ను అభినందించును. ఆహా ! నా జన్మమెంత యదృష్టవంతము ?,

ఆ యిద్దఱును వాకిట నిలిచియున్న బండిదగ్గరకు బోయిరి.

"అయ్యా ! బండి నెక్కుడు. అనియెను"

అతడు బండిని నధిష్ఠించెను. మహాపురుషులకు దీర్ఘదర్శిత్వము స్వాభావికము సామాన్యుల కగోచరములగు నంశములను వారు చమత్కారముగా గ్రహింతురు అట్టివారి బుద్ధి అత్యంత సూక్ష్మము.

ఏయంశమునఁగాని చక్కఁగా జర్చింపక ప్రవేశింపరు. అట్టిచో 'దన్నెవఁడో యొకనూతనపురుషుఁడు వచ్చి 'మిమ్ముఁజెఱనుండితప్పింతును" రండు" అని యొకయుత్తరమునుజూపించినంతమాత్రమున నదియెల్ల విశ్వసింతురా? దూరగ్రహైక సముద్రమగు వారిబుద్ధియందు మోసమును శంకింపకుండునా? అట్లు శంకింపదేని యదిస్తుత్యర్హమా? అట్లేల యనవలయును? 'ప్రమాదో ధీమతామపి" కదా? విశ్వసించినను విశ్వసింపకున్నను బుద్ధిసాగరుఁడు బండినెక్కెను. అది కదలెను. కుమారసింహుఁడును బండివాఁడునుగూడ నెక్కిరి. మంత్రి యాతనితో నేదో ప్రసంగము చేయుచుండెను. అస్పష్టముగా" ఆబండికి వెనుక అప్పుడప్పుడు చిన్న చప్పు డగుచుండెను. ఆధ్వని విన్నప్పుడు మనకు సిన్నయాదిల్యాహో రహస్య మందిరమున చెట్టుకడ విన్నచప్పుడు స్ఫురింపకుండునా? ఆబండి తుంగభద్రాస్రవంతి నానుకొనియున్న యడవులలోనికి బోవుచుండెను.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము.

ఆశ

ఇంకను సాయంకాలము కాలేదు. అరవికసించిన మల్లికాకుసుమముల సౌరభము, ముగ్ధసుందరీ మనోహరమంద హాస పరంపరల తెఱుగున నరసుల హృదయములను హరించుచుండెను. అతి తీక్ష్ణకర పరంపరలచేత బ్రపంచమును గాల్చివేసిన ప్రభాకరుండు కొంచెకొంచెము శాంతిలుచుండెను. అతని తేజఃప్రకరమెల్ల వయసుతోఁగూడఁ దగ్గినముసలి వాండ్రి పరాక్రమమట్లు కుంచితమాయెను. ఇప్పటికి సాయంకాలపు టెండ ప్రపంచమునకెల్ల బంగారపు బూతపూయుచు మనోహర మగుచుండెను.

అట్టియెడ దన సౌధారామమునందు గల చంద్రశిలావినిర్మిత విహార మంటపమునందు మనమింతవఱకు జూచిన గోల్కొండపట్టణపురాణియొకటునటు తిరుగుచుండెను. సమీపమునంగల కాసారముమీఁదుగా పూసారములు త్రావుచు ఝుమ్మనుచు కూయుచున్న మత్తభృంగముల కలమధుర రవములు కమ్మతెమ్మెరలతోఁగూడ గలిసికొనివచ్చి యారాణిహృదయమున కాహ్లాదమును గల్గించుచుండెను.

ఇట్లాపె యాభవనమున సాయంతనవిహారము సల్పు చుండగనే పొద్దుగ్రుంకెను,చీకటులు గ్రమ్మెను. ఆమెఇంకను తనశుద్ధాంతమునకుఁ బోవసమకట్టినది కాదు. ఇప్పటి కామె యాచటికివచ్చి చాలాసేపయినది, కానిఆమె యేలయాచటిచనుం డిపోదు? ఆమె యెవరికొఱకో యెదురుచూచు చున్నట్లుండెను అప్పుడప్పుడు పరధ్యానము గానుండి మత్తమధుకరములుచేయు నిస్వనములను కామినీ కింకిణీ రవములనుగా గ్రహించి యులికిపడుచుండెను.

అంతలోనొక తురుష్కసుందరీ రత్నము తానుముందు నడుచుచు వెనుక వేఱొక సమ్మృదులాంగిని దీసికొని మెల్లగా వచ్చుచుండెను.

ఆమె యాసుందరినిజూచి 'సోదరీ! లోనికి దయ చేయుము' అనెను.

ఆమువ్వురును లోనఁ బ్రవేశించిరి. ఆమందిరముననొక వైపునున్న మెట్లపై నెక్కి యామందిరపుఁ పైభాగమున కరి గిరి. అది యత్యంత మనోహరముగా నలంకరింపఁ బడెను. అందు పరిమళతైలముచే నింపబడియొకదీపము వెల్గుచుండెను.

ఆప్రదేశమునకుఁ బోవఁగనే మన గోల్కొండబేగము 'స్త్రీలోకరత్నమా! ఆ యాసనముపై గూర్చుండుము" అని యామెను బ్రార్థించెను. ఆమె యాసనము నధిష్ఠించెను., ఆమె కెదురుగా నాపట్టమహిషి కూడ సమీపముగానున్న యాసన

ము పైనఁ గూర్చుండెను. ఆమె ఱెప్పవాల్పక యీనూత్న సుందరివంకఁ జూచుచుండెను.

ఆమె తన మేలిముసుగును దీసివైచెను. ఆ సర్వలోక సమ్మోహనమగు సౌందర్యవతి యెవరు?

ఆమె జగన్మోహినియే. ఆ బేగ మాసుందరివంకఁ జూచెను. ఆ వ్రాలినచూపుల నాపె మఱి మరల్పఁ గొనలేక పోయెను. ఆ చూపులందు లగ్నమైపోయి మరల్పశక్యముగాక యుండెను.

సౌందర్యము విచిత్రమయినది. అది మానవుల హృదయము నాకర్షించుచుండును. కొందఱ మొగములఁ జూడగనే స్వాభావికమగు హర్షముదయించును. అది నూతన పురుషులకుఁ బ్రేమానుబంధముం గల్పించుటకుఁ మిక్కిలి నేర్పుతో సేవచేయును. ఆ బేగ మాసుందరీమణిం జూచుచు గొంతసేపు వఱకు మాట్లాడలేకపోయెను. స్త్రీలసౌందర్యము స్త్రీలను బురుషుల మనోహరాకృతి పురుషులనుగూడ నొక్కొక్కప్పు డాకర్షించును.

కం॥ మగవానిని మగవాఁడును
మగువకు మగువయును వలచు మఱియేమన న
న్నగరవు రాజకుమారుల
జిగిబిగి సోయగము, చెలుల సింగారంబుల్.

ఆపె తుదకు బ్రియత్నము చేసియిట్లనెను.

చర్చించి, పిమ్మట, యిష్టమగు కార్యమును జేయుటయే మంచి
ది. ఏలయన? అది రహస్యవ్యాపారములకు మిక్కిలి యోగ్య
మయినస్థలము. అట నిర్భయముగా నెంతసేపయినను, ఏవిష
యమునుగూర్చియైనను జెప్పుకొనవచ్చును.

విజయనగర ప్రాంతములు జనాకీర్ణములు. అచ్చట
రాత్రింబవళ్ళు నెల్లవేళలను మానవులు సంచరించుచు నుందు
రు. రహస్యవ్యాపారముల కాప్రాంత భూములుయోగ్యములు
కావు. రాత్రిపూట పట్టణము వెలుపలకుఁబోవుటకు ద్వార
పాలకులకుఁ గనపఱచవలసిన చీటిని సంపాదించి కుమార
సింహునకిచ్చితిని. మనకిక నేభయమును లేదు. కనుక మీరు
సంశయింపక త్వరగా మీకొఱకంపినబండినెక్కి పైఁజెప్పిన
ప్రదేశమునకు దయచేయుడు. అచట నేను మీకొఱకెదురు
చూచుచు దగినంత పరివారముతో సిద్ధముగానుందును.
మీరు పరదేశమునకు బోవలయునన్న వలయు సామగ్రిని

గుఱ్ఱములను దీసికొని పోవుచున్నాను.

ఇపుడు మన కెంతయు ననుకూలమగు సమయము.

చిత్తగింపుడు
ఇట్లు
భవత్పాదార విందసేవకుడు
విజయసింహుడు"

ఆ యుత్తరము నతఁడు సాంతముగా జదివెను. అతఁడు తలయూఁచెను!

మహామహుల క్రియ లర్థసమన్వితములు. భాషలు మితములు. వారేదిచేసినను, ఏదిమాట్లాడినను, అందుపూచిక పుల్లంతయైనను వ్యర్థముండదు. అదియెల్ల నర్థసమన్వితమైయే యుండును. వారిభావము లనన్యగోచరములు. అతి దీర్ఘాలోచన సమన్వితములు. అతడట్లేల తలయూఁచియుండెనో మన కేమి తెలియును? అతఁడిట్లనెను.

"కుమార సింహుఁడవు నీవేనా?"

"చిత్తము. నేనే"

"బండి యెక్కడ?"

"ద్వారము కడనున్నది"

"విజయసింహునకు నీవే మగుదువు?"

"అతడును మేమును జ్ఞాతులము. వరుసన అతఁడు నాకన్నయగును. మాకిరువురకును జిన్నప్పటినుండి స్నేహము"

"అతడింక నేమేని నీకు జెప్పినాఁడా?"

ఆ! తాను గొంద అనుచరులతో గూడి పోయి తుంగభద్రానదీతీరమున నున్న యా పెద్దమఱ్ఱిచెట్టుదగ్గఱ తమ కొఱకు కనిపెట్టుకొని యుందునని చెప్పినాఁడు!

ఈ ప్రశ్నలన్నియు నతఁడతని నేల యడుగవలయును? ఇదియంతయు వ్యర్థప్రసంగము కాదా? అతఁడట్లు వ్యర్థప్రసం

గము చేయునా? ఆయుత్తరమున నీసంగతులన్నియుఁ జెప్పఁబడియుండలేదా? అయినచో నతఁడు మరలనూరకి వేల యతని నడుగవలయును? అతఁ డొకసారి యా సౌధము ముందునకు వచ్చి యుమ్మి యుమియుచు నల్గడల బరీక్షించి చూచెను. అతని కేమియు గోచరింపలేదు.

"ఇపుడెంత కాలమైయుండును?"
"రమారమి రెండుజాములైనది."
"బండివాఁడు సరియైన వాఁడేనా?"

అతని కీ ప్రశ్నలు పిసుగుఁబుట్టించు చుండెను. అతనికా మంత్రియొక్క భావమేమియునర్థముకాలేదు. అతడువత్తుననియు రాననియు జెప్పలేదు. వచ్చునది రానిది యతనికిఁ దెల్లముకాలేదు. హృదయ మూగుచుండెను. ఏమన్న నేమగునోయని భయము. పయికిమాత్రము గాంభీర్యము. మంత్రి యతని నప్పుడప్పుడు వీక్షించుచుండెను. అదియతనికి మఱింత భీతిదాయకముగా నుండెను. ఎట్టకేల కతఁడిట్లనియెను.

"అయ్యా! కాలము పోవుచున్నది. ఆలస్యమేల?"
"అవును మనకిపుడు కర్తవ్యమేమి?"
"ఏమియు లేదు. పోవుటయే."

అతడు మరల నొకపంసౌధపురః ప్రదేశమునకు వచ్చి దూరమున నతని కేదో గుర్తు కాన్పించెను. "ఆఁ! ఇఁక పోవచ్చును. అని తనలో ననుకొనెను."

"నా జాగు లేదు"

"నా వెంట దయచేయుడి ?"

కుమార సింహుండు ముందు నడిచెను. బుద్ధిసాగరుడతని వెంట నడువ నారంభించెను. అతని హృదయము సంతోషసంపూర్ణమాయెను. తానంతటి మహామంత్రిని మోసపుచ్చగల్గితిని గదా యని యతడు తన్నుదానే యభినందించుకొనం జొచ్చెను. అంతకంటె నతనికిందువలన గల్గు లాభమును దలచుకొన్నప్పుడు వచ్చు హర్షమునకు మేర లేకుండెను.

అతడు మెల్లగా దనలో దానిట్లు తలపోసికొనెను.

"బుద్ధిసాగరునంతి మహామంత్రిని మోసపుచ్చగల్గితిని ఇక రేపు నాయిల్లు బంగారముతో నిండును. నరసింహుండునాడు నా తెలివికి నన్ను అభినందించును. ఆహా ! నాజన్మమెంత యదృష్టవంతము ?,

ఆ యిద్దఱును వాకిట నిలిచియున్న బండి దగ్గఱకు బోయిరి.

"అయ్యా ! బండినెక్కుడు. అనియెను"

అతడు బండిని నధిష్ఠించెను. మహాపురుషులకు దీర్ఘదర్శిత్వము స్వాభావికము సామాన్యుల కగోచరములగు నంశములను వారు చమత్కారముగా గ్రహింతురు అట్టివారి బుద్ధి అత్యంత సూక్ష్మము.

ఏయంశమునఁగాని చక్కఁగాఁ జర్చింపక ప్రవేశింపరు. అట్టిచోఁ దన్నెవఁడో యొకనూతనపురుషుఁడు వచ్చి 'మిమ్ముఁ జెఱనుండి తప్పింతును" రండు" అని యొక యుత్తరమును జూపించినంత మాత్రమున నదియెల్ల విశ్వసింతురా? దూరగ్రహణైక సమర్థమగు వారిబుద్ధియందు మోసమును శంకింపకుండునా? అట్లు శంకింపదేని యది స్తుత్యాగ్రహమా? అట్లేల యనవలయును? "ప్రమాదో ధీమతామపి" కదా? విశ్వసించినను విశ్వసింపకున్నను బుద్ధిసాగరుఁడు బండినెక్కెను. అది కదలెను. కుమారసింహుఁడును బండివాఁడునుగూడ నెక్కిరి. మంత్రి యాతనితో నేదో ప్రసంగము చేయుచుండెను. అస్పష్టముగా" ఆబండికి వెనుక అప్పుడప్పుడు చిన్న చప్పు డగుచుండెను. ఆధ్వని విన్నప్పుడు మనకు నిన్నయాదిల్లాహో రహస్య మందిరమున చెట్టుకడ విన్న చప్పుడు స్ఫురింపకుండునా? ఆబండి తుంగభద్రాస్రవంతి నానుకొనియున్న యడవులలోనికి బోవుచుండెను.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము.

ఆశ

ఇంకను సాయంకాలము కాలేదు. అరవికసించిన మల్లికాకుసుమముల సౌరభము, ముగ్ధసుందరీ మనోహరమందహాస పరంపరల తెఱుగున సరసుల హృదయములను హరించుచుండెను. అతి తీక్ష్ణకర పరంపరలచేత బ్రపంచమును గాల్చివేసిన ప్రభాకరుండు కొంచెకొంచెము శాంతిలుచుండెను. అతని తేజఃప్రకరమెల్ల వయసుతోఁగూడఁ దగ్గినముసలివాండ్ర పరాక్రమమట్లు కుంచితమాయెను. ఇప్పటికి సాయంకాలపు టెండ ప్రపంచమునకెల్ల బంగారపు బూతపూయుచు మనోహర మగుచుండెను.

అట్టియెడ దన సౌధారామమునందు గల చంద్రశిలావినిర్మిత విహార మంటపమునందు మనమిదివఱకు జూచిన గోల్కొండపట్టణపురాణియిటునటు తిరుగుచుండెను. సమీపమునంగల కాసారము మీదుగా పూసారములు త్రావుచు ఝుమ్మనుచు గూయుచున్న మత్తభృంగముల కలమధుర రవములు కమ్మతెమ్మెరలతోఁగూడ గలిసికొనివచ్చి యాపెహృదయమున కాహ్లాదమును గల్గించుచుండెను.

ఇట్లామె యాభవనమున సాయంతనవిహారము సల్పు చుండగనే పొద్దుగ్రుంకెను, చీకటులు గ్రమ్మెను. ఆమెయింకను తనశుద్ధాంతమునకుఁ బోవ నమకట్టినది కాదు. ఇప్పటి కామె యచటికివచ్చి చాలాసేపయినది, కానిఆమె యేలయచటిచనుండిపోదు? ఆమె యెవరికొఱకో యెదురుచూచు చున్నట్లుండెను అప్పుడప్పుడు పరధ్యానముగానుండి మత్తమధుకరములుచేయు నిస్వనములను కామినీ కింకిణీ రవములనుగా గ్రహించి యులికిపడుచుండెను.

అంతలోనొక తురుష్కసుందరీ రత్నము తానుముందు నడుచుచు వెనుక వేఱొక సమృదులాంగిని దీసికొని మెల్లగా వచ్చుచుండెను.

ఆమె యాసుందరినిజూచి ‘సోదరీ! లోనికి దయ చేయుము’ అనెను.

ఆముర్వురును లోనఁ బ్రవేశించిరి. ఆమందిరముననొక వైపునున్న మెట్లపై నెక్కి యామందిరపుఁ పైభాగమున కరిగిరి. అది యత్యంత మనోహరముగా నలంకరింపఁ బడెను. అందు పరిమళతైలముచే నింపబడియొక దీపము వెల్గుచుండెను.

ఆప్రదేశమునకుఁ బోవఁగనే మన గోల్కొండబేగము ‘స్త్రీలోకరత్నమా! ఆ యాసనముపై గూర్చుండుము” అని యామెను ప్రార్థించెను. ఆమె యాసనము నధిష్ఠించెను, ఆమె కెదురుగా నాపట్టమహిషి కూడ సమీపముగానున్న యాసన

ము పైనఁ గూర్చుండెను. ఆమె చెప్పనాల్పక యీనూత్న సుందరివంకఁ జూచుచుండెను.

ఆమె తనమేలిముసుగును దీసివైచెను. ఆ సర్వలోక సమ్మోహనమగు సౌందర్యవతి యెవరు?

ఆమె జగన్మోహినియే. ఆబేగ మాసుందరివంకఁ జూచెను. ఆ వాలినచూపుల నాపె మఱి మరల్పఁ గొనలేక పోయెను. ఆచూపులందు లగ్నమైపోయి మరల్పశక్యముగాక యుండెను.

సౌందర్యము విచిత్రమయినది. అది మానవుల హృదయము నాకర్షించుచుండును. కొందఱ మొగములఁ జూడగనే స్వాభావికమగు హర్షముదయించును. అది నూతన పురుషులకుఁ బ్రేమానుబంధముం గల్పించుటకుఁ మిక్కిలి నేర్పుతో సేవచేయును. ఆబేగ మాసుందరీమణింజూచుచు గొంతసేపు వఱకు మాటాడలేకపోయెను. స్త్రీలసౌందర్యము స్త్రీలను బురుషుల మనోహరాకృతి పురుషులనుగూడ నొక్కొక్కప్పు డాకర్షించును.

కం॥ మగవానిని మగవాఁడును
మగువకు మగువయును వలచు మఱియేమన స
న్నగరవు రాజకుమారుల
జిగిబిగి సోయగము, చెలుల సింగారంబుల్.

ఆపె తుదకు బ్రయత్నము చేసియిట్లనెను.

"అక్కా! నేను నిన్ను "అక్కా" అని పిలిచెదను. నీవును నన్నట్లే పిలువుము. స్నేహపూర్వకమగు నీప్రసంగమున దారతమ్య ముండరాదు."

అది మీదయ. సజ్జనలక్షణము"

'మీమొగముఁజూడఁగా నాకు మిక్కిలి జాలియగు చున్నది. పాపము మీకుఁ గల్గినయాపద యెంతయు విషాద కరమైనది.

జగన్మోహిని మాటలాడలేదు. ఆమెమొగమున బాష్ప ములు గ్రమ్మెను. ఆపెదృష్టి ప్రసరించుటలేదు. మొగమును వంచిమెల్లగాఁ దనచేలాంచలమునం దుడిచికొనెను.

'అక్కా! మీనగర నామమేమి?"

'శృంగారపురము"

'అవును. అది మారాజ్యములోనిదే కాదా?

'అవును''

'ఎక్కడ? కృష్ణానదీసమీపమునఁగదా?"

'అక్కా! అవును. దానికి సమీపముననే యున్నది.

'మీతండ్రి జమీందారు. ఆయనవంశము సుప్రసిద్ధ మైనది. ఆయన సుగుణములంగూర్చి యీవఱకే వినియుంటిని' పాప మాయనకుఁ జాలకష్టమువచ్చినది. ఆయన పేరేమి'

'ఆయనపేరు సోమశేఖరమూర్తి"

మఱల నొకసారి యాపె కనుంగొలకులు బాష్ప పరి వృతములాయెను. స్త్రీ లెంత ధైర్య వంతురాం డ్రయినను హృదయములు శిరీషకుసుమ కోమలములు. పురుషులవలెఁ గష్టముల నెదుర్కొని నిలువజాలరు. ఆపెలోన 'హా! తండ్రీ నావలన నీకెట్టికష్టములు వచ్చినవి?' అని యనుకొనెను. అదియంతయు బేగము కనిపెట్టెను. ఆపె యామె నీప్రసంగము నుండి మార్పవలయునని తలఁచెను.

'నవనీత కోమలమగు నీహృదయము నీకష్టకథనముగు ప్రసంగముచే క్షోభ పెట్టను.'

ఆమెముఖము వినమ్రమైయుండెను.

'అక్కా! మనము స్నేహభావముగల సోదరీతిలకముల వలె మాటలాడుకొందుమని నీతో ముందే చెప్పితిని. ఇంకను సంశయించెద వేల? నాయీప్రసంగము నీకేమేని కష్టమును గల్గింపదుగదా?'

'అమ్మా! అట్లుతలపోయకుము. కష్టములతోఁ గుందు చున్న నన్ను గృపావిశేషముచే మన్నించి నామెల్చెడ్డలనుదల్లి వలె గనుఁగొనుచున్న మీప్రసంగము నాకుఁ గష్టదాయక మేల యగును?'

'అవును! అదికాదు. హిందూసుందరీమణులు స్వాభా వికముగా సాధుశీలము కలవారు. మెల్లగా మాటలాడుటకు వా రలవడియుందురు. అది నే నెఱుఁగుదును. వారికి మావలె

ప్రిగల్భకీలతి యుండును. శాంతభూషితలు. వారుమాటలాడు నప్పుడు మనోజ్ఞమై లజ్జ ముఖమునకు వన్నెగల్గించుచుండును'.

'అవును. మీరెఱుఁగని దేమికలదు?,

'కాని సోదరీ! మనము కొంచెముసేపదియుంచి విచ్చలవిడిగా మాటలాడుకొందము,

ఆమె భావమును సంపూర్ణముగా జగన్మోహిని గ్రహించెను. చిరునవ్వంకురించెను. అది యామె స్వభావ రమణీయమగు ముఖమునకు వన్నెబెట్టెను

'అందుకు నాకుఁ గూడ నిష్టమే'

'స్త్రీలకు మైత్రియొందపేక్ష మెండు. అందుచే నేనీ మైత్రిని గోరుచున్నాను'

'నా మైత్రివలనమీకులాభము కల్గకపోవచ్చును. కాని మీ మైత్రిమాకత్యంత మవసరమైనది. మీదయ మాకుఁగావలయును. మా మైత్రిని మీరపేక్షించుటకు మేమెంతటివారము? అది మీకరుణయే'

సోదరీ! అట్లనఁబోకుము. వయసునఁ జిన్న దానవైనను నీవు పెద్దదానవే. నీసుగుణసంపద లిదివరకే జగత్తునందెల్లఁ బ్రసిద్ధములు. మైత్రికి బరస్పర సుఖదుఃఖ నివేదనము. కావలసియున్నది. అందొక పక్షమున్నతమైనచో సఖ్యము నేనొకవిషయమునఁ బెద్దను. నీ వొకవిషయమునఁ బెద్దల కావున మనమైత్రి సమానముగా శోభింపగలదు.

జగన్మోహినికిఁ గొంచెము చనువుచిక్కెను. ఆపెయిఁకఁ బ్రశాంతశీలయై యుంటమంచిదికాదని తలఁచెను. బేగము సాహెబంత విధేయతతోఁ దనవంటి సామంత ప్రభువు కూతును స్నేహముకొరకు యాచించుట తనకు శుభకరమని యాపెతలఁచెనా యేమి? ఆమె మొదట నింత సన్మానము జరుగునని తలంచియుండలేదు. ఇట్లనెను.

‘ యవన సుందరీమణులు చమత్కారవతులు. చలోక్తులకును చమత్కారములకును వారిసంభాషణములు పుట్టినిండ్లు అని వింటిని. అది నేఁడుకంటిని”

ఆయవన సుందరి మోముదామర వికసించెను. సోగలైన యాపెకన్నులు విరళమాయెను. “ఇపుడీమెకుఁగొంచెము సిగ్గు తగ్గినది” అనుకొనెను.

‘ వారు హృదయాకర్షణమున సమర్థురాండ్రు. సర్వసౌఖ్యవతులు”

‘ అదిమాత్రము సరికాదు, చమత్కారప్రసంగములకును, సమయోక్తులకును. చలోకులకును, చాతుర్యములకును, సోదరీ! నీవన్నట్లుమేము ప్రసిద్ధురాండ్రమే! హృదయాకర్షణజేయుసామర్థ్యముగూడ మాయందుగలదు కానియదృష్టము.,

ఆపె నిట్టూర్పువిడిచెను. ఆమెమొగము విరక్తిని సూచించు చుండెను.

‘ అక్కా! అట్లనెదవేల?”

'నిజముగా మేమదృష్టవతులము కాము"

"ఎందుచేత? మాకంటె నదృష్టవతులు లేరని చెప్పుటయా?

'హిందూయువతు లదృష్టవతులు?"

' నేనట్లు తలఁపను. యవనసుందరులు స్వాభావికముగా సౌందర్యమును బ్రేమింతురు. ప్రపంచమునందుగల సర్వసౌభాగ్యములకును, సర్వసుందరవస్తువులకును వారిసౌధములునిలయములు. అత్యంత మధురమైన గానమును నిత్యము నాకర్షింతురు. దేహములను జక్కఁగా, బూలచేతను, లతలచేతను చిత్రవిచిత్రముగాఁ జిత్రింపఁబడిన మొఖ్మల్ గుడ్డలచేతనుపట్టు పావడలచేతను శోభస్కరముగా నలంకరించుకొందురు. వారికింక దక్కువేమి?"

' వారి సౌభాగ్య మంతవఱకే"

జగన్మోహిని గ్రహించెను. ఊరకుండెను.

'మాకును, అదృష్టమునకును జాలదూరము. మేమీ సౌధపంజరములందు బంధింపఁబడిన విహంగములము. మా కాలమును సౌందర్యమును యౌవనమును, భూలోకసృష్టివినోదములను మనోహరవస్తు ప్రపంచమును జూచుటతోనే సరిపోవును. హిందూసుందరీ మణులు తమమనోహరుల హృదయములను హరింతురు. ఆభాగ్యము మాకులేదు, పరస్పరానురాగము ప్రేమ, యివి మేమనుభవింప నోఁచుకొనలేదు. అది

లేక సర్వవస్తు శోభితములగు నీసౌధపరంపరలతోడ నేమి ప్రయోజనము?'

'అది ఎందుచేత,

'పాదుషాలు బహుసుందరీ ప్రియులు'

జగన్మోహిని 'అదికష్టమే' అనెను.

నాకలోకమునకు మనోరథములు సమానములు. వారికి బరుల కష్టములయం దనుతాపము స్వాభావికముగా జనించును. ఇతరులకష్టములను జులకనగా వారుగ్రహింతురు. అప్పుడామె మొగ మనుతాపసూచకముగా నుండెను.

'సుందరీరత్నమా! హిందూరాజులలో జాలమంది యేకపత్నీ వ్రతముకలవారట'

'అవును. రాజపుత్రులలో, ఈయాచారము విశేషించి కలదు'

'అది చాలమంచిది'

'ఈయాచారము మీలోను గలదనివింటిని'

'ఆ! కలదుకాని నవాబులదర్బారుల కదిపనికిరాదు' ఆమెకొంచెము నేపూరకుండెను.

'సుందరీరత్నమా! స్వభావజన్యమగు చాపల్యమునను లోనై యొకవిషయము నడుగనుపక్రమించుచున్నదానను. స్నేహధర్మములో నీవు వేరుగా భావింపవుగదా?,

‘అది యడుగఁదగినదియుఁ జెప్పఁదగినదియు గూడ నైనపక్షమున నభ్యంతరమేమి? మాకది యవమాన ప్రదము కాదేని యడుగవచ్చును,

‘అది మనోహరమైనది, శ్రవణానందకరమైనది. ప్రేమ యీశ్వరదత్తమైన శాశ్వతవస్తువు. అది యత్యంత మధురము. మానవులకెచట యిష్టమో యది యచట పుట్టుచుండును. ఇష్టమే ప్రేమ. ప్రేమయే యిష్టము, అది యిచ్చిన వారికిఁ బుచ్చుకొన్న వారికి హర్షమును జనింపఁజేయును. ఎవరి యందుగాని తమప్రేమను లగ్నముచేయక మానవులుండఁజాలరు. అదివారి సహజగుణము. సకలజగన్మనోహరమైన యీ సుందరీ రత్నముయొక్క ప్రేమ మెచ్చటలగ్నమైనది?’

ఆమె మొగము మందమారుత కంపిత స్వర్ణకమలము వలెఁ జలించెను. అవనతమై యుండెను. ప్రేమతరంగిణియామె మొగమునుండి ప్రవహించుచుండెను. మనోహారిణియగు లజ్జ యందు స్నానము చేయుచుండెను. ఆసుందరీమణి మఱిమాట లాడలేక పోయెను.

‘అనూనవిలాస శోభితమైన నీమొగమే, నీహృదయమును చెప్పక చెప్పుచున్నది. హిందూసుందరులు తమ మనోహరుల నామములను జెప్పరనివింటిని. పోనిమ్మది యెక్కడనేని సక్తమయినదా? లేదా?

ఆ హేమసరోజము యథాపూర్వముగా నుండెను. అట్లు తన్నంత ప్రీతి పూర్వకముగా నడిగిన యీయువన కట్ట

మహిమతో దాఁచిచెప్పుటకామె యిష్టపడలేదు. నవనీతకోమలమైన యామె హృదయము చలించుచుండెను. అది సరళమైనది. వక్రతగాని కపటముగాని యందులేదు ఆ స్వర్ణకమలమునుండి యస్పష్టమై, మంజులమై, త్రిపావృతమై, అనురాగద్యోతకమై, శ్రవణామృతమై, సుఖకరమై, సుకుమారమై కుసుమహాస మాకర్షణ లోల మధుకరీ కలనిస్వనములను హసించుచున్న యొక మధురవాణి వెల్వడుచున్నది.

‘అవును. సత్యమైనది" అనెను.

అయావనసుందరి ముఖమునుండి మందహాస తరగిణి ప్రవహించుచుండెను. అది ప్రయత్న పూర్వకముగాదు. సహజము.

‘ అది యెవనియందు లగ్నమయినదో యాతఁడు ధన్యుడు. ఆయదృష్టవంతుఁడెవరు!"

ఆమె యుత్తరమును నిరీక్షింపలేదు. ఆమెకు ప్రాచ్య సుందరీమణుల వర్తనము తెలియును. ముగ్ధాతరుణుల భావములు ప్రౌఢములుకావు కోమలములు. ఆపె ప్రత్యుత్తరము చేయలేదు. అది నిరాకరణముకానేరదు.

‘పోనిమ్మా. నారీరత్నమా! ఒకసారి నీదృష్టి నిటుసారించుము. ప్రకృతి సుకుమారములగు నంకకములతోడను అత్యుత్తమ లక్షణశోభితమగు మోముఁదమ్మితోడను సకల జగన్మనోహరముగానున్న యీమూర్తి యెవరిది?"

అని యామె చేతికొక చిత్రఫలకము నందించెను. అందొక దివ్యసుందర విగ్రహము చిత్రింపబడియుండెను. అదినిశ్చయముగాఁ జిత్రప్రతిమయనుటకు వలనుగాకయుండెను. అందు జీవలక్షణములన్నియు వ్యక్తములగుచుండెను. అది నిజముగా ప్రతిమ కాదు.

ప్రాచీన హిందూనాగరకతను జాటుశాస్త్రములలో శిల్పకళాచాతుర్యమొకటి. అందీ చిత్రలేఖనము మిక్కిలిహృదయంగమైనది. ప్రకృతి సౌందర్యమును, మానవ విగ్రహములను, ఆయా భావములతోఁగూడ లేశమేనియుఁ దప్పకుండునట్లు సహజముగాఁ జిత్రింపఁగల సుప్రసిద్ధచిత్రకారులు నేఁటివఱకును గలరు. వారు హిందూదేశ ప్రాచీన వైభవమును నాగరకతను, శాస్త్రసంపదను దమచిత్రముల మూలముగా గానము చేయుచుందురు.

ఆ చిత్రఫలకమును జగన్మోహిని వీక్షించెను. ఆమెకు దృష్టితీరలేదు. నీలోత్పల దళముల నధఃకరించుచున్న యాపె కనుల నీరు గ్రమ్మెను. అది యప్రయత్నసిద్ధము, సహజము. ఆమె దానినాపుటకుఁ బ్రయత్నించెను. కాని సాధ్యమాయెనా? ముత్యములవలె నాబాష్ప బిందువు లాసుందరి తొడలపైఁ బడుచుండెను. అది యా యవనసుందరి కనిపెట్టెను. ఆపె ఫక్కున నవ్వెను.

తరుణులకది స్వాభావికము. భార్యాభర్తలకు నేకత్రి సమావేశముచేసి పరిహసించుట సుందరీమణులకు సంతోషము గానుండును. అందీ యవనసుందరి హృదయము నిష్కాపట్య మైనది.

"అక్కా! ప్రత్యుత్తరమీయవేమి?"
"ప్రత్యుత్తర మేమున్నది? మీరెఱుఁగరా?"

ఆ చిత్రపటమెవరిది? అది నీకిదివఱకే గోచరించియుండును, అదిస్వభావము, అంతమాత్రము స్ఫురింపనివాని కేదియు స్ఫురింపదు, ఆచిత్రఫలకమువంకఁ దిన్నగాఁజూతము. అందు విజయసింహుని లోకోత్తర మూర్తికలదు.

"నీ హృదయమును హరించినసుందరుఁ డితఁడేనా?, ఆమె చిఱునగవుచే నంగీకారభావమును సూచించెను. మఱి యిట్లనెను.

"కాని అక్కా! ఈ కోరిక యీ జన్మమున లభించునదికాదు. అంతభాగ్యము నావంటిమందదృష్టురాలికి గల్గదు"

"ఎందుచేత? ఇది పరస్పరానురాగముకాదా? అతఁడు కూడనిన్ను బ్రేమింపలేదా? చూడుము ఈసమానరూపవయో విలాసములే మిమ్మిరువురను దంపతులనుగాఁ జేయఁదలఁచి దేవుఁడు సృష్టించెనని చెప్పక చెప్పుచున్నవి. అది తప్పేనేని యాసృష్టి రుచించునా? — ఆతఁడు కూడ నిన్నుఁ బ్రేమించె నని వింటినే?"

'నాకీ కారాగారబంధ విమోచన మీ జన్మమధ్యమున నుండగలదా?

యువనసుందరి యామెను హృదయ పూర్వకముగాఁ బ్రేమించెను. అందుకామె సౌందర్యమును సుగుణగణములును వారుపడుచున్న కష్టములును గారణములు కావచ్చును. అదియునుగాక యామె స్వభావము కరుణారసపూరితము. ఆమె యిదివరకే యీమెకష్టములను దప్పింపవలెనని సంకల్పించి యుండెను,

సోదరీ! అవును. పాపము మావలన నీకుఁగష్టములు చాల సంప్రాప్తించినవి. అయిననుసోదరీతిలకమా? నీకష్టములం దొలగించుట నాచేతనైనంతవరకు బ్రయత్నించి చూచెదను.'

'సాహెబా! వందనములు. నాయందిట్టి కరుణనువహించుట నాయదృష్టము. నాపుణ్యము పరిపక్వమైనది! వఃఅచి పోవలదు సుమీ!'

'అక్కా ప్రొద్దుపోయినది. ఇక నిటనుండుట యుక్తముకాదు. పోదము. కాని చింతమాత్రము మనస్సు నందుంచుకొనకుము. నీకు ద్వరలోనే విముక్తియగునులే,

'అక్కా పరిపూర్ణ కృపనుంచుము. నామాటలచే నాకు స్వస్థత కల్గుచున్నది ఇఁక సెలవు తీసుకొనెదను.

'మంచిది. మీఇరువురు దంపతులను మఱియొకసారి చూచుభాగ్యము నాకుఁ గల్గునుగాక.'

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము.

రాధాకుమారుఁడు

కం॥ స్వాతంత్ర్యమె నిజమోక్షము
స్వాతంత్ర్యమె సర్వసౌఖ్య సారము జగతిన్.
స్వాతంత్ర్య మభిలషించెడు
నాతఁడు దేవేంద్రపదవి నైనఁద్యజించున్.

సృష్టిలోని జంతువుల కెల్ల స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ స్వాభావికము. పరాధీనజీవితము సర్వభోగవంతమయ్యు సౌఖ్యకరము కాఁజాలదు. మానవులకు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ తదితర జంతువుల కంటె హెచ్చు. సకల సుఖాస్పదములయిన చంద్రశాలలలో హంసతూలికా తల్పములందు గోరినవస్తుప్రపంచము నెల్ల ననుభవించుచు భూలోకమందు స్వర్గసౌఖ్యముల నందుటకంటెఁ గల్గినంతవఱకు దివి త్రావి స్వేచ్ఛా పరతంత్రుఁడై మెలఁగుచుండుట యనేకరెట్లుత్తమము. పరాధీనజీవితమునే యెల్లప్పుడు గోరుచుండు వారుత్తములుఁగారు. ఉత్తములెల్లప్పుడు స్వాతంత్ర్యత నభిలషింతురు. దానికొఱకే రాష్ట్రములు పోరాడుచున్నవి. రాజ్యములు నశించుచున్నవి. కోట్లకొలందిగా జనులు నశించుచున్నారు. కాని యుత్తములు తదభిలాషను విడుపరు.

విడువనే విడువరు. ఎన్ని కష్టములు జనించినను విడువరు. పరాధీనవృత్తి బానిసవృత్తి. తన వ్యవహారములు చూచుకొను టకుఁ దన కధికారము లేదు. ఒకరికింద తాను బానిసగా నుండవలయును! తానెందునకు బనికిరాఁడు! అతనికి గౌరవము లేదు! ఎందుకాబ్రదుకు?

పాపము! చెఱసాలలో బడిన జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారుల తరువాతి వృత్తాంత మేమయినదో కనుంగొనవలయును.

జగన్మోహిని యొక్క- ప్రీతి నేవిధముననయిన సంపాదింపవలయునని నవాబు దినదినము మధురములయిన కదళీఫలములను దాడిమఫలములను మఱియు నానావిధ ఫలములను బంపుచుండెను. బంగారు జరీతో బనిచేసిన పట్టుపుట్టములాపెకుఁగొదువలేదు. సేవకులు కొల్లలు. సువర్ణమయరత్న ఖచిత మనోహరానర్ఘ భూషణములతో నా సౌధము నింపబడుచుండెను. చంద్రహారములు సూర్యహారములు మొదలుగునవి వలయునన్ని! కాని యవియన్నియు నెవరికి వలయును! ఆపె వాని వంక గన్నెత్తియయిన జూడలేదు.

మొదట నామెను విచారించుటకును, ఆమెకు సేవ చేయుటకును దురకలను నియోగించెను. కానియదియాపెకిష్టముగా నుండదనుకొనెను గాబోలు నవాబొక హిందువునధికారిగా నియోగించి హిందూ సేవకులు నేర్పఱచెను. కాము కులకుఁ దమకోరిన సుందరీమణుల నెట్లని మెప్పించవలయు

పనుటకంటె మఱియే ప్రపంచముఁ దెలియదు. అట్టివారు నిశ్చయముగాఁ దాఁకుకొఁటిన మత్తకాశినులయొద్ద బిచ్చివారివలె - కాదు బానిసీయులవలెఁ జరింతురు.

కాని యా యిరువురు సుందరీమణులును, కృష్ణపక్ష చంద్రికవలెఁ గృశించుచుండిరి. వారిముఖముల కాంతి తగ్గుచుండెను. సంపూర్ణవికసిత హేమకమలములవలె నున్న మొగము లిపుడు వాడిపోయినవి. నిశ్చయముగా వారు ప్రాణధారణకొఱకు మాత్రమప్పుడప్పుడేదో కొంచెము భక్షించుచుండిరి. సురుచిర పదార్థములు వారికి రుచించుటలేదు. విచారదేవత వారికెల్లప్పుడు ప్రత్యక్షమగుచుండెను తల్లిదండ్రుల కష్టసిత్తులను దలపోసి తనవలన నట్టి కష్టములు వారికిఁ గల్గెఁగదాయని జగన్మోహిని శోకించుచుండెను. తనవలనఁ దన సహవాసినికింగూడఁ గష్టములొదవెనని యామె మఱింత పొగలుచుండెను.

స్వర్ణకుమారికిఁ దల్లిదండ్రులు లేరు. చిన్నప్పుడే గతించిరి. అప్పటినుండియు దయార్ద్రభావముతో జగన్మోహిని తల్లి యామెను జేరదీసి కన్నకుమార్తెనుగా భావించి యేలోటుపాటును లేకుండఁ బెంచుచుండెను. అనుసద్గుణవతి, సౌందర్యవతి, పరోపకారశీల. తనస్థితిగతులను జక్కఁగాఁ దెలిసికొనెను: కర్తవ్యమెఱుఁగును. తనుఁబెంచిన జగన్మోహిని తల్లిదండ్రులనే తనతల్లిదండ్రులనుగా భావించి పూజించుచుండెను. జగన్మోహినీకిని స్వర్ణకుమారికనిగల ప్రేమ, స్నేహము నిరుపమానము

జగన్మోహినితోఁ గూడ స్వర్ణకుమారికిని బెండ్లి చేయవలయునని సోమశేఖరమూర్తి తలంచెను. కానియామె యిష్టపడినదికాదు.

ఒకనాఁటిసాయంకాలమున నొకయావనుఁడు జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులున్న సౌధముపంక జూచుచు, ఆ వయిపునకే నడుచుచుండెను. ఆతనియాకృతి మనోహరమై చూపర కెంత చూచినను,ఇంకనుజూడవలయునన్న కోర్కె గల్గించుచుండెను. అతఁడంగసౌష్ఠవముకలవాఁడు. వయసు రమారమి యిరువది మూఁడేండ్లుండును. అతఁడే స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల స్థితి గతులను గన్గొనుటకునురక్షణముచేయుటకును నవాబుచే నియోగింపఁబడిన హిందూయావనుఁడు. అతనియందు నవాబునకు మిక్కిలి నమ్మకము, ప్రేమయుఁ గలవు.

అపుడాభవనమున నెవరును లేరు. సేవకురాండ్రు తమతమ పనులు చూచుకొనుచుండిరి. కొందఱు వంటఁజేయుచుండిరి. తదితరులు తదితరవ్యాపారములను జేయుచుండిరి. సాయం సమయమగుచుండెను. జగన్మోహినీస్వర్ణకుమారు లిరువురును దమదుర్గతికిఁజింతిల్లుచు గూర్చుండియుండిరి. వారికితనిరాక దెలిసియుండవచ్చును. అతఁడు వారిసమీపమున కేగెను.

అతనింజూడఁగనే జగన్మోహినికి సోదరప్రేమ జనించెను. ఆమెకు పరపురుషుని జూచినప్పుడు కలుగు స్వాభావికమైన లజ్జ కలుగలేదు. కాని తలవంచుకొని మెల్లఁగా 'సోదరా! కూర్చుండుఁడు' అనెను.

సోదరి! అక్కరలేదు. మీ మర్యాదమాత్రమే చాలును, అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

కారణమేమో నాకుఁ దెలియదు కాని యితనియందు నాకు సోదరప్రేమ గల్గుచున్నది. దైవము నాకట్టిసోదరు నిచ్చి యుండకపోవుటచేఁ గాఁబోలు' అని మోహిని తలఁచెను.

కాని స్వర్ణకుమారి యాసుందరమూర్తిం గాంచినది మొదలాక నూత్నవికారమునకు లోనయ్యెను. ఆమె దృష్టి యెంతవారించినను వారిక ఆయౌవనునిముఖారవింద సౌందర్యమును గ్రోలుచుండెను. ఎంతయత్నించినను ఆహృదయమా నూత్నవికారమునుండి మరలలేదు. ఆసుందరీరత్నముయొక్క వాల్చూపు లప్పుడప్పుడు నప్రయత్నముగాఁబోయి యా యౌవనుని స్ఫురద్రూపము నాలోకించుచునే యుండెను.

“ఛీ! చపలహృదయమా! ఎన్నఁడు నెఱుఁగని యిట్టి నూతన వికారమునకు లోనగుదువేల?, అనుకొనెను. కాని యది యంతటితో మారునా?

ఆ యౌవనుని యవస్థయు నట్లేయుండెను. హృదయ మతని వశముకాకుండెను. ఆసుందరియొక్క తరళనయనముల సౌభాగ్యమును, గొంచెమువాడినను సంపూర్ణ శరత్సుధాకరుని సంపూర్ణముగాఁ బరాభవముచేయఁజాలిన యాపె ముఖమును దక్క మఱియొక్క టతనికి గోచరించుటలేదు.

ఇట్లా యిరువురు పరస్పరానురాగ పాశములచే బంధింపఁబడిరి. అందుకుఁగారణమేమైయుండును? అదిసృష్టివిచిత్రమా?

జగన్మోహిని తనలో నిట్లు తలంచెను.

'ఈతనిం జూచినప్పటినుండియు నితఁడు స్వర్ణకుమారికి భర్తయైన బాగుండునని తోఁచుచున్నది. వీరిరువురివంకఁ జూచినచో వీరికిఁ బరస్పరప్రేమ జనించిన ట్లగపడుచున్నది. ఎవరిపేరు చెప్పినను వినని స్వర్ణకుమారి యితనినిట్లేల ప్రేమించునో?'

జగన్మో:-మిమ్ములను నేనెఱుఁగకున్నను 'సోదరా' అని పిలుచుట సాహసించితిని. ఇందుకుమీరు క్షమింపవలెను.

రాధా:-నేను సోదరుఁడను. నీవు సోదరివి. ఎన్నటికిని, ఈభావమునే నాయందుంపఁ బ్రార్థించుచుంటిని.

జగన్మో:-మీ నామాక్షరముల నెఱింగించి మాశ్రవణ పుటములను బవిత్రము చేయుదురుగాత.

ఈమాటలు విన్నతోడనే స్వర్ణకుమారి హృదయము చల్లఁబడెను. చల్లనితొల్కరివానచే శుష్కించిన తృణములవలె నామె వికసించెను. చిత్తవిశ్రాంతిగల్గెను. అతఁడు మెల్లగా 'రాధాకుమారుఁడు' అని చెప్పెను.

జగన్మో:-రాధాకుమారులు మీరేనా? మీరేదేశమో వెళ్ళినారని చెప్పుకొన్నారు.

రాధా:-అవును. నేనే. ఇచటికే వచ్చితిని.

జగన్మో:-తురుష్కులకు బానిసలై యుండుటకేనా సుప్రసిద్ధాంధ్ర సామ్రాజ్యమగు విజయనగర సామ్రాజ్యమును విడిచి గోల్కొండకు వచ్చినది?

అతఁడు నిలువున నీరై పోయెను.

రాధా:-చిన్నతనమునఁజేసి తప్పొప్పులు తెలియక యుద్ధాభిలాషచే నిట్లు ప్రవేశించితిని కాని తరువాతఁ బశ్చాత్తాపపడుచునేయుంటిని. ఇంటిగుట్టు లంకకుఁజేటన్నట్లు మనవారు తురుష్కుల పక్షమునఁ జేరియిట్లు కుట్రలుపన్నుచుంటచేతనే మనహిందూసామ్రాజ్యములన్నియు నశించుచున్నవి. కాని సోదరీ! ఇందు నేనొక విశేషమును చెప్ప సాహసించుచున్నాను. మన్నింపుము. నా యీతురుష్కసేవ యొకవిధముగా మంచిగనే పరిణమించినది. నేనిచట లేకున్న మీ యీ దుఃఖకాలమున నేను మీతోఁగూడ సమముగాదుఃఖమును బంచుకుని యనుభవించుభాగ్యము నాకుగల్గునా? మీదుఃఖమును నాదుఃఖముగాఁ దలచి దానిని దప్పించుటకు దగిన శక్తిని నాకొసంగుటకు దైవమును బ్రార్థింతును.

జగన్మో:-సోదరా! మీపశ్చాత్తాపముతోడి హృదయమును నే నెఱుంగనిదికాదు. అయినను జూడవలయునని యిట్లంటిని. క్షమింపుడు. మాకష్టములకొఱకు మీరుకూడఁ

గష్టములం బడుట యుక్తముకాదు. మీరన్యతంత్రు
లు. మమ్మెట్లు రక్షింపఁగలరు?

రాధా:-భారతీయార్యరక్తమె నాయందుఁ బ్రవహించుచున్నది
నాంధ్రులయుత్తమ గుణములు కలవాఁడనేని నా ప్రాణ
ములు పోయినను మీ ప్రాణములను గాపాడ వెనుకదీయ
కుందును గాక!

స్వర్ణకుమారి హృదయము నా వీరాలాపములు కరం
చెను. ఆమె వీరవనిత.

జగన్మో:-మాయందు మీకంత యనుగ్రహముండుట మా
యదృష్టముగాక మఱేమి?

రాధా:-సోదరీ! ప్రొద్దుపోవుచున్నది. సెలవు తీసికొనెదను

జగన్మో:-మంచిది. నన్నును స్వర్ణకుమారిని మాత్రము మఱువ
కుందురుగాక! సెలవు.

రాధా:-స్వర్ణకుమారీ! పోయివచ్చెదను.

ఆమె హృదయ మాత్మనిశ్యమండిత మాయెను. నోట
మాటరాలేదు. మెల్లఁగా 'చిత్తము' అనెను ఆ సుందరీసుంద
రులు పరస్పరావలోకనము గావించిరి. వారెడబాసినను వారి
హృదయములు బంధింపఁబడి నట్లేయుండెను. అతడు వెళ్ళ
లేక వెళ్ళెను.

ఇరువదియవ ప్రకరణము

నిరాశ

జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులు గోల్కొండకువచ్చి రమారమి మాసము కావచ్చెను. వారిస్థితి యంతకంతకు దుఃఖకరముగానుండెను. వారికేవిధముననుఁ దప్పించుకొనునుపాయము తోఁపలేదు. మనసులకు విశ్రాంతిలేదు. దయామయురాలైన గోల్కొండనవాబుపట్టమహిషియు, స్వర్ణకుమారీమనోహరుఁడైనరాధాకుమారుఁడును బెక్కువిధములఁ గార్యసాధనము చేయఁ దలపోసిరిగాని యొక్కటియు వారికే బాగుగానుండ లేదు. రేపటితో నవాబిచ్చినగడువు నెలయు నగును. అతఁడు దుష్టుఁడు, తల్లిదండ్రుల కేమేని హానికల్గించి తీరును.

ఇంకను జాముప్రొద్దుపోలేదు. ప్రపంచమెల్లఁ గారు చీకట్లు వ్యాపించియుండెను. కొందఱింకను స్నానములు చేయుచుండిరి. కొందఱు పదప్రక్షాళనముం గావించుకొని భోజనములకు గూర్చుండిరి. మఱికొందఱు భోజనముచేసి హాయిగాఁ జల్లగాలిలోఁ దిరుగుచుండిరి.

అట్టియెడఁ గోల్కొండనగరమున నొకగొప్పసంక్షోభము కలిగెను, 'ఆత్మహత్య! ఆత్మహత్య' యని బజారులలోఁ జెప్పు

కొనుచుండిరి. కొందఱు యావనులు 'చూతము రండు, అని తోడి వయసు కాండ్రను జెల్మికాండ్రను బిలిచికొని పరువులిడుచుండిరి. ఆహా! నవాబు మిక్కిలి పాపాత్ముఁడు. అతని వలననే యింతకల్గెను, అనికొందరు దూషించుచుండిరి. కొందఱు గృహిణులు పాపము! తల్లిదండ్రుల కడుపులోఁ జిచ్చు పెట్టిపోయినది. నేనుజూడలేదుగాని అంతసుందరిమఱి లేదట! ఎవరి కర్మ నెవరు తప్పించగలరు?, అని విచారించుచుండిరి. ఏమూలఁజూచినను సంక్షోభమే. ఎచటఁజూచినను గల్లంతే ఎచ్చటజూచినను ఆనఁదడే. కొందఱు తలపోయువారు. కొందఱు చింతించు వారు, కొందఱుదూషించువారు, కొందఱు పాపమనువారు. పట్టణము మూలమూలలను ఆత్మహత్య-ఆత్మహత్య, అనువార్తవ్యాపించెను.

గోల్కొండకుఁగొలఁది దూరముననొక గొప్ప చెరువు కలదు. అది పర్వతమునకును గుట్టలకును మధ్యగానుండెను. రాజభటులెల్లరు నావయిపునకుంబోవుచుండిరి. గొప్పగొప్ప యుద్యోగస్థులు, న్యాయమూర్తులు, పాలకులు గుఱ్ఱములనధిష్ఠించి యావయిపునకుఁ బోవుచుండిరి.

ఆచెరువుగట్టున జనసమూహము మూగెను. అదిచుట్టు వయిపులకును వ్యాపించెను. అటునుండి యిటు, ఇటునుండి యటు,కదలుచుండెను.అదిప్రవహించుచున్నజనసముద్రము వలెనుండెను. రాజాజ్ఞపై పదులు వేలు పదివేలు కాగడాలు

వచ్చి యచట నంధకారమును విచ్ఛిన్నముచేయుచుండెను. ఆ చెఱువు మిక్కిలి విస్తీర్ణమైనది.

అచ్చటఁజేరిన యామూకల మనములెల్ల నాతురపడుచుండెను. కాని బ్రిదికికాని చచ్చికాని నీటిలోనెవ్వరునుకాని రాలేదు. కొందఱు తెప్పలుకట్టి యాచెరువు మధ్యకుఁ బోవుచుండిరి. వేఱొకకొందఱు ప్రక్కప్రక్కల లోఁదట్టునఁజూచుచుండిరి. జాడయేమియుఁ గన్పడలేదు.

కొందఱు రాజానుగ్రహాపేక్షులు. మేము చూచితిమి ఆ వయిపుగావచ్చె ననుచుండిరి. మఱికొందఱు ఈవయిపుగా ననుచుండిరి. ఇఁకఁ గొందఱుమఱియొక వయిపును జూపుచుండిరి. ఆయాస్థలములకెల్ల భటులాత్రముతోఁ బరువిడుచుండిరి. కొందఱు ఱాలుగట్టుకొని పడియుందురని భావించి దోనెల నెక్కి లోపల వాసములతోఁ గెలఁకుచుండిరి. ఏపని వచ్చినను దమపనిగనే భావించు నిష్కపటులగు పిల్లలువారి వెంటఁ బరువిడుచుండిరి

ఆ చెఱువున నొకప్రక్క నవాబుత్తమాశ్వమొకడెక్కి యత్యంత విచారసూచకమగు మొగముతో నాతురతతోఁ జూచుచు నెవరేమిచెప్పుదురో యని వేదనపడుచుండెను.

ఒకఁడు వచ్చి అయ్యా! నేజూచితిని. ఇరువురు సుందరీమణు లీవయిపుగా వచ్చిరి, అనెను.

సహాబు, ఆతురతతో నిజముగాఁజూచితివా? అనెను.

'అయ్యా! చూచితిని,

'ఏ వయిపుగావచ్చినారు?,

' ఈ ప్రక్క బజారునుండి వచ్చినారు.,

' ఎందఱు?,

' ఇరువురు.,

' హిందువుల వలె నున్నారా? మహమ్మదీయులవలె నున్నారా?,

' మహమ్మదీయస్త్రీలవలెనే యున్నారు. ఆపాదమస్తకము వస్త్రములు కలవు. వారి కండె లున్నట్లున్నవి, అవి మ్రోగుచు నుండెను.

' వారేవయిపునుండి వచ్చుచున్నారో కనిపెట్టిచూచితివా?,

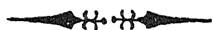
'ఆఁ! చూచితిని, వారంతఃపురము వైపుల నుండియే వచ్చినారు.,

'ఏల చూచెదరు? చాలమంది ట్లే చెప్పుచున్నారు. వారు నిశ్చయముగాఁ దమ్మెవరేని పట్టుకొందురని మహమ్మదీయాంగనల వేషములఁధరించి వచ్చినారు. అనేకమంది వారిని, ఆ వేషములతోనుండఁగాజూచిరి. వారింకను బడలేదేమో యీ ప్రాంతములను వెదకుఁడు. ఆ చెరువుప్రక్కలఁజూడుఁడు, గట్ల

పైఁ జూచుఁడు. చెఱువులోఁ జూడుఁడు, అనుచు నవాబు ఆయా ప్రక్కలకు భటులను బంపుచుండెను.

క్రమక్రమముగా నతనిమనసునకుఁ బిచ్చియెక్కుడగు చుండెను! ప్రాణములతో నాసుందరిం బట్టి తెచ్చినవారి కొక లక్షరూప్యముల నొసంగెదన నెను. కొందఱాశపడి దొడ్లు దోవలు, పుట్టలు, గుట్టలు, గట్టులు శ్రమపడి వెదకుచుండిరి. రెండు యామములు గడచెను మూఁడు గడచెను. ప్రపంచ స్మృతి యతనికిలేదు. ఆమె ప్రాణములతో దొరకుటను ఆశ యతనికిఁబోయెను. ఇఁక నచటనుండి కార్యములేదని, హా! జగన్మోహినీ! హా !జగన్మోహినీ! ప్రపంచమెల్ల నంధకారము చేసి పోయితివా?, అనుచు స్వభవనము వయిపునకుఁ బోవు చుండెను.

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము.

వెన్నెల

ప్రపంచము మిక్కిలి చిత్రమైనది అన్ని యాత్రలను సులభముగాఁ జేయవచ్చును. కాని యీ ప్రపంచయాత్రమాత్ర మత్యంతకష్టమైనది. దానికిసమయస్ఫూర్తి, శక్తిచాతుర్యము, యుక్తిమొదలగు నద్భుతగుణములుండి యుండవలెను.

మనుజులగుణములు, స్వభావములు, నడతలు, రీతులు పెక్కువిధములు. కొందఱు చమత్కారప్రియులు. మఱికొందఱు సమర్థులు. కొందఱు సమయోక్తులు చమత్కారముగా నాడుదురు. మఱికొందఱు తెల్లమొగాలు. అతిభయంకరమై దుస్తరమైన కష్టసముద్రమును బుద్ధినౌక నెక్కి చమత్కారముగాఁదప్పించుకొనుటకు కొందఱుమిక్కిలి చతురులు. కొందఱు లేనికష్టములను, బాధలను, దెచ్చి నెత్తిపైఁ బెట్టికొని వానిని దప్పించుకొను మార్గమును గాంచలేక యామరణము వెతలం జెందుచుందురు. కొందఱుబుద్ధి చతుస్సాగర పరివృతమైనసకల భూతల పరిపాలనమును వహించి, తద్రాజ్యాంగ చక్రమును, ఎత్తులకు మాఱెత్తులొడ్డుచు నిరాఘాటముగాఁ ద్రిప్పనేర్చును. మఱికొందఱు స్వవ్యవహారములనే చేసికొనఁ జాలరు. అట్టి

వారెట్టి కష్టముందప్పించుకొనఁజాలరు. కాని సప్తసముద్రము లను దెప్పలేకుండఁ నీదగలవారుకూడ గలరు.

అట్లు గోల్కొండ పట్టణస్థులెల్లరును జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులకొఱకు వెదకుచుండిరి. ప్రభువులు, సేవకులు పిల్లలు, తల్లులు, తండ్రులు, ఎల్లరును ఆప్రసంగమునే చెప్పి కొనుచునుండిరి. కాని యది యింకను బట్టణమునకు గొంత దూరముగానున్న కారాగారములకు వ్యాపింపలేదు.

ఆకారాగారములలో నొక ప్రత్యేక భవనమున నిరువురు దంపతులుండిరి, వారితర నేరస్థులవలెఁగాక గౌరవముతోఁ జూడఁబడుచుండిరి వారిని గావలికాయుటకు బ్రత్యేకముగా నొక తురుష్కోన్నతోద్యోగియుఁ గొంత మంది భటులును నియమింపబడిరి. వారెల్లరును జాగ్రత్తతో గావలి గాయుచుండిరి. రమారమి జాముప్రొద్దుపోయెను.

అప్పుడా భవనము వైపున కొక యౌవనవిగ్రహము వచ్చుచుండెను. అతని కాయము బలిష్ఠమైనది. అతఁడత్యంత ధైర్యశౌర్య నిలయుఁడును, పౌరుషవంతుఁడునుఅయి యుండు నట్లు తోఁచుచుండెను. అతఁడొక గుఱ్ఱమునెక్కెను. అతని వెంట మఱియిద్దఱాంధ్ర సేవకులుండిరి. వారిరువురు చెఱి యొక గుఱ్ఱమును దోలుకొని వచ్చుచుండిరి. అతఁడు తిన్నగా నాయిరువురు సేవకులతోను, గుఱ్ఱములతోను ఆదంపతు లున్న భవనపు బ్రాకార ద్వారముకడకుబోయి అందు జొచ్చుచుండెను.

ద్వారపాలకులు వారినడ్డగించి 'ఎవరు? మీరులోనికి బోఁగూడదు. తిరిగిపొండు' అని గద్దరించిరి.

'నేను బోయెదను. ఎవరడ్డముపెత్తురు?'

'మీకుఁ బోవ నధికారములేదు'

'మాకుఁ గలదు'

'అట్టిదేదేని యున్నఁజూపుఁడు'

అతఁడొక ముద్రికను దీసి చూపించెను. ఆద్వారపాలకుల గుండియ లవిసెను. వారతనిముందు సాష్టాంగముగాఁబడి 'అయ్యా! మాతప్పును మన్నించుఁడు. మేము మిమ్మెఱుఁగక యపరాధముం జేసితిమి' అని వేడుకొనిరి.

'క్షమించితిమి. లెండు'

'అయ్యా! బ్రదికితిమి.'

అది నవాబు ముద్రిక. అదిరాజులకును, గొప్ప ప్రభువులకును, నవాబు బంధువులకునుగూడ దుర్లభము. అతని కట్టి ముద్రిక చిక్కుటం జేసి, అతఁడెవరో యని భయపడిరి.

అతఁడా ప్రాకారముదాటి లోనికిఁబోయెను. ఆప్రాకారము లోపలనే వారిఁగనిపెట్టియుండుట కేర్పడిన గొప్పయధికారి యుండెను. అతఁడు తిన్నగా, ఆ యధికారియున్న భవనము ప్రక్కకుఁబోయి యొక సేవకుని లోనికంపెను. అతఁడితని రాక నెఱిఁగించెను.

ఆ యధికారిబయటికెదురుగావచ్చెను. అతఁడీయశ్వాధిష్ఠితుఁడగు పురుషుని జూడఁగనే, ఇతఁడొక యున్నత వంశీకుఁడై యుండునని తలఁచెను!

'అయ్యా! ఏల వచ్చితిరి?'

'చిత్తము. జగన్మోహిని తల్లిదండ్రులను దీసికొనిపోవుటకు'

'మాకింక నవాబుగారి యనుజ్ఞ కాలేదు'

'ఇదిగో! చూడుడు'

అని యాముద్రికనే చూపించెను. అతఁడువిశ్వసించెను. ఆలస్యముచేసిన నేమి యగునోయని భయంపడెను నిరంకుశ ప్రభువుల హృదయములను జక్కఁగా నతఁడెఱుఁగును.

'అయ్యా! వచ్చుచున్నాను.' అని యింటిలోనికిం బోయి యొక టోపీని దగిలించుకొని సేవకునొకనింబిల్చి. 'తాళపుఁజెవులను దీసుకొనిరా?' అని చెప్పెను. తోడనే సేవకుఁడు వానినిగొని పరువెత్తుకొని వచ్చెను. ఆయధికారి యాయాశ్వాధిష్ఠితునిబ్రక్క నడచుచుండెను అతని ప్రక్క గుఱ్ఱములు నడచుచుండెను. తాళపుఁజెవులఁదీసికొని వచ్చిన సేవకుఁడు వారిం గలసికొనెను. వారందరు నాభవనములయొద్ద కేగిరి.

ఆయధికారి 'తాళముతీయురా' అనెను, తీసెను. లో నంబ్రవేశించిరి. అందు సోమశేఖర మూర్తియు భార్యయు నుండిరి.

'అయ్యా! మిమ్ములను విడువలచేయుచున్నాను' అని యాంగ్లాధికారి యనెను.

'కృతజ్ఞులము' అని యిరువురు ననిరి.

'త్వరగా బోవలయును' గుఱ్ఱములపై నధిష్ఠింపుడు, అని యాతండనెను.

ఆయిరువురును త్వరితముగా గుఱ్ఱముల నెక్కిరి. మెల్లగా స్వారిచేయుచుండిరి. కొంతవఱకు నాయధికారి వెంబడించెను.

'అయ్యా! సెలవు. మమ్ములను మఱువకుడు'

'మమ్ముగూడ మఱువకుడు'

'ఇంక దిగువడెదను'

'ఆ! మంచిది పోవుచున్నాము?

ఆయధికారి కొంచెము సేపునిల్చుండి "రాజులు చపల చిత్తులు, వారిపని 'లేడికి లేచినదే ప్రయాణ' మన్నట్లుండును ఎప్పుడేదితోచినప్పుడది జరిగి తీరవలయును." అనుకొనుచు దనభవనమునకుం బోయెను.

వారుముగ్గురును సేవకులుం వెంబడింపగా కొంతవఱకుం దిన్నగా పోయి యచ్చటనుండి మఱియొకదారికిం దిరిగిరి. అది పట్టణముయొక్క తుద. ఆప్రదేశమున విస్తారము గొప్ప భవంతులు లేవు. చిన్నగుడిసెలుమాత్రముకలవు. క్రమక్రమముగా వారు నిర్జనప్రదేశముంజేరిరి. అది భయంకరముగా నుండెను. సోమశేఖరమూర్తి యిట్లనెను.

'గమ్యస్థాన మింకెంతదూరమున్నది?'

'ఒక మైలుకంటె నెక్కుడుదూరముండదు,'

అని వారిగుఱ్ఱములవడి యెక్కుడు చేసిరి. అవి వాయు వేగమునం బరువిడుచుండెను.

వా రట్లుపోయి యొక భీకరారణ్యముననున్న యొక రహస్యప్రదేశముం జేరిరి.

అచ్చటగొన్ని గుఱ్ఱములును, గొందఱు సేవకులు, భటులు, మఱికొందఱు స్త్రీలు నుండిరి. అందిరువురు సుందరీమణుల, నీచీకటిలో మనము వారిదుస్తులంబట్టి, జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారు లనుకొనవచ్చును.

అచ్చటనున్న భటులు మహారాష్ట్రులు. వారుమిక్కిలి దేశాభిమానముగలవారు. వారే యీరహస్య స్థలమునకు గుఱ్ఱములను మన ప్రయాణికులకు నందఱకును దెచ్చినవారు. ఆ ప్రదేశమునన్న వారికెల్లరకు నానావిధములగు నాయుధములు గలవు. మన యాత్రికు లచ్చటికేగిన వెంటనే వారందఱు నొక్కపరి సంతోష తరంగములలో మునిగిరి.

బేగము సాహెబు 'అమ్మా! ఇక త్వరపడుఁడు. లేనియెడల గష్టములు సంప్రాప్తించును,' అనియెను.

'అమ్మా! మీదయను మేమెప్పుడును మఱువఁజాలము. వందనములు. సెలవు దయచేయుఁడు,' అనివారెల్లరు నేకగ్రీవముగాననిరి.

ఆ బేగము గుఱ్ఱముల నధిష్ఠించిన యా సుందరమూర్తుల దగ్గరకు వచ్చి గుఱ్ఱములను సమీపింపజేసి వారిరువురను గౌగిలించుకొని చెఱియొక ముద్దిడెను. వారుల్లాస సముద్రములను మునిగిరి. 'మీకు శుభమగుగాక,' యనెను.

'అక్కా, సెలవు దయచేయింపుము!' అనిరి.

'మంచిది' అనెను.

క్రమక్రమముగా నొకరితరువాత నొకరందఱు నా బేగమునెడ కృతజ్ఞతను దెలియజేసిరి. పరస్పర ప్రేమానుబంధమును వీడలేక వీడిరి. త్రెంపలేక త్రెంపిరి. అంధకార బంధురమై ఘోరమృగసమూహ సంచార భయంకరమై నానావిధ మృగఘోరనిస్వనమై, దీర్ఘమై, జనశూన్యమై, పిశాచ భూత ప్రేత, రాక్షసాది నివాసస్థల మనందగిన యా ఘోరారణ్యమున నారాత్రివేళ జిక్కువక్కగానున్న యొక త్రోవంబట్టి వారెల్ల దగు గుఱ్ఱముల కళ్లెములను సంపూర్ణముగా వదలి వాయువేగమును మించిన వేగముతో స్వారిచేయుచుండిరి.

ఇరువదిరెండవ ప్రకరణము

ఆ చప్పు డేమి?

మానవుని దృష్టి పరిమిత మైనది, అది యెంతవఱకు బోవునో యంత మేరలోనుండు నంశములను మాత్రమే గ్రహింపఁగలదు. భౌతిక ప్రపంచమున చూడజాలని మనదృష్టి యన్యుల హృదయములందున్న యంశములను గ్రహింపఁ జాలునా? మన చుట్టును, బంధువులు, స్నేహితులు, విరోధులు, ఉపేక్షాభావము గలవారు పెక్కురున్నారు. కాని వారియంత రాత్మయందువారు మనలం బ్రేమించుచున్నారో ద్వేషించు చున్నారో మనము గ్రహింప నేర్తుమా? ఎవ్వరెచ్చట నెందు కొఱకే వేళ నేమేమి చేయుచున్నారో పరిమితమగు దృష్టిచే మనము వాని నెల్ల గ్రహింపగలమా?

కొంతసేపట్లు ఆదిల్లాహోయి, తారానాథుఁడును చక్రధరుఁడును ముచ్చటించుకొనవలసిన రహస్యాంశములను శంకారహితముగా ముచ్చటించుకొని వెళ్ళిరిగదా? పిదప గొంత కాలము గడచెను. రెండు యామములమీఁదఁ గొంచెము ప్రొద్దుపోయెను. ప్రపంచమెల్ల దేహ ధన మాన ప్రాణదు

లన్నిటిని దైవము వశముచేసి హాయిగా గాఢనిద్ర నందు చుండెను. లోకమెల్ల నిశ్శబ్దముగా నుండెను.

అట్టి తరుణమున రహస్య భవనము నానుకొనియున్న యాచెట్టుమీదనుండి యొక మానవ విగ్రహము క్రిందికి దిగుచుండెను. అతనివెంటనే మఱియొకడు దిగుచుండెను. మొదటివాడు రెండవవానికంటె గొంచెము పొడవు కాని మొత్తముమీద నిరువురును బొడవైనవారే, మిక్కిలి బలాఢ్యులు. వారిదేహమునకప్పుడు వారుతొడిగిన దుస్తులుతమాషాగానుండెను. వారిరువురును నల్లనిపొడవైన లాగులనుధరించి యుండిరి. వారిరువురు దేహములకు సరిగా నంటుకొని యున్న నల్లని పొట్టిచేతుల చొక్కాలను ధరించిరి. వారి మొలలలో మిక్కిలి పదునైన పెద్ద బాకులుండెను. దెబ్బలనాపుకొనుటకుం దగిన యితరాయుధములును వారియొద్ద గలవు. వారు పాదములకు జర్మముతో జేయబడిన క్రొత్తరకపు ముచ్చెలను ధరించియుండిరి. అవి మెత్తగానుండి రవంతకూడ ధ్వనికానిచ్చుటలేదు. ఆచెట్టు ఆకసము నొరయుచుండెను. అదియొక యడవిజాతిచెట్టు. అది గుబురుగానుండి క్రిందినుండి చూచువారికి ఆవరోధము కలిగించుచుండెను. ఆగుబురులో మనయాపురుషులిరువురును దాగుకొనిరి. వారు క్రిందికి దిగి యిట్లు మాటలాడుకొనిరి.

గాను మధ్యమధ్య కొన్ని ముక్కలుమాత్రము వినఁబడలేదు. కాని కావలసిన యంశము సర్వముం దెలిసినది, నేనొక్క ముక్కకూడ దిగవడకుండ వింటిని.

ఈ పాపిష్టిత్రయములో నెవఁడైన గమ్యస్థానమునకు వచ్చిన బాగుండును. ముక్కలుముక్కలుగాఁదరిగి భీముఁడు దుస్ససేనుని వధించినట్లు వధించి ప్రేవులు జందెములు వేసికొందును.

ఈ దుర్మార్గులలో నెవరును అచ్చటికిరారు. అది ల్యాహ రేపుండఁడుగదా? తారానాధ చక్రధర్ములు విరికివారు. నారు రారు.

అవును! నిజమేకాని క్రోధోద్రేక మిట్లనిపించుచున్నది.

క్రోధము దూరదృష్టిని నశింపఁజేయును. దానికేమిగాని మన మిఁకఁబోవచ్చునని తోఁచుచున్నది. ప్రపంచమెల్ల నిశ్శబ్దముగానున్నది. ద్వారపాలకులు, రక్షకులు, నెల్లరునిద్రింతురు.

అని వారిరువ్వురును నడువ నారంభించిరి. మొదటి యతఁడు ముందును రెండవ యాతడు తరువాతను బోవుచుండిరి.

ఆమందిరమునకుఁ జుట్టును, విశాలమగు నావరణకలదు. దానిలో నొక ప్రక్కకొండలగుట్టయొకటికలదు ఆప్రాంతము

నకుఁ బోవుట కెవరికిని సాధ్యముకాదు. అందుచే నాదిల్ శాహా భటులాప్రాంతమున విశేషించి కావలి కాయరు. అయినను దఱచుగావచ్చి చూచుచుందురు.

ఆ యిరువురు పురుషులును, అట్లు పోయిపోయి, యా కొండ గుట్టలలో నొక తావునకుం జేరిరి. అచటికింబోవుటకు నూఱుచిక్కులు మధ్యజేముడు, పొదలు, రక్కసపొదలు గలవు. అందు క్రూర సర్పములు, తేళ్ళు, మండ్రగబ్బలు, పెంజెఱులు కూడ నుండును. అడ్డమువచ్చిన దుష్ట మృగముల నెల్ల తప్పించుకొనుచు వారొక రహస్యస్థానమునకుం బోయిన తరువాత,ఆగుట్టలలోనున్న యొకపెద్ద ఱాతినిపైకి లాగిరి. అది యీవలకువచ్చెను. వా రాచోటియలోఁ బ్రవేశించిరి, వెంటనే మరల నాఱాతిని లోనికిలాగి యారహస్యద్వారముం బూడ్చి వయిచిరి! ఆకొండలోపలికామార్గముగుండఁ గొంత దూరముపోఁగా నొకపెద్ద విశాలమైన గుహ తగిలెను. అది దాటి మఱల వారిరువురు పడిపడిగా నడుచుచుండిరి, రాళ్లు కాళ్ళకుఁ దగులుచుండెను. దుష్ట జంతువుల మోతలు వినం బడుచుండెను. కాని వారు భయపడక పోవుచుండిరి.

మఱి కొంచెము దూరము నడుచు సరికి వారికాగుహ యొక్క రెండవవైపు కన్పడెను. బయిటికివచ్చిరి. ప్రపంచ మెల్లనిర్మానుష్యమైయుండెను ఆ బయలులో నాయిద్దఱు నొకరివెనుక నొకరు నడుచుచుఁ బోవుచుండిరి. మనము చూడ

లేనుకాని జనులు చెప్పుకొను మాటలంబట్టి చూచినచో వీరిని యమ కింకరులతోఁ బోల్పవచ్చును. సందేహములేదు.

అట్టి నిర్జనస్థలమున నొంటరివై ఆరాత్రి, ఆ కటిక చీకటిలో, ఆ విగ్రహద్వయమును నీవు సందర్శింపఁగలవా? నీ గుండియయుఱ పగలవా? చూడుము. వారెవరో? వారు మనకపరిచితులుకారు, శ్రీధరుఁడు విజయసింహుఁడు.

నాఁడు తెల్లవారినది. మరల ప్రొద్దుగ్రుంకెను. రాత్రి యాయెను. చెఱనుండి మంత్రియగు బుద్ధిసాగరుని విడిపించితిమి. పాపమతనిని గోతిలోనుండి నూతిలోనికి దింపితిమి. అతఁడా శకటము నెక్కి తన్ను జంపుట కుద్దేశింపఁబడిన గమ్యస్థానమునకుం బోవుచుండెను. ఆ బండి తోలువాఁడు కాక మఱియొకఁడు బండివెంటగలడు. ఆ బండి క్రమముగా గమ్యస్థానము సమీపించుచుండెను, మంత్రి వెనుకప్రక్కనుండి తొంగి చూచుచుండెను. అతడెవరికొఱకేని యెదురుచూచుచున్నాఁడా యేమి?

బండి వడివడిగా బోవుచుండెను, అంతలోఁ జప్పుడొకటి వింటిమి నీకు జ్ఞప్తియందున్నదా? అదియేమి?

ఆ బండివెనుక దూరదూరముగ శ్రీధరుడును విజయసింహుడును నాయుధములైనిన్నటి వస్తులనే ధరించుకొని వచ్చుచుండిరి. వారెంతజాగ్రత్తగా నడచినను రాలిన యెండుటాకులకుం దగిలి పాదములు కొద్దిపాటి చప్పుడును జేయు

చునే యుండెను. వారు గాలికి దిగువుననుండిరి. అందుచే నది పైనున్న బండివారికి వినంబడుటలేదు. కాని బుద్ధిసాగరుఁ డెట్లో వారి రాకను గ్రహించెను.

ఇఁక గమ్యస్థానము విశేషము దూరము లేదు. మఱ్ఱి చెట్టునకు సమీపమున నొకచోట నిరువురు మనుష్యులు కూర్చుండియుండిరి. వారు కాలుదున్నపోతులవలె నుండిరి. నల్లని నేరేడుపండువంటి వన్నెగల శరీరము, పొడవైన యా కృతి గల్గి యా యిరువురును భయంకరముగానుండిరి.

'వోరేయ్! శూడరోయ్ బండొత్తావుంది,

'ఆఁ! అద్దోరోయ్,

'కాళమ్మోర్కి తల్సుకోని కత్తుచ్చుకోరోయ్,

'ఇవ్వాల్తో మన దరిద్దం అంతాతీర్తంది,

'కల్లుముంతలకీ సారాయి ముంతలకీ తస్సా గొయ్య రొంతు సొంవచ్చరాల్దాకా పరవాలేదు,

అనుకొనుచు, ఆయుధములను సర్దుకొనుచుండిరి. బండి సమీపించెను. ఇంతలో నాయిరువురు మనుజులలో నొకఁడు దద్దరిల్లునట్లు "ఆఁ! చచ్చారా! బాబో" అని కేకవేసి క్రిందఁ బడెను.

అంతలో రెండవపురుషుఁడు వెన్కకుందిరిగి చూచెను. ఆజాను బాహువయిన యొక యున్నత విగ్రహ మతని కంటం బడెను.

ఆ యిరువురును బెనగులాడిరి. వెంటనే యాయున్నత విగ్రహ మొక్కపోటున నతనిం గూడఁ గూల్చెను అతఁడు విజయసింహుఁడు. ఈసందడి ప్రారంభింపగనే శ్రీధరుఁడు వెన్కనుండివచ్చి యకస్మాత్తుగా బైనబడి బండి వానిం దునిమెను.

ఆ రెండవవాఁడు పాఱిపోవ జూచెను. కాని శ్రీధరుఁడు వెంటనంటి తరిమి పట్టుకొని యతనిం గూడ వారితోబాటు విగత ప్రాణుం జేసెను.

అంతమంత్రి బండినుండి వెల్వడివచ్చి శ్రీధరుని విజయసింహుని కౌఁగిలించుకొనియెను. మఱల నాముగ్గురు నాబండి పై నెక్కి యా మఱ్ఱిచెట్టుప్రక్కగా నావలకుం దోలుకొని పోయిరి. అట్లుచారా ప్రక్కగా రెండుమైళ్ళు దూరము పోవుసరి కక్కడ, కొందఱు సేవకులు గుఱ్ఱములతో సిద్ధముగా వీరి కొఱకెదురు చూచుచుండిరి. విజయసింహ, శ్రీధర, బుద్ధిసాగరులు కొంతసేపటివఱకు నేదో గుసగుసలాడుకొనిరి. ఆముప్వురును, మూఁడు గుఱ్ఱముల నెక్కిరి, బండినచటనే విడచి విజయసింహుఁడు కొందఱు సేవకులతో గూడి యొక క్రొత్తమార్గమున బట్టణాభిముఖుండై పోయెను. బుద్ధిసాగర శ్రీధరులు బటునొకనిం దోడు గైకొని యెచటికో పోయిరి.

ఇరువది మూఁడవ ప్రకరణము

ప్రయాణము

మనుష్యుల జీవితములవలెనే వారికింగల్గు కష్టసుఖములుకూడ క్షణభంగురములు. ఇపుడు సంతోష తరంగముల మధ్య మునింగి యుందుము. కాని క్షణకాలములో మనను మ్రింగివేయ నోరుదెఱచికొనియున్న దుఃఖపరంపను మన మెఱుంగఁజాలము.

స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులును. సోమశేఖర మూర్తియుఁ దద్ధర్మపత్నియు, రాధాకుమారుఁడును కొంతపరివారముతో, గుఱ్ఱములపై నెక్కి స్వారిచేయుచుండిరి. నిముసములు గడియలు గడచుచుండెను. గుఱ్ఱములు సాధ్యమైనంత వేగముతోఁ బరువిడుచుండెను. చెట్లు గడచిపోవుచుండెను. గుట్టలు గడచిపోవుచుండెను. పుట్టలుగడచిపోవుచుండెను. పల్లములు మెరకలు గడచిపోవుచుండెను. ఎవరేవయిపునుండి వచ్చి తమ్ముంబట్టుకొందురో యను భయముచే వారెడతెగక యొక్క రీతిగా గుఱ్ఱములం బరుగెత్తించుచుండిరి. మైళ్ళు, క్రోశములు యోజనములు గడచిపోవుచుండెను.

ఇంతలో దూరమునుండి గుఱ్ఱములచప్పుడు వినవచ్చు చుండెను. అది మఱింతస్ఫుటమై కొందఱు శ్వికులుతమ్ములను సమీపించుచున్నట్లు వారికిం గోచరించుచుండెను. గుఱ్ఱముల కళ్ళెములను సంపూర్తిగా విడిచిరి.

అడ్డమువచ్చిన సర్వమును దాటుచు నవి పరుగెత్తుచుం డెను. కాని యా యాశ్వికులంత కంతకు సమీపించుచుండిరి వారిదివఱకు వీరింజూడలేదేమోకాని యిపుడు మాత్రము చూచుచుండిరి. అప్పుడే చంద్రోదయమాయెను. ముందు పోవుచున్న వారిజాడ తమకుం జిక్కుటచేతఁ గాబోలు వారి పుడు గుఱ్ఱములను మఱింత వేగముగాఁ దోలుచుండిరి.

‚అదుగోరా! మనకింకా అరమైలు దూరంలోవుంటారు

‚నీకేం తెలుసురా! అట్లాకన్పడతా వుందిగాని అది చాలాదూరం వుంటంది. సికనభవం లేదు గన్కట్లంటారు. గుఱ్ఱాల్ని పరుగెత్తించండి అందుకోవచ్చు,

‚పాపం వాళ్ళగుఱ్ఱాలు చస్తున్నాయిరా పరుగెత్తలేక,

‚పిచ్చిముండాకొడుకంటే నీయంటోడే. నీగుఱ్ఱాలొంక చూచుకో! ఏమవుతా వున్నాయో,

‚అవునురా! బంగారమంటి నాగోడా చచ్చుకాళ్ళడ్డ దిరా,

‚ఓరి తొత్తుకొడకల్లాల! ఎందుకురా ఊఁ వాగుతారు పోనియ్యక? మీకేం తోఁచదల్లేవ్వుంది?,

' వాగక ముంగల్లే నోరుమూసు కూర్చోవాలా యేంటిగా నాకు తెల్వదు. దేముడు నోరిచ్చిందెందుకు వాగటానికి కాదంటావ్రి మజీ!,

' అదే జగన్మోవిన్లైతేకాదురా! ఆల్లముటా అయితే మన అధుర్ష్టం చెప్నేటందుకో స్తందంటావ్రి వహ్వా!బంగారం మేడలు కట్టించొచ్చురా,

' నీనోటివాక్యం సల్లంగా, అది జగన్మోవిణి ముతే అవుతుందిరా,

' నీకింకా సందేయంకూడా ఉందాయేంటో? అచ్చరాల నామాట తీర్తంది చూశు దేముడు మనమీా ద్దయుంచాలగాని యింకా ఇందులో సందేయం ఉంటాదంటరా, చూడు తమషా,

ఉబలాటం పడబోకురా నాపిచ్చోడా! మనం సంతోషిస్తే అది అసలేయెనక్కి పోతంది,

'ఆళ్ళె పీళ్లు. అచ్చమైనవీరులజాతోళ్ళు. ఆళ్ళతోగల్పి ఆజగణ్మోవిణ్ణి తీసుకొచ్చినప్పుడీమాటలు కాని యిప్పుడెందుకురా ఆ యాణంగిమాటలు తెలివితక్కువ నాయాళ్ళాలా,

' ఓరే గాజుల్తొడిగించుకొన్న ముండవైతే మజీనూవు పోరా యెనిక్కి. అంతేగాని యిటువంటి ఆణంగిమాటలు నా ముందాడ మోకరా,

' ఊఁ! వననీయుండిరా సోది,

అని మరియొకసారి బెత్తములతో గుఱ్ఱముల వీపులపై గట్టిగాఁ గొట్టిరి.

ఆ యాశ్వికులు సమీపించుచుండిరి సోమశేఖరమూర్తి యిట్లనెను,

ఇఁక ప్రయోజనములేదు. మనము వారితోఁ బోరాడకుండ గమ్యస్థానమెట్టులును జేరలేముగదా? నిలిచి పోరాడి వారిఁదోలివేయుటయే మంచిదనితోఁచుచున్నది. యేమందురు?

ఆఁ! మాకు నట్లె తోఁచుచున్నది. అయినను మఱి కొంతకాల హరణము చేయుదము,

చేసినందువలన బ్రయోజన ముండవలయును గదా?

మఱి కొంచెముకాలము గడచినను మనకుసాయము వచ్చువారెవరు? ఎట్లైన మనను మనమే కాపాడు కోవలయును గదా? ఎందుకీ యాలస్యము?,

రాధాకుమారా? నీయాయుధములం దీసి సిద్ధము చేయుము. మహారాష్ట్ర వీరులారా? సిద్ధపడుఁడు,

ఓ! మేమెల్లరము నిదీవఱకే సంసిద్ధులమైతిమి,

అదిగో? వారిపుడు మనలను మిక్కిలిసమీపించినారు

వారుకూడ మనవలెనే ఆయుధములను దీసికొని సంసిద్ధమగుచున్నారు చూచితిరా?'

ఆఁ? పరవాలేదు. దూరమున కెంతోమందియున్నట్లు కన్పట్టినది కాని మన మను కొన్నంతమంది లేరు,

"నిజమే. ఇరువదిమందికంటె హెచ్చుగాలేదు"

"లేదు. పాతికమంది యుందురు సందియములేదు"

"వెనుకకుందిరిగి మార్గమును వచ్చినారు. మన మీాదం బడుదురు"

అని యొకరితో నొకరు సంగతులు చెప్పుకొనుచుబర స్పరము హెచ్చరించుకొనుచు, అందఱును వలయు నాయుధ ముల,గొని సిద్దముగా నుండిరి.

"ఆ గండాగండి! యెక్కడికెళ్తారింకా?.

అడముండలల్లె పారిపోతారేం. మీాకేం పౌరుసం లేదా?,

"నిలండి నిలండి!, అను కేకలు నార్పులు వినంబడెను ఆ కేకలు రాఘుకుమారునకును, దక్కినవీరులకును ములుకులై తోంచెను. ఆవీరుల ముఖములనుండి దుర్నివార్యమై, భయంకరమై, శత్రుశుష్క మహీరుహావిధ్వంసన సమర్థ శిఖిజ్వాలాయమానమై, క్రోధరసము నిరంతర ధారగాం బ్రవహించుచుండెను. ఆభటుల దుర్భాషలు వారిని వ్రేటుందిన్న బెబ్బులులను జేసెను. కండ్లనుండి నిప్పుకలు రాలుచుండెను.

"రండుం! రండు! వ్యర్థప్రసంగము లేలంజేసెదరు? మీా మగంటిమి చూపుండు. భవత్కంఠ విలుంఠ నోత్సాహమునం గాల సర్పములవలె బ్రకాశించుచున్న మాఖడ్గములనెదిర్చి నిలువుడు,

అని యాపీసులు ప్రతివాక్యములు వచించిరి. అందఱు గుఱ్ఱముల నొక్కపరి వెన్కకుఁ ద్రిప్పిరి వారిపైఁ బడిరి ఒకరితో నొకరు దార్కొనిరి. స్వర్ణకుమారి జగన్మోహినులుకూడ యుద్ధ సన్నద్ధలయి శత్రువులను హింసించుచుండిరి.

నిముసములో పోరు ఘోర మాయెను. ప్రాణములపై నాశవదలి యిరుదెసలవారును బోరుచుండిరి. రక్తము కాల్వలుగట్టెను. యోధు లందఱ దేహములు రక్తమయములయ్యెను. వస్త్రములు రక్తమయములయ్యెను, హస్తములు రక్తమయములాయెను. పాదములు రక్తమయములు శిరములు రక్తమయములు! తెల్లగా వెండివలె నంతకు బూర్వము మెఱసినఖడ్గము లిపుడెఱ్ఱగా మెఱయుచుండెను!

నవాబు పట్టమహిషినిముద్దుపెట్టుకొనివచ్చినయాయిరువురు రాజకుమారుల వంకఁజూడుడు! అంగము లెంతరమ్యములుగానున్నవో? వారిరువురనుజూచినంతనే శత్రువులంకుగూడ గొట్టుటకుఁ జేతులువచ్చుటలేదు. కాని యుద్ధము. ఒకరు కొట్టిన మఱియొకరు ముద్దుపెట్టుకొందురా? అది యెక్కడనేని కలదా? పాపము! వారిరువురును రక్తముతోఁ దడపఁడిరి

అదిగో! పాపము! రాధాకుమారునివంక జూడుడు! కండ్లు మిఱుమిట్లు గొనుచున్నవి. ఆ భయంకరమూర్తిని జూడలేము. లేళ్ళపై విజృంభించిన కొదమసింగమువలె నతని మూర్తి ప్రకాశించుచుండెను. ఒకరింబొడుచుచు ఒకనిం,

గ్రుచ్చుచు, ఒకరినిం దల ద్రుంచుచు నతడు స్వేచ్ఛావిహారము చేయుచుండెను. కాని పాపమతనికి శ్రమహెచ్చెను. ఇక బోరాడ జాలకుండెను.

సోమశేఖర మూర్తికొక పెద్దగాయము వీపునందగిలెను. రక్తస్రవంతి ప్రవహించుచుండెను. పాపమతని పని యైనది.

వీరందఱికంటెను ముందునకుబోయి తమనాయకులకు దెబ్బలు తగులకుండవలయునని శత్రుభటులను గవిసిపోరాడిన మహారాష్ట్ర వీరులనుజూడుడు! స్వామిభక్తియన్న నిజముగా వారిసొమ్మే. స్వామిఋణమును దీర్చుకొనుటకై వారినల్వురలోను మువ్వురు గతించిరి.

గోల్కొండభటులకున్నంత విలువ వీరికిలేదు. వారింకను బది పండ్రెండుగు రుండిరి. వారెల్లరు వీరులు, యోధులు. వీరో పిల్లవాండ్రు, సుకుమారులు. స్త్రీలు, ముసలివాండ్రు ప్రాణభయమున నారిందులకుం దెగించిరి. సహాయమువచ్చువా రెవరును గన్పడలేదు. ఏదిక్కును లేనివానికి దైవమేదిక్కందురు. కాని వారి కదియును గన్పట్టినది కాదు. ఏమియుందోచ లేక, రాధాకుమారు డొకరి నిరువురను మూగురను నల్గురను జంపెను. వారికి బల్లెములుకలవు. వీరికి లేవు. ఆనట్టడవి యందు, ఆనిర్జనస్థలమున, ఆసుకుమారులు, ఆసౌందర్యవతు

లు, ఆయున్నతవంశసంభవులు, అందఱుఁ జావవలయున నివిధి నిర్ణయ మాయేమి?

ఇంతలో నిరువురు సేవకులు వడివడిగా బరువెత్తి యశ్వముల నధిష్ఠించి పోరాడుచున్న యా యిరువుర సుందరీమణులను సమీపించి "ఒరేయ్! పిచ్చిముండాకొడుకుల్లాలా రండిరా! జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారీ యిద్దర్నీ జయించి లాక్కెళ్ళారు. ఇక్కడపోట్లాడతా వున్నారు" అని కేకవేసిరి. తగినంత మంది యిటనుండి తక్కినవారా ప్రక్కకుబోయిరి. రాధాకుమారులును వీరులును బడుటకు సిద్ధముగా నుండిరి. వీరిఖడ్గములు వారికి దగులక మునుపే వారిబల్లెములు వీరిం బొడిచి వైచుచుండెను.

ఆ యిరువురు సుందరీమణులును "ఆగుడు! కొంచెము సేపువఱకు యుద్ధము మానుడు. మేమొకమాట జెప్పెదము," అనిరి. ఆయిరువురు నట్లనగనే గోల్కొండ భటులు తత్క్షణమే యుద్దమును మానిరి.

"గోల్కొండ భటులారా! మీరింకేల పోరాడెదరు? మేమిరువురము మీతోడ వచ్చెదము, యుద్ధమును మాని గోల్కొండకుం దిరిగిపోదము, పదండి ఊరకే మీరు నాశమైన నేమిలాభము?" అని యనిరి.

కాని రాధాకుమారుడు "అది సరికాదు. మా ప్రాణములలో, ఊపిరి యున్నంతవఱకు మీరు పోవలదు" అనెను.

ఆ సుకుమార రాజకుమార ద్వయము 'మాకొఱకు మీరేల దీనికొడంబడెదరు. మేనం బ్రాణము లున్నంతవఱకు శత్రువులం జీల్చి చెండాడి వైచుదము' అనిరి.

'యుద్ధమైతే మాకేం? సెక్తిలేదనుకొన్నారా యేం? రాండి? మళ్లీపోట్లాడదాం,' అని యాభటులు తిరుగంబడిరి,

మరల యుద్ధము సంప్రాప్తమగునట్లుండెను. మఱియొక పరి యాయుధములు కలియంబోవుచుండెను. ఇరుదెసలును మరలం గలియంజొచ్చెను. వారియాయుధములు మఱియొక్క పరితళుక్కుమనియెను. ఆసుందరీమణుల గుండియలు కళుక్కుమనియెను. ఆయుధములొండొంటిందాంకి ధ్వనించుచుండెను.

'గోల్కొండ వీరులారా! వలదు! పోరాడ వలదు. ఇదిగో! మేము మీతోడవచ్చుచున్నాము,' అని యాసుందరీమణులనిరి, అనుచునే వారు గుఱ్ఱములను గోల్కొండకుం ద్రిప్పిరి. అప్పుడే డెక్కలు మ్రోగుచుండెను. అవి పరుగెత్తుచుండెను. రాధాకుమారుని మొగము వర్ణనాతీతముగా నుండెను. అది యెఱ్ఱగాం బ్రొద్దుగ్రుంకునప్పటి సూర్యునివలెం బ్రకాశించుచుండెను. కాని తీక్ష్ణభావము, మధ్యాహ్నార్క తేజమును మించియుండెను. అతని పండ్లుప్రయత్నముగా ధ్వనించుచుండెను.

'మా ప్రాణములుండగా మీకేమియు భయము లేదు. రండు! రండు! మీరేలపోయెదరు, సాహసించి త్వరపడకుడు! త్వరపడకుండు,' అని యెలుగెత్తి పిల్చెను. వెంబడించెను,

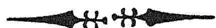
"అయ్యో! ఇంత సాహసము మీకుడగదు, అని యా రాజకుమారు లిద్దఱును బిగ్గఱగాఁ గేకలు వైచిరి.

పాపము! అట్లఱచుచు వీరెల్లరుఁ గొంతదూరము వఱకు వారిని వెంబడించిరి. కాని కార్యము లేకపోయెను. ప్రార్థించిరి, వేడిరి, బతిమాలుకొనిరి. లాభము లేకపోయెను. ఆ సుందరీమణులు పోవుచుండిరి. వారివెంటంబడి గోల్కొండభటులు పోవుచుండిరి. అపుడే కొంతదూరము గడచిరి. వీరు నిరాశ చేసికొనిరి.

"మాకొఱకు మీరేల చింతించెదరు? మేము గోల్కొండకుం బోవుట మాకిష్టము. దానిని మీరు వారింపరాదు. మాయందు మాత్రము దయయుంచుఁడు. పోయివచ్చెదము.",

అని కడసారి పల్కులు వినవచ్చెను. మఱిమాటలు విన్పడలేదు. ఱిచ్చవడి వీరెల్లంగొంతవఱకుఁ జూచిరి. ఇంతలో వారు దృష్టిపథమును దాటిపోయిరి. లాభములేదని వీరుముందుకుఁ బ్రయాణముచేయ మొదలిడిరి, వారిముఖములు తేజోవిహీనములై యుండెను. అందుఁబెక్కురకుఁ బెద్దగాయములు తగిలినవి. కొందఱు మిక్కుటమగు బాధ నందుచుండిరి. కాని దానిని సహించుకొని గుఱ్ఱములను వదలి యాయరణ్య మధ్యమున వేగముగాఁ బోవుచుండిరి.

ఇరువదినాలుగవ ప్రకరణము

మోసము.

పాపము! గోల్కొండభటులు కష్టపడి ముప్పాతిక భాగము మడిసి యొకభాగము మాత్రము ప్రాణావశిష్టులై స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులఁ వెంటఁబెట్టుకొని గోల్కొండకుఁ బ్రయాణమై పోవుచున్నారు. గుఱ్ఱములొకదాని వెనుకనొకటి వరుసగా నడచుచుండెను. మధ్య స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులుండిరి. ఇద్దరు వారి వెనుకను నల్గురు ముందును భటులుండిరి. ఇంకను దెల్లవారలేదు. వెనుక ప్రక్కనున్న వారిరువురతి బలాఢ్యులు. మంచి నడి వయస్సులో నున్నవారు. ఆభటులెల్లరు నతివేగముతో గుఱ్ఱములను దోలుచుండిరి. వారికిపుడు గమ్యస్థానముం జేరవలయు ననుటకంటె మఱియొక తలఁపు లేదు. అందులోఁ జివర రెండవవాఁడు యోచనాపరుఁడు. కుయుక్తి కలవాఁడు. అతఁడపుడిట్లు యోచింపసాగెను.

“ఇప్పుడు నేను స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులను దీసికొనిపోయి నవాబునకిచ్చినందువలన మనకువచ్చు ఫలితమేమి? అతఁడొక లక్షరూపాయల నిచ్చును. అందులో మధ్య లంచాలకు సగము పోవును. ఈ కార్యమునకు వచ్చిన వారము మేమిరువదియైదు మందిమి.

ఈయుద్ధఱకొఱకై మూఁడో బందొమ్మండుగురు ప్రాణములను విడిచిరి. న్యాయమని తోఁచినచో నవాబు వారికి రెట్టింపుధనమును లక్షనుండి పంపియిప్పించునేమో. అతఁడు గుడ్డిముండకొడుకు. తనకుతోఁచినదితప్ప మఱియెవఁడు చెప్పినను వినఁడు. పోనిమ్ము, సగముగాఁ బంచియిచ్చినను నావంతు వచ్చునది నాల్గువేలరూపాయలు. ఈరూపాయలు శాశ్వతములుగావు. దొంగలు దోచుకొన్నను బోవును. నా ప్రాణమున్నంతవఱకు నాకు ధనసంపాదన కేలోటును గల్గదు. అదియుంగాక దేవుని దయవలన నాకువచ్చినలోటు లేదు లక్షాధికారిని గాకపోయినను తల్లిదండ్రులు గడించియిచ్చిన యాస్తి నాజన్మాంతమువఱకు సుఖ జీవనమునకుంజాలును. నాయందు కన్యలు మిక్కిలి యాతురతతోఁజూచుచున్నారు. నిశ్చయముగా నాసౌందర్యమునుజూచి వారుమోహించి యుందురు. ఇంతకంటె నాకు ధన్యతకలదా? అదిగో చూడు మాసుందరీమణి మడల వెన్నెలలోఁ దనసుకుమారమును, మనోహరమును, అగు ముఖమునెత్తి నావంక జూచుచున్నది? అట్టిసౌభాగ్యవతుల కటాక్ష వీక్షణముల నందుటకంటె మఱి భాగ్యమునాకే జన్మమునంగలదా? ఈసుందరీమణులకు దురుష్కులన్నంగిట్టదు. అందుచేతనే వీరు నవాబునయినను లక్ష్యపెట్టుట లేదు. నన్నుం దప్పక వీరు పెండ్లాడి తీరుదురు. ఇట్టి యౌవనవతులతో సౌఖ్యము నందుటకంటె మఱి కావలసినదేమి? ఇపుడు నవా

బు నాకు నెలకెనుబది రూపాయలిచ్చును. తెలివియున్నవానికి ధనసంపాదన మొకలెక్కకాదు. ఈ యెనుబదిరూపాయలను మఱియొకచోట సంపాదించుకోఁజాలనా? ఎడ్డిముండాకొడుకై నను నా వెనుకనున్న యీ భటుఁడు నేను జెప్పినట్లు వినును. మేమిరువురము గలిసి యా ముందున్న నల్గురను జంపివేసెదము. అతనికి నాల్గుసంచులు ధనమాశపెట్టెదను."

ముందువైపునకు దృష్టిసారించిచూచెను. ముందు భటులు వీరివంక నేని చూడకుండ, దమమార్గమున వడివడిగాఁ బోవుట నితఁడు కనిపెట్టెను. వెనుక భటునితో నిట్లు మెల్లగా ప్రసంగించెను.

‘ ఓరీ ! భీమన్నా,

‘ అయ్యా ! సిత్తం,

‘ మెల్లగా మాట్లాడరా పిచ్చిముండాకొడకా,

‘ అతఁడు మెల్లగా నిట్లనెను,

‘ ఇంగ మెల్లింగానే మాట్లాడుతాలెండి! ముందేం తెల్వ కట్లాన్నానుండి సెలవియ్యండేటో,

‘ నీకు బహుమానంవచ్చే డబ్బుకంటె రెట్టింపునేనిచ్చి యావజ్జీవం నిన్ను నాకొలువులో నుంచుకొందను నేనొకచిన్న సంగతి నీతోఁ జెప్పదలంచుకొన్నాను. నీవుకూడ దాని కంగీకరించుదువా?,

"ఇన్నాళ్ళ్నుండి మీరెన్నొప్పిందాని కెదురెప్పుడైనా సెప్పానండి? ఆసంగతేంటో సెలవియ్యండి శేస్తాన్,

"ప్రమాణ పూర్వకముగా జేసెదవా?,

"ఓ! పెరమాణ పూర్వకముగా చేస్తానుండి! చెప్పండి,

"అతి రహస్యమునుమీ! వెళ్ళఁబుచ్చకూడదు.

"అట్లాగే.

అతడు తన హృదయమునందలి యుద్దేశమెల్ల నతని కెఱింగించెను. అతఁడంతయు సాకల్యముగా వినెను. ఆభటుడు వట్టిమోటువాడు. కాని యతనికింగూడ దురాశ పుట్టెను. ఆ స్త్రీ రత్నములలో నొక ర్త నపహరింపవలయునని అతని కాశ పొడమెను.

స్త్రీలును ధనమును ప్రపంచములో నెల్లరకు నాశగల్పించును. ఆ రెంటివలననే తలలు పగులును, కంఠములు తెగును రాజ్యములు నశించును. ఋషులు, యోగులు, సంసారులు, మునులు, నాగరకులు, అనాగరకులు, అందఱు వానిని గామింతురు. ప్రపంచములోని కక్షలకు దెబ్బలాటలకు, ఆరెండే ప్రధాన బీజములు. అతడు మెల్లగా నిట్లనెను.

"అందు కడ్డంలేదు గానండి, నానొసంగతి మనవి సేస్కుంటా,

"అదేవిటి? త్వరగాఁచెప్పు,

అతఁడు సందేహించెను. ఆభటుని సందేహము నతఁడు కన్పెట్టెను.

'సందేహింపక త్వరగా చెప్పు. సమయము మించి పోవుచున్నది.'

'అప్పుడే మీకోపం వస్తుందండీ !'

'నాకు కోపము రాదు. నీమనస్సులో నేమున్నదో దాఁచక త్వరగా నాకుఁ జెప్పుము. నేను వీలయినఁ జేసిపెట్టెదను.'

'ఆ యిద్దర్లో నాకొక పిల్లని దయచేయించాలి.'

ఆమాట యతని మనస్సునకు గంటకమాయెను. కాని యతఁడు దానిం గప్పిపుచ్చెను. తనలోఁ దానిట్లనుకొనెను.

'ఈ మోటవానికా సుందరీమణులలో నొకర్తె కావలయునట! కానిమ్ము! ప్రస్తుతము గడువవలయును. తరువాత గాని యతనిని సుళువుగా వంచింప వీలులేదు.'

అతఁడు మెల్లగాఁ బయికిట్లు చెప్పెను.

'ఇందులకేనా యింత సంశయ పడుచున్నావు? దీనికింతగా సంశయింపవలసినయగత్యమేమికలదు? కార్యమూనకు గడంగుము. నీయిష్టము వచ్చినట్లే నెరవేర్చెదనులే.'

ఆ భటునిహృదయమున నూత్నమనోరథములు మొలకెత్తెను. అతనిముఖము సంతోషపరీవృతమాయెను. అతం

డందమున్నియుబ్బి తబ్బిబ్బులగుచుండెను. ప్రాకృత జనులల్ప సంతోషులు. వారికిగల్గు సుఖదుఃఖాది భావములు వారిచేగో పనము చేయబడకపయికి జక్కగాఁబ్రస్ఫుటమగుచుండును అట్టివారికి దూరదృష్టియుండదు.

'సిత్తం. సిద్ధఁగున్నానుండి,

. సరే, కొంచెము సేపు తాళు,

ఆతయుక్తిపరుడు తనదృష్టినిపుడు స్వర్ణకమారి పం కకుందిప్పెను, ఆమెను మెల్లగఁబిలిచెను, అమెకుదన యుద్దే శమునెల్లఁజెప్పెను. ప్రత్యుత్తరమీయలేదు. గానియామె కటాక్షమాపనిచేసెను. అది యాతయుక్తిపరుని మోము దమ్మిపైఁబ్రసరించియుతనిహృదయముం గొల్లఁగొనెను. అతఁ డాయర్థమును గ్రహించెను.

'మేము కార్యమున నుపక్రమింప వచ్చునా?, అని యతఁడు పల్కెను. కొంచెముసేపువఱకు జవాబురాలేదు. కాని యెట్టకేలకిట్లు మెల్లగావినఁబడెను.

'వీరు పోట్లాటయందు మిక్కిలి సమర్థత కలవారు. ఆయుధముల నిచ్చినచోఁదగినంత సాయమును మీకుఁజేయ గలరు.

ఆ వాక్యములతనిని పరవశత నొందించెను. అతఁడొక నిముసము పరికించుచును మఱచెను తనప్రక్కనున్న భటుని గ్గరనుండి రెండు బల్లెములను గైకొని యాసుందరీమణి

కొసంగెను, ఆసుందరీమణు లిరువురు చెఱియొకటి తీసికొనిరి. ప్రాతఃకాలమగుచుండెను ఈనాల్గు గుఱ్ఱములును వడిగా నడువఁదొడఁగెను.

ముందుఁబోవుచున్న నాల్గుగుఱ్ఱములు నాగియుండెను, వారు ముందువంకఁజూచుచుండిరి. ఆవయిపున నొక చెరువుండెను. వారా చెరువుదగ్గఱ ప్రాతఃకృత్యములు నిర్వర్తింపవచ్చునని తలఁచి గుఱ్ఱములనాపి తమవెంటనే కొంచె మాలస్యముగా వచ్చుచున్న స్వజనమురాకకై చూచుచు నుండిరి.

ఇంతలో నా నలుగురిలో నొకఁడు కెవ్వునఁ గేక వేసెను. వెంటనే కడమ మువ్వురును బిక్కఁదిరిగి చూచిరి. వెనుక నుండివచ్చి సుందరీమణులును ఉదయ క్షిపరుఁడును భటుఁడును వారిని బల్లెములతో బొడిచిరని మీకుఁ జెప్పవలయునా?

రెండుపక్షములవారును కొంచెముసేపు పోరిరి. కాని ముందుగాఁదిన్న బలమైనగాయములచేత మొదటి నల్గురు పడిరి. పాపము వారు ప్రార్థించుచున్నను, సుందరీమణులు వారించుచున్నను విడువక, ఉదయ క్షిపరుఁడును, భటుఁడును, ఆనల్గురిలోఁ గొనయూపిరితోనున్న వారినిం బొడిచి చంపిరి ఒక్కనిముసములో ఆ నల్గురు పరలోకమున కేగిరి.

ఇరువది యైదవ ప్రకరణము

ప్రీతి ఫలము

ఆ భటులు నల్గురును జచ్చిరి. ప్రాతఃకాలమాయెను. మందమారుతము నిర్మలముగానున్న యాకసమున హాయిగా వీచుచుండెను. వెలుతురు కొంచెకొంచెము హెచ్చుచుండెను. వెన్నెలపెంపు నశించిపోయెను. మన సుందరీమణులిరువురును మేలిముసుగులను సొగసుగా సవరించుకొనిరి. వారి ముఖములు సరిగాఁ గన్పడుట లేదు. కుయుక్తిపరుని కన్నులా వారిజాక్షుల ముఖపద్మములమీదికి స్వారిచేయుచుండెను. వారి మేలిముసుగులనుండి యప్పుడప్పుడు నొక విధమయిన క్రొత్త మందహాసములు జనించుచుండెను. ఆ చిఱునగవుల యందుఁ బెద్ద యర్థమున్నట్లు తోఁచుచుండెను. కాని దానిని మనము గ్రహింపఁజాలము. ఆకుయుక్తిపరుఁడుమాత్రము తన సుందరి మోహముచే నామందహాసము లట్లు పొరలి వచ్చుచున్నవని యనుకొనుచుండెను. కామాంధులు, మోసమును గుర్తింపజాలరని లోకమున వాడుక. అయినను సర్వత్ర కాముకులు మోసముచే కాంచుదురని సిద్ధాంతముచేసి చెప్పఁజాలము చెప్పిన నది కల్ల.

ఆ నల్గురును జచ్చిన వెనుక, యీనల్వురును చెఱువు గట్టుపైకి నెక్కిరి. అచ్చట ప్రక్షాళనాది ప్రాతః కాలక్రియలు నిర్వర్తించు కొనుటకు మిక్కిలి యనుకూలముగా నుండెనని వారందఱు దీర్మానించుకొనిరి. సుందరీమణు లొక పక్కక తావునం గూరుచుండిరి.

వారి మందహాసములు. వారి విలాసములు, ఆకుయుక్తి పరుని హృదయమును నీరుజేయుచుండెను. ఎప్పుడా సుందరీ మణులు తనయంకపీఠమున గూర్చుందురా యని యతనిమనసు త్వరపడుచుండెను ఆ యిరువురును దన్ను ప్రేమించిరని యత డు తలంచెను. కాని యందులకు ప్రతి బంధకముగా నచ్చట, ఆభటుఁడొకఁడు కలఁడు. ఆతనికి మఱొక సంకటము కూడఁ గలదు. ఆ యనాగరకునకు నొక సుందరీమణి నొసంగ నతని కిష్టములేదు. అతఁడెప్పుడు తన్నుంజంపి యాసుందరీమణులం గైకొనునో యని భయము. సందేహాఖయ మనస్కులకుఁ బ్రపంచమంతయు సందేహమే. అంతయుభయమే వారికి శాంతియుండదు.

ఆభటుని హృదయముకూడ నట్లే చలించుచుండెను. వారిని విడిచి దూరమేగుట కతనికిష్టములేదు. కాని యతని కింత సందేహములేదు. తనకితఁడే యపాయముఁ జేయకున్నను తాను దూరముగాఁ బోయినచో గుఱ్ఱములపైనెక్కి యీముర్వురును బాఱిపోవుదురని లోపల భయము కలదు. అతడుఁ

కూడ నాసుందరులవంక మాటిమాటికి వీక్షించుచుండెను. తనమీఁది ప్రేమచేతనే వారట్లు మందహాసములు చేయుచున్నారని యతఁడును భావింపఁ దొడఁగెను. అతని మనమునకది యంతకంతకు హర్షమును గల్గించుచుండెను.

ఆభటుఁడట్లు జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులవంకఁ జూచుటకు యుక్తిపరున కసహ్యముగా నుండెను. చూడుడు! ఒక్క నిముసములో నెట్టి విచిత్రభావము లుదయించుచున్నవో? ఆ యిరువుర హృదయములందును బరస్పరద్వేష ముదయించెను.

జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులముఖమునఁ జింతకవ్వట్టదేమి? విజయసింహ రాధాకుమారులను వరించిన కాంతారత్నములేనా వీరు? అయినచో వారికి సంతోషముగానున్నదేమి? వారిముఖములనుండి వెల్వడుచున్న యీ ఆగడపుజిలుగవుల కేమేయని యర్థముకలదా? నిష్ప్రయోజనముగానట్లేల నవ్వనలయును? అకుయుక్తి పరుఁడా భటుని వంకఁ జూచి యిట్లనెను.

‹ఒరీ! భీమన్నా! యిటురారా,

‹అయ్యా! సిత్తం ఎందుకుండి?,

నాలుగు పల్లుతోముకొను పుల్లలను విఱుచుకొనిరా;

అతనికది యిష్టములేదు. కాని యింతలో నేమివచ్చునని యతడందు కంగీకరించెను. దూరమేగుట కతనికిష్టము లేదు. నాల్గుదిశలకును దృష్టిసారించెను. ఇరువదిముప్పదిగజము

ములోనే నొక చెట్టుండెను. ఆ చెట్టేమి చెట్టో, దానిపుల్లలు పల్లు తోముకొనుటకు పనికివచ్చునో రావో, అతడు పరీక్షించిచూడలేదు. పై కెక్కి పుల్లలను విఱుచుచుండెను.

ఆ చెట్టు క్రిందకేగి కుయుక్తిపరుడు పైనుండి పడుచున్న పుల్లల యాకులు దీయుచుండెను, అతడు నాల్గయిదు పుల్లలుకోసి యిక చాల్లే, అని దిగివచ్చుచుండెను. కుయుక్తిపరుడు పుల్లలయాకులు తీయుచున్నట్లు నటించుచునే ఆచెట్టుమొదలు దగ్గఱకు వచ్చెను ఆస్కంధము మిక్కిలి పొడవైనది. లావైనది. ఆభటుడు దానిని కౌగలించుకొని ప్రాకుచు క్రింద వకిచ్చుచుండెను. మానిసి యెత్తువఱకును రాగనే మన కుయుక్తిపరుడు బొడ్డులోనున్న ఖడ్గముందీసి యాభటుని కుడిడొక్కలో నొక పెద్దపోటు పొడిచెను. ఛీ! కుక్క యెంతపన్నే వాపురా, అనుచు నాతడు క్రిందబడెను. అతనిపండ్లు పటపట మనుచుండెను. అతఁడొకసారి కాలెత్తి మన కుయుక్తిపరునిం దన్నబోయెను. కాని సాధ్యము కాలేదు. బాధహెచ్చెను. గిలగిల కొట్టుకొనుచుండెను ఇంతలో మఱి యొక పోటువచ్చి కరమునం దగిలెను. పాపమతడు ప్రాణములు విడిచెన!

కుయుక్తిపరుని హృదయము పరిపూర్ణానందమయమై పోయెను. అతని సంతసమునకు మేరలేదు అతని భయము, సందేహము సర్వము నాశమాయెను. భయ సందేహములను

నివర్తించుకొన్నట్లే యీ చెఱువునందలి జలములలో స్నానము చేసి తనకలుషములుగూడ బోగొట్టుకొనందలంచి స్నానము చేసెను. ఎన్ని పాపములు చేసినను నరుడు గంగాస్నానముం జేసెనేని యవియన్నియు నసించునని యతని నమ్మకము కాబోలు !

అతనిహృదయము హర్షపరిపూర్ణమాయెను శరీరము నంగలరక్తముపోయి నిష్కల్మషమాయెను వెంటనే బయటికి వచ్చి క్రొత్తవస్త్రములు తొడిగికొనెను.

అప్పుడే పొద్దు పొడుచుచుండెను. ఆ సుందరీమణులా స్థలముననే అట్లే కూర్చుండియుండిరి. ఆ మేలిముసులు తీయ లేదు. ఆ మందహాసము తగ్గలేదు. అత్యాతురతతో నతడచ్చ టికింబోయెను.

‘సుందరీమణులారా! ఇక నన్ను ననుగ్రహింపుడు,’ అనె ను. ప్రత్యుత్తరములేదు మందహాసమే

‘మీ మేలిముసుగులు తీసి మీ కటాక్షవీక్షణములచే నన్నను గ్రహింపుడు,’

మరల మందహాసమే! ప్రత్యుత్తరములేదు కాని ‘మౌనర్థాంగీకార’మని యతండు తలపోయుచుండెను

‘మీరు ముగ్ధలు మీకు సిగ్గు స్వాభావికము,’ అని యాపరసు డందొక్క సుందరిని ముద్దుబెట్టుకొనెను. ఆమె

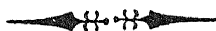
యతనిని గట్టిగాఁ గౌగలించుకొనెను పాపమెందుచేతనో కాని యారసికున కది కష్టముగాఁదోఁచెను. గిలగిల తన్నుకొనెను. కానిపట్టు వీడలేదు. ఆ సుందరి యిట్లుపలికెను.

కాముకుఁడా! వీరు సుందరీమణులు కారు. ఆంధ్రవీరు లు. నీబలముంజూపుము.

అని యెత్తి యతనింగుదిలించి నేలపై విసరివేసితొక్క పట్టెను.

ఆ యిరువురు సుందరీమణుల మేలి ముసుగులునొక్క పరి క్రిందబడెను. పరాక్రమమును సూచించు నిరువురాంధ్ర వీరుల ముఖములు శయుక్తిపరుని యెదుటఁ బ్రకాశించు చుం డెను, ఒకదెబ్బతో నతఁడు గతించెను. ఆ యిరువురు నందు స్నానముచేసి విజయనగరము దారింబోవఁ జొచ్చిరి.

ఇరువది యారవ ప్రకరణము

కాలకూటము

జ్ఞాతిశ్ఛేదనలేనకిం, అని యొకనీతిశాస్త్రవేత్త వక్కాణించెను. జాతులలోఁ బరస్పరవైరము స్వాభావికముగాఁగల్గుచుండును ఒక తల్లికడుపునం బుట్టుటయే వివాద హేతువు? అల్లెంతమాత్రమును గాఁజాలదు ముందుఁ బరస్పరము కలహించుకున్న సోదరులే బాల్యావస్థయం దత్యంత ప్రేమతో మెలంగుచుందురు

మాతాపుత్ర విరోధాయ హిరణ్యాయ నమోనమః అని మఱియొక కవిచమత్కరించెను నిశ్చయముగా ధనమే ప్రధాన వైరకారణము అచ్చటనే సోదరులకుఁగక్షలు, విరోధములు సర్వమునకు నదియే కారణము.

కానియౌదార్య ప్రకృతిగలవారికి సమయోత్పన్నమగు నాక్రోధము చిరకాలమువరకు నుండదు వెంటనే నశించును ప్రపంచము పెక్కురీతులు. కొందరకాభాసమే కలుగదు, మఱికొందరు నాటి వైరమునే సర్వకాలముల లోనునుంచుకొందురు, వారే విషపూరిత హృదయులు.

రాజకుమారులకు గల్గు వైరము దీనికిం జాలభిన్నమైనది. ఒక తండ్రికడుపున బుట్టినవారిలో నొకఁడు రాజగును.

కడమవారి కాగారవము లభింపదు. ఇదివారి హృదయముల నాజన్మము దహించుచుండును. వారు స్వభావసిద్ధముగాఁ బౌరుషవంతులు. అందుచేవారు మఱింత దహింపఁబడుదురు. వారి కట్టియెడ సమయము తటస్థించినచో నేమి సంభవించును? రాజ్యవిభాగము చేయుట కభిలషించుచుందురు. రాజ్యములోఁ బరస్పర కలహము లంకురించును. అప్పుడు శత్రురాజులకు మంచి తరుణము చిక్కును.

చక్రధరుఁడు రాజవంశీకులలో నొకఁడు. అతనికివిజయనగర సామ్రాజ్యమున నారసత్వము కలదు. కాని రామరాజు దానిని బలముచేతను, బుద్ధిచేతను, ఆక్రమించుకొనెను. అతఁడేమి చేయుటకును, అవకాశము చిక్కినది కాదు. అతనికి బాల్యమునుండియు రాజ్యకాంక్ష విస్తారము. కాని యతని పక్షము దుర్బలమై పోయెను. అతనికి రాజ్యసంపాదనము చేయుటకుఁ దగినంత సాయము చేయువా రెవరు? అందుచే నతఁడు చక్రవర్తియగు రామరాజిచ్చు భరణముతోఁ దృప్తి వహించుచుఁ గాలము గడుపవలసిన వాఁడాయెను. అతని కది రుచించునా? తనకు గౌరవములేదు, రాజ్యములేదు. రాజకార్య ప్రసక్తిలేదు. పరిపాలనలేదు సామంత ప్రభువులు తన్ను సేవింపరు. రాజ్యములోఁ దనమాట నెవరును వినరు, ఇదియంతయు నతనికి గష్టముగానుండెను. అయిన నతఁడేమి చేయఁగలడు?

చక్రవర్తితో నెదుర్కొనుటకు మదించిన యేనుగులు కాల్బలములు, గుఱ్ఱములు కావలయును. ధైర్యశౌర్య యుక్తులయిన యోధులు కావలయును వీనినన్నింటిని సంపాదింపదగిన స్నేహితు లుండవలయును రథము లుండవలయును. ఆయుధము లుండవలయును. ఫిరంగులు మొదలగు నవన్నియు నుండవలయును. ఇన్నిటిని సంపాదించుటకు వలసినంత ధన ముండవలయును. ఇదియంతయు నతఁడు నెఱవేర్పఁగలఁడా?

ఇఁకఁ గర్తవ్యమేమి? ఎట్లయినను రాజ్యము సంపాదింపవలయును. నేర్పుతో విషమయినను దాగింపవచ్చును. మెల్లఁగా లోలోపలఁ గుట్రలుచేయ మొనలుపెట్టెను. చక్రవర్తిని మిక్కిలి ప్రేమించుచున్నట్లు నటింపఁజొచ్చెను. మృదుమధురముగాఁ జక్రవర్తికి నొచ్చకుండ మాటలాడఁదొడఁగెను.

వృద్ధుడైన రామరాజు స్వభావముచేతఁ బరులను నమ్మునట్టివాఁడు' అతఁడుకపటికాఁడు, కపటులవర్తన మతనికి దెలిసినదికాదు. తనవలెనే లోకమును భావించెను. అంతకంతకుఁ జక్రధరుడు తన్ను బ్రేమించుట విస్తారమైన ట్లతనికి దోఁచుచుండెను, అందుచే నతడును, అంతకంతకుఁ దనకుఁ జక్రధరునందుఁగలప్రేమను వృద్ధికావించెను. అతనికి రాజ్యమున గొప్పయుద్యోగములిచ్చినచోఁ బాపమతనికి రాజ్యము లేని లోపము తీరిపోవునని తలంచెను. 'పెద్దయుద్యోగము

లన్నియు నిచ్చెను. క్రమక్రమముగా నతనికి సర్వాధికారము నొసంగుచుండెను తుదకు సర్వరాజ్యకార్యములలోను, అతని సలహాను గైకొనుచుండెను.

ఇంతలో జక్రధరునకుఁ మఱియొక యుండదొరికెను అది యేదో మీరెరుంగనిదికాదు. ఆయండ ఆదిల్ శాహా. ఇతడు విజయనగరసామ్రాజ్య పాలనమున నెట్లు భాగము వహించినది మీరెరుగుదురు. ఇట్టి యిద్దరును సమాన కాంక్షగలవారగుటచే మిత్రులైరి. ఏకాభిప్రాయవంతులకు మైత్రి సుకరము వారిద్దఱు కొన్ని నిబంధనలేర్పఱచికొని విజయనగరసామ్రాజ్యమునుమ్రింగ నిశ్చయించుకొనిరిఅప్పటి నుండి యిద్దఱును గుట్రలుచేయుచు సమయము వేచియుండిరి.

విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు జాలకాలమునుండి మంత్రిత్వమునుజేయుచు బ్రసిద్ధిగాంచిన వంశమునందు బుద్ధిసాగరుడు జనించెను. అతడు వారితంత్రములను గ్రహించెను. అవి యతని కెంతమాత్రమును గిట్టినవికావు. స్వాభావికమగు వైరము తటస్థమాయెను సమయమునుంజూచి బుద్ధిసాగరునిం జంపవలయునని వారు నిశ్చయించుకొనిరికాని యాతనిబుద్ధి యపారమైనదగుటచే దప్పించుకొనుచు వచ్చెను. కడపటకు చెరసాలలో వేయించుటయు, తుంగభద్రానదీ సమీపమునం జంపించుటకు యత్నించుటయు గావించిరి.

ఈప్రయత్నము వికలమగుట యతని ద్వేషమును గ్రోధమును ద్విగుణముచేసెను. అతఁడే దేశమునను్నను

దన్ను సాధించునను భయము. అతడు రేపుజరుగనున్న మహాయుద్ధమునకు వచ్చుట చక్రధరునకు బెక్కువిధముల నష్టము. తనయెత్తులకు నెదురెత్తులువన్నను విఘాతములు కల్పించును

అందుచే నతడు చాలమంది చారులను సంపాదించి దేశదేశములకును బంపెను. ఎక్కడగన్పడినను సరే, అతనిం ద్రుంచి శిరస్సును రహస్యముగాదెచ్చి తనకిచ్చినవారి కేబది వేలరూపాయిల నిచ్చెదనని యేకాంతమున నాచారులకుంజెప్పి పంపెను. ఆచారులపైన గొందఱ నధికారులను నియోగించెను వారెప్పటి వార్తల నప్పుడు తనకు రహస్యమందిరములలో జెప్పుచున్నెక్కలచెను. ఇప్పుడు తానే మంత్రియు సర్వాధికారియునై నందున గోశఘనమును స్వేచ్ఛగా వెచ్చించుచుండెను. అతనికి ప్రతి విషయమునను, తారానాథుండును, ఆదిల్షాహ యుం దోడ్పడుచుండిరి. తారానాథుడెప్పటి విషయము నప్పుడె గోల్కొండకు బంపుచుండెను.

ఇరువదియేడవ ప్రకరణము

ఆంధ్రులు

గోల్కొండ నవాబు రామరాజచక్రవర్తిచే పంపఁబడిన రాయబారినట్లు తిరస్కరించుట విజయనగర పట్టణములో నాబాలగోపాలమును దెలియవచ్చెను. బాల్యముదాటి వయసు వచ్చినప్రతి యౌవనుని హృదయమును రోషపూరితమాయెను సైనికులు మండిపడిరి. యోధుల ఖడ్గములప్రయత్నముగనే యెగిరి తురుష్కుల విధ్వంసనమునకుఁ బయ్యలెత్తసాగెను. ఆమహానగరముననున్న యాంధ్రులు, కర్ణాటులు, ద్రావిడులు, ఇంతయేల! సర్వహిందూ జాతులు, దురుష్క వినాశమును జేయుటకు సన్నద్ధులై యుండిరి.

వేలకొలఁదికుమారు లాంధ్రసామ్రాజ్యమున్నతుం గల్గిన యీపరాభవమును తీర్పుటఁగాని చచ్చుటఁగాని కావించెదమని తుంగభద్రాసరిపంతి పవిత్రజలములను స్నానముచేసి పరిశుద్ధులై శపథముచేసిరి. ఆంధ్రయౌవన వతులుపురుష.వేషములందాల్చి యుద్ధరంగమునకుంబోవ సన్నద్ధురాండ్రైయుండిరి వీరమాతలు తమ కుమారరత్నములకు వలయునేని సమరరంగమునంజచ్చి యాంధ్రపౌరుషమును నిల్పుడని బోధించుచు వారినట్లుచేయఁ బ్రార్థించుచుండిరి. మహాకవులు వీరరసోత్సా

దకములైన గీతములచే పూర్వపుటాంధ్రయోధుల సుప్రసిద్ధ కీర్తిని. శౌర్యధైర్యములను కీర్తించుచుండిరి. గోల్కొండ సైన్యమును నాశనముచేసినవారును బ్రాణములతోఁ బట్టుకొని తెచ్చి యిచ్చుటో, లేక యుద్ధరంగమునఁ బ్రాణములు విడిచి వీరస్వర్గమును బొందుటో కావింతుమని నిశ్చయముగా దీక్ష రణశుద్ధిగా వాగ్దానములను జేయుచుండిరి.

కృష్ణానదిమొదలు కన్యాకుమారి వఱకుగల యాంధ్ర సామ్రాజ్యమునందలి యెల్లరాజులు, జమీందారులు, రాష్ట్ర పాలకులు, ఉన్నతోద్యోగులు, బాలకులు, యౌవనులు వృద్ధులు, పిన్నలు, పెద్దలు, అందఱును గలిసి యాంధ్రజాతీయ సంకీర్తనములు చేయుచుఁ దమకుఁ జయమిచ్చి తమదేశమునకు యశముఁ గూర్పవలయునని దేవునిం బ్రార్థింపఁగడంగిరి. కొంచెముజ్ఞానము పౌరుషముమ గల ప్రతివీరుఁడును వచ్చి సామ్రాజ్య సైన్యమునం జేరుచుండెను

ఇంతలోఁ దుష్టుఁడును బాపియుఁ గ్రూరాత్ముఁడునగు ఆదిల్షాహ రామరాజునకిట్లు కబురుపంపెను!

"మీరు నారాజ్యముకొఱకే పూర్వము తీసికొన్న దుర్గములను నాకిప్పింపుడు. నేను మీకును యథాపూర్వకమగు భక్తితో నేనుండి మీపక్షమునబోరాడెదను ఆయా దుర్గములనీయక మీరు తిరస్కరించిన యెడల నేను మీపక్ష

మున నుండఁజాలను శత్రువుల పక్షము వహింపవలసివచ్చెను. అప్పుడు మీరు క్రోధము వహించినను లాభము లేదు.

ఇది గోరు చుట్టుపై రోఁకలిపోటాయెను. అంథువలకిది మఱింత కోపమును గల్గించెను. ఈయాదిల్శాహాకు రామరాజు వలనఁ బెక్కుయుద్ధములలో సాయము చేసెను. ఇతర తురుష్కులు తనపై దాడి వెడలినపుడెల్ల వచ్చి రామరాజు పాదములు పట్టుకొనుచుండువాఁడు. అతఁడు దయఁదలఁచి సైన్యములను సాయమంపి యతనిని రక్షించుచుండువాఁడు, ఇట్లు పెక్కు గొప్పయుద్ధములలో రామరాజితనిని గాపాడెను వేయేల? రామరాజు సాయము లేకున్నచో, ఆదిల్శాహాను దదితరతురుష్కప్రభువులు పాతాళ లోకమునంతుందొక్కి వైచియుందురు. తనవలననింతసాయముపొంది, తనదగ్గఱకువచ్చి 'నాయనా! తండ్రి!, యని పిల్చుచుండ ఆదిల్శాహా లోలోపలఁ దనరాజ్యములోనే కుట్రలు పన్నుచుండెననియుఁ దన కీర్తివార్తనంపు ననియు నుదారహృదయుఁడగు రామరాజెఱుఁగఁడు.

ఆదిల్శాహా తియ్యని పలుకులు విన్నవారు నిజముగా అతఁడు రామరాజును భక్తిచేతనే అట్లు పిల్చుచున్నాఁడని తలఁచిరి. అందుచే వారుకూడ తుదకతఁడిట్లు చేయుననియెఱుఁగరు. నమ్మకముగలవారు, పరులహృదయమును రాఁబోవు కష్టములను గనిపెట్టనేరరు.

విజయనగర పట్టణము 'ఉలగుచున్న మహాసముద్రము వలెనుండెను. దర్బారు గావింపఁబడెను. చక్రవర్తి నోటినుండి ఆదిల్షాహాయంపిన రాయబారము వినఁగనే ప్రజలు ఉద్రేకముచే మండిపడిరి.

'ఆదిల్‌శాహాను బట్టి ఖండ ఖండములుగా నఱికినను పాపము లేదు.

'ఓరీ! దురాత్మా! నిన్నటిదాఁక కుక్కవలె మా విజయనగరమున సంచరించిన నీకెట్టి పరాక్రమము వచ్చినదిరా?,

'అయ్యో? ఆతుచ్ఛునిపైకి నన్నంపుఁడు. దేవరవారి యుప్పుతిన్నందులకు తీర్పవలసిన ఋణమును దీరిచి ధన్యుఁడ నయ్యెదను,

'ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మికి నూతన యౌవనము సంప్రాప్తించుచున్నది. అందుచేతనే శత్రువులకట్టి పోఁగాలము సమీపించుచున్నది,

'నాకా దుర్మార్గుం బట్టితేవలయునని చాల గోర్కె కలదు. దేవర యానతిత్తురేని యాతనిం దెచ్చి తమ పాదపద్మములకడ నుంచెదను,

అనుచుఁ గొందఱు గొణుగువారును, మఱికొందఱు పిడులు లేచి సభలోఁ బలుకువారునైయుండిరి. ఏకగ్రీవముగా సభ్యులెల్లరును యుద్ధముచేయఁ దీర్మానించిరి. సభ సంక్షోభింపఁ గడఁగెను. కొందఱాంధ్ర జాతీయగీతములం బాడిరి.

మఱికొందఱు జయప్రార్థనలు సల్పిరి. ఆంధ్రమాతకు జయ్ జయ్ అను శబ్దములు దిగంతములం బ్రతిధ్వనించుచుండెను.

సైన్యము పెక్కు చిన్న చిన్న భాగములుగా విభజింపంబడెను. అట్టి పెక్కు చిన్నభాగముల పైననొక్క సైన్యాధికారి నియమింపంబడెను. వీరికిగ్రింద నుపసైన్యాధికారులుండిరి. సైన్యాధికారులపైనం బ్రధాన సేనానాయకులుండిరి.

సైన్యములోం బ్రతిభాగమునకును సమస్త పదార్థములు తెప్పించి యిచ్చు నంగళ్ళు స్థాపింపం బడెను. శాకములు, భోజన సామగ్రులు, మిఠాయిలు, పండ్లుఫలములు, సర్వపదార్థముల నాయంగళ్లలో నమ్ముచుండిరి. ప్రపంచములో నే భాగమునను గానరాని గొప్పగొప్ప వైద్యులా సైన్యసముద్రమున నుండిరి. వారెట్టి గాయములనైనను నిముసములోం గుదుర్ప గలరు. వారెఱుంగని చికిత్సలుగాని, మార్గములుగాని లేవు. వారిదగ్గఱం జిత్రములయిన పని ముట్లుండెను. వాని సహాయ్యమువలన వారు వెంట్రుకలను నిలువుగా రెండుగాం జేయంగలరు అంత సూక్ష్మమైన శస్త్రసాధనములు నేండైనంగలవా?

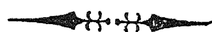
ఈభటులకుం గావలసిన యంశములను వస్తువులను సేకరించి తెచ్చుటకుం దగినంతమంది సేవకులు నియోగింపంబడిరి. వారెప్పుడేకార్య్యచేయవలసిన నప్పుడు దానిం జేయ నడుము కట్టుకొని సన్నద్ధులై యుండిరి. ఆసైన్యమునకు, బియ్యము, రొట్టెలు, సంభారములు, మొదలగు సర్వవస్తువులుసంసిద్ధము

చేసిరి. వీరు లెల్లరు పొంగిపోవుచుండిరి. వార్తాహరులెప్పటి వార్తలప్పుడు తీసికొనిరా నియమింపఁబడిరి.

రామరాజొక లక్షసైన్యమును దనతమ్ముఁడగు తిరుమల రాయుని కిచ్చెను. ఇరువదివేల గుఱ్ఱములు నీతనికే యియ్యఁబడెను. ఇంకొక గొప్ప సైన్యభాగము వేంకటాద్రికొసఁగెను. విజయసింహుఁడు మఱొక పెద్దసైన్యముపైన నధ్యక్షత వహించెను. తానొక గొప్పభాగమున కధ్యక్షతం జెందెను.

ఆ గొప్పసైన్యమాఱులక్షలకు మించి కదలుచున్న మహాసముద్రమువలె నుండెను. పర్వతములు కదలుచున్నవో యన నొప్పుచున్న యేనుఁగులు వేలకొలఁదియుండెను. లక్ష గుఱ్ఱములుండెను.

ఇరువదియెనిమిదవ ప్రకరణము

తురుష్కులు

హిందూదేశమునఁ బశ్చిమభాగమునఁ గొండల వరుస యొకటి కలదు. అది ప్రకృతి సౌందర్యమునకుఁ దావు. దానినే యస్తాద్రియందురు. అందుఁ గృష్ణ గోదావరి మొదలగు నదులు, శాఖానదులు పెక్కులు జనించుచుండును. ఆపర్వత శ్రేణియొక్క యుత్తరార్థభాగము హిందూసామ్రాజ్యమును మహమ్మదీయులనుండి విముక్తినందించి, బానిస తనమును విముక్తి గావించి, స్వతంత్ర సామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకై ప్రయత్నించి విఖ్యాతిగాంచినమహారాష్ట్రులకు వాసస్థానము.

అందు, అహమ్మదు నగరను నొకపట్టణము కలదు. అది కృష్ణాగోదావరీ జన్మప్రదేశములకు సమీపముగానున్నది అది పూర్వము గొప్పపట్టణమై ప్రసిద్ధికెక్కియుండెను. ఆ కాలమున నది యొక రాజ్యమునకు రాజధాని. ఆరాజ్యము పేరు 'అహమ్మద్ నగరుఁ రాజ్య'మందురు. దానికినిజాం శాహి యనియు మారు పేరు కలదు. ఆరాజ్యపుఁ బ్రస్తుతపు నవాబు పేరు బుర్ హాన్ నిజాంశాహా.

ఒకనాటి సాయంసమయమున నతఁడును, అతని మంత్రియుఁగూడి యిట్లు లాలోచించుకొనుచుండిరి.

నవా:- తురుష్కులతోఁ దురుష్కులు కలహించుట చేతనే మీరన్నట్లే విజయనగరసామ్రాజ్యము పక్కలోని బల్లెమట్లు వర్తించుచున్నది.

మంత్రి:- దీని నణగఁద్రొక్కితీరవలయును. కాఫరులను హింసించుటయు, వారిని మతములోనికిఁ జేర్చుటయు మనధర్మము. హిందూదేశమునఁదక్కిన భాగములయందు, కొద్దిగనో గొప్పగనో హిందువులు మనమతమును స్వీకరించిరి కాని యీ రాక్షసిమూలమున మనమీదక్షిణహిందూస్థానమున నొక్కని నేని మనమతమునం జేర్పలేకపోతిమి దీనిని నాశము చేయకుంటిమేని మన మాన ప్రాణములు దక్కవు.

నవాబు:- నిశ్చయము, దేవుని యపరావతారమనందగినమహమ్మదుగోరి హిందూదేశమున సామ్రాజ్యమును స్థాపించిన తరువాత , ఇంతటిసుప్రసిద్ధోత్కృష్ట సామ్రాజ్యముమరలఁ బుట్టియుండలేదు. ఇది క్రమక్రమముగా మన రాజ్యములంకూడ మ్రింగునట్లు తోఁచుచున్నది.

మంత్రి:- దేవా !హిందువులు మంత్రిత్వాదిమహోన్నత పదవులను బొందుటగాని రాజ్యములను బాలించుటగాని దేవుఁడైన అల్లాకిష్టముకాదు. కాని యిది పాపకాలమగుటచే హిందూసామ్రాజ్యములుజనించుటయు హిందువులు మంత్రిత్వాదులను వహించుటయుఁ దటస్థించు

చున్నది. ఇందుకు మనవారుకూడ గొంత కారణమే. మన నవాబులలోఁ జాలమంది కాఫరులను, మంత్రులను గాను, సేనానాయకులకుగాను జేయుచున్నారు. ఇది యెంతయు హానికరము. పాపకార్యము.

నవాబు:-అదిసత్యమే. ఆశక్తితురుష్కులకుఁదక్క హిందువులకు లేనేలేదు. ఈమధ్యనొక ఫకీరు నాతో, ఇట్లే చెప్పియున్నాడు. ఒకఫకిరేకాదు చాలమంది ఇట్లే చెప్పుదురు. అందుచేతనేనునాగొప్ప యుద్యోగములనన్నిటిని మనవారికే యిచ్చితిని. అది మనధర్మముపాలకులముగామనము దేవునిచే విధింపబడితిమి. వారు మనకు బానిసలు. వారిని పాలకులనుగా జేసి గౌరవించుట తప్పే.

మంత్రి:-ఈయొక్క విజయనగర సామ్రాజ్యమువలన వారి యాటలు సాగుచున్నవి. విజయనగరరాజులకు గ్రమక్రమముగాఁ గండ్లు పొరలు క్రమ్ముచున్నవి. భరతఖండమున దమంత వారులేరని విఱ్ఱవీగుచున్నారు. గోల్కొండ రాష్ట్రము నవక్రపరాక్రమమునజయించిఘూనపురదుర్గమును,బానగల్లుదుర్గమును లాగుకొన్నారు. అంతటితో వారు తమమదమును విడువలేదు. అతఁడిప్పుడు మనరాయబారులను సరిగా పూర్వమువలెమన్నించుటమానినాడు. మన రాయబారు లిపుడతనిముందు నిల్చుండిమాట్లాడవలయునఁట. ఎంతకష్టము! అతనితో గూడ బ్రియాణముచేయు

నపుడతని యాజ్ఞను గైకొని మఱిగుఱ్ఱము నధిష్ఠింపవలయు నట. దినదినము క్రొత్తయాజ్ఞలు బయలుదేరుచున్నవి.

నవాబు:—ఏమిరా! ఇట్టియాజ్ఞ లిదివరకు లేవే? ఓరీ రామరాజా! నీకెంత పొగరెక్కుచున్నదిరా! ఇంతకు మాలో మేమిది వరకు గలహించుటంజేసి నీయాటలు నేటివఱకు సాగు చున్నవి. ఇక సాగించుకొందువుగాకలే. మే మిదివఱ కాచరించిన పనులన్నియు నిపుడీవాచరించుచున్నావుగా? అవి తురకలకుఁజెల్లును. వారు మీరాయబారులను నిల్వ బెట్టించి మాట్లాడవచ్చును. మఱియేమేమిచేయవచ్చును కాఫరులకు నీకుగూడ నివి చెల్లునా! ఇంతకును వినాశ కాలము—

ఇంతలో నొక సేవకుడొక యుత్తరముం దెచ్చెను. మంత్రి గైకొని యిట్లు చదివెను.

"అయ్యా!

మీదయవలన నన్ని కార్యములును గొనసాగినవి. విజయనగర సామ్రాజ్యమును విధ్వంసముచేసి హాయిగా నిర్భీతిగాఁగాలము గడుపుకొనవచ్చును. నేను మీద్వారా గోల్కొండ నవాబుకూడ మనలో జేరగలడనుట మీకు విదితమే. ఇపుడు శ్రీ బేదర్ నవాబు బరీద్ శాహకూడనిందు లోఁజేరినాడు! మనమతమును, ఆంధ్రులు నాశముచేసి పరా భవముచేయుచున్నారన్నమాట మీరు మఱువగూడదు.

అంతవఱకు జదివెను. మంత్రి కన్నీరు విడిచెను.

'కాఫరులను హింసించి తురకమతమునంగల్పు కొమ్మని దైవము విధించెను. కాఫరులే తురకమతమునకు హానిచేయు చున్నారు. కాల మెంతమారినది. అగుగాక దైవమా! మంచి కాలమువచ్చినది. మానవాబులెల్ల మరల నీ పరిశుద్ధమతమును స్థాపింప బూనుచున్నారులే: —

నవా:-ఆహా దైవమా! అల్లా! పూర్వము మాతాతలు మతముకొఱకై పాశ్చాత్యుల నెదిరించి విఖ్యాతినందిరి. ఇపుడు మాకీ మతయుద్ధములోగూడ విజయమిప్పించుము. మాకిట్టి యైకమత్యమును మీ మతము కొఱకిచ్చి నందులకు వందనములు.

అతడు మరల జదువదొడగెను.

మన మతధ్వంసమున కోర్వజాలక మనము యుద్ధము నం బ్రవేశింపవలసివచ్చినది. కాఫరులను ధ్వంసముచేసి స్వర్గమును బొందవచ్చును. కావున మీసైన్యములను వెంటనే తాళికోట ప్రాంతములకు బెప్పింప బ్రార్థించుచున్నాను.

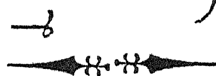
శత్రువులు కూడ నా ప్రాంతములనే విడియుదురని వాడుక త్వరితము-త్వరితము.

చిత్తగింపుడు.

వారిరువురు వీరరస భరితులైరి.

త్వరగా పోయి మనసైన్యములనెల్ల విభజించియాయా భాగముల కాయా వీరులను సైన్యాధిపులనుగా జేయుము, అని నవాబు ఆనెను.

ఇరువది తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

జైత్రయాత్ర

స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల వృత్తాంత మేమయినదో మీ కేమేని తెలిసినదా? స్వార్థత్యాగులయిన యీ యాంధ్ర వీరవతంసు లెవ్వరెవ్వరో తెలిసినదా! స్వార్థత్యాగుల జీవితములు పవిత్రములు. ప్రాతస్స్మరణీయములు. వారికి మనము కృతజ్ఞతఁజూపుట మనవిధి.

వీరు మిక్కిలి యవశ్యమగు నొక కార్యభారమును వహించి విజయనగరమునుండి గోల్కొండకువచ్చిరి. గోల్కొండలోనున్నప్పుడు వారికి స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల స్థితి తెలిసెను. వారిని తప్పించుటకై వచ్చి పాపము ప్రాణములను గోల్పోయిన మహారాష్ట్ర సరదారులలో నొకరితో వీరికి బరచయమయ్యెను

ఆహా! ఏమి, ఆమహారాష్ట్ర సరదారుల సాహసము! వారు జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారుల రక్షణకొరకుఁ దమ ప్రాణములనుగూడ నొసంగిరి. వారట్లేల చేయవలయును? మహాత్ముల హృదయములు కేవల పరోపకారైక ప్రయోజనములు. స్వార్థత్యాగము వారికి జన్మతోడనే జనించును. ఆదేశాభిమాను

లీ సుందరీ మణులు పొందుచున్న కష్టములం జూచిరి. వారి నెట్లైన రక్షింపవలయునని తలంచిరి. వేసవికాలము నందలి యత్యంత తీక్ష్ణసూర్యకర జ్వాలలచే మండి భస్మమయి పోవుచున్న వృక్షసంతతులను జూతుము. సాయము చేయము. ఊరకుందుము, కాని మేఘలమును గోరక నీలాంబుదము లతి శీతల జలబిందు నిషేపణము కావించి వానిని నూత్నైశ్వర్య సంశోభితములనుగాఁ జేయుచుండును. అది ప్రకృతి సిద్ధము.

నాఁటిరేయి చీకటిలో గోల్కొండ నవాబు పట్టమహిషిని ముద్దుపెట్టుకొని యామెయొద్ద సెలవుంగైకొని విజయనగరమునకుఁ బ్రయాణమై వచ్చిన యాసుకుమార కుమారద్వయమును మరల నొకపరి మీహృదయ సీమలయందు నిల్పుఁడు. వారెవరు? స్వర్ణకుమారిజగన్మోహినులు! గోల్కొండనవాబు పట్టమహిషియే ఆ యుక్తినిబన్నినది. స్వర్ణకుమారజగన్మోహినులు నిజరూపములతోఁ బోయిన వారికిహాని గల్గునని తలంచి యిట్లామెజేయించెను.

గోల్కొండభటులు తమ్ము విడిచిపోయిన వెనుక వారత్యంత కష్టముతో విజయనగరమున కరిగిరి. పాపము! రాత్రి యుద్ధములో వారికి గాయములుతగిలెను. దీర్ఘప్రయాణముచే నలసిరి. విజయనగరముం బ్రవేశించు సరికి వారికిఁ బ్రాణములు సరిగాలేవు. అచ్చట నేడెనిమిది దినములలో స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల గాయములు గుదురఁ దొడంగెను.

కాని సోమశేఖరమూర్తికిం దగిలిన గాయములు మిక్కిలి భయంకరములుగా నుండెను. అతని యారోగ్యము నానాటికి క్షీణింప దొడంగెను. దేహమున దౌర్బల్య మతిశయించెను. అన్నద్వేషము జనించెను. లోని కాహారము పోవుట లేదు. అందుచే శరీరమెల్ల కృశించుచుండెను. అతండు తానిక విశేషకాలము జీవింపనని తలంచెను. అతనికి క్రమముగా రాధాకుమారిని వృత్తాంతము తెలిసెను. పూర్వము స్వర్ణకుమారిచే ప్రేమింపఁబడిన రాధాకుమారుడు డప్రయత్నముగా తమకు మరల దొరకినందుల కతఁ డపరిమితానందము నందెను. రాధాకుమార స్వర్ణకుమారులయు జగన్మోహినీ విజయసింహులయు వివాహములు కండ్లార జూడవలయునని యతనికిం గోర్కె పుట్టెను.

వివాహప్రయత్నములు కావింపఁబడెను. శుభముహూర్తమున నత్యంతవైభవముతో స్వర్ణకుమారీ రాధాకుమారులకును జగన్మోహినీ విజయసింహులకును వివాహములు కావింపఁబడెను. విజయనగర పట్టణముననున్న రాజులు మంత్రులు, జమీందారులు, విద్వాంసులు, అందరును వివాహమునకు వచ్చి సమ్మానములంబడసిరి. విశ్వాసార్హుఁడయిన సేనాధిపతి యగు విజయసింహుని తద్ధర్మపత్నిని, రాధాకుమారుని తద్ధర్మపత్నిని, తత్తదుచిత మణిమయాలంకార భూషణములచే రామరాజు సమ్మానించెను.

కొన్నాళ్ళిట్లు వారు సంతోషమున నుండిరి. అంతట రామరాజు చక్రవర్తి జైత్రయాత్రకు బయలువెడలెను. యాత్ర్య దేశాభిమానముగల యావచ్చులందఱు దిక్కు దిక్కులనుండి వచ్చి సైన్యమునం గలియుచుండిరి.

జైత్రయాత్రకు సంగతివినగనే విజయసింహుని హృదయము పరిపూర్ణానంద సమేతమాయెను. అతని ఖడ్గ మప్రయత్నముగనే ఒఱనుండి వెలికి వచ్చుచుండెను.

అతఁడు తనతండ్రియొద్దకేగి యాయనను తనకు, యుద్ధమునకుంబోవ ననుజ్ఞనిమ్మని ప్రార్థించెను.

అతఁడిట్లుచెప్పెను

"నాయనా! మన తాతలనాఁటినుండి సుప్రసిద్ధమగు విజయనగరసామ్రాజ్యమును గనిపెట్టుకొనియుంటిమి. ఈ సామ్రాజ్యమే మనతల్లి సర్వమును దెలిసిన నీకుం జెప్పవలసినదేదియు లేదు. కాని తాతతండ్రుల పౌరుషమును గీర్తిని నీవెప్పటికిని మరువకుము.

నేఁడు హిందూదేశమంతయుఁ బారతంత్ర్యము ననుభవించుచున్నది. ఢిల్లీ సామ్రాజ్యము నశించినది. దక్షిణ హిందూదేశములోని యుత్తరార్థభాగము మహమ్మదీయనవాబుల వశమైనది. కాని నాబిడ్డా నీవిపుడున్న యీ పట్టణము పేర నేదివ్య సామ్రాజ్యముకలదో ఆయా యాంధ్రసామ్రాజ్యము విజయనగర సామ్రాజ్యము మాత్రము బానిస రాజ్యము

కాదు. అవి స్మృతియందుంచుకొని దానింగాపాడఁ బ్రయత్నింపుము. అట్టి యుత్కృష్ట స్వతంత్రసామ్రాజ్యమునకు సేవచేయు భాగ్య మబ్బినందులకు గర్వింపుడు.

తురుష్కులు తంత్రపరులు. యుక్తులతో జయింతురు వారినిమాత్రము కనిపెట్టియుండవలయును. కానియెడల జిత్తులచే వంచించి హింసింతురు.

కుమారా! ఆర్యావర్తము ధర్మయుద్ధములకుఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది. నీకెన్నికష్టము లు ప్రాప్తించినను యుద్ధధర్మములను మాత్రము తొలంగిపోకుము.

కృష్ణదేవరాయచక్రవర్తి గతించిన పిదప మరల నింక యుద్ధ మెన్నఁడును జరుగలేదు. పోమ్ము కీర్తింగడించుము. నీకు జయము గల్గుంగాక!"

అతడు సెలవు తీసికొనెను. బయలుదేఱి తల్లికిమ్రొక్కి యుద్ధభిక్షను యాచించెను - ఆమె యిట్లుచెప్పెను.

"నాయనా!

నీకు నేను జెప్పదగిన దేదియులేదు! కాని హిందూదేశము తురుష్కులచేత నానావస్థలం బొందుచున్నది. ధర్మములు నశించినవి. భూతదయ మాయమై పోయినది. పాపములు గోహింసలు సాధునాశము సర్వత్రవ్యాపించుచున్నది. వీనికన్నింటికిం గారణము పాపులగు తురుష్కులే.

అట్టి తురుష్కులను రమారమి రెండువందల వత్సరములనుండి తెగనటికి దక్షిణహిందూదేశమున విజయనగర సామ్రాజ్యము ధర్మసంస్థాపన చేసినది. నీ పూర్వుల పవిత్ర రక్తము నీయందుం బ్రవహించు నేని శత్రురాజులను ధ్వంసముచేసి విజయనగర సామ్రాజ్యమును ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమునుగాఁ జేయుము. యుద్ధమునం దభిమన్యునవలె వర్తించి ఖ్యాతింగడించుము." అని చప్పున నాలుక కొఱుకుకొనెను.

"నాయనా ఒకముద్దు పెట్టిపొమ్మా" అని చెక్కిలినొక్కి ముద్దు పెట్టుకొనెను. అతఁడు సెలవు గైకొని భార్యదగ్గఱకేగెను. కంటనీరు పెట్టుచుఁ దల్లి లోనికేగును.

భార్యయతని కెదురుగా వచ్చెను. ఆ సుందర సుందరీ మణుల హృదయములు నీరాయెను. ఆచూపు లైక్యముం జెందెను.

అతఁ డామె నొక్కముద్దు పెట్టుకొని మెల్లగా "సుందరీ సెలవిమ్మా పోయివచ్చెదను" అనియెను. ఆకన్నుల నుండి బాష్పములు క్రిందికి జారుచుండెను, అతఁడు వానినిరుమాలుతోఁ దుడుచు చుండెను. ఆమె యిట్లనెను,

"చరణ కమలముల నొత్తుచు నెల్లప్పుడు భర్తను బాయకుండుట హిందూసుందరుల పరమధర్మము. కావున నన్నుం గూడ మీతోడ దీసికొనిపొండు! వచ్చెదను,"

“సుందరీ! వీరపత్నీనామమును సార్థకము చేయుచున్నావు కాని నీవంటి పూవుంబోడిని కదనమునకుం దీసికొని పోయినఁ జాలకష్టములు వచ్చును. నేను వచ్చునందాఁక యోపికమై నుండుము నావిరహము. నీకెంత దుస్సహమో నీ విరహము నాకు నంతదుస్సహమే”

“మనోహరా మీదగ్గరనున్న నాకాకష్టములన్నియు సుఖముగా బరిణమింపఁగలవు. మీరులేని యీగృహము నాకుఁ గారాగారము, సన్నిగారాగారమున బంధించి పోవకుఁడు. నా ప్రార్థనమాలింపుడు. మన్నింపుడు.”

“సుందరీ తురకలతో ఘోరయుద్ధము జరుగును, అందు బెక్కుమంది దేశరక్షణార్థము మడియనున్నారు. యుద్ధములో నేచెట్లగునో నిర్ణయింపరాదు. తురుష్కులు పాపాత్ములు. స్త్రీలచ్చటికివచ్చిన మానరక్షణము దుర్లభము”

“మనోహరా! నాయీముద్దు చెల్లింపరా? ఈజగన్మోహినికూడవలసెనేని దేశరక్షణకుఁ బ్రాణములర్పింపసిద్ధముగానున్నది. పవిత్రజీవిత విభాసురులై కీర్తింగాంచిన యోధులే నశియించుచుండ నావంటివ్యర్థురాండ్రుండి యేమిచేయుదురు? హిందూసుందరీమణులకు మానభంగముచేయుటకు తురకలే కాదు, ప్రపంచములో మరెవరును సమర్థులుకారనుట మీరెరుఁగరా? తురకలిదివరకెన్నిసార్లు చిత్తూరును సాధించియందుఁబ్రవేశించి ఏఫలమనోరథులైరో మీకు విదితము

కాదా? పవిత్రమగుజోహారుగాని, తీక్షణములగు ఖడ్గములుగాని యున్నంతకాలము హిందూ సుందరీమణులకు మానభంగ భయము కలుగనేర్చునా? నాథా! చిన్నప్పటి నుండియు నుదారశరయువు:లతోఁ బెరగితిమి. సమాన సుఖదుఃఖముల ననుభవించితిమి. స్నేహితురాలను దాసురాలను. మీయాజ్ఞ వహించుట నాధర్మము. విజయనగర సామ్రాజ్య రక్షణకై నాయోపినంత సాయమును జేయుటకేను తగనా? ఈభిక్షను నాకుం బ్రసాదింపరా?"

అని ఆమె చెయిసాచి పెక్కువిధముల నతనిం బ్రార్థించెను. అతడు పెక్కువిధముల చెప్పిచూచెను. కాని సరియైన సమాధానములు మాత్రము నొసంగజాలకపోయెను. యోజించి యోజించిచూచెను. కాని యతఁడెందు వలననో యామెకోరిక ననుమతింపలేను.

"స్నేహితులారా నీహృదయమంతయు నేనెఱుంగుదును. కాని నిన్ను యుద్ధమునకు నేనిపుడు నాతోఁదీసికొనిపో వలనుపడదు. అందులకుఁ దగినంతకారణముకలదు. నాకు సెలవిమ్ము పోయివచ్చెదను"

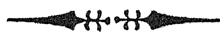
ఆమె మఱియొక లాభములేదని తలఁచెను. ఇంక నామె యతని నాకోర్కె కోరలేదు. కాని మనసున మాత్రమేమో యోచించుకొనెను.

అచ్చట కప్పుడు రాధాకుమారుడు వచ్చెను ఆయోధ వీరు లిరువురు గుఱ్ఱముల నధిష్ఠించిరి స్వర్ణకుమారి విజయ సింహుని గుఱ్ఱమున కడ్డమువచ్చెను. "బావా సెలవు దయ చేయరా" అని ప్రార్థించెను. కాని యతడువలనుకాదనెను,

ప్రేమ మిక్కిలి చెడ్డది. అది బలమైనది. అమృతము మైనది అది యీశ్వరదత్తము. దానిస్వభావము మనకగమ్య గోచరము. అది త్రాళ్ళులేకయే బంధించును. త్రాటితోఁ గట్టిన బంధనముల నితరులు (తెంపవచ్చును. కాని యీబంధ నములఁ (దెంపుటకుమాత్రము ప్రపంచమున నెవరికిని సాధ్య ముకాదు.

ఆ సుందరీమణులవిలాస దృక్కులాసుందరుల చెక్కుల పైకిఁబ్రాకి ముద్దుపెట్టుకొనుచుండెను. సుందరుల చూపుల నాపనినే కావించుచుండెను. వారొండొరులను విడువలేక విడి చిరి. దృష్టిపథమునుదాటునందాకఁచూచిరి. కన్నులనీరు నిం చుచుఁబరస్పరము ప్రేమతో భాషించుకొనుచుఁ జనిరి.

ముప్పదియవ ప్రకరణము

దుష్టగ్రహకూటము

1565-వ సంవత్సరము ప్రవేశించెను ఉత్తరమున నక్బరుత్కృష్ట సామ్రాజ్యస్థాపనకుఁ బునాదులు వేయుచుండెను. దక్షిణ హిందూదేశమెల్ల విజయనగరసామ్రాజ్యచ్ఛత్రము క్రింద సౌఖ్యమనుభవించుచుండెను. మధ్యభాగమును బేదరు అహమ్మద్‌నగర గోల్కొండ బీజపూరు నవాబులు పాలించుచుండిరి. కాని దేశమెల్లసంక్షోభించుచుండెను రాజపుత్రులు విజృంభించి యనన్య సామాన్యపరాక్రమ ప్రతాపములచే శత్రుకులవిధ్వంసనము కావించుచుండిరి. మహమ్మదీయులు రాష్ట్రస్థాపనలకై ప్రయత్నించుచుండిరి. హిందువులు స్వాతంత్ర్యాభిలాషచేఁ బ్రాణములను విడువ సంసిద్ధులైయుండిరి. హిందూదేశమునందెల్లెడల పౌరుషము, స్వాతంత్ర్యాభిలాష, ప్రతాపము, పరాక్రమము, శౌర్యము, దేశాభిమానము, మొదలగు గుణములువిస్తరించి సామ్రాజ్యములనెల్లఁ గదల్చివైచుచుండెను.

ద్రోణానది కృష్ణాతరంగిణి కుపనది కృష్ణా ద్రోణా సంగమమునకు సమీపమున సుప్రసిద్ధమగు తలికోటగలదు.

గోల్కొండ అహమ్మద్‌నగరు బేదరు బీజపూరు నవాబులు పరస్పరము ప్రోత్సాహపఱచుకొని రామరాజుతో మఱియుద్ధము చేయ నిశ్చయించి పెద్దపెద్ద సైన్యములం దీసికొని తమతమ రాజ్యములనుండి బయలుదేరివచ్చి యిచ్చట విడిచిరి. ఆస్థలమున గొప్పవిశాలమైన బయళ్లుకలవు. అవి యీసైన్యసముద్రములకు చాల వీలుగానుండెను. ఆసైన్యములలోనున్న గుఱ్ఱములకును ఇతర పశువులకును గావలసిన గడ్డియెల్ల నచ్చటకు జుట్టుచున్న ప్రదేశములలో దొరకుచుండెను. పెక్కు మైళ్ళవఱకు దెల్లని శిబిరములతో నిండియుండెను. ఆశిబిరములమధ్య విశాలములైన బజారులుండెను. ఒక్కొక్క పెద్దబజారునకును మఱియొక బజారునకును మధ్యనున్న శిబిరములలోని భటులెల్లరు నొక సైన్యాధ్యక్షు నధీనముననుండిరి. అట్టిబజారులు వేలకొలదిగానుండెను. కొందఱు ఉద్యోగస్థులెప్పుడును ఆ సైనికులను వారిపై అధ్యక్షులను గనిపెట్టుకొని అప్పుడప్పుడు వచ్చి పరీక్షించుచుండిరి. మధ్యప్రదేశము నంగళ్లుండెను. ఇట్లా ప్రదేశమంతయు నూతనముగా గట్టబడిన యొక గొప్ప పట్టణమువలె నుండెను.

ఆ శిబిరముల మధ్యభాగమున, అత్యున్నతములును అతి మనోహరములును అయిన గుడారములుండెను. అవి విశుభ్రకాంతులచే దళదళ మెరయుచుండెను. లోన బ్రవేశించి చూచువారి కవి గుడారములవలె గనపట్టవు. వానిలో

విశాలములగు సభామందిర స్థానములును పెద్దపెద్ద గదులును గలవు. అవి నానాలంకార శోభితములై యుండెను. ప్రకృతి సౌందర్యసర్వస్వ నికేతనములైన యవనికలును, పట్టుచేయింపఁ బడిన ముఖ్ మల్ పఱుపులును, సుందరములయిన సోఫాలును గలవు. అవి నవాబులు మందిరముల అట్లేదే అతి విశాలమైన గుడారమొక్కటి, ఈసైన్యములకు మిక్కిలిదూరముగాఁ గృష్ణానదీవంతి సమీపమునం గట్టఁబడెను. దాని చుట్టును నాలుగైదు ప్రాకారము లుండెను. ఆ ప్రాకారముల చుట్టు వేలకొలఁది భటులు గావలి యుండిరి. దానికి వచ్చుటకు, ఆసైన్యములోని భిన్నభిన్న స్థలములనుండి వచ్చు బాటలు పెక్కు గలవు. అబాటలు మనోహరములుగా నుండెను. ఆమందిరముయొక్క భూమియెల్ల రత్నకంబళులతోను నానావిధములగు తీగెలును, బూవులును జిత్రింపఁబడిన తివాసీలతోను, అలంకరింపఁబడియుండెను. మనోహరముగాఁజిత్రింపఁబడిన చిత్రచిత్రములగు తెరలు పెక్కు లుండెను. ఆ తెరలలోఁ జిత్రింపఁబడిన సుందరీమణులు జీవించిన వారివలెనే కన్పట్టు చు నుండిరి. అందలికుడ్యములెల్ల రమ్యములగువిచిత్ర వస్తువులచే నలంకరింపఁబడి చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలోయన నొప్పుచుండెను. తన్మందిరోపరిభాగమెల్లఁ జాందినీలతో నొప్పుచుండెను. అవి పట్టువస్త్రములతో నిర్మింపఁబడి పెక్కు విధములయిన దీపములతో నొప్పుచుండెను.

ఒకనాఁటి రాత్రి తొమ్మిది గంటలాయెను. ఆ గుడా రములో నొకవిశాలమగు సుందర ప్రదేశమున నలుగురుపురుషులు నాల్గు పడకకుర్చీలపైఁ గూర్చుండియుండిరి. ఆ పడక కుర్చీలు పట్టుపఱుపులచే శోభిల్లుచుండెను. అవి సుందరతరములును, మృదులతరములునై యుండెను. ఆనాల్గుమూర్తులును తేజస్సమన్వితములై యుండెను. ఆనల్గురు నాల్గురాష్ట్రములకు నవాబులు. ఒకఁడు గోల్కొండకు నవాబు. అతఁడు మనకు బూర్వపరిచితుఁడె. అతనిపేరు కుతుబ్ శాహా. రెండవవాఁడు బెదరు. దేశమునకు నవాబు. పేరు అలీబెరద్. మూఁడవవాఁడహమ్మద్ నగరు రాజ్యమునకు నవాబు. అతఁడుబుర్హాన్ నిజాం సాహా. నాల్గవవాఁడు మనవిజాపురము. నవాబుగ ఆదిల్షాహా

ఇతఁడిట్లనెనుః ప్రసిద్ధులయిన ఆంధ్రవీరులతో మనము పోరాడజాలము. తంత్రముల మూలముననంగాక కేవలము యుద్ధమూలమున వారింజయించుట మిక్కిలి కష్టము. ఆంధ్రవీరుల పరాక్రమము, శౌర్యము,వర్ణనాతీతము లోకప్రసిద్ధము యుద్ధమునకుం బ్రవేశించినప్పుడు వారికిఁ బ్రపంచము దెలియదు. తమప్రాణములమరచెదరు. శత్రువులంబట్టి యూఁచకోతకోయుటకంటె మఱి వారికన్యము తెలియదు. భార్యలను బిడ్డలను వారు తలంపనే తలంపరు. ఆత్మదేశ సంరక్షణమే వారిప్రాణము. దేశసేవయే వారిపరమధర్మము. అట్టి వీరులతో మనమెదిర్చి జయమందుట దుస్తరము ఒకవేళ

కల్గినను మన సైన్యములు సర్వనాశనము పొందక పూర్వ మది సిద్ధింపదు. కనుక మనము వారిని మోసముచేతనే జయింప వలయును. అప్పుడు మనపక్షము విశేషించి నష్టముకాదు. శత్రువులను నాశముచేయవచ్చును. శత్రువులను, కాఫరులను జంపుటకు ఎట్టి మోసములుచేయుట శాస్త్రసమ్మతమే. దీనినే మన పెద్దలు పెక్కు యుద్ధములలో ననుష్ఠించి యున్నారు,

‹అవును మీరన్న దెంతయు సత్యము వారిశౌర్యమును పరాక్రమమును వినుటమాత్రమేకాదు, కనియుంటిని నారా జ్యములోని ఘన్పురము, పానగల్లు దుర్గములను స్వాధీనము చేసికొనునప్పుడు వారుచూపించినసాహసము, పరాక్రమము వర్ణింప నలవికాదు. తమరన్న దెంతయు సత్యము వారు యుద్ధ ముచేయుచున ప్పుడా సామర్థ్యము, విజృంభణముచూడవలసి నదేగాని వర్ణింపరాదు. సరియైనయుద్ధమున మా సైనికులు వారికి రెండురెట్లున్నను గెల్వజాలరు అని గోల్కొండ నవాబు మెల్లగాజెప్పెను.

‹సత్యమే. నేనెరుంగుదును. అందలి కమ్మసేనానుల పరాక్రమము చూచినను, వెలమవీరుల యత్యద్భుతసాహస ముంజూచినను, రెడ్డియోధులశక్తి వీక్షించినను గుండెలుపగిలి పోవును, అని అహమ్మదునగరు నవాబు పాకుచ్చెను.

‹ఏదేనొక వెలివు యోజించి శత్రువులను వంచించుట నాకును సమ్మతమే అందు కేమే? యుపాయముంజింతించి

యుంటిరేని సెలవిండు. శత్రువులు పరాక్రమమున మించిన పుడు యుక్తిచే జయించుట రాజులకు ధర్మమే. కమ్మవారు, వెలమలు, రెడ్లు మాత్రమేగాక ఆదేశమున పెక్కువత సములు పెక్కులుగలరు. కాపులు రాజులు వారికి దీసిపోరు. కావున శ్రీ ఆదిల్షాహుగారు సెలవిచ్చినయట్లు వారి నిశరోపాయము లరసియే యోడింపవలయును. కాఫరులనెట్లు చంపినను మనకు దోషములేదు. అందును, ఈదుర్మార్గులు మనకు బెక్కు పాయ ములను గష్టములను గలుగఁ జేసియున్నారు. మసీదులను మన్ను చేసినారు. మతమును మారణము చేసినారు. కనుకఁ ఇట్టివారి నెట్లు విధ్వంసము చేసినను దైవము మెచ్చును.

గోల్కొండ:-ప్రస్తుతము కృష్ణానదిని దాటుటకు మనకు వీలు లేకుండ జేసినారు. దాటుటకుఁ గావలసిన సామగ్రిని, ఓడ లను పడవలను స్వాధీనము చేసికొన్నారు మరికొక, ఆవలి వైపునకుం బోవుటకు పలను పడదు.

బేదర్:-కాని దీనికి మనమొక యుపాయముం బన్నవచ్చును. మన సైన్యమును రెండు పెద్దభాగములుగను ఒక చిన్నభా గముగను విభజించి పెద్దభాగములను రెంటిని కృష్ణకు దూరముగా వారికిం గనంబడకుండ నుంచి మధ్యనుండు చిన్నభాగమును, నదిపొడవున నటునటుం దిప్పిన వారును దాని వెంటందిరుగుదురు. అప్పుడు కొందవ పెద్దభాగముల నె కాయెకికృష్ణకావలకుం బోవఁజేసినచో వారు పోయి పడు

గురు. ఇది కొంతవరకును బ్రయోజనకారియని తోఁచు చున్నది.

అహమ్మద్:-ఆఁ! మంచియుపాయము. మిక్కిలి యుక్తముగానే యున్నది.

గోల్కొండ:-తమ యుపాయము బాగుగనే యున్నది కాని వారుకూడ మనవలెనే తమ సైన్యమును మూఁడుగనో నాల్గుగనో చేసి మనలను వెంబడించిన ?

బేదర్:-సాహసమునను బరాక్రమమునను వారు మనలను మించినను యోచనలో మనలను మించలేరు. ఇట్టి యోచనలు వారికి దోఁచవు. పైగా వారికిపుడొక గర్వముకూడ గలదు. గతయుద్ధములలో నెచటను నెప్పుడును వారికి పరాభవము సంభవించినదికాదు. అందుచేత వారి కెన్నటికిని పరాభవము, అపజయము కలుగదని వారి నమ్మకము. ఆయుద్దేశముచే వారిట్టి యుక్తులకు దిగరు.

గోల్కొండ:-నిజమే. తెల్విలో వారు మనలకు జంకుదురు. మనపాటి యోజనాసమర్థత వారికి లేదు.

అహమ్మద్:-అట్లనుచున్నారేమి? వారికి బాపనయ్యలు లేరా? మూఁడులోకాలు మ్రింగివేయుట కొక్క బ్రాహ్మణుఁడు చాలు. తదితరులలోఁగూడ వారికిఁదీసిపోనివారు చాల మందిగలరు. ఏది యెట్లున్నను, ఆ యుపాయము మిక్కిలి మంచిది. మీరు చెప్పినట్లు చేసి చూచుట యుక్తమే.

ఆదిల్:- మీరు చెప్పిన యీ యుక్తి సంస్తవనీయమే. కాని మొదట ఈ యుద్ధచతురంగమునకు వేఱొక యెత్తువేసి చూడవలయును,

అహమ్మద్:- అదియేదో సెలవియ్యండి

ఆదిల్:- మనము మొట్టమొదట నొక టక్కు చేయుదము. మన సైన్యములను పైకి యుద్ధమున కాయత్తము కానట్లు నటింపించుచు లోన సర్వసన్నద్ధులమై యుండుచు రామరాజున కొక రాయబారనిట్లు చెప్పుట కంపుదము "చక్రవర్తులైన మీ మహాసైన్యముంజూచి నవాబులు భయపడినారు. కావున వారియందు దయయుంచి సంధి కొడంబడుడు" అతనికి స్వాభావికముగా నమ్మకము విస్తారము. అదియునుంగాక స్వశక్తియందతనికి విశ్వాసము మెండు.

బేదర్:- బ్రాహ్మణులన్న జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అతనిదగ్గఱ విశ్వఖ్యాతింగాంచిన బుద్ధిసాగరుఁ డను మంత్రియున్నాఁడట. అతఁడు మేధానిధియనియు, అత్యద్భుత శక్తిమంతుఁడనియు, యుక్తిసందోహము లకును దంత్రములకు నివాసస్థానమనియు వింటిని. అట్టివాఁడీ తంత్రములను సాగనిచ్చునా?

గోల్కొండ:- అతఁడిపుడు లేఁడు లెండు. అతఁడే యున్నచో మన తంత్రములు సాగనిచ్చునా ?

అహమ్మద్:-అతఁడేమైనాఁడు? అట్టి మంత్రినేల రామరాజు విడిచెను.

ఆదిల్ శాహా:-తంత్రములు కల్పించి రామరాజునకును, అతని కిని విరోధము కల్గించితిమి. రామరాజని నమ్మి యతనం జెఱసాలలోనుంచినాఁడు. విడవఁజాపుటకు బ్రయత్నము జేసితిమి. కాని సాగినదికాదు. అయినను, అతెఁడిపుడిచట లేఁడు ఢిల్లీకిబోయినట్లు తెలియవచ్చినది

గోల్కొండ:-అతని జాడ తెలిసినదికాదు అతఁడు ఢిల్లీ కేల పోయియుండునో ?

ది:-ఉద్యోగమునకు పోయియుండును.

బేదర్:-అంతేనా? ఢిల్లీశ్వరుని సాయమడుగుటకా?

ఆదిల్:-కాఫరులకు వారు సాయము చేయరు. అతనింబట్టి ఖయిదు వేయించునట్లు నేను జేసెదను.

బేదర్:-ప్రస్తుతమున్న మంత్రియెవరు ?

గోల్కొండ:-ప్రస్తుతమున్న వాఁడు మనవాఁడే మనయాటలు సాగుటకు నదియేకారణము. అట్టి సహాయ్యమే లేకయు న్నచో మనము నల్గురముకలసినను, ఈయాంధ్రచక్రవర్తిని జయించుట దుర్ఘటము. అతనిపేరు చక్రధరుఁడు.

అహమ్మద్:-చక్రధరుఁడీ కుట్రలో జేరుటకుం గారణమేమి ? రామరాజు మంత్రులను మిక్కిలి మన్నించుననియు వారి

తో వైరమును వహింపఁడనియు వాఁడుక. మఱియితనితో నేలకలహించెనో కారణము తెలియదా?

ఆదిల్:-అతడు రాజవంశములోనివాఁడు. చిన్నప్పటి నుండియు రాజ్యాశ యతనికి విస్తారము. రామరాజు దయ చేత మన్నించి యతనికి గొప్ప యుద్యోగము లన్నియు నిచ్చి క్రమముగా మొన్ననే మంత్రిపదవి నొసంగెను. రాజ్యము నెట్లేని సంపాదించుటయే కర్తవ్యమని తలంచు వాఁడగుటచేతఁ దత్కాంక్ష నేఁగల్పింపనిందు చేరినాఁడు

బేదర్:-మీరు చేయు కార్యములుదూరదృష్టి సమన్వితములు. బలే! మంచిపనిచేసినారు. మీయందు రామరాజునకు మొన్నటివఱకు విశ్వాసము మెండు.

ఆది:-అవును.

అహమ్మద్:-మీయుక్తిమంచిదే. కాని సంధిషరతులు మా కేమాలోచించినారు? మంత్రి మనవాఁడు గనుక ఇది పడవచ్చును.

బేదర్:-అతనికైన యుద్ధపుఖర్చులు మనమిచ్చునట్లు చెప్ప వలయును. లేనియెడల, అతఁడుదీని మొగము చూడనే చూడఁడు.

అహమ్మద్:-యుద్ధపుఖర్చు రమారమి యతనికీ సరికేనిమిది తొమ్మిది కోట్లే యుండవచ్చును. అంతయు నిచ్చెద మన్నచో నమ్మఁడు.

గోల్కొండ:-ఆఁ! అంతవఱకుఁగాకున్నను, అమహాసైన్యము లకు ఆఱేడు కోట్లయినను వ్యయమై యుండును.

ఆదిల్:-మనము మూఁడుకోట్లు చెప్పిన బాగుగానుండును అతఁడధము మైనకోట్లనయినను అడుగక మానఁడు ఇట్లనక ముందుగా హెచ్చు చెప్పిన నంతగా నతఁడు నమ్మ టకు వీలుండదు.

బేదర్:-సరే మూఁడుకోట్లుధనము పైనఁ గొన్నిదుర్గములను గాని కొంత దేశమునుగాని యీయవలయును

అహమద్:-బీజాపూరులోఁ గొంతభాగము నీయవలయును. అట్లయినచో రామరాజునకుఁ దృప్తిగానుండును.

గోల్కొండ:-గోల్కొండ బిజపూరులలో దక్షిణమునయున్న కొంతరాజ్యమును, కొన్నిదుర్గములను, ఇచ్చునట్లు చెప్పు దము.

ఆదిల్:-అవు నిదియుక్తమే కానిమఱియొకటి మనమడుగ వలయును. జగన్మోహినిని తిరిగి శ్రీగోల్కొండనవాబుగారి కొప్పగించుటకుం గోరవలయును. ఇదివారికింగష్టముగా నుండునని మనమెఱుంగుదుము. కాని ఇట్టిషరతు లేకు న్నచో, అంత బాగుండదు.

గోల్కొండనవాబుహృదయమునగలుక్కు మనియెను. ఆసుందరీమణి పేరుచెప్పగనే యాతనికి సహజముగు నుతుకత్స

జనించెను. ఆమెపోక కతఁడు చింతించిన చింతకు మేర లేదు. నిద్రించినను, మేల్కొన్నను, మాట్లాడుచున్నను, లేచుచున్నను, చూచుచున్నను, ఆ సుందరి యతనికి ప్రత్యక్షమగుచుండును.

అహమ్మ:-అవు నిది యత్యంతావశ్యకమగు నంశము.

గోల్కొండ:-దీనివలనఁ బ్రకృతము చెడునేమో! ఆంధ్రులు పౌరుషప్రధానులు. ఈమాట విన్నచో సంధిగింధి విడచి మీఁదఁబడుదురు. పైనఁ జంతించినఁ బ్రయోజనముండదు. అల్లాదయవలనమనకు జయముకల్గినపుడు విజయనగరపుర పూర్ణ లక్ష్మితోఁగూడ జగన్మోహిని మనకు దొరకును. కావున బ్రకృతభంగము చేయునట్టి దానికి మనము పోవకుండుటే యుక్తము.

ఆదిల్‌శాహ కీవాక్యము లమృతోపమానములు అతఁడు కోరిన దిట్టిప్రత్యుత్తరమునే.

బేదర్:-వారికిట్టి కోపము కల్గుటయు, కార్యవిఘాతుక జనించుటయు, సత్యమే. అయినను ఇది అత్యంతావశ్యకముం గదా?

ఆదిల్:-ఒకవేళ నట్లు కావచ్చును. కాని - మీయిష్టము.

గోల్కొ:-నాకు దాని నిందుఁ జేర్పకుండుటయే యిష్టము. ఆ మాట విన్నంతనే ఆవీరులకుం గోపము జనించును. అం

దుచేసంధి నాశముగుచు, మనయుందఱ లాభము కొరకును విజయనగర సామ్రాజ్యవినాశము కొఱకును నేనీమాత్రము సహింపఁజాలనా? పిదపవిజయము మనకుఁ జేకూరుటయు నాపె సిద్ధించుటయు నెట్లోనికలదు. విజయము శత్రువుల దైనచో, ఆపె మనకెట్లును సిద్ధింపదు. మనకు వినాశము తప్పదు. ఇంతలో మనమింత త్వరపడు టుచితముకాదు. కావున దీనిని మనము వదలుకొంటయే మంచిది. నాకా సందేహము లేదు.

బేదర్ నవాబునకును, అహమ్మద్ నగరు నవాబున కును, ఇది సమ్మతమే. ఏలయన? జగన్మోహినిం గోరినయెడల శత్రుసమూహ దుర్భరమైన యాంధ్రజాతీయ ప్రతాపవహ్ని మరల నొకపరి విజృంభించి తమ్ము కాల్చివేయునని వారెఱుం గుదురు కాన వారు మఱి మాట్లాడలేదు.

ఆదిల్:-అది తమ చిత్తము.

గోల్కొండ:-నాకా ప్రేమయు మెత్తకుండుటే యిష్టము,

బేదర్:-సరే. వారట్లు స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నపుడు మనము వేఱొక విధముగా నుండఁదగదు.

ఆదిల్:-మీయిష్టమే యనుసరింతము.

అహమ్మద్:-మనకు గుఱ్ఱములు తక్కువ, ఇది వారెఱుంగు దురు. అవి మనము కోరవలయును, ౧౫౦౦౦ గుఱ్ఱములు కోరినంజాలును.

గోల్కొండ:-మంచి సంగతి. అది అడుగవలసినదే.

బేదర్: ఏనుగులుకూడ నయినుపవంచలు కోరుదము.

అహమ్మద్:-మఱియొక యంశముకూడ నున్నది. మన రాయబారులకు సరియైన గౌరవము చేయుట. ఇదివఱకు వారు రామరాజునుం దాయన యిష్టములేకుండ గుఱ్ఱములపైన నెక్కఁగూడదని యనుమతిం జేసినాడఁట! దాని నిపుడు కొట్టివేయుటకుఁ గోరవలయును. మఱియు నతని సభామండపమున మన తురకరాయబారులను నిల్వఁబడు నట్లతఁడు చేయకుండుటకును, అతని రాయబారులను మనము గౌరవపించునట్లు వారిని గౌరవించుటకును, తగు నాసనము నొసంగుటకును మన మిందు షరతు నుంచవలయును.

ఆదిల్:-ఇది ముఖ్యమైన వానిలో నొకటి. మఱి ముఖ్యాంశము లేమేని గలవేమో ఆలోచింపుఁడు.

బేదర్:-మఱిముఖ్యాంశములున్నట్లు తోచుటలేదు. ఇవిచాలును లెండు. నిజము సంధియైనఁ బెక్కుషరతులు గావలయును గాని వట్టిదానికిన్నేల? అయినను, ఇదివఱకే కావలసినవన్నియు వచ్చినవి.

అహమ్మద్:-పరేకాని శత్రుపక్షమువారిసైన్యమంతయు నెంత యున్నదో సరిగా నెవరైన నిపుడు చెప్పగలరా?

గోల్కొండ:- ఆఁ! సిద్ధముగానే యున్నది. చక్రధరుని దగ్గఱ నుండి సర్వము వ్రాసిన కాగితము వచ్చినది.

అని యా కాగితముం దీయ జేబులోఁ జేయి యుంచెను.

ఆదిల్:- కాగితమేఁ? ముఖ్యమైనవి నేను చెప్పెదను వినండి. కాల్బలము మూఁడులక్షలు. అశ్వములు మొత్తము లక్ష. ఏనుఁగులు మూఁడువేల యయిదువందలు, ఈకాల్బలము తదితర బలములతోఁగూడ మూఁడు భాగములక్రింద విభజింపఁబడి నది. ఒకభాగము రామరాజు క్రిందను, మఱియొకటి తమ్ముఁడైన తిరుమలరాయుని క్రిందను, ఉంపఁబడినవి. వీరు ముగ్గురు సర్వసైన్యములకు నధ్యక్షులు.

గోల్కొండ నవాబింతలో కాగితముం దీసెను.

గోల్కొండ:- అవును. ఆమూవురి క్రిందను పదునైదుగురు ప్రధానసైన్యాధిపతులును, వారిక్రింద తొంబది యేడుగురు సైన్యాధిపతులును గలరు. వారు తమక్రింద నున్న నాలుగువందల ముప్పదిమంది యుపసేనాపతులను జూచుచుందురు. యుద్ధమునందు పరాజయమన్న మాట యెఱుంగక వేయికండ్లతోను బదివేల హస్తములతోను, పోరాడుచు బలముతో సమానముగా బుద్ధిబలముంగూడ నుపయోగింపఁజాలిన మహాయోధులు ముప్పదియార్గురు కలరు. వారికింగొంచెము జంకువా రయిదువందలుకలరు. పౌరుష ప్రధానములయిన యుత్తమ వంశములఁబుట్టి

దేశసేవ చేయుచు, ఆత్మదేశసంరక్షణమే తమ జన్మవ్రత
ముగా భావించి తద్రక్షణకొరకు సర్వస్వమును జయించిన
యోధులు పెక్కు వేలనుంది కలరు

అహమ్మద్:-మన పక్షమున నెవరికెవరి కెన్నెన్ని సైన్యము
లున్నవో యొకపరి సెలవిండు.

ఆదిల్:-మొదట నేను జెప్పెదను. మా కాల్బలమంతయు
మూడులక్షలపదునైదు వేలు. గుఱ్ఱములు పదునెన్మిది వేలు.
సైన్యమంతయుమూడు భాగములుగాజేసితిని. అధ్య
క్షులు, వారిక్రింద సైన్యాధిపులు, వారిక్రింద నుపసైన్యాధి
పులు, ఇట్లు విభజించితిని. ఏనుగ లేనూటంబులు.

బేదర్:-గోల్కొండవారు చెప్పండు.

గోల్కొండ:.అహమ్మద్ నగరు వారిది కానిండు.

అహమ్మద్:-మీరు చెప్పండు.

గోల్కొండ:-కాల్బలము మూడులక్షలు. గుఱ్ఱము లిరువది
రెండు వేలు, ఏనుగు లాఱువందలు,

అహమ్మద్:-మా కాల్బలము మూడులక్షలు. గుఱ్ఱములు
ముప్పది వేలు. ఏనుగ లేడువందల యేబది.

బేదర్:-మాకాల్బలము రెండులక్షల యిరువదియైదు వేలు
గుఱ్ఱము లిరువది వేలు. ఏనుగులు మూడువంద. లయేబది,
మాగుఱ్ఱములు శ్రేష్టములైనవి కావు.

ఆదిల్ :- గుఱ్ఱములుమనవన్నియుకొంచెమించుమించుగానొక్క-టే విధమైనవి. రామరాజు గుఱ్ఱములతో బోల్పఁదగినవి కావు. అవి యతిశ్రేష్టములు. విదేశములనుండి తెప్పించి నారు.

అహమ్మద్:-అవును అశ్వశాస్త్రమును జదివిన పండితులాంధ్రులలో జాలమందియున్నారు. రామరాజుకూడ ఆ శాస్త్రములోఁ గొప్ప పండితుడని విఖ్యాతిగాంచి యున్నాఁడు.

బేదర్;- మన సైన్యమంతయు గలిసిమొత్తము పదునొకండు లక్షలనలుబదివేలు. గుఱ్ఱములు తొంబదివేలు. ఏనుగ లిరువదినాల్గువందలు. గుఱ్ఱములలోను ఏనుగులలోను మనము కొంచెము తక్కువైనను కాల్బలములో మనమే చాల హెచ్చు సుమారు మనకాల్బలము వారి కాల్బలమునకు రెట్టింపున్నది.

ఆదిల్:, కాని మనకాల్బల మాకాల్బలముతో బోల్పదగినది కాదు.

బేదర్:-అది నిశ్చయమే.

ఆదిల్:-అందుచేతనే రాయబారిని రేపేపంపి లోలోపల మన పనిని మనము చేయుచుండుటయుక్తము అల్లాదయవలన మనమే గెలువ వచ్చును. మనకు ఫిరంగులేడెన్మిదివందలు కలవు వారికన్ని లేవు.

గోల్కొండ:-యుద్ధముకంటె మోసము చులకనగా మనకు జయమిచ్చును. యుద్ధమునకు విజయము సుర్లభముకాని మోసమునకు దుర్లభముకాదు

అహమద్:-సరే. రేపుదయమే నిశ్చితాంశమును కుపక్రమించుదము.

అందఱును నల్దిక్కులు పరికించిచూచిరి. అప్పటికప్పుడే రెండు జాములకు మీఱినట్లు వారికిందోచెను.

ముప్పది యొకటవ ప్రకరణము

రాయబారము

విజయనగర చక్రవర్తియొక్క మహాసైన్యసముద్రము విజయనగరము నుండివచ్చి కృష్ణ కీవలవైపున తలికోటలో నున్న మహ్మదీయసైన్యముల కెదురుగా విడిసెను,

నవాబులందఱుఁగలిసి రాయబారినంపిరి. ఆరాత్రి రామరాజు వెంకటాద్రియు తిరుమలరాయ చక్రధరులు నల్వురు నొకగుడారమునగూడి యిట్లాలోచింపఁదొడగిరి.

చక్రి:-శత్రువులు మనయోధుల శౌర్య పరాక్రమాదులం దెలిసికొని భయపడియుందురు.

తిరు:-దొంగతనముగావచ్చి యూళ్ళను దోఁచుకొనుటకును, గ్రామములను, తగులఁబెట్టుటకును, హిందూసాధువులను బాధించుటకునుదక్క ఆతురుష్కులెందుకు పనివత్తు?

వేంక:-హిందూదేశమును మోసముచేతనేకదా వారు జయించినది. లేకపోయిన మఱియొక విధముగా నన్యదుస్సభ పరాక్రమ నిధులయిన యార్యులు వంచింపబడుదురా?

రామ:-కాకయున్నచో వేయిజన్మములెత్తినను శత్రుసంహరణ దక్షుంబయిన పృథ్వీరాజసింహంబును గోరీ జయింప

గలడా? మహాన్మాదీయులు వట్టిభయుక్తిపరులు. దానిచేతనే వారట్టి విజయములం గాంచుచున్నారు. నిశ్చయముగాం దలపోసిచూచినపక్షమున నేయుద్ధమున వారు న్యాయము గా పో-గెల్చినారు? వ్రేలు మడచి లెక్కించుడొక్కటేని కలదేమో?

మానవులలోఁ జాలమందికడ నొకవింతయిన స్వభావ మున్నది. ఆగుణముకలవారికది స్ఫురింపదు. దానినే ఆత్మశక్తి విశ్వాస మనవచ్చును. అట్టి విశ్వాసముకలవాడు తన కేవిధ మైన యపజయమునుగల్గునని నమ్మడు. ఎట్టి వ్యవహారమం దును శంకింపడు. ప్రతివిషయమునను దనకే జయముసిద్ధమని యు, పరాజయముతనకుఁగలలోఁగూడ గలుగదనియే నతడు త్రికరణశుద్ధిగానమ్మును. ఈవిశ్వాసముచేతనే కర్ణుఁడు తా నెన్నిసారులోడినను అర్జునుని జయింపగల్గుదుననియే నమ్మెను. అత్యంతతీవ్రమగు పార్థుని తీక్ష్ణప్రహారమతనిశిరమునుద్రుంచు వఱకు నతడా నమ్మకమునువీడలేదు. ప్రపంచమునసమ్మిచెడిన వారి చర్యలను వ్రాసుచదువుదురుగాక! పఠింతురుగాక! వల్లింతు రుగాక దానిని మాత్రము స్వవిషయమునకు సంబంధింపఁ జేయరు. రారాజు దుర్యోధనుడీ యాత్మశక్తివిశ్వాసవశుడగు టంజేసియే భీష్ముడు పడినను ద్రోణుడీల్గినను చతురంగబల ములు హతమగుచున్నను, కాల్బలములు కాలిపోవుచున్నను, యుద్ధమును విడిచినవాడుకాడు. రావణునకును అందుచేతనే

ఇంద్రజిత్తు గతింపను విభీషణుడు శత్రుపక్షము నవలంబించినను, లవమేని చలనము కల్గినదికాదు. ఇట్టిగుణమే హిందూదేశమునందలి పెక్కుసామ్రాజ్యములను, రాజ్యములను నాశముచేసినది. ఆత్మశక్తివిశ్వాసపరులకు గర్వము, నిర్లక్ష్యభావము సహజగుణములు. అవియే వారికి విషముగా బరిణమించుచుండును. కాని, కాలమాసన్నమగువందాక వారు దానింగ్రహింపజాలరు. ఆ విశ్వాసమే గర్వవిరహితమై దూరదృష్టిసమేతమైనపుడు ఫలప్రదమగును. అది మనుజులకు సర్వసిద్ధినొసంగును,

చక్రి:-ప్రకృతము షరతులలో ధనమిచ్చుట మిక్కిలి తక్కువగానున్నది. మనకింతవఱకైన యుద్ధవ్యయము మూఁడుకోట్ల డెబ్బదియైదు లక్షలు. పోనిమ్ము రాజ్యమేని కొంత యుత్తరన్ననది చాలకొంచెము. ఆ యిచ్చు ప్రదేశమంతయు నొకకోటి రూపాయలైనను జేయదు.

తిరు:-సంధియేల? పైన మీయిష్టముకాని నాకు సంధి యిష్టములేదు. ఏమిసంధి? తెగిపోరి శత్రురాజులం ద్రుంచియు తురుష్కరాష్ట్ర చతుష్టయమును మన విజయనగర సామ్రాజ్యమునఁ గల్పుకొంటయే నాయభిమతము.

వేంక:-అన్నగారూ! నిజమండి. ప్రధనభూమియందు విజృంభించిన కంఠీరవంబునోయన, తురుష్కవాహినీచమూంబులనుబట్టి చెఱకుగడ్డలను నఱకినట్లు నఱుక నెంతయుఁ గాం

క్షీంచుచున్న మన సైనికులకుందగిన సమయంబుచిక్కినది. ఇట్టి సమయంబును వృధాపోసచ్చుట మంచిదికాదు, సామ్రాజ్య రక్షణార్థమై సర్వస్వమును, ఈయసిద్ధముగా నున్న మనవీరవరుల పరాక్రమ సంపదనొకపరి రుచిచూచినంగాని తురుష్కులపాంసనులు భయంపడి మనను గన్నెత్తిచూచుటకేని వెఱవరు.

చక్రధరునకుఁ దిరుమలరాయ వేంకటాద్రుల స్వభావములు తెలియును. ప్రస్తుతము సంధితంత్రము సరిగా నడవకున్నచో నతనికిం గష్టము. విజయనగర సామ్రాజ్య సైన్యంబులను మోసపుచ్చుట కంతగా వీలుండదు. అందుచేతఁ దిరుమలరాయ వేంకటాద్రిప్రభుల వచనములతనికిం గర్ణకఠోరముగ నైయుండెను. అతని ముఖమిపుడు రామరాజ చక్రవర్తివంకఁ జూచుచుండెను. అతఁడిట్లనెను.

సోదరులారా! సామ్రాజ్యకార్య నిర్వాహణభారమును మీరువహించి యుండకపోవుటచే నట్లనుచున్నారు కాని యుద్ధము మాటలతో నగుకార్యముకాదు. మీరు మహాయోధులగుటచేమీకది రుచించును. కాని యుద్ధమున జయము మనకేయగునో వారికేయగునో మనము చెప్పజాలము. ఒకవేళ జయము మనకైనను మనము చెందునష్టమింతని వచింపఁగలమా? సంధియందన్ననో ఆభయము లేదుగదా? రాజకార్య నిర్వాహణ చతురునకు సామదాన భేదములు

వ్యర్థమైనప్పుడుగాని దండోపాయము నుపయోగింపజనదు ఒకవేళ జయమే సిద్ధించు ననుకొనుఁడు. అప్పుడుమాత్రము మనకు లాభముకల్గుననియా మీతలంపు? ఎందరు సుందరీమణులు విధవలైపోవుదురు? ఎందరు మహాయోధులునశింతురు? ఎన్ని గ్రామములు సంభవించును? ఎన్నియూళ్ళలకుఁ గష్టనష్టములు గల్గును? కావున నెన్నివిధములం జూచినను యుద్ధములకుఁబోవుట మనకుఁగార్యముగాదు.

ఆ యిరుపురును మఱి మాట్లాడలేదుఁ కొంతసేపూరకుండిరి.

రాము:-అవును. అయిదుకోట్ల రూపాయిలనైనను కోరకున్నచో మనయుద్ధపు ఖర్చులు బొత్తుగాఁ జాలవు. ఇఁక దేశము మాటపేరేగానివారు మనకిచ్చినదేలేదు. అది యంతయు నిదివఱకు మనచే జయింపఁబడినదే. జయింపఁబడిన రాజ్యమునే మరల మనకు నిత్తురఁట

చక్రి:-ఇందు రాచూరు హానగల్లు మొదలగు మనపూర్వ దుర్గములు మాత్రమే చేరియున్నవి ఇవి యిదివఱకే మనక్రిందనున్నవి. వీరిత్తురన్న ప్రదేశమునకంతటికినిగలిసి వత్సరమునకు నాల్గులక్షల రూపాయలేని శిస్తురాదు. అందు మూఁడువందలు మనపూర్వపు ప్రదేశముల మూఁదనే వచ్చును. ఇఁకనొకలక్షరూపాయలు వచ్చుదానినా వారిచ్చునది?

వేంక:-బహుశః వారిది మనకు దానము చేయుచున్నట్లు భావించుచున్నారు గాబోలు.

చక్రి:-అట్లేయున్నది.

రామ:-బీజపూరు గోల్కొండలనుండి చీల్చి గోవా తలికోట బీజపూరు, కోవిలకొండ. రాజుకొండ. కమ్మంమెట్టులవఱకు నున్న ఖండమును గోరిన సరిగానుండును.

చక్రి:-అవును

తిరుమ:-మఱియొక అంశము జ్ఞప్తికి వచ్చినది. గోల్కొండ నవాబు కూతురు నూర్జహాను, మన ప్రధానసైన్యాధికారులలో నొకఁడయిన ప్రతాపసింగును మోహించినది. ఆమెను మఱియొక తురుష్క యవనునికిచ్చుట కామె తండ్రి యుద్యోగించుచున్నాఁడట. ఆమెనితనికిచ్చుటకును ఆమె కోరకను భంగము చేయకుండుటకును మనముకోరవలసియున్నది.

చక్రి:-అగునతఁడు విశ్వాసపాత్రుఁడగువాఁడు దేశహితైకాభిలాషి, అట్టివానికి సాయమును చేయవలసినదే. మఱియదియునుంగాక తురుష్కుల కన్యలను మనవారు మ్లేచ్ఛులనియు నంటినం బాపము వచ్చుననియుఁ దలంచి ఢిల్లీ పాదుషా లెందరు తమకన్నకూతుండ్రి నీయ నుద్యమించినను అంగీకరించిన వారుకారు. మనమిప్పుడీ నూతనమార్గమును ద్రొక్కవలయును.

వేంక:- అవును. నూతన సంస్కరణలు చేసి హిందూసామ్రాజ్యమును భిన్నభిన్నములయి శకలములుగాకుండ బంధించియుంచవలసిన కాలము వచ్చినది. హిందువులు మహమ్మదీయులు పరస్పరవిరోధముతో నున్నంతకాలము మనమెన్ని విధములం జింతించినను భరతఖండమున కవిచ్ఛిన్నమగు నేకజాతీయభావ ముత్పన్నము కాఁజాలను.

రామ:- హిందువులయు మహమ్మదీయులయుఁ బరస్పర వైషమ్యముల మూలముననే హిందూదేశము దోపిడులకును, రక్తపాతములకును మూలమగుచున్నది. స్వభావ సిద్ధముగా హిందువులకుఁ బరమతద్వేషమును, వారిని హింసింప జూచుటయు లేకున్నను మహమ్మదీయులంజూచి వీరుకూడ నేర్చుకొనుచున్నారు. గతయుద్ధములలో మన సైనికులధిపతుల యుపేక్షచేతఁగొన్ని యకార్యములను మహమ్మదీయులకుం గావించియున్నారు. అట్టివానిని నిరోధించుట మనకుం గర్తవ్యము.

ఆ యీ యంశము లన్నియు రేపు సభలోఁ జర్చించి మన సేనానాయకులయుఁ దదితర లోకముయొక్కయు ననుమతిం గైకొందము.

ముప్పది రెండవ ప్రకరణము

నూర్జహాను

స్వాభావికముగా వినిర్మలమై నీలకాంతులను గ్రమ్మిం చుచుండు నాకసమిప్పుడు సంజయతికృమించగా వ్యాపించుచున్న చీకట్లచే నల్లముఖ్‌మల్ గుడ్డవలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. కాలపుంజిత్రికారుఁడాగామిరాజ హృదయ రంజనార్థంబు చిత్రించిన చిత్రవిచిత్ర కుసుమంబులోయన, ఆకసపుందివాసి యందు నక్షత్రములు మనోహరములై వెలయుచుండెను. ఇట్టియెడఁ దురకనవాబుల యుద్ధశిబిరములలో నొక్కయెడ నొకదివ్య సుందరి కూర్చుండి యుండెను. ఆమె కూర్చుండి యున్న యా శిబిరము గోల్కొండనవాబు నంతఃపుర విహార మందిరము. ఆమె మొగము సౌందర్య విలాసమునకును, సిరికిని దావు. ఆమె కనులునల్లనై అతిమనోహరములై షోడవుగా నుండెను.

ఆమె దేనినో యోజించుచున్నట్లుండెను. ఆమెముఖము కృశించియుండెను. తనువును గృశించియుండెను. ఆమె ముఖమునుండి వెచ్చనిఁ నిట్టూర్పు లప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండెను. ఆమె కచ్చటఁ జీకాకుగా నుండినట్లుండెను. ఆమె వాల్గను

లను జాపల్యమలంకరించుచుండెను. ఆమె యిటు నటుఁ జూచుచుండెను. ఆ సుందర విగ్రహ మెవరికో అకో యెదురు చూచుచున్నట్లున్నది. ఆమె యేగోల్కొండ నవాబుకూతురు. నూర్జహాను.

అంతలో నచ్చటికి మనయొకసుందరి వచ్చెను, ఆమె చెలికత్తియ. ఆమె యందు నూర్జహానునకుం బ్రీతివిస్తారము, ఆమెయు నూర్జహానుం బ్రేమించెను. ఆమెతనశీతలహస్తమును నూర్జహాను కరమున నుంచి తాకి చూచెను. అది వెచ్చగా నుండెను, ఆమె యిట్లనెను.

చెలి:-అమ్మా నూర్జహానూ! నీకీ జ్వరము ప్రతిదినము హెచ్చుచున్నది గాని తగ్గుటలేదు. ముఖపద్మము వాడినది. నానాటికి దేహముకృశించిపోవుచున్నది. కనులు లోనికింబోవుచున్నవి. నిన్నుజూచిన భయమెత్తుచున్నది. తండ్రిగారు నీమీఁద ప్రేమచేతనేకదా నిన్నువిడచిరాలేక యుద్ధమునకు నిన్నుగూఁడ దీసికొనివచ్చినారు! నాకిది సామాన్యమగు జ్వరమువలెఁ దోఁచుటలేదు. జ్వరమునీ కెన్నిసార్లురాలేదు! ఒకటిరెండు దినములకంటె హెచ్చు దినము లుండునదికాదు. అదియునుంగాకనీమనసెప్పుడును విచారమగ్నమై యేదో యాలోచించుచున్నట్లుండును. దానికిం గారణమేమి? మీతల్లిదండ్రు లనవరతముం జిం తిలుచున్నారు. ఎంతమంది వైద్యులెన్ని చికిత్సలంజేసి

నను వ్యాధి నానాటికి హెచ్చుచున్నదికాని తగ్గుటలేదు ఇదియంతయుఁ జూడ నీకిది యేదేని చింతవలనంగల్గినదని తోఁచుచున్నది. వలయునేని ప్రాణములంగూడ నీ కొఱకీయ సిద్ధముగానున్న మావంటిచెలులకుఁ గారణమేమో నివేదింపరాదా? అడుగవలయునని చూచితినిగాని సమయము చిక్కినదికాదు. అంతయు నివేదింపుము. మావంటి చెలికత్తెలయెడ దాచినఁ బ్రయోజనము కలుగదు.

నల్లరేకుల చక్కందనము నేక సక్కెము లాడుచున్న యామెకన్నుల బాష్పములు గ్రమ్మెను, ముత్యములు ధారగా గురియుచున్నవోయనినవి బిందువులుగా భూమిమీదఁ బడుచుండెను. ఒక్కనిట్టూర్పు వెడలెను.

'చెలీ! నేను నీకడ నేమేని దాఁచి యెఱుఁగుదునా?'

'నేటివఱకును లేదు. కాని యిది యొకటిమాత్రము'

'అవును. నిశ్చయముగా నాకోర్కె చెప్పఁదగినదికాదు అది చెప్పి ప్రయోజనములేదు. అది నాకీ జన్మమధ్యమునఁ దీరునదికాదు. రిత్తకోరికలంజెప్పి నిన్ను గష్టపఱచుటేల యని భావించి యూరకుంటిని.

'చెలీ! అట్లనకుము. నాయావచ్ఛక్తిని వినియోగించి చూచెదను! ప్రయత్నించినచో సాధ్యపడని దేదియులేదు. అంతచేతగాని దానవైననీతోఁ గూడదుఃఖమును సమముగా బంచుకొనినైన ననుభవింతును.

‘వృథాగా నిన్నాయాసపెట్టి దుఃఖపెట్టుట నాకిష్టము లేదు. కాదు కూడదు గట్టిగాఁజెప్పుమన్నచోఁ జెప్పెదను’

‘నీకు సందేహింపఁ బనిలేదు. వచింపుడు. చెలికత్తెలకు సుఖదుఃఖములలోఁబాలువహింపకున్కి— ధర్మము కాదు. నా యోపినంత సాయము నీకు జేసెదను. నా వలనంగాక యున్నచోఁ బదంపడి విచారింతము.’

కొంచెము సేపువఱకు నూర్జహాను మాట్లాడలేదు. ఆమె యేదియో యోజించుచుండెను. ఆమెముఖమున మందహాస మస్ఫుటముగా సంచరించెను. అది విచారపరీవృతమై మంటిచేఁ గప్పఁబడిన మణివలె ప్రకాశించుచుండెను. ఎట్టకేలకా ముఖమునుండి ముత్యములు రాలజొచ్చెను.

‘ఈరిత్తకోరిక వెల్వరింప దగినదికాదు. అయినను నీతోడ నెన్నియోసార్లు చెప్పవలెననితలఁచియు మరల నిష్ప్రయోజనమని భావించియూరకుంటిని, ఇపుడు నీవంటి చెలికత్తెయొడుగఁగా దాఁచుటతగదు. నాడు మనమిరువురము గోల్కొండలో సరోవర స్నానముచేసి బహిస్స్నానోపరిభాగమునుండి యిటునటు తిరుగుచుంటిమి జ్ఞప్తియున్నదా?,

‘ఆ! ఉన్నది. లేకేమి? నాఁడు తోఁడి యాదువారితో జక్కఁగా నాడితిమి.’

‘అవును చెలీ! ఆనాఁటిసాయంకాలము—,, ఊరకుండెను.

‘ఏమి జరిగినది?;

'ఒక యుత్తమాశ్వము నెక్కి సర్వ సౌందర్య మూర్తి యగు నొక రాజపుత్రుఁడా మార్గమున రాలేదా?,

'నాకావిషయమేమో అంతగాజ్ఞప్తిలో లేదు.'

'జ్ఞప్తిలేకేమి! నీ విట్లనలేదా? 'ఆహా ! చెలీ ! చూచితివా యీ దివ్యసుందర విగ్రహమును? ఎంతమనోహరముగా నున్నది! కాని యది నిష్ప్రయోజనము సుమీ! అతఁడుహిందువుడై నాఁడు. తురుష్క యావనుఁడైన నెంత బాగుండును!.

'ఆ ! స్మృతికి వచ్చినది'

ఇరువురును గొంచెము సేపూరకుండిరి.

'ఆతనియందు నీ మనము లగ్నమైనదా యేమి?'

అవునని తలయూచెను'

'చెలీ! ఈ కోరిక నీ కెట్లు లభ్యమౌను? అతఁడు రాజకుమారుఁడుగదా? వారు తురుష్కులను ద్వేషింతురు. అతఁడునీయందు నీవలెనే అనురక్తుఁ డయినంగదా నీకోర్కె సిద్ధించుట? సమాజతురుష్కద్వేషియగు రాజపుత్రుఁడెట్లు నీయందు మక్కువ వహింప గలఁడు?'

'అది నేగ్రహించితిని. అతఁడు నాయందుఁ బ్రేమ వహింపకపోలేదు.'

'చెలీ ! అయినను ఇది యెట్లు సిద్ధించును ? వీరు మతాంతరులుగదా?,

'మతాంతరులైననేమి ? మన తురుష్కులు కొందఱు రాజపుత్రాంగనలం బెండ్లియాడుట లేదా? నిన్ననేకదా అక్బరు రాజపుత్రస్త్రీని బెండ్లి యాడినది? మనతురుష్క సేనాధిపతి పుత్రిక యొకతె రాజపుత్రుం బెండ్లియాడలేదా? మతమునకు కొద్దివారైననేమి? గొప్పవారైననేమి!'

'మీతండ్రిగారి కిది సమ్మతము కావలదా? నిన్ను మీతండ్రిగారు సేనాధిపతియగు మీర్జఖుం బెండ్లిచేయ నిశ్చయించుచున్నారు'

'త్రికరణశుద్ధిగా నేనతనిని వలచితిని. మఱియొకని నెట్లు పెండ్లియాడుదును? స్త్రీలు మనోవాక్కాయ కర్మల నొకనినే వరింపవలయునని మనశాస్త్రములు చెప్పుటలేదా? మనసా నమ్మినవారిని విడిచి వేఱొకనిం జేపట్టుట యుత్తమ సాధ్వీలక్షణమగునా?'

'స్త్రీలు స్వతంత్రురాండ్రు కారు. నీతండ్రి యిష్టము కాని యొకని వరించుటకును, ఇంకొకని వరియింపకుండుటకును నీయిష్టమేమున్నది, నీతండ్రి మీర్జఖుం బెండ్లిచేయుఁబూనియుండఁగా ఆయన నాపూన్కినుండి యెట్లుమరల్చి నీమనోరథమును సంపూర్తి చేసికొనఁగల్గుదువు?'

'నాకట్టిసంబంధము వలదని, నానిశ్చితాభిప్రాయమును జనకునకు నివేదింతునా?'

'నీవు నీ వేమంతువే యనుకొమ్ము. అతఁడు దానికెన్నఁటికి నంగీకరింపఁడు. అపుడు నీవేమి చేయఁగలవు? ఇట్టియన్యాభిప్రాయముంబూని యందుచే నీకుగల్గు లాభమున్న. అది యెప్పటికిని నెరవేరదు. పైన జననీజనకులకుం గష్టము సంభవించును సుమీ!'

'ఎన్ని కష్టములు వచ్చినను నా నిశ్చితాభిప్రాయమును నేను వదలఁజాలను. ప్రాణములున్న నేనా మహామహుని కరముం బట్టి సర్వసౌఖ్యముల నందగల్గుదును. లేనినాఁడు తృణమువలె నెంచి ప్రాణమును విసర్జింప నెంచితిని. అంతేకాని తదర్పితమగు నీతనువును నన్యుఁడెవడును తాకఁజాలడు సుమీ!'

ఆపెపాడవగు నల్లనికన్నులనుండి బాష్పములు ప్రవింపఁ దొడంగెను. స్వరముమారెను. ఆమె మరల గద్గదికతో మెల్లగా నిట్లనెను.

'అయినను, నాకీజన్మ మధ్యమున తదీయసుకుమారకరస్పర్శభాగ్యము చేకూరదు. విచారనిలయమై, నిరంతరప్రవద్బాష్పసమేతనేత్రయుగ్మమై నా యీజన్మమిట్లు కృశింపవలసినదే సుమీ!'

చెలికత్తెయు నామాట లాలకించెను. ఒడలు పులకించెను. ఆమెకును గనులనుండి వర్షధార లుపక్రమించెను. కానియామె వానిని నివారించెను.

'పోనిమ్ము. నీతండ్రి యంగీకరించినను, అతఁడు నీకు లభించుననియు నీయం దతనికట్టి విశ్వాసముండుననియు మనము విశ్వసించుటకుండగిన దృఢప్రమాణమేమి కలదు?'

'కలదు. అతఁడు నన్ను విశ్వసించును,' అని తనవ్రేలి యుంగరముం జూపెను.

ఆమెతనువు పులకించెను. కనులానందద్యోత కార్ధనిమీలనముల దొనర్చుచుండెను. విలాసినీ విలాసవంతులకుఁ బరస్పరప్రణయయుక్తమైన ప్రథమ సమావేశముకంటె మఱి సంతోషములేదు. అది లజ్జాసమేతము. పరస్పర శరీరకంప సుకుమారము. మనోహరము! అత్యంత సుఖప్రదము. అది యాకోమలాంగుల కెన్నఁటికిని మఱపురాదు. చెలికత్తెచిఱు నగవు నవ్వెను.

చెలికత్తెనూర్జహాను భావముం జక్కఁగా గ్రహించెను. ఆమె తన హస్తస్థానమునుండి యొక చిత్రఫలకమునుదీసి నూర్జహాను కరకమలమునందుంచెను. ఆమెకట్లు చేయునప్పుడు చిఱునగవు దుర్నివార్యమై మొగమునఁ దోచుచుండెను. ఆమె గ్రహించెను. ప్రభాకరదర్శనమునఁ గమల ముకుళమువోలె ముఖము ప్రఫుల్ల భావమును వహించెను. ఆమె మనోహరుని రూప మందుఁ జెక్కఁబడియుండెను.

కవులును జిత్రకారులును సమవ్యాపారముకలవారు. ఇవురును మనోహర వస్తుసంచయములంజూచి లోకరంజ

నార్థము చక్కగాఁజిత్రింతురు. కవులవలెనే చిత్రకారులును జిత్రించునప్పుడు స్వభావాతిశయోక్త్యలంకారముల సాయము నపేక్షింతురు. కాని యీచిత్తరువు నందతని దివ్యమూర్తి సంపూర్ణ సౌభాగ్యము. అతిశయోక్తింజెందక యున్ననుకొంత నొందియుండలేదు.

'అతఁడిపుడు విజయనగర సైన్యములలోఁ గృష్ణకావల పరిక్కనుండును. పోయితీసుకొనివచ్చెదను. అందుకేమిచేయు మందువు?'

'అబ్బా! నాకిప్పుడేమియుఁ దోఁచుటలేదు. మనస్సెంతయు నలసియున్నది. ఇపుడు నేనేమియుఁ జేయఁజాలను.'

ముప్పదిమూడవ ప్రకరణము

మార్గ

సంధి నడచుచుండెను. ఇరుపక్షములవారును గ్రృష్ణకు రెండు ప్రక్కలనుండిరి. యుద్ధచిహ్నములేవియుఁ గన్పట్టుట లేదు. అందరును సంధియగునని తలచుచుండిరి. తురకలు మాత్రము హిందువులవలె ప్రమత్తులైయుండలేదు. ఎప్పుడు వచ్చి శత్రువులు మీఁదబడుదురోయని సిద్ధముగానుండిరి. హిందువులు సంధియగునుగదా యని చూచుచుండిరి.

నాఁటిరాత్రి రామరాజాదులు యోజించినట్లు మఱునాఁడు మహాసభ కావింపఁబడెను. సామ్రాజ్యమునందుఁబ్రసిద్ధింగాంచిన యెల్లవారును విచ్చేసిరి. నాఁటిరాత్రి వారు తలపోసిన మూడుషరతులను నేకగ్రీవముగా బ్రజలు, రాజులు, మంత్రులు. యోధులు అందరు నొప్పుకొనిరి. అందుచే నవాబుల కిట్లు వర్తమానమంపిరి.

"మీరుకోరిన షరతులలో నీమార్పులంగీకరింప వలయును. లేనియెడల మాకంగీకారముకాదు.

(i) యుద్ధపు ఖర్చులు మీరుమూడు కోట్లనిత్తు మన్నారు. అది చాలదు. అయిదుకోట్లుగా దానిని మార్ప

వలయును మాకు రమారమియిప్పటికిఁ బదికోట్లయినది. అయి
నను సంధియందుభయపక్షముల సేమమును యోజించుట
రాజధర్మము గావున నట్లుచేసితిమి.

(ii) మీరిచ్చెదమన్న దుర్గములును, దేశమును, ఇది
వఱకు మాస్వాధీనములో నున్నవే కావున భూమిని హెచ్చింప
వలయును. గోవా, తలికోట, బీజపూరు, కోవిలకొండ రాజు
కొండలుత్తరపు సరిహద్దుగాఁగల్గి పడమటిసముద్రము పడ
మటియెల్లగాను, గోదావరి తూర్పుటెల్లగాను గల ప్రదేశము
నంతయు మాకునీయవలయును.

(iii) పైమార్పులు రెండునుగాక యొకక్రొత్తషరతును
మేము కోరుచున్నాము. మీలో గోల్కొండ నవాబు
కుమార్తె నూర్జహానును మాప్రతాపసింగునకిచ్చి పెండ్లిచేయ
వలయును. తక్కినదెల్ల మాకంగీకారమే."

ఇందులకుం బ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకు మూఁడుదినములు
వ్యవధినొసంగిరి. ఎట్లయినను రామరాజు పక్షమును సంధి
నెపమున మోసగింప నెంచిన నవాబులు పైరెండు మార్పులకు
నంగీకరించిరి. కానిమూఁడవ షరతునకు వారికింకను కర్త
వ్యము స్ఫురింపలేదు. ఆయొక్కషరతువలన వారు తలంచిన
దెల్ల వ్యర్థమగునట్లు కనంబడుచుండెను. ఆషరతున కంగీకరింప
కున్నయెడల యుద్ధముసిద్ధము. ఇది వారుచేయదలచుకొన్న
మోసమునకు విఘాతముఁజేయును. కేవలమీస్థితిలో హిందు

వులు పోరబడరని వారెఱుంగుదురు. రెండుదినములు గడచె
ను. మూడవదినము సాయంతన మాయెను. గోల్కొండ
నవాబున కేమియుం దోచలేదు. తదితర తురుష్క ప్రభువుల
చిత్తములెట్లున్నను గోల్కొండనవాబు చిత్తము నూర్జహా
నును ప్రతాపసింగునకు నీయనంగీకరింపలేదు. వారయినను
ఇట్లుచేయుట యుక్తమని పైకిజెప్పలేదు. మఱుసటి దినము
గోల్కొండనవాబు తనహృదయమును వ్యక్తముచేయక
తప్పదు. ఎట్లేని యితరనవాబులు సంధికి రాయబారమును
నడుపుటేయుక్తమని తలంచుచుండిరి. అతనికిని లోన నట్లే
యుండెను. అందుచేతనే అతని మనస్సేమిచేయుటకును దెగ
కుండెను.

అతఁడొంటరిగాఁ గూర్చుండి యుండెను. అతఁడే
మేమో యోజించుకొనుచుండెను. చీకటిపడెను. అచ్చటగాని
యాప్రాంతమునంగాని యెవరునులేరు. అతనికపుడు నూర్జ
హాను ప్రతాపసింగుని బ్రేమించి కృశించుచున్న వార్తగూడ
దెలిసెను. అతడిట్లు యోజింపసాగెను.

ఈసందిగ్ధసమయము దుర్భరముగా నున్నది. ప్రతాప
సింగుత్తమవంశీకుడు, సుందరుడు. అదియునుంగాక కుమారిత
నూర్జహానతనియందు బద్ధానురాగయై యున్నది. సమయ
మో సంకటమయమై విషమముగానున్నది. అతనికి నూర్జ
హానునిచ్చి పెండ్లిచేయుదునా? చేసిన నేమితప్పినను? తప్పులేన్ని

కార్యము నాచరించుటకేల జంకవలయును? నేఁడు తురుష్క యువతులు హిందువులను, హిందూయువతులు తురుష్కులను బెండ్లియాడుచుండుట లేదా! ఛీ! అదియుక్తముకాదు. హిందువులు కాఫరులు. మతాంతరులై విగ్రహారాధనతత్పరులగు పాపులతో సంబంధబాంధవ్యములు చేయనగునా? అయినచో నీవిదివఱకేల పెక్కండ్రు హిందూయువతులతో విహరించితివి? ఇపుడు జగన్మోహినికై ప్రాణములనుగూడ విడువ నేలసంసిద్ధమగుచుంటివి? కాదు కాదు. అదివేఱు దైవసాక్షిగా ధర్మపత్నిగా నొకరితెను వరించుటయందును, వివాహమాడక యుపపత్నులనుగాఁ జేసికొనుటయందును భేదము చాల కలదు. అయినను ఆవిషయ మట్లుండనిమ్ము.

నేటితో వ్యవధిమూఁడుదినములు నైపోయినవి. రేపు యుద్ధము ప్రారంభముగానున్నది. ఇదివఱకు విజయనగరము వారితో నెన్నియుద్ధములు చేసినను, ఒక్కదానియందుగూడ మాకు విజయము లభించినదికాదు. ఒక్కహిందువునకు నల్గురైదుగురు తురుష్కులున్నను గెలువలేకపోయితిమి. అట్టిచో నిప్పుడు మాసైన్యము రామరాజు సైన్యమునకు రెట్టింపు మాత్రమేకలదు. ఇఁకమాకు విజయసిద్ధి యెట్లుచేకూరునో తెలియకున్నది. పాపము! నవాబులెల్లరు నన్నును, ఆదిల్షాహాను నమ్మి యుద్ధభూమికి వచ్చినారు. మాపక్షమే యోడినచో వారికంఠములకు నమ్మించియుఱిపోసినట్లుండును. అంతేకాదు మాకు

రాజ్యములుదక్కవు. అన్నియును ఆంధ్రులపాలు కావలసి వచ్చును, ఈయొక్క కారణముచే నిన్నిపాట్లు సంభవించుచున్నవి. కర్తవ్యమేమియుం దోపకున్నది! ఏమిచేయుదును.

నావలన హిందువులకిన్నిపాట్లు గల్గుటయేగాక తురుష్క ప్రపంచములో నాకుంగల్గునిందలు చెప్పశక్యముగాదు. పెక్కు వత్సరములనుండి స్థిరముగానున్న మహమ్మదీయ రాష్ట్రములను నాల్గింటినొక్కసారిగా నా చేతితో నాశముచేయనా? చేసినచో నిల్గుదు తురకలున్న చోట దలయెత్తుటకు నాకు వీలగునా? ఎత్తగల్గుదునా?'

అంతలో నతనిమంత్రి యచటికి వచ్చెను. నవాబతనిం జూచి 'కూర్చుండుము,' అనెను.

'కూర్చుండెదను కాని తమరేదో యోజించు చున్నట్లున్నారు? ఏమది? మీ ముఖమంత విచారవంతము యున్నదేమి?

'లేదు- నేను సంధివిషయమునే విచారించు చున్నాను ఇప్పటివఱకు నాకేమియుం దోచినదిగాదు. అంతకంటె మఱేమియులేదు. మీరేమి ఆలోచించినారు?

'దీనికింతగా విచారింపవలయునా? నేనొక క్రొత్తపద్ధతిం దొక్కం దలంచితిని. రండు, మీకంతయు నివేదించెదను.

మంత్రి శిబిరమచ్చటికిం గొంచెము దూరమునగలదు, ఆప్రదేశమెల్ల నిశ్శబ్దముగా నుండును వారా శిబిరములనుండి

బయలు దేఱి కొంతదూరము పోవునప్పటికి నిర్జనమైన బయ లొకటి తగిలెను. వారు నల్దిక్కులకును దృష్టిని సారించి పరీక్షించిచూచిరి ఎవరును గన్పడలేదు. ఆబయలులో స్వారి చేయుచు మెల్లగా నిట్లు భాషించిరి.

'మీ రాలోచించిన తంత్రమేది?

'ఏమియును లేదు. మీ కుమార్తె నూర్జహానువంటి బాలిక యొక్కర్తు విజాపూరులలో నవాబు సేవయందున్నది. ఆమెను పూర్వము నేనొకసారి చూచియుంటిని. ఆమెను జూచిన మన నూర్జహానును జూడ నక్కఱలేదు ఇరువురును ఒక్కతీరుగనే యుందురు. చిరపరిచయము గలవారుతప్ప నెవరును వీరిరువురకు భేదమును గన్గొనంజాలరు.

'అట్లయినచో నాపె మనకుఁ జాలనుపకృతి చేయుగలదు. ఎంత ధనమును ఖర్చుచేసినను ఆపె లభించినంజాలును.

మొన్ననే ఆపెకొఱకును ఆపె తల్లికొఱకును గొందఱ సేవకుల నంపితిని. వారుపోయి యామెను దీసికొనివచ్చినారు ఆమె యిపుడు నాశిబిరమున నున్నది. సరిగా మననూర్జహాను వలెనే యుండును. ఆమెనే నూర్జహానని ప్రతాపసింగునకుం బంపుదము. తరువాత, గాఁగలకార్యమును విచారింపవచ్చును

'ఆమె యిందుకొడంబడునా?

'ఆమె సద్గుణవతి, స్వదేశాభిమానురాలు. ఈ కార్యము నత్యంత భక్తితోఁ జేసెదనని యున్నది.

'అయినచో మనకార్యము సిద్ధింపవచ్చును,

వారిరువురు శిబిరమును సమీపించిరి. అందు ప్రవేశించునప్పటికి ఆసుందరి కూర్చుండియుండెను. ఆమె నిలువబడెను ఆముప్పురు నుచితాసనములపైనం గూర్చుండిరి. రాజామెతో నేమో సంభాషించెను.

ముప్పదినాల్గవ ప్రకరణము

వివాహము

మార్జను గోల్కొండ నవాబుకుమారునకు మోసముచేసి మఱునాఁడంపుటకు నిశ్చయింపబడెను. ఆకుట్ర యెవరికిని దెలియదు. నూర్జహానుమాత్రము దానిం దెలిసికొనెను. మార్జ తల్లియు, మార్జయు, ఆదిల్ శాహాయు నందులకంగీకరించిరి.

సంధి నుభయపక్షములవారు నంగీకరించిరి. యుద్ధములు మానివేసి ఇరుపక్షములవారును శాంతితోను, స్నేహముతోను, ఉందురని యెల్లరునునమ్మిరి. నేఁడు నూర్జహానును దమ సైన్యాధిపతియగు ప్రతాపసింగున కిచ్చి పెండ్లిచేయుదురని హిందూభటులెల్లరు నానందమున మునిగియుండిరి. రాజులు, సేనాధిపతులు, యోధులు, భటులు, అందఱును సాయంత్రమా పెండిలిం జూడ సిద్ధపడుచుండిరి. గోల్కొండ నవాబును మార్జనంపుట కామెను సర్వాలంకారభూషితు రాలిం జేయించెను. సంధిపత్రములపైన నవాబులెల్లరును దస్కతులు చేసిరి. మనుష్యులు నీతికి ధర్మమునకును లోఁబడవలయును. కాని కాగితము లేమిఁ చేయగలవు? ఇష్టములేని షరతులనెన్నియేని వ్రాసి యొడంబడికలు పెక్కులు సృష్టింపవచ్చును.

అవియున్నియుఁ జెల్లించుట కిష్టపడనివారిం బైఁబడికొట్టినా యేమి?

ఇరుపక్షములవారును గోల్కొండనవాబు నిజముగా గూతును బ్రతాపసింగునకిచ్చి పెండ్లిచేయుననినమ్మిరి. ఇంతలో నూర్జహాన్ ఒక తంత్రముఁ బన్నెను. ఆమె తన సేవకురాలిని వెంటఁ బెట్టుకొని యితరులెరుగకుండ మార్జయు నామె తల్లి యునున్న శిబిరమునకరిగి వారికిఁ దనయుద్దేశ్యము వెల్లడించెను. మఱియుం బెక్కువేలుచేయు నాభరణంబుల నొసంగెను. ప్రతాపసింగునకు తమతంత్రము తెలిసిన యెడల తమ్మేమిచేయునోయని వారిరువురు భయపడుచుండిరి.

ఆ యాభరణములం జూచి సంతసించిరి. అంతకంటె దమ విముక్తికి మఱిహెచ్చుగా సంతసించిరి. మార్జ వేషమును రాజసుత యలంకరించెను రాజసుత వేషమును మార్జయలంకరించుకొనెను. నిజముగా నా యిరువుర మొగములలోను, దేహములలోను తీరులలోను భేధము లేశమును లేదు. ఉన్నను నిత్యపరిచయము గలవారుకూడ గనిపెట్టజాలరు. అచ్చట నుండి మార్జ నవాబుకూతురు వేషముతో నామందిరమును జొచ్చెను. నూర్జహాను మార్జ వేషముతో నచ్చటనే యుండెను. నూర్జహాను ప్రతాపసింగు కడకుంబోయిన వెన్క మార్జయు నామెతల్లియు నడిరాత్రివేళ పారిపోవు నేర్పాటులు చేసికొనిరి.

సాయంత్రమాయెను. మార్జను నూర్జహానుగా నెల్లరును భావించిరి. ఏనుగులతో గుఱ్ఱములతోను తగిన భూషణములతోను వైభవముగాను అడంబరముగాను గోల్కొండ నవాబు కృష్ణాతీరముననున్న యా రామరాజు యుద్ధశిబిరములలో బ్రవేశించెను. అతనికిందగిన గౌరవములెల్ల జఱుపఁబడెను. రామరాజు, మంత్రులు, సేనాపతులు, ఇతరులు, అతనిం దగినవిధాన గౌరవించిరి. మహావైభవముతో నా రాత్రి యా పెండ్లి కావింపబడెను. కాని యా జఱుగుచున్న పెండ్లి తన కుమార్తెదేయని నవాబు లేశమేని యెఱుగడు. తన మోసము ఫలించినదని యతడు సంతసించుచుండెను.

హిందువులు తురుష్కనాథుని సుతను ప్రతాపసింగు పెండ్లాడంగల్గినందులకు సంతోషించుచుండిరి. అయిరువురును సుందరరూపము కలవారు. లోకములో జాలమంది యా సంబంధము తనదేయని మెచ్చిరి.

నూర్జహాను తనకోరిక యీడేరినందుల కపరిమితానంద భరితురాలాయెను. ప్రతాపసింగు హృదయముకూడ బరిపూర్ణానంద సముద్రమునందేలి యాడుచుండెను.

మోహమునకును ప్రేమకును భేదము చాలకలదు. మోహము వేఱు. ప్రేమవేఱు. అది ఇదికాదు. ఇదిఅదికాదు.

ముప్పదియైదవ ప్రకరణము

నిద్ర

మఱునాఁడుదయమున గోల్కొండ నవాబు పోవు నపుడు తాను వెళ్ళి యితరనవాబులనంపి వైచి దిరిగి విజయ నగరమునకు వచ్చెదనని చెప్పిపోయెను. రామరాజు వేంకటాద్రి తిరుమలరాయలును చక్రధరుడును వల్లెయని యతనినట్లు చేయుటకుఁ బురికొల్పుచుఁ దమ యానందముం దెలిపిరి.

కుతుబ్ శాహా యట్లు తన యుద్ధ శిబిరములకుంబోయి కడమ బీజపూరు బేదరు అహమ్మదు నగరునవాబులంబిల్పించి కర్తవ్యమాలోచింపఁదొడంగెను. గోల్కొండవారి సేనలు కొన్ని దక్కఁదక్కినవన్నియు నారాత్రియచ్చటనుండి పోవుట కేర్పాటు చేయంబడియెను. యుద్ధమును మాని నవాబుల సైన్యములన్నియు స్వదేశమునకుం బోవుచున్నట్లు వార్తలను వ్యాపింపజేసిరి. నాఁడుదయము మధ్యాహ్నము కొన్ని శిబిరములను పెఱికివేసిరి. భటులందరు సాయంత్రమువఱకు సన్నాహములను జేయుచుండిరి.

రామరాజు పక్షమువారు నాఁడుగాక మఱునాడు సాయంత్రము తిరిగి విజయనగరమునకుంబోవ నిశ్చయించు

కొనిరి! అందుచే నిశ్చింతగా నా రాత్రియెల్ల నచ్చటం గడని మఱునాడు ప్రయాణసన్నాహములు చేయవచ్చునని యూహించుకొని యూరకుండిరి.

సాయంకాలము కావచ్చుచుండెను. నవాబుల సైన్యములలో నాల్గింట మూడువంతులు బయలుదేరి యుత్తరముగా గొందరును, వాయువ్యపు మూలగా గొందరును ఈశాన్యపు మూలగా గొందఱును వెడలిరి. వా రప్పుడుమాత్ర మేయాయుధములనుగొనిపోవుచుండ లేదు. కాని వలయునాయుధము లెప్పుడు కావలసిననప్పుడు దొరకుటకువీలు చేయబడెను. వారు పోవునప్పుడు సర్వజనులును తమస్థానములం దప్పక యుద్ధమం దేయేభాగముల నెవ రెవరి యాధిపత్యములలో మెలగుదురో అట్లే పోవుచుండిరి. అందుచే నాసైన్యములలో నెవరున్నది యెవరు లేనిది యెవ రేస క్రొత్తవారు మోసము చేయుటకు వచ్చినది సుళువుగా నెరుగవచ్చును. ప్రొద్దు గ్రుంకగనే దీపములు వెల్గించి కొందరు హస్తములలో ధరించి యితరులకు మార్గములఁజూపించుచుండిరి. వారిననుసరించి సర్వసైన్యములును నడచుచుండెను. ఆసైన్యసముద్రముల ప్రయాణభేరులును కలకలములును ప్రపంచమెల్ల నిండిపోయెను. క్రమక్రమముగా ప్రొద్దుగ్రుంకినకొలఁది వారి చప్పుడులును తగ్గుచుండెను. ఎన్మిదితొమ్మిది గంటలగు సరికి వారికిఁ జప్పుడు చేయుటను మానిరి. నిశ్శబ్దముగా నొకరితో నొకరుమాట్లాడకుండ

బోవుచుండిరి. అధికార్లు తమతమ పనులను జాగ్రత్తతో నిర్వర్తించుచు దమ యధికారములలో నున్నవారిని వారి స్థానములం దప్పిపోకుండ జేయుచుండిరి. భటులెల్లరు జాగరూకులై ప్రమత్తత నందక తమతమ మార్గములలో మెల్లగా నడచుచుండిరి.

అర్ధరాత్రమాయెను. ప్రపంచమెల్ల నంధకారబంధురమై యుండెను. కారుచీకట్లు సర్వత్ర వ్యాపించి దృష్టిని చొరనీయకుండెను. నాల్గుదిక్కులయందెచ్చటను మానవ సంచారము కానవచ్చుటలేదు. సమీపస్థకృష్ణాతరంగిణీ మధ్యస్థితములై మండూకతండంబులు బెక బెక మని యత్యంత కఠోరములగు దీర్ఘధ్వనుల నాచరించుచుండెను, అధ్వనులు మాత్రము దిగంతములయందు బ్రతిధ్వనించుచుండెను. ఆసన్నివంతికిం బ్రాంతములందున్న పచ్చికబయళ్ళలో జిన్న చిన్న కీటకములు కీచుకీచుమని ధ్వనించుచుండెను. ఆ రాత్రి భయంకరమైయుండెను. అచ్చటచ్చట నాతరంగిణికి సమీపములందున్నయుడవులలో క్రూరమృగములు తమకు యుక్తములైన తెఱంగుల నినాదములు సల్పుచుండెను.

శత్రుపక్షమువారుబ యలుదేరి పోవుదురను వార్త రామరాజునకును జత్సర్వ సైనికులకును, ఇతరులకును దెలిసెను. వారు బయలుదేరి పోవుటను లెస్సగా బ్రయత్నించి చూచిరి. తమకు విశ్రాంతి కలుగునని తలంచిరి చాలకాల

మునుండి వారికి పాపము రాత్రులయందు నిద్దుర లేదు! నేఁడు కుంభకర్ణులవలెఁ బ్రపంచమెఱుఁగక హాయిగా నిద్రింపవచ్చు నని సంతసించిరి. అర్ధరాత్రము సమీపించెను. రామరాజు సైనికులెల్లరు హాయిగా నిద్రించిరి. యోధులు నిద్రించిరి. సేనాధిపతులు నిద్రించిరి వేంకటాద్రి తిరుమలరాయాదులు నిద్రించిరి. ఆ నిద్ర వట్టినిద్ర కాదు. గాఢనిద్ర. గుండెల పైనం జేతులనుంచుకొని కైమఱచి నిద్రించు నమూల్యమైన నిద్ర.

విజయనగరసామ్రాజ్య సైన్యశిబిరములలోపలను వెలుపలను, ముందు బజారులందును, ఆవశ్యకములైన సర్వస్థలంబులందును దీపములు వెలుంగుచుండెను. ఆ సర్వ సైన్యముల చుట్టును, మధ్యను పెక్కువందలమంది రక్షకభటులుమాత్రము నిద్రింపక కావలికాయుచుండిరి. కొందఱు రక్షకభటులుశిబిర శ్రేణులమధ్యమున నున్న వీధుల వెంట నిశ్శబ్దముగా సంచరించుచు నెచ్చట నేమి జఱుగుచున్నదియుఁ జూచుచుండిరి.

అట్టి భయంకరమగు నిశాసమయమున నిరువురు మానవులు విజయనగర సైన్య శిబిరముల కభిముఖులై నవాబుల సైన్యముల వైపునుండి యత్యంత వేగముతో గుఱ్ఱములను బరుగెత్తించుచు వచ్చుచుండిరి.

వారిగుండెలు దడదడఁ గొట్టుకొనుచుండెను. ఆదడదడనువీక్షించితిమేని వారిగుండెలు నిజముగాఁ బగులునని

మన మనుకొందము. వారియాతురత వర్ణనాతీతము. వారు గుఱ్ఱములం బరువెత్తించుచు విజయనగర సైన్య శిబిరములకు మిక్కిలి సమీపమునకు వచ్చిరి. వారి కప్పుడు దీపములకాంతి కనంబడుచుండెను.

వా రా దీపముల వెలుతురున నటునిటుం బరికించిరి. సమీపములో మానవులెవ్వరును వారికిం గానరాలేదు. వారు స్వారి మానలేదు. వారి యాతురత అంతకంత కతిశయించు చుండెను. వారిట్లు భాషింపఁదొడంగిరి.

'శ్రీధరా! చూచితివా విజయనగర సామ్రాజ్యమున కెంతలో నెంతటి విపత్తులు వచ్చుచున్నవో! దైవమా! నీచేతలు విచిత్రములు. రాజ్యములనిమునములో గూలం ద్రోతువు.'

'అవును. సజ్జనులైన వారిమంత్రులుంగొనక దుర్జను లయు ద్రోహులయు, పాపులయు, తంత్రములంగొని రాజ్య మేలు వారి కాపదలు రాకయుండునా?'

'అయినను, అందులకు వారిందూపించిప్రయోజనము లేదు. తమనోటతాము మన్నుం గొట్టుకొనవలయునని యె వరు నెన్నఁడును దలంపరుకాని వినాశకాలసంప్రాప్త మగు నప్పటికిట్టి బుద్ధిని దైవము కల్గించును.

చూచితివా! చక్రధరుఁడు నేఁడేమి జేసినాఁడో? శత్రు రాజుల పోకను రామరాజెటింగియు, ఏకాలమున నేమివచ్చు

నోయని కొంతమంది వేగుల వారిని కృష్ణాతీరమునకుఁ బోయి రాత్రి తెల్లవారు వఱకు నేమేని యాపదలు సంభవింప నున్నచో మాకెఱింగింపుడని చెప్పి పంపఁగా వారికి జక్రధరుఁడు మఱియొకపనిని గల్పించి వారి నాపనినుండి తప్పించి నాఁడు.

‘ అవును. స్వాతంత్ర్యముకలదు, స్వకార్యము నెట్లైని నెగ్గించుకొనవలయును. ఇఁక నేపనిచేయకుండును? కాని తుదకితని నాదిల్ శాహా నాశముచేయునని మాత్రమెఱుంగఁడు పాపము ! వృథాగా సామ్రాజ్యనాశమును తన నాశమునుకూడ చేయ సాహసించినాఁడు ఏమికా నున్నదో? ఇంతకు దైవవిధి కాక మానదు.

‘ ఇంతలో వారు కృష్ణదాటుదురు. నేనటుపోయిముందు తిరుమలరాయుల సైన్యమును మేల్కొల్పెదను.

‘ అవును. నీవు రాధాకుమార ప్రముఖనిఖిల యోధవరసైన్యాధిపతివర్గములను మేల్కొలిపి యిటువెంకటాద్రి సైన్యములలోనికి రమ్ము. నేనురామరాజు సైన్యములం బ్రవేశించి విజయసింహాదులను మేల్కొల్పెదను, తరువాత వేంకటాద్రి సైన్యములలోనికివచ్చినిన్నుం గలిసికొని కర్తవ్యాంశముం జెప్పెదను. ఇప్పుడు వ్యవధిలేదు. రక్షక భటులను సేవకులను సేవకురాండ్రను దాసీలను గన్పడ్డవారినెల్ల సైన్యముయొక్క నాల్గుమూలలకుంబంపి వారినెల్లరును మేల్కొను

నట్లు చేయుము నేను యుద్ధభేరీలను వాయించునట్లు చేసెదను త్వరపడుము? త్వరపడుము ??,

'ఆజ్ఞ', అని యాతడు గుఱ్ఱమును ఆవలివైపునకుం దోలెను ఇరువురు నాయుద్ధశిభిరమున ప్రవేశమునకుందగిన సాధనంబులను రక్షక భటులకుజూపిలోపల బ్రవేశించిరి.

ముప్పదియాఱవ ప్రకరణము

యుద్ధము

ఒకఁ డట్లు రామరాజు క్రిందనున్న సైన్యములలో ప్రవేశించి యెల్లరను మేల్కొలుపుచుండెను. శత్రువులు వచ్చుచున్నారను కేకలు నల్దిక్కులయందును ప్రతిధ్వనించుచుండెను. రక్షకభటవర్గములు నాల్గుమూలలకును బరువులెత్తి తమకుఁ దోఁచిన చందానం గేకలు వైచుచు నెల్లసైనికులను యుద్ధమునకుం బురికొల్పుచుండిరి.

కొందఱు కండ్లు నులుముకొనుచు లేచుచుండిరి. మఱి కొంద ఱులిక్కిపడుచుండిరి. కొందఱు నిద్రనుండి లేవలేక లేప వచ్చిన వారిందిట్టుచుండిరి. "తురుష్కులు వచ్చుచున్నార"న్న మాటలు చెవింబడఁగనే పండ్లుపటపటమనిపించుచు కొందఱు ఖడ్గముల కేఁచుచుండిరి. 'ఏరా? తురుష్కులెక్కడ?', అని కొందఱు కేకలువైచుచు బరువెత్తుచుండిరి. కొందఱు లేచి తమయస్త్రములను సిద్ధముచేసికొనుచుండిరి.

రణదుందుభులు భూమ్యాకాశమధ్య ప్రదేశమునంతను వ్యాపించు చుండెను. కొంద ఱొండొరులం బ్రోత్సహించుకొనుచు యుద్ధసన్నద్ధులగుచుండిరి.

శ్రీధరుఁడు తిరుమలరాయుల సైన్యములను మేల్కొలుపుచుండెను. రాఘాకుమార విజయసింహాద్రిముఖ మహాయోధులు మేల్కొంచిరి.

ఆయుధాగారములం దెరచిరి. సేవకులు వేలకొలది యిపో యేయే శిబిరములలో నేయేభటుల కేయే యాయుధములు కావలయునో తెలిసికొని వారికవియెల్లం దెచ్చియిచ్చుచుండిరి. ఎవరికిఁదోచిన చందాన వారు పాటుబడుచుండిరి. యోగియు శ్రీధరుఁడునుఁ బ్రవేశించి యింకను గడియకాలేదు అప్పుడే తురుష్కులు రామరాజు సైన్యమును సమీపించిరి.

వారి సైన్యములలో దీపములన్నిఁటిని ఆర్పివేసిరి, అందుచే వారు దృష్టికిం గోచరించుటలేదు. కాని పుడమి యీనినట్లు లక్షలకొలంది భటులు ఏనుగులు గుఱ్ఱములువచ్చి పడుచుండెను.

ముందువచ్చి యెంత మేల్కొలిపినను విశేషకాలము వ్యవధి లేనందున సర్వసైన్యములును మేలుకొనుటకు వీలు గలుగలేదు. నిద్రావస్థలోనున్న కొందఱను దురుష్కులుశిబిరములలోఁ బ్రవేశించి నఱుకుచుండిరి.

రామరాజు, వేంకటాద్రి, తిరుమలరాయలు, విజయసింహుఁడు, రాఘాకుమారుడు మొదలగు వారెల్ల సైన్యములం బురికొల్పి యుద్ధమునకు సన్నద్ధము చేయుచుండిరి.

కడమ తురుష్క సైన్యములువచ్చి యీ వైపున రామ రాజుతోఁ బోరుచుండగనే కృష్ణకావల దిగువడియుండిన గోల్కొండనవాబును, అతని సైన్యములును వచ్చిహిందు వుల పైఁబడిరి.

హిందువుల సైన్యములవలెనే ఆనల్గురు నవాబుల సైన్యములును మూడుభాగములుగా విభాగింపఁబడెను. ఆదిల్షాహో, తిరుమలరాయని, గోల్కొండనవాబు, వేంకటాద్రిని, అహమ్మద్‌నగరు, బేదరు, నవాబులు, రామరాజును, ఎదుర్కొనిరి.

పోరుఘోరంబాయెను. సూర్యోదయ మగుచుండెను. ఉభయ పక్షములయందును వీరుల హృదయములు పొంగి పొరలుచుండెను. పెళపెళలు, తళతళలు లోకమెల్ల నిండిపోయెను. కత్తులప్పుడప్పుడే పొడచూపుచున్న సూర్యుని కిరణములందు విశుద్ధ ప్రకాంతులచేఁ బ్రకాశించుచుండెను. సేనానాయకులు నడిపినట్లు భటులుపర్వెడుచు నొండొరులందాకుకొనుచు పరాక్రమములం జూపుకొనుచుండిరి. పూర్వ వైరముగలయోధు లొండొరులందార్కొని పౌరుష సూచక వాక్యములు పల్కుచుదిట్టుకొనుచు స్వేచ్ఛగా యుద్ధమునం బ్రవర్తించి తలలను నఱకుకొనుచుండిరి.

నిముసములోపల రక్తము కాల్వలుగట్టును. ఏఱు లైపారఁదొడగెను. నదులాయెను. మహాప్రవాహరూపము

నొందెను. అందుభటులతలలు, మొలలు, కాళ్ళు, చేతులు, ముక్కులు, మూపులు, వీపులు తేలు చుండెను.

ఆకసమున స్వేచ్ఛారూపముగల దేవతలు, సిద్ధులు, గంధర్వులు తదితర దేవయోనివిశేషులును వచ్చి యాసమరముం బక్షులరూపమునం దిలకించుచున్నారన్నట్లు కాకులు గ్రద్దలు రాంబొందులు మొదలగుపక్షిజాతులును నిండిసూర్య కిరణ ప్రసారమునకుంగూడ నభ్యంతరము కల్గించు నట్లుండెను.

భటులను భటులును, యోధుల యోధులు, పరాక్రమవంతులను బరాక్రమవంతులును, శూరులను శూరులు ధీరులను ధీరులు, సేనాపతులను సేనాపతులు పిన్నవారినిపిన్నవారు, పెద్దవారిని పెద్దవారు మార్కొనుచుండిరి ప్రచలత్ కృష్ణమహీంధ్ర పంక్తుల నధఃకరించుచున్న మహా కరీంద్రరాజముల ఘీంకృతులు మిన్నుముట్టి. మన్నుందట్టి దిక్కుల కెగబాకియుద్ధభటుల కర్ణపుటములం జల్లులుపోవు నట్లుచేసి పిరికివారికి భయము నాపాదించుచుండెను. గండ శిలలవలెదుర్భేద్యములగు నా యేనుంగులకుంభ స్థలములుత్తమ సేనానాయకులయు, యోధులయు, భటులయు, భయంకరముల యిన ఇనుపగదల దెబ్బలచేతను, మందుగుండు సామానుల చేతను బగిలి నేలపైనంబడుచుండెను. విరిగి పడుచున్న పర్వత పంక్తులగతి యేనుంగులు పీనుంగులయి నేలపైనం బడుచుండెను.

విధూతానేక మహాయోధ శిరస్సమూహములయిన యుత్తమయోధులచేఁ బ్రయోగింపబడిన నిశితశరపరంపరలును, ఖడ్గపరంపరలును, విశ్వవిఖ్యాత శౌర్యపరాక్రమధనులయిన సేనాపతులయు, యోధులయు శిరంబులను నిముసములోఁ ద్రుంచివేయుచుండెను. కొంద అశ్వికులు బాకులీటెలం గైకొని విజృంభించి రౌతులంబొడుచుచుండిరి. ఆ పడిన రౌతుల శిరమ్ములనుండియు, దేహమ్ములనుండియుఁ బ్రవహించుచున్న రక్తముచే దడసి తెల్లని యుత్తమాశ్వములెల్ల నెఱ్ఱంబడుచుండెను, మహావీరుల లోచనములు రక్తకాంతి విభాసురములై భయంకరములగుచుండెను. పేరువడసిన వీరులెల్లరు నొండొరులం దాకికొనుచు నత్యుత్సాహమునం బోరాడుచుండిరి. భటులశిరములు కెందామర పూబంతుల గతిం బ్రకాశించుచు నేలపైనం బడుచుండెను.

శత్రుహృదయ విదారణాతిదక్ష ధారుణశతఘ్నివ్రాత ప్రోద్భవానూన భయంకరనిర్ఘోషములు దశదిశాంతరప్రదేశములు నిండి లోకములకెల్లం జెవుడు కూర్చుచుండెను. ఒక్కొక్కఫిరంగి బ్రద్దలై సమీపస్థానేక భటగజహయాదుల జీవములం గొనుచుండెను.

తుపాకులలోఁ దోటాలుపెట్టి కొందరుప్రయోగించుచుండిరి. కొందఱాయుధములంబారవైచిగుద్దుకొనుచుండిరి. మఱికొందరు తన్నుకొనుచుండిరి. ఇంకకొందరు పొడుచు

కొనుచుండిరి. కొందఱు పర్వెత్తుచుండిరి. కొందఱు వారివెంటఁబడితఱుముచుండిరి. కొందఱితరులంజుట్టిబట్టి లాగుచుండిరి. మఱికొందరు లాగబడుచుండిరి. కొందరు బాహువులతో బోరుచుండిరి. కొందరుక్రోధావేశమున నితరుల రొమ్ముల పైనెక్కి వక్షస్థలమ్ములంజీరి ప్రేవులంజించి తమకు జందెములుగాఁజేసికొని ద్వితీయ నృసింహావతారులై ప్రవర్తించుచుండిరి.

రణశిక్షకుశలులగు కొందఱితరులు తమ్ముంగొట్టు దెబ్బల నన్నింటిని దప్పించుకొనుచు వెనుకకు ముందుకు ప్రక్కకుఁదిరుగుచు, ఇచ్చవచ్చినవిధాన సబ్దిక్కుల మసంగి భటులతలలను జిత్రచిత్ర ప్రకారముల బంటపైరులగోసిన చందానంగోయుచుండిరి. భటులువరుసలుగగూడి వీరుల యుత్తమగుణములను శౌర్యధైర్యములను గానముచేయుచు వారి భటులరక్తనాళములయందు నూత్నరక్తముం బ్రవహింపఁజేయుచుండిరి.

ఆంధ్రదేశమాతయొక్క విశుభ్ర యశస్సంపదలను వృద్ధిఁబొందించుటకుగాను పూలబంతుల నొసంగునట్లు తమ శిరంబులనొసఁగి త్రిలింగ రాజ్యలక్ష్మిని విస్తరింపఁజేసి, యా రాజ్యమందు దురుష్కులు కాలూ పెట్టకుండునట్లు కావించి రాజ్యములుచేసి సేనానాయకత్వములను వహించి, మంత్రి, పదవులంబడసి యాంధ్రభూమియందు బూజ్యతను ఉత్కృష్ట

స్థానమును నాఁడును నేఁడును వహించిన కమ్మ, వెలమ, రెడ్డి నాయకుల యశస్స్యుద్ధభూమియందు స్తుతిపాఠకులచేత ను బట్టులచేతను పాడఁబడుచు ఆయుద్ధవీరుల దేహములనుమ ఱచునట్లు చేయుచుండెను. వారి పౌరుషము, బలము, తేజము నూత్న జవ సత్వములను దాల్చుచుండెను.

ఆ వీరుల కప్పుడు తండ్రులుగాని తల్లులుగాని పిల్లలు గాని మఱేదిగాని స్ఫురించుట లేదు. స్వదేశ రక్షణ, స్వదేశ రక్షణ,యని వారిహృదయములు జపించుచుండెను. వారి శరీర ములోని ప్రతి నాళమునందును శౌర్యము స్ఫురించుచుండెను

తురుష్కు లెల్లరును మహమ్మదీయమత రక్షణము, మహమ్మదీయమతరక్షణ, మని మంత్రించుచుండిరి. హిందు వులను నాశముచేసి పవిత్రమైన తమ మతమును రక్షింపుమని అల్లాను బ్రార్థించుచుండిరి. కాఫరులను జంపి స్వర్గలోకమును బొందుఁడని కొందఱితరులను బ్రోత్సహించుచుండిరి, మఱి కొందఱు అల్లా తమకుం బ్రత్యక్షమయ్యెననియుఁ దమకే విజ యము సంప్రాప్తమగునని సెలవిచ్చెనాఁడనియుఁ జెప్పి మహ మ్మదీయుల హృదయములను సంతోష తరంగములయందు మున్గునట్లు చేయుచుండిరి.

యుద్ధములు మానవుల కీశ్వరుఁడిచ్చిన శాపములని చెప్పవచ్చును. లక్షలు లక్షలుగ జనులు నశింతురు

దేశమున బందిపోట్లు హెచ్చును. అరాజక మగును. కోట్లకు కోట్లు ధనము వ్యయమగును. దేశములో నెలకొనియున్న శాంతి నశించును.

కొందఱకుఁ గాళ్ళుపోయినవి. మఱికొందఱకు వేళ్ళు తెగినవి కొందఱకు ముక్కులు చక్కలైనవి. కొందఱకుఁ బాదములు బాడయినవి. కొందఱకు తొడలు తెగినవి. కొందఱకు హస్తములు పోగొట్టుకొనిరి. పాపము! వారిబాధలంజూడుము! కొందఱు గిలగిలమని కొట్టుకొనుచున్నారు కొందఱు తెగినవి యంగములవలనం గల్గినబాధ సహింపలేక తమకుఁ దామే పొడుచుకొని చచ్చుచున్నారు.

ముప్పదియేడవ ప్రకరణము

ఆదిల్శాహాపరాభవము

వీరుల చరితములు భాషణములు మనలను పులకాంకితులం జేయును వారి పరాక్రమమును కండ్లారఁజూచుటతటస్థించు నేని మన మేమగుదుమో వర్ణింపఁజాలము. ఇపుడా యుద్ధమునం దెవ రెవరిం దార్కొని యెట్లెట్లు సమరమును జేయుచున్నారో చూతము.

ఆదిల్శాహా తిరుమలరాయల పక్షములు రెండు నొండొంటిం దాకినవి. కొంతవఱకు నిరుపక్షములవారును సమానముగాఁ బోరిరి. ఆంధ్రవీరులు ప్రాణముల కాశింపక శత్రువుల పయింబడి చేతికివచ్చినట్లెల్ల నఱుకుచుండిరి. ఆదెబ్బలకుం దాళఁజాలక కొంతసేపయిన తరువాతఁ దురుష్కు లెల్లరును జెల్లాచెదరై పోవుచుండిరి.

ఆదిల్శాహా అదిచూచి సహింపనోపక వచ్చి తనసైనికులం బ్రోత్సాహముచేసి మరల శత్రువులమీఁదికిఁ దోలుచుండెను. ఇరుపక్షములందును బ్రధాన వీరశిఖామణులు పెక్కును గతించిరి. భటుల పోకకు లెక్కలేదు. వందలు, వేలు, పదివేలు గతించిరి.

ఆదిల్ శాహా సైన్యము నాల్గుమూలలను దిరుగఁ జొచ్చెను. ఆసమయమున నతనిని దిరుమలరాయ లడ్డగించెను. ఆదిల్ శాహాను గాపాడవలయునని పెక్కండ్రు తురుష్కులు చేరి ప్రాణముల నొసంగుచు దిరుమలరాయని నవిూపించు చుండిరి. హిందూయోధులు వారి నడ్డగించి తఱుముచుండిరి. అచ్చటకు రాధాకుమారుఁడు చేరి శత్రువుల తలలను బంతు లు పఱకినట్లు నఱకుచుండెను. తిరుమలరాయలు గొట్టు దెబ్బ లనన్నింటిని ఆదిల్ శాహా సహించుచు నతనితో ఘోరముగాఁ బోరుచుండెను. కాని వేంకటాద్రియతని యేనుంగుం జంపి వైచెను. అతఁడు క్రిందికిదుమికి ప్రాణములను సంరక్షింపం బూని పర్విడుచుండెను.

తిరుమలరాయ లతనిం బట్టుకొని ఓరీ! పాపాత్ముడా! హీనుఁడా! కుక్కా! నిన్న మొన్నటివఱకు తండ్రీ!తండ్రీ!యని మాయన్నగారిం బిలుచుచు శత్రువులతోఁ గలిసి నేడు యుద్ధ మునకు వచ్చితివా? నేటితో నీ పాపములు సర్వము తెగిన ఫలము నందుచున్నవిలే. నీవంటి పితృద్రోహులకుఁదగిన శిక్ష యీశ్వరుఁడు చేయకుండునా? అవియీలోకముననే నీకు సిద్ధించుచున్నది. విజయనగర సామ్రాజ్యము చేసిన సాయము వలనఁ బెక్కుయుద్ధములలో విజయంబుంగాంచి యింతవాఁడ వై యిట్టి ద్రోహముం జేయుదువా? మాతృద్రోహీ! ఇదిగోఁ జచ్చితివి అని ఖడ్గమును బైకినెత్తెను.

కడసారి ప్రయత్నముగా నతఁడొకసారి తన ఖడ్గమును విసరెను. కాని అది వమ్మాయెను.

అతని కనులనుండి నీరు స్రవించెను ప్రాణముపోవునని యతఁడు లోలోననేడ్వసాగెను. ఏమిచేయుటకును దోచలేదు అతఁడు చేసిన ద్రోహములను, పాపములను నతండు స్మరించెను. దుఃఖించుచుండెను. ఈ యుద్ధము తనకొఱకే వచ్చెనా యేమి యని యతఁడు పరితపించుచుండెను.

అతని సైన్యములన్నియు నావఱకే పాఱిపోయెను. కాని యింతలో నొక తురుష్కవీరుఁడచ్చటికి పరుగెత్తివచ్చి యాతిరుమలరాయుని హస్తమును హఠాత్తుగాఁ దెగనఱికెను. అతడు వ్రేటుతిన్న పెద్దపులివలె రెండవచేతం గత్తిం గైకొనియా తురుష్కుంబొడిచి విజృంభించెను. ఇంతలో, ఆదిల్ శాహా పాఱిపోయెను.

రాధాకుమారుఁడతనిని వెంబడించెను కాని యింతలో నతని నొకతురుష్కయోధుఁడడ్డగించెను. రాధాకుమారుఁడతనితల నొక నిముసములో స్వకీయతీక్ష్ణకరవాల ధార కర్షణముచేసెను అతనిమూర్తి తేజోవంతమైయుండెను. ఆనాఁడు నిజముగాఁ బ్రపంచమెల్లనుం గలిసివచ్చినను అతనిం జయించుట దుర్లభముగా నుండునట్లుండెను. ఆతనిశరీరము రక్తసిక్తమై యెఱ్ఱగాఁ బ్రకాశించుచుండెను. కన్నులెఱ్ఱగాఁజింత

నిప్పువలె నుండెను సింహముంజూచి పాఱిపోవు లేళ్లవలె శత్రువులు పాఱిపోవుచుండిరి.

తిరుమలరాయలు విజృంభించెను. ఆంధ్రయోధులు విజృంభించిరి. హిందువులశక్తి తురుష్కులకుం దెల్లమాయెను. ఒక్కనిముసములోఁ దురుష్కవీరులు భటులు సేనాధిపతులు ప్రాణములం దక్కించుకొనదలంచి యెచ్చవచ్చినట్లు చెట్లకు పుట్టలకు గట్టులకు నల్దిక్కులఁబఱచిరి రక్తధారలు వెల్లువలై పాఱుచుండెను.

ముప్పది యెనిమిదవ ప్రకరణము

విజయము

భారతయుద్ధమున భీష్మునింగూర్చి చదివితిమి. కాని యాభారత పితామహునికంటె నెక్కుడువాడు తరువాత జన్మింపనేలేదని పెక్కురు పేర్కొనుచున్నారు. కానితలికోట యుద్ధమున మధ్యందిన మార్తాండునివలె ప్రకాశించు రామ రాజుం దిలకించిన వారెవరు నామాటలను నమ్మజాలరు. అతని కిప్పు డెనుబదేండ్లుండును. కాని యౌవనుని విధమున విజృంభించి యీ యుద్ధమున శత్రుసంహారముం జేయు సైని కులను యోధులనుబ్రోత్సాహించుచున్నపుడా దివ్యపురుషుని మనము చూచితిమేని మనమేస్థితిని వహింతుమో యీ శ్వరునకెరుక.

విజయ సింహుడు నాడుచేసిన యుద్ధమును సరిగా స్వర్గమునందుండు దేవతలే వర్ణింపఁజాలరు. ఎక్కడఁజూచిన నతఁడే ఎక్కడవిన్న నతని పౌరుషమే-ప్రతాపమే-తేజమే. నాఁడు విజయసింహుఁ డొక్కఁడుకాదు. ముగ్గురు, నల్గురు. పదుగురు, నూర్గురు, వేయిమంది—ఏమూలఁజూచిన నతఁడే

అతడు శత్రువుల సేనాధిపతులను యోధులను అతిక్ర మించెను. భటులను దున్చెను. గజములను సంహరించెను, యావనుల హరించెను.

ఇట్లు సిరాఘాటపరాక్రమమున మించి యతఁడు అహమ్మద్ నగరు నవాబుపై బడెను. శత్రువులందఱు చెల్లా చెదరయి పోయిరి. అతనితోఁగూడఁ గొందఱు యోధులుండిరి. ఆ యోధులు శత్రుపక్షమువారి యోధులతో బోరుచుండగిరి విజయసింహుఁడహమ్మద్ నగరు నవాబుపై కింబోయెను. అతడది చూచి పాఱిపోయెను.

అహమ్మద్ నగరు బేదరు నవాబుల యోధులలో సాలబత్ జంగు, హుసనల్లి, ఇస్మాల్‌ఖాన్ మొదలగువారు విజృంభించి హిందువుల నూఁచకోతకోసిరి.

కాని విజయసింహ సాలబత్ జంగులకు ఘోరయుద్ధం బాయెను. సాలబత్ జంగు విజయసింహునిమీఁది కెగిరి యొకపోటుదీ ఘఖడ్గమునం బొడిచెను. అది యతని హస్తమునం దగిలెను.

ఆదెబ్బతో మూర్తీభవించిన పౌరుషరాశియాయన నతఁడాతనిపైఁ బిల్లలపిడుగువలె నెగిరిపడి గట్టిగాఁజుట్టుకొని బంధించి వైచెను. అతడుతప్పించుకొనజూచెను. కానివిజయ సింహుఁడతని శిరముందునిమెను.

రామసింహుఁడను మఱియొకహిందూసేనాని హుసనల్లీ పైకి విజృంభించెను. చాలసేపువరకు నా యిరువురుం బోరి తుదకు కీర్తిశేషులైరి. తురకల సేనానాయకులెల్లఁ జచ్చుట, జూచి యాభటులు భయపడి పారిపోయిరి. ఈపక్షమునం గూడ హిందువులకే విజయము సంప్రాప్తంబాయెను.

ముప్పదితొమిదవ ప్రకరణము

స్వామిద్రోహము.

ఇట్లంతటను హిందువులకే విజయములు తటస్థించుటం జేసి వారికి గర్వము కొంచెము హెచ్చెను. పైనవారికాయాసమును హెచ్చెను. శత్రువుల సైనికుల నెంతనఱికినను జీమల బారులవలె నింకనువచ్చుచుండిరి. విధివిరామము లేకయుండెను.

రాజ్యాంగ పాలనము మిక్కిలి కష్టమైనది. రాజులు తామేర్పఱచుకొను మంత్రులు సేనాపతులు మొదలగువారిని మిక్కిలి యోజించి మఱి యుద్యోగములలోనికిం జేర్చుకొనవలయును. సామాన్యభటులలోఁ గొలదిపాటి వ్యత్యాసములుండినను అంత కష్టముగలుగదు. కాని గొప్పయుద్యోగులు పౌరుషవంతులు జ్ఞానవంతులు స్వదేశాభిమానులు కాకయున్నచో దేశమునకెల్లను గొప్ప నష్టముసంభవించును. మంత్రులను సేనాపతులను నిర్ణయించుటయందే రాజ్యముయొక్క మంచి చెడ్డలు శుభాశుభములు నిల్చియుండినను.

ప్రతాపసింగు పౌరుషవంతుఁడు. ధైర్యవంతుడే కాని విషయలంపటుఁడు. నూర్జహాను ముఖ సుధాకర మండలమును

జూచినంతనే యతని హృదయము నీరైపోయెను. అతఁడు యుద్ధమునకుం బోవగడంగెను. ఆసుందరి విగ్రహ మతని ముందునిలిచెను. అతని కాళ్ళుమరి చలింపలేదు. అతఁడిఁక యుద్ధభూమికి నడువలేకపోయెను. పాపము. ప్రాసిసంగు వెంటనేతగినఫలము ననుభవించెను. అతనివర్తనము వెంకటాద్రికిం దెలిసెను. అతని హృదయము తీక్ష్ణకోపాగ్నిజ్వాలదగ్ధంబై యుడుకుచుండెను. తోడనే నూర్గురుభటుల నంపి యాతనినున్నట్లు తీసికొనిరండని యాజ్ఞాపించెను. వారు పోయి కర్తవ్యమును తెలియంజేసిరి. అతఁడు నిరాకరించినం బ్రయోజనము కలుగజాలదు. వారితోగూడి వేంకటాద్రి కడకుం బోయెను. అచ్చటగల యోధులెల్లరును అతని వర్తనముం ద్వేషించిరి, దూషించిరి. వేంకటాద్రియిట్లనెను.

"ఛీ! నీచుడా! స్వదేశాభిమానమును విడిచి శత్రువగు గోల్కొండ నవాబువారించి నంతమాత్రమున యుద్ధమునకు రాకుండుట నీకుచితమేనా?

చిన్నప్పటినుండియు నీకు సకలసంపదలను సర్వభోగభాగ్యములను ఇచ్చి గొప్పయుద్యోగమును గౌరవమును గల్గజేసిన రామరాజచక్రవర్తి యెడంగల భక్తియెల్ల నేమిచేసితివి? గోల్కొండనవాబు కూతును నీకిప్పించిన దెవరు? ఆవిశ్వాసమేని లోపల నుంచుకొనవలదా? ఇట్టివిశ్వాసహీను నేమిచేయవలయునో నీవే చెప్పుము?"

ఆమాటలు వినగనే ప్రతాపసింగు హృదయమున బశ్చాత్తాపము జనించెను. క్రోధము హెచ్చెను. అతని తప్పు నతనియంతరాత్మ యొప్పుకొనెను. అచ్చటయోధులు సేనాపతులుగలరు. వారలందఱ ముందట్టి మాటల ననిపించుకొని బ్రతుకుటకంటె నీచత మఱియుండజాలదని తలచెను. అతని కన్నులనుండినీరు బొట బొటం గారుచుండెను. "అయ్యో! నేను మాతృ దేశద్రోహిని పాపాత్ముడను, హీనుడను, స్వామిద్రోహిని —"అని తోడనేతనఖడ్గమును దీసికంఠమునం గ్రుచ్చుకొని ప్రాణములువిడిచెను,

కాని యతడు యుద్ధభూమికి రాకయుండుటవలన వేంకటాద్రి సైన్యములోనొక గొప్పభాగమునష్టమునువహించెను. సైన్యాధిపతులు లేని సైన్యములు నాయకుడు లేని రాజ్యములవంటివి. యజమానులు లేని గృహములవంటివి. చక్రములులేని శకటములవంటివి. అట్టిస్థితియే వేంకటాద్రి సైన్యమునకును గల్గెను. అదిచెల్లాచెదరగుచుండెను.

ఈతని సైన్యములు మధ్యభాగముననున్నవని మన మెఱుంగుదుము. ఆభాగముననేతురుష్కులు ఫిరంగులను భూమిలోనమర్చియుండిరి. ఆఫిరంగుల దెబ్బలచేతను వానిమహాగ్ని జ్వాలలచేతను పెక్కువేలమంది జనులొక్కవరి నాశమందిరి.

ఇదివరకు సైన్యము మూడుభాగములనియు నందు తిరుమలరాయ రామరాయలకు విజయము సిద్ధించెననియు

మనమెఱిఁగియుంటిమి. ఇప్పుడు విజయమునందిన తిరుమల రాయు, రామరాజ చక్రవర్తు లిరువురు సేనలతోఁ గూడవచ్చి వేంకటాద్రిపక్షమునం జేరిరి. తురకలును అట్టే యొక్క భాగముగాఁ జేరిరి. తురకలును హిందువులునుగూడి యిట్లుజయాకాంక్షులై ఘోరముగాఁ బోరాడుచుండిరి. అచ్చటిసైనికులును యోధులును ప్రాంపచమును మఱచియుండిరి. వీరులు యథేచ్ఛా విహారంబుచేయుచు శత్రువులను. అడ్డమువచ్చిన తమవారింగూడ నఱికివైచుచుండిరి.

చక్రధర కృష్ణసర్పము రామరాజ చక్రవర్తిని మ్రింగివేయఁజూచుచుండెను. ఇంతవఱకును రామరాజున కాఘోర సర్పముయొక్క స్థితి తెలిసినదికాదు. అందుచేనతఁడునమ్మియే యుండెను. చక్రవర్తి మావటివాండ్రనుగా నిరువుర తురకలను చక్రధరుడు తెచ్చియుండెను, అదియతఁడు కనిపెట్ట లేదు. ఇతరు లెవరును కనిపెట్టినట్లు మనకుఁదోఁచుటలేదు.

ఒకయోగిమాత్ర మెప్పుడును రామరాజు వెనువెంటనే వచ్చుచుండెను. అతఁడు నిముసమైన నెడబాసి యుండుట లేదు. చక్రధరుండదికనిపెట్టియుండవచ్చును. కాని కాలమెల్లప్పుడును సరిగానడువదు. ఆ యోగితనలో నేమను కొనెనో కాని ముందుకు నాల్గడుగులు వైచి విజయసింహుం బిల్వఁ బోయెను.

ఆయోగి కాలుందీసి ముందుఁబెట్టగనే రాజుగారి మావటి వాండ్రకు చక్రధరుఁడేదో సంజ్ఞయొక్కటి చేసెను. ఆసంజ్ఞను దైవ వశమున రామరాజు చూచెను. కాని వ్యవధి లేదు. వెంటనే ఘోరఖడ్గమొకటివచ్చి యాతని వెన్నెముక ప్రక్కందాఁకి గొప్ప గాయముచేసెను.

రామరాజు స్పష్టముగాఁ జక్రధరుఁడు చేయుసంజ్ఞను జూడఁదటస్థించుటం జేసియు, వెంటనే యాతఁ డనుకొన్నట్లు వ్యవధి లేకుండఁ దనకు ఖడ్గప్రహారము తగులుటం జేసియు, చక్రధరుని సంజ్ఞయొక్క అర్థమును సంపూర్ణముగ గ్రహించెను. కాని నిముసములో చక్రధరు డాస్థలమున లేకుండఁబోయెను. అతఁడేదారి నెట్లుపోయెనోఆకష్టకాలములో నెవరును గన్పెట్టఁజాలరైరి.

దైవికమను నత్యద్భుతశక్తియొకటి కలదు. దాని తత్వమును మన మెఱుంగము. కాని యొకొక్కప్పుడు కలనైన మనము తలంపని కష్టములెల్ల మనకుఁ గల్గును. మఱియొకవేళ కాఱుమేఘములట్లు క్రమ్ముకొనియున్న మహాకష్టపరంపర నిముసములో మాయమై పోవును. అట్లెందువలన సంభవించునో మనకు గోచరముకాదు.

ఇంతలో దైవవశమున రామరాజెక్కిన యేనుగు బెదరెను. అది యాతనిం బడఁద్రోసెను. అతఁడు నేలపైనిఁబడెను. ఆతని చుట్టును హిందువులును దురకలును గుమికూడు

చుండిరి. రెండు కక్షలకును పోరుజరుగుచుండెను. ఒకవాఁడి యగు ఖడ్గమెగిరి రామరాజుతలపై నతఁడింకను లేవకమున్నే పడఁబోవుచుండెను కాని యింతలో ఖడ్గముతోఁగూడ నొక తురుష్కుని చేయి తెగి నేలపైనంబడెను, ఆకొట్టినదెవరు? విజయసింహుఁడు!

అతనివెంట యోగియుండెను. ఆ యోగివెంట మఱి యొక యావన వీరుడుండెను. రామరాజుంజంప సిద్ధముగా నున్న తురుష్కుని హస్తమును నఱికినందులకుఁ గోపించి మఱియొకతురక విజయసింహునిపైన ఖడ్గమును వెనుకప్రక్క నుండి విసరెను. ఆదెబ్బవచ్చి యతని యెడమమోచేతిపై భాగమును రెండుతుండెములుగాఁ జేసెను.

ఆచేతివంక నావీరుడు చూచుకొనఁగానే అతనికిఁబౌరుషము హెచ్చెను. తీండ్రించుచున్న యుత్తమ హార్యక్షముగతి నతఁడు విజృంభించెను. అతని కనులు రక్త మయములాయెను. అతఁ డాగాయమునకు గట్టుగట్టి మరల తురుష్కసేనపైన ద్విగుణీకృతమైన పరాక్రమమునంగవిసెను. ఆమూర్తిభయంకరము, కాలానల జ్వాలాసన్నిభము. అతఁడపుడు రెండవ రుద్రునివలె నుండెను. కాని యతనికిం గ్రమక్రమముగా నాయాసము హెచ్చెను. ఒక తురుష్కవీరుఁడువచ్చి తన ఖడ్గమును సరిగాఁబ్రక్కనుండి యతని కంఠముపైన విసరెను. ఇంతలో హిందూయావన పురుషుఁడొక్కఁడా దెబ్బను

తానుకాచుకొనెను. పాపమతనికిం బలమైనగాయము తగిలెను. ఆ యిరువురును మూర్ఛిల్లిరి. శ్రీధరుఁడు వారినటనుండి తప్పించివేసెను.

రామరాజును మూర్ఛిల్లెను. అతనిని యోగి రక్షించి దూరముగాఁ గొనిపోయెను. కాని రామరాజు బ్రిదుకునట్లు తోఁచలేదు.

ఇంతలో 'రామరాజుచచ్చె. రామరాజుచచ్చె' అని తురుష్కులు కేకలిడిరి. హిందువులు నిజముగా నతఁడు చచ్చె ననుకొనిరి. తురకల కేకలును ఆర్పులును మిన్నుముట్టుచుండెను క్షణములో సైన్యము నాల్గుమూలల నావార్త వ్యాపించెను. హిందువులు చెల్లాచెదరయిపోయిరి. కొందఱతని కొఱకు వెదకుచుండిరి. తురుష్కులు వెంటఁబడి నఱకుచుండిరి.

తిరుమలరాయ లావార్తను వినఁగనే సహింపనేరక అతనిం జూడవలయునని రామరాజున్న వైపునకు రాఁదొడంగెను. అతనింగూడ మోసపుచ్చి తురకలు నఱికివేసిరి.

అన్నగారి చావు తెలిసి వేంకటాద్రికూడ నతనింజూడ వచ్చుచుండెను. అతని నొకతురుష్క యోధుఁడు వెంబడించెను. ఆ యిరువురును ఘోరముగాఁబోరిరి. ఆ తురుష్క యోధుఁడు గతించెను. కాని మఱియొకఁడువచ్చి వేంకటాద్రి తలపైన నొకపెద్ద దెబ్బకొట్టెను. అతని తల రెండువ్రక్కలాయెను. శక్తితగ్గుచుండెను. అయినను. సహించియాతురకం

గూడ దెగనఱికెను. కాని యిఁకఁ దానెట్లును జీవింపనని యెఱిఁగి తురకలచేతఁ జావనిచ్చగింపక ఖడ్గముతోఁ బొడిచికొని చచ్చెను.

రాధాకుమారుఁడు కూడ దెబ్బలుతిని పడిపోయెను. అతని నాళ్ళనుండి రక్తము ప్రవాహ రూపమునంబోవుటచే నతనికి నీరసము హెచ్చాయెను. భూమిపై స్మృతి తప్పిపడి యుండెను. అట్టిస్థితిలో నతని నొక యాదవ హిందువు డెచ్చటికో తీసికొనిపోయెను.

సేనాధిపతుల మరణముచేతను విజయసింహుఁ డుకన్పడకుండుటచేతను సైన్యములు చీకాకుపడి విచ్చలవిడి సంచరింపఁజొచ్చెను. తమరాజులు గతించిన వెన్కఁబోరాడినఁ నేమి ప్రయోజనమని కొందఱు సన్యస్త శస్త్రులైరి. మఱికొంద ఱుత్సాహ రహితులై పాఱిపోఁదొడంగిరి. నాయకులు లేరు, రణరంగము—యుద్ధవిముఖత—ఇఁక తురుష్క శరనాళధార హిందూసైనిక నికాయములనేల నేలపాలు చేయదు?

ఒకనిముసలో హిందువులకు సిద్ధింపనున్న సంపూర్ణ విజయము సంపూర్ణ పరాజయముగాఁ బరిణమించినది.

నలుబదియవ ప్రకరణము

తరువాత

మన సంపదలు శాశ్వతములుకావు. మన విభవములు శాశ్వతములుకావు. ప్రపంచమునందలి దృశ్యపదార్థములెల్ల బరిణామాంతరముల నందుచుండును. మనోహరములై, శీతలములై, సరసజన హృదయ రంజకములయిన శరత్కాలచంద్రిలు నిల్వవు. యౌవనము, వృకత్వము, వలనం బరాజయము నందును, దివ్యభవనములు, సౌధములు, దివ్యనగరములు—ప్రపంచమందలి సమస్త దివ్యవస్తువులు నశించినవి, నశించుచున్నవి నశింపనున్నవి. భాషలునశించినవి. మార్పుజెందినవి, చెందుచున్నవి. కాని మన హ్రస్వదృష్టికవి యెల్లను గోచరింపవు. మనకందఱకు నొకపరిణామ కాలముగలదు, నీవు శాశ్వతముకాదు. నేనుశాశ్వతముకాదు. ఎవరును శాశ్వతము కాదు.

మధ్యాహ్నము గతించెను. సూర్యుడిపుడు పూర్వము వలె తీక్ష్ణముగాలేడు, ఆకసము నిర్మలముగా నుండెను. దినము పరిణామమందుచుండెను. చేయాడకున్నది, నోరాడకున్నది. కనులనుండి—వచ్చుచున్నవి.

నాఁడు శృంగారపుర సమీపమునందున్న యొక యుట జముల రాత్రిపూట విజయ సింహుడు స్మారకము తప్పి యున్నప్పుడు మన కతని సమీపమునకొక దివ్య సుందరవిగ్ర హము కన్పట్టినది. ఆ మంజులవిగ్రహము—ఆ మనోహర విగ్రహము ఎవరో మీకిపుడు జ్ఞప్తి లేదా?

పాపము! రాధా కుమారునిగతి యేమైనది? అతఁడు యుద్ధ మధ్యమునఁ బడిపోవుట మన మెఱుంగుదుము. అతని నొక యౌవన పురుషుఁ డటనుండి గొంపోవుచుండ మనము చూచితిమి.

ఆ పురుషుఁడెవఁడు? ఆ కోమల శరీరము ఆకుటిల కుంత లములు, ఆ వాలు చూపులు, అతఁడు నిజముగా పురుషుఁడే నా? అతని విక్రమమును మనము కండ్లారఁ జూచితిమి. అట్టి శక్తి పౌరుషము, విజృంభణ, అక్కడనే పురుషులకుం గూడ లేదే? కాదు — నిశ్చయముగా ఆ విగ్రహము స్త్రీవిగ్రహము ఆమె స్వర్ణకుమారి. ఆ నాఁడు జగన్మోహిని స్వర్ణకుమారులు తమభర్తలనుమతింపమిచే నింటనే యుండ సమ్మతించిరిగదా? యుద్ధమునందుఁదమభర్తల కేమియగునోఅను నాతురత యా సుందరీమణు లింపుర కతిశయించినది. వారింటనుండఁ జాలక పోయిరి. ఆ వీరసాధ్వులు, ఆ వీరవనితలు— ఇట్లు పురుషరూ పమ్ముల వచ్చి తమభర్తల వెనువెంటనే సంచరించుచుండిరి

స్వర్ణకుమారి, రాధాకుమారుని యుద్ధమునుండి కొంపోయి యొక శిబిరమునం జేర్చెను. అందు దెబ్బతిని పడియున్న జగన్మోహినీ విజయసింహులుండిరి. ఆమె పోవునప్పటికి వారి స్మృతి తెలియలేదు. వారి నట్టిస్థితిలో కన్గొనుసరికామె గుండెలు పగిలెను. నీరయిపోయెను. ఆమెకుం బ్రాణము పైపనే లేచి పోయెను. ఆమె శరీరము నందలి గాయములెల్ల నాయుద్రేకస్థితిచేం బొంగి రక్తముం జిమ్మెను. కొంచెము సేపెపిచ్చి గొణుగుడు గొణిగెను. అంతస్థములేదు, క్రమముగా ఉష్ణము చల్లారెను. శీతలమెక్కెను. రాధాకుమారుని పైనంబడి గతించెను.

రాధాకుమారుండు కొంచెము సేపటికి గన్నెత్తిచూచెను. అతండు స్వర్ణకుమారిం జూచియుండెను. జగన్మోహినీ విజయసింహులంగూడం జూచియుండవచ్చును. కొంచెము సేపువఱకు నేమో యోజించెను. అతనికి మాటలేదు. పలుకులేదు. కన్నులనుండి వెచ్చని బాష్పములు ప్రవహించెను. కండ్లు మూతలు వడియెను. మరల మఱియొకసారి కన్నెత్తలేదు.

జగన్మోహిని యింకను ప్రపంచ మెఱుంగకుండెను. విజయసింహుండు కొంతసేపయిన తరువాత కన్నుదెరచెను. ఎట్టయెదుట దివ్యసుందర విగ్రహము—తనను రక్షించిన యారాజపురుష విగ్రహముండెను. ఆ విగ్రహము తేజోవంత

మైన యలంకారములం ధరించియుండెను! అతడావిగ్రహ మును కండ్లారజూచెను. కాని యతని హృదయమత్యంతదుర్బల స్థితిలో నుండెను అతడెవడో తెలిసికొనవలయునని యతని హృదయము వేధించుచుండెను. తనకొఱకై ప్రాణమర్పించిన యాపురుషునకు దానేమి ప్రత్యుపకారము చేయగలనా యని అతడు యోజింపసాగెను అతనికి బాధ అంతకంతకు హెచ్చుచుండెను. ఇంతలో నాశరచ్చంద్ర నిభమగు నానన మొక్కపరి కండ్లుతెరచెను. ఆచూపు పీయూషమును వర్షించుచుండెను. తెల్లగల్వరేకులను జిమ్ముచుండెను. శాంతరసము నొల్కుచుండెను. ఆవిగ్రహము తెప్పవాల్పక విజయసింహు నివంక జాలకాలము జూచెను. విజయసింహుని చూపులా చూపులలో గలసెను అవి సమ్మేళనమైపోయెను. ఆచూపు లితనిం గట్టిగా బంధించుచుండెను. అతనికేమియు స్ఫురింపలేదు.

ఆవిగ్రహమింకను జూచుచుండెను. ఆమె కండ్లనీరు తిరిగెను- అదిధారలై పారెను- ఆధారలు క్రిందికి బ్రవహించి యామె చెవులను నింపుచుండెను- విజయసింహుడు మెల్లగా మీరెవరు అనిప్రశ్నించెను. కాని మాట్లాడుశక్తి యామెకు లేదు-

ఆమె యొకసంజ్ఞచేసెను- ఆతడదిగ్రహించెను- అతని యంగము కంపించెను- పులకాంకితమాయెను.

హా! ప్రాణేశ్వరీ! హా జగన్మోహినీ! హా! నా ప్రాణమా! హా! నా ముద్దుల గుమ్మా! హా నారీరత్నమా! హా త్రిలోక సుందరీ! అయ్యో! నీవే నా కొఱకు ప్రాణము లర్పించుచుంటివి! యర్ధాంగి ఆంధ్రసామ్రాజ్య రక్షణకొఱకు నీ ప్రాణము లనర్పించుచుంటివా! నీ ఋణము నెట్లు తీర్పఁగలను? అయ్యో నీ దేహమెల్ల నెట్లు దుర్బలమైనది? రక్తమెల్ల నెట్లు నశించినది హా! అర్ధాంగీ! నీవే కదా నా ప్రాణమవు: నీ చావు నేను చూడగలనా? హా! క్రూరమైన విధానమా! నీ మృదు మధుర వాక్కు వినంబడదేమి? అయ్యో యుద్ధమునకు వత్తునని బతిమాలిన వలదంటిని. కాని నీవు రాక మానవయితివి. అయ్యో! సుకుమారగాత్రీ! చంపకదళనేత్రీ? మాట్లాడవేమి? అని యేడ్చుచు మూర్ఛిల్లెను.

కాని యతడు మరల వెంటనే మూర్ఛనుండి లేచెను ఆమెయొక్క మస్కృ చేసెను. విజయసింహుడామె బాష్పము లందుడుచుచుండెను. ఆమె ఏమేమో సంస్మరించెను. ఒక సంజ్ఞ చేసెను. ఆతడది గ్రహించి యొక్క ముద్దు పెట్టుకొనెను.

ఆమెహృదయము సంపూర్ణవికాసము నందెను ఆ ముద్దామెకు పరిపూర్ణసంతోషము నొసంగెను. ఆమె కండ్లతోడనే కృతజ్ఞతం దెలిపెను. కన్నులనొకసారి యొత్తి తెరచెను. అతడు దుఃఖవివశుడాయెను. వారిరువురి కన్నుదము లొక్కపరి ముకుళించెను.

నలువది యొకటవ ప్రకరణము

బుద్ధిసాగరుఁడు

ఆరిపోవనున్న దీపమునకు గాంతి విస్తారమగును. అది స్వభావసిద్ధము. తిరిగి యది విజృంభించి చిరకాలముండునని మనము భ్రమింతుము. కాని యట్లది యెన్నటికిం గూడఁ గాఁజాలదు.

రామరాజట్లు యుద్ధభూమినుండి యెచటికో కొనిపోవం బడెను. అతనిం గొంపోయినది యోగివరుఁడు. ఆయోగివరుఁ డాతని నొకశిబిరమునకుం గొనిపోయి యందుంచి పెక్కు సపర్యలు చేయుచుండెను. సేదదీర్చుచుండెను. కాని స్మృతి రాలేదు. ఇంకను రాలేదు. అతఁడు పాపము వృద్ధుఁడు!

కాని యెట్టకేల కతనికిం గొంచెము స్మృతివచ్చెను. అతఁడు తన జీవితమింక నిల్వదని గ్రహించెను. అతని మానసము చింతాసమాకులమాయెను. అచ్చట నా యోగితప్ప నితెవ్వరును లేరు. అతఁడొకసారి బుద్ధిసాగరుం జూడవలయునని తలచెను, తన కోరికగగనకుసుమము వంటిదని యతఁడు చింతించెను.

మానవులకు హ్రస్వదృష్టి స్వభావసిద్ధము, ఆ హ్రస్వదృష్టి దూరమును యోచింపనీయదు. యోచనలేక యేది

యోచేయుదురు. పిమ్మట విచారింతురు. కాని విచారించిన లాభముండునా? చెడిపోయిన కార్యములు మరల బాగుపడునా? గతించినవాఁడెన్నటికేని తిరిగి జీవించునా?

అతఁడాయోగివంక తన దృష్టిని సారించెను. ఆయోగి ముఖమతనికి నకారణముగాఁ బ్రీతినొసంగుచుండెను. అతఁడాయోగివంకఁజాలసే పవలోకించెను. ‘ఇతఁడే బుద్ధిసాగరుఁడా యేమి?’ అని యనుకొనెను. ‘అతఁడుకాఁడు’ అని తర్కించెను ‘లేనిచో నితనియందు బుద్ధి సాగరుని తీరు చాల కనుపట్టునేమి?’ అని మగల వితర్కించెను.

భ్రమవిచిత్రమైనది. మన మనస్సు మొకపురుషునిం జూడఁగోరు నెడల మన మెచ్చటికేగినను. ఏదిక్కుంజూచినను ఏచెట్టుం గన్గొన్నను, ఎపుట్టను వీక్షించినను, ఏమొగముం గన్గొన్నను, ఆపురుషుని ముఖమే యాతని లక్షణము లే గోచరించుచుండును. అది మనమనస్సుయొక్క వికారము, అదియే భ్రమ—

అతఁడిపుడు బుద్ధిసాగరుఁజూడ నభిలషించెను. అతఁడు కట్టెదుటఁ గన్పించుచున్నట్లుండెను. సంశయగ్రస్తుఁడాయెను. మెల్లఁగా నిట్లనియెను.

‘అయ్యా! మీరెవరు?’

ప్రత్యుత్తరమురాలేదు. అతని మనస్సాందోళనము నొందుచుండెను. ఆయోగిహృదయము భేదింపఁబడెను. గండ్లు

జలపూరితములాయెను. కాని అతఁడు దుఃఖస్తంభన మాచరించెను.

'అయ్యా! మీరు చెప్పకయున్న నేనాగఁజాలను. కరుణింపుఁడు' అనెను.

ఆ యోగి మెల్లగా నిట్లనెను.

'మీరిపు డెవరికొఱకు నిరీక్షించుచున్నారో అతఁడే యితఁడు'

'బుద్ధిసాగరులా మీరు?'

'అవును' అనెను

ఆముదుసలి చక్రవర్తికి కండ్లనీరు గ్రమ్మెను. ఆనందము—దుఃఖము పశ్చాత్తాపము అతని ముఖమున వ్యక్తము లగుచుండెను. అతఁడేడ్చెను. 'నన్ను క్షమింపుఁడు' అని యొక నమస్కారము జేసెను. వలదని బుద్ధిసాగరుఁడు వారించెను. కాని యతఁడు వినలేదు. ఇట్లనెను.

'అయ్యా! విశ్వాసద్రోహిని. పాపాత్ముఁడను. నేను సుప్రసిద్ధమగు విజయనగర సామ్రాజ్యమును నా చేతితో బాడు చేసితిని మీవంటి విశ్వాస పాత్రుఁగు మంత్రివరుని మాటలను జెవింబెట్ట నయితిని

నాయుత్కృష్ట సామ్రాజ్యముఁ జూచుకొని గర్వించితిని ఆదిల్ శాహాను నమ్మితిని.—చక్రధరుని నమ్మితిని—తత్ఫలము నెల్ల ననుభవించిరి.

నాఁడు సభా భవనమున మీరు చెప్పిన వాక్యరత్నము లెల్ల వేదాక్షరములు. అవి జరిగితీరినవి. గతించిన వెన్కఁ జింతించిన నేమి ప్రయోజనము?

విజయనగరమువంటి విస్తీర్ణతం గాంచిన సుప్రసిద్ధ సామ్రాజ్యమును ధ్వంసము చేసినందులకు నన్నెంతగా భవిష్య ద్బాంధవ్యులును, భారతీయులును దూషింతురోకదా? నిశ్చయముగా—నే నందులకుం బాత్రుఁడను.

ఏనాఁడు నిసుమంతకష్టములను ననుభవించి యెఱుంగనినా సామ్రాజ్య ప్రజలెల్ల నెట్టికష్టముల నందుదురోకదా! దైవమా! ఎంతటి విపత్తులందెచ్చి నెత్తిపైఁ బెట్టితివి? తురుష్కుల పేరునే వినని నా సామ్రాజ్య ప్రజలింక నేమగుదురో?

అయ్యో! విజయనగర పట్టణము నేగతి నేమగునో? ఆ మహానగరము నాశమందవలసినదేనా?

ఛీ! ఈతుచ్ఛ ప్రాణములను విడిచెదను. శోంఁ వచ్చెదను. నాతప్పులను మన్నించి నన్నురక్షింపుఁడు, అని కడసారి బుద్ధిసాగరుం బ్రార్థించెను.

, దేవా! ఏల చింతించెదరు? నన్నేల స్తుతించెదరు? నావిధిని నేను నెఱవేర్చితిని కాని. యెక్కువ నేనేమియుంజేసి యుండలేదు. సామ్రాజ్యములు నశించుట వృద్ధింజెందుట ఈశ్వరసంకల్పమునననుసరించియుండును. అదిమనవశముకాదు అని చెప్పుచుండెను. కాని రామరాజచక్రవర్తి యిఁక వినం

జాలకపోయెను. ఆతఁడు వేంకటాద్రి తిరుమల రాయల నిరువుర నొకపరి సంస్మరించెను. గతాశుఁడాయెను.

బుద్ధిసాగరుఁడు శోకించెను-శోకించెను-మూర్ఛిల్లెను.-కనులప్లే మూసికొనిపోయెను.

నలువది రెండవ ప్రకరణము

ఉపసంహారము

ఉత్కృష్ట సామ్రాజ్యములలో నొకటియై శత్రుభీకరమై, విఖ్యాతిం గాంచిన విజయనగరసామ్రాజ్యము నేటితో నంతమైనది. జగద్విఖ్యాతమహానగరములలో నొకటయిన విజయనగర పట్టణ మొక్క పెట్టునఁ గూలినది. అట్టిమహానగర మాకాలమున నెందేనిం గలదా? ఆదివ్యభవనములు, ఆప్రాకారములు, ఆగోపురములు, ఆనాటకశాలలు, ఆపుస్తక భాండాగారములు, అన్నియుం దురకలచే నాశముచేయఁబడెను. హిందూసుందరీ మణులం జెఱపెట్టవలయునని తురకలందుఁ బ్రవేశించిరి కాని యొక్క సుందరియు వారికిఁజిక్కలేదు. కొందఱాత్మహత్య చేసికొనిరి. మఱి కొందఱగ్నిగుండములం బడిరి. గోల్కొండ నవాబు విజయనగరము బ్రవేశించిన తరువాత జగన్మోహిని కొఱకు ప్రతిభవనమునను, ప్రతివీధిని, ప్రతిచోటను ఆ మహానగరమున వెదకించెను కాని యతఁడు విఫలమనోరథుఁడాయెను. అతని కామె జాడయే తెలిసినది కాదు. పాపము! చింతాక్రాంతుఁడై చాలకాలము పరదేశములంగూడ వెదకించెను. కానియంతయు వ్యర్థమాయెను.

పాపము! చక్రధర తారానాథులు మొదటినుండి కష్టపడిరి. కళత్రములంబాసిరి. రాజ్యలక్ష్మీలోభులై కుడువరాని కూళ్ళెల్లంగుడిచిరి. పడరాని పాట్లంబడిరి. కానివారి శ్రమ మాత్రము పాపము ఫలించినదికాదు! వారు పట్టాభిషేకమునకై యాతురంపడుచుండిరి. నవాబులుదర్బారుచేసిరి. అందు గోల్కొండనవాబిట్లనెను,

“ఈయిరువురును గొప్పతంత్రజ్ఞులు. వీరినినమ్మియుండుట మనకు క్షేమముకానేరదు. ఇందు చక్రధరుఁడు బంధువుఁడైయుండియు రామరాజునకు స్వామిద్రోహముచేసినవాఁడు. ఇట్టివానిని నమ్మిన మనలనుగూడ రేపిట్లే చేయును. తారానాథుడు కూడ నట్టివాఁడే కావున వీరినిరువురను గుండ్లబారులతో నాశము చేయుట మేలు.”

నవాబు లందఱుదీనికి సమ్మతించిరి. నిండుసభయెదుట వారిరువురనుఁ దుపాకులతోఁ గాల్చిరి. ఆపాపాత్ముల కిట్టి శిక్ష తగదన నెవరు సాహసింతురు?

సమాప్తము